

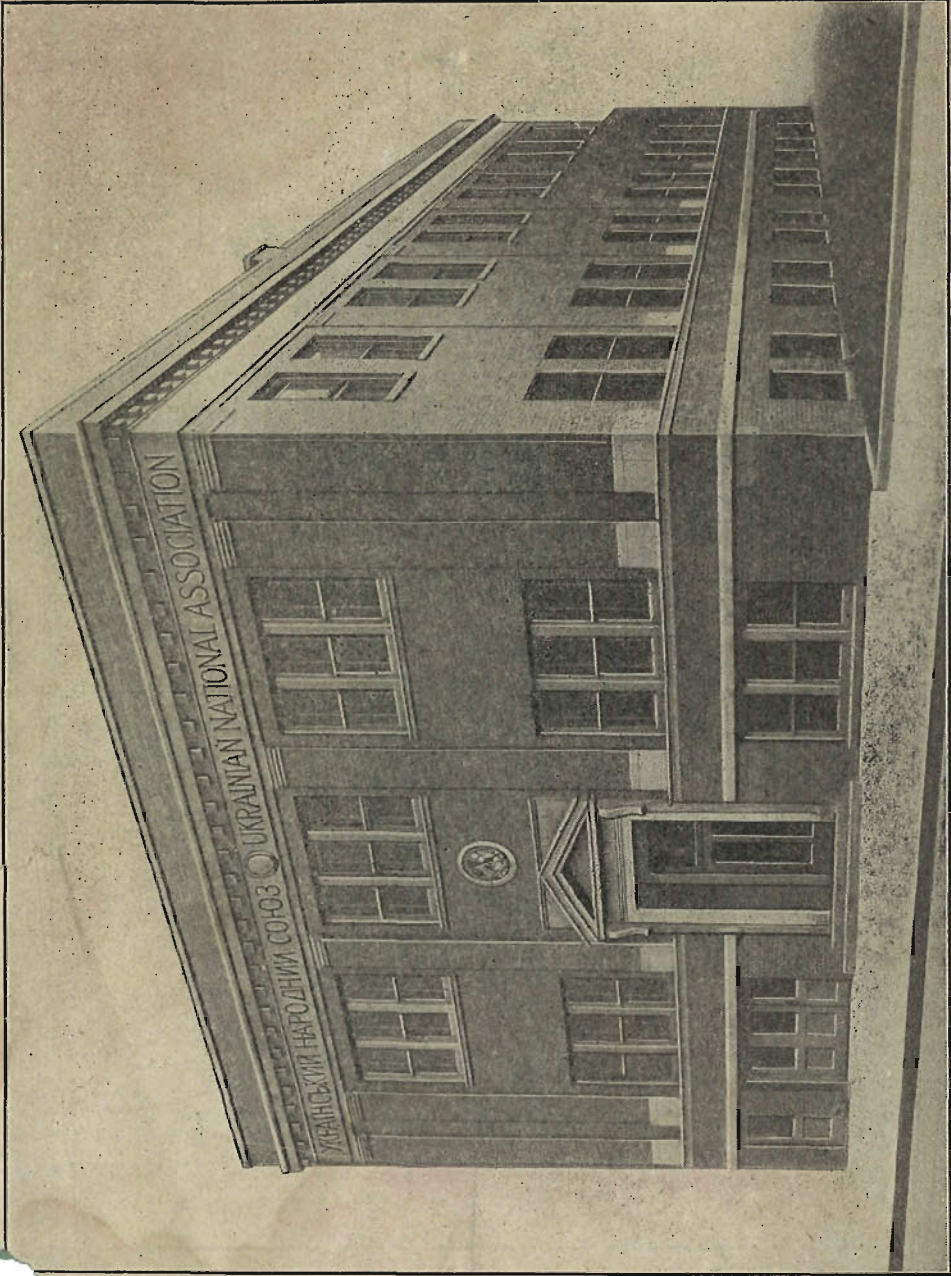

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

=====**1933**=====

ДІМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

КАЛЕНДАР В МИНУВШИНІ Й БУДУЧЧИНІ.

Люди здавна відчували потребу поділу часу. До цього в першу чергу надавалися переміни місяця, бо ці переміни кожному кидаються в очи. Тому переміни вигляду місяця й стали основою поділу часу. Час, потрібний на повну переміну місяця, називають місяцем. Це був звичайний найдавніший і найбільше поширений поділ часу.

З другого боку люди побачили, що для декотрих цілий, приміром, для рільництва, інший поділ багато кращий. Для рільництва саме важніша переміна пор, як переміна місяця: рільник ділить свою працю після пори. З того й повстав поділ часу на роки. Цей поділ зв'язаний з рухами сонця, так як поділ на місяці зв'язаний з перемінами місяця.

Ці два поділи часу треба було звести зі собою в якийсь порядок. Коло поділу року на місяці оберталася справа календаря, себто справа поділу часу. Треба було вирахувати, кілько поділів після перемін місяця припадає на поділ часу після руху сонця, або кілько місяців припадає на рік. Зпершу люди думали, що рік має певне рівне число місяців. Треба було багато спроб, щоби переконатися, що рік не має рівного числа місяців. Треба було відтак поправляти похибки, пробувати інший поділ, щоби знова переконатися, що зайшла похибка.

Лишень одні Єгиптяни ділили рік на пори року, не звертаючи уваги на місячні переміни. На ці переміни звертали велику увагу Жиди при укладан-

ню свого календаря. Так само робили старі Македонці, Сирійці й деякі другі. Греки ділили рік після місячних перемін.

Великий поступ у поділі часу зробили Римляни. Первісно вони мали рік з 10 місяців. З часом вони достроїли його до місяця й завели рік з 355 днів, поділили його на 12 місяців, по котрих вони всували ще один переступний місяць. Наслідок похибок такої рахуби часу наступив нарешті хаос, видний кожному. Римський політик Юлій Цезар приказав справити календар. Так повстав Юліянський календар.

Цього календаря вживали відтак християни. З часом різниця між поділом часу та соняшним роком стала така велика, що недостачі календаря стали очевидні для кожного. Нарешті папа Григорій XIII перевів в році 1582. реформу Юліянського календаря. Зреформований ним календар називають Григоріанським календарем. З часом його прийнято в більшості цивілізованих країв.

Цей календар теж має певні недостачі, і ці тепер пробують реформувати нові реформатори календаря. Для цієї справи існують спеціальні організації, з яких кожда має свій погляд на те, в якому напрямку має бути переведена реформа, а при Лізі Народів є для цієї справи спеціальна комісія. З часом певно буде переведена якась реформа, хоча проти реформи стоїть людське тяготіння до старих способів числення часу та зв'язані з консерватизмом інтереси.

П О С Т И.

1. В навечеря Богоявлення, 18 (5) січня.
2. Великий піст, від 27 (14) лютого до Великодня.
3. Петрівка, від 12 червня (30 травня) до св. Петра і Павла.
4. Спасівка, від 14 (1) серпня до Успення Пресвятої Богородиці.
5. На Ускновення голови св. Івана Хрестителя, 11 вересня (29 серпня).
6. На Воздвиження Чесного Хреста, 27 (14) вересня.
7. Пилипівка, від 27 (14) листопада до Різдва Христового.
8. В середу і п'ятницю кожного тижня, крім тижнів загальних (загальниць).

ТИЖНІ ЗАГАЛЬНІ, В КОТРИХ НЕМА ПОСТУ.

1. Від Різдва Христового до Навечеря Богоявлення.
2. Між Неділею Митаревою (5 н. ст. лютого) і Неділею о Блуднім Сині (12 н. ст. лютого).
3. Світлий тиждень: від Великодня до Неділі Томиної (Провідної).
4. Від Зелених Свят до Неділі Всіх Святих.

ТАБЕЛЬНИЙ КАЛЕНДАР НА 1933 РІК.

	S	M	T	W	T	F	S
January	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	31	..	..	..	..
February	..	6	7	1	2	3	4
	5	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	..	..	..	..
	..	..	..	1	2	3	4
March	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	31	..
	..	..	..	..	..	..	1
April	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	..	..	..	..	..	..
May	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	31	..	..	..
June	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	..
July	..	..	..	..	..	..	1
	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
30	31	..	..	..	..	..	
August	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	31	..	..
September	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
October	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	31	..	..	..	..
November	..	..	..	1	2	3	4
	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	..	..
December	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
31	..	..	..	..	..	..	

JANUARY — 1933 — СІЧЕНЬ має 31 днів.

кв.	ст.	Дн.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Н	Грудень 1932. Н. п. Р. св. Отців	Новий рік 1933. Н. п. 3 Кор.
2	20	П	Ігнатія Богоносця	Макарія папи
3	21	В	Юліянії	Геловсфи
4	22	С	Анастасії муч.	Тита й Ізабелі
5	23	Ч	10 Муч. Мини і пр.	Емільї і Телесф.
6	24	П	Навеч. Р. Хр. Євгенії	Трох Королів
7	25	С	Рождество Христове	Валентія
8	26	Н	Н. по Р. Собор Пр. Бог. і Йосифа	1. Н. по 3 Кор. Северина
9	27	П	Св. первомуч. Стефана	Юліяна
10	28	В	Муч. у Никомидії	Маркіяни
11	29	С	Муч. діти у Вифлеємі	Гігінія папи
12	30	Ч	Анісії муч.	Гонорати діви
13	31	П	Мелянії Римлянки	Ілярія папи
14	1	С	Новий рік 1933. Обр. Г. Вас. Вел.	Фелікса з Нолі
15	2	Н	Н. перед Просв. Сильвестра	2. Н. по 3 Кор. Маврикія
16	3	П	Малахії прор.	Маркила папи
17	4	В	Собор 70 апостолів	Антонія
18	5	С	Навеч. Богоявл., Теоктита	Генрика і Фердинанда
19	6	Ч	Богоявлення Госп. (Йордан)	Марія і Приски
20	7	П	Собор св. Івана Хрест.	Фабіяна і Себастіяна
21	8	С	Георгія й Еміліяна	Агнішки
22	9	Н	Н. по Просв. Полієвкта	3. Н. по 3 Кор. Вінкентія
23	10	П	Григорія й Дометіяна	Обруч. Пр. Діви Марії
24	11	В	Теодосія преп.	Тимотея ап.
25	12	С	Татіяни муч.	Нав. св. Павла
26	13	Ч	Ерміла і Стратоніка	Полікарпа єпископа
27	14	П	Преп. Отцв убит. у Синаї	Івана Золотоустого
28	15	С	Преп. Павла Тивейського	Кароля Вел. і Валерія
29	16	Н	31. Н. по Сош., о Закхею	4. Н. по 3 Кор. Францішка
30	17	П	Преп. Антонія Вел.	Мартини
31	18	В	Атанасія і Кирила	Петра з Нолі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 1. січня (переноситься на поєділок, 2. січня). **НОВИЙ РІК („НЮ ІРС ДЕЙ“)**. Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СІЧЕНЬ. 1. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церковний письменник. — 3. 1919. Українська Національна Рада в Станиславові проголошує Зєдинєнне Західної Области з Придніпрянською Україною. — 14. 1649. Візд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва. — 17. 1654. Переяславська Рада. — 21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичевом. — 22. 1803. † Кирило Розумовський, останній гетьман України. — 22. 1919. Проголошення злуки галицької України з Соборною Україною. — 23. 1797. Помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий, що вивів Запорожців над Кубань. — 23. 1667. Андрусівська умова. — 26. 1915. † Михайло Павлик, письменник. — 28. 1734. † Данило Апостол, український гетьман.

FEBRUARY — 1933 — ЛЮТИЙ має 28 днів.

№	ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Січень. Макарія	Ігнатія еп.
2	20	Ч	Евтимія Вел.	Марії Громнічної
3	21	П	Максима і Мефодія	Блажея еписк.
4	22	С	Тимотея апост.	Вероніки діви
5	23	Н	Н. о Мит. і Фар. Климента	Б. Н. по 3 Кор. Агафії
6	24	П	Ксенії препод.	Дороти
7	25	В	Григорія Богослова	Ромуальда
8	26	С	Ксенофонта	Івана з Мальти
9	27	Ч	Перен, мощів Ів. Золот.	Апольонії
10	28	П	Преп. Єфрема Сирійського	Схоластики
11	29	С	Ігнатія Богослова	Лукія еписк.
12	30	Н	Н. о Блудн. Сині. Трох Святих	Н. старозап. Гавдентія
13	31	П	Кира й Івана	Катерини
14	1	В	Лютий. Трифона	Валентія
15	2	С	Стрітєння Господне	Фавстина
16	3	Ч	Симеона Богопр. й Анни	Юліянини
17	4	П	Ісидора препод.	Алексея
18	5	С	Агафії муч.	Симеона
19	6	Н	Н. мясопустна. Вукола	Н. мясопустна. Кондрата
20	7	П	Партенія і Луки	Льва папи
21	8	В	Теодора Стратилата	Елеонори
22	9	С	Никифора	Петра Кат.
23	10	Ч	Харлампія і Порфирія	Романа папи
24	11	П	Власія свмч.	Гавриїла
25	12	С	Мелетія й Антонія	Матєя апост.
26	13	Н	Н. сиропустна. Мартиніяна	Н. запустна. Вальбурга
27	14	П	Авксентія і Кирила	Александра
28	15	В	Онисима	Леандра

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. лютого (переноситься на понеділок, 13 лютого). УРОДИНИ ЛІНКОЛНА („ЛІНКОЛН БИРТ ДЕЙ“).

Цього свята не святкують у кількох полудневих стейтах.

Дня 22. лютого. УРОДИНИ ВАШИНГТОНА („ВАШИНГТОН БИРТ ДЕЙ“). Святкують його в усіх стейтах Злучених Держав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛЮТИЙ. 2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. — 3. 1812. * Евген Гребінка, поет. — 4. 1792. Другий поділ Польщі, прилучення до Росії Волині й Поділля. — 6. 1704. Правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. — 9. 1918. Підписання миру в Берестю. — 14. 1897. † Пантелеймон Куліш, поет і письменник. — 20. 1054. † Ярослав Мудрий, великий князь київський. — 26. 1608. † Князь Константин Острожський. — 27. 1664. Розстріляно полковника Богуна.

MARCH — 1933 — БЕРЕЗЕНЬ має 31 днів.

№	Ст.	Дня	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	16	С	Лютий. Памфила і Валента	Попелец. Альбіна
2	17	Ч	Теодора Тирона	Симпліція
3	18	П	Льва папи рим.	Кунегунди
4	19	С	Архипа і Максима	Казимира
5	20	Н	1. Н. посту. Льва еп. Катанії	1. Н. пост., вступ. Фридриха
6	21	П	Евстахія і Тимотея	Коляти діви
7	22	В	Петра й Атанасія	Томи з Акв.
8	23	С	Полікарпа	Івана Бож.
9	24	Ч	Обріт. голови св. Ів. Хр.	Францішки
10	25	П	Тарасія арх. царгород.	40 Мучеників
11	26	С	Порфирія	Константина Всл.
12	27	Н	2. Н. посту. Прокопія	2. Н. пост., суха. Григорія
13	28	П	Власія преп.	Розини
14	1	В	Березень. Евдокії	Матильди
15	2	С	Теодота еписк.	Климентія
16	3	Ч	Зенота й Евтропія	Киріяка
17	4	П	Герасима і Павла	Гертруди
18	5	С	Конона муч.	Едварда
19	6	Н	3. Н. посту, хрестоп. 42 Муч.	3. Н. пост., глуха. Йосифа
20	7	П	Василія і Єфрема	Йоахима
21	8	В	Теофілякта	Венедикта
22	9	С	40 Мучеників у Севастії	Катерини
23	10	Ч	Кондрата і Кипріяна	Віктора
24	11	П	Софронія патр. ерусал.	Гавриїла
25	12	С	Теофана	Благовіщення
26	13	Н	4. Н. посту. Пер. мощів Никифора	4. Н. пост., серед. Теодора
27	14	П	Венедикта преспод.	Руперта
28	15	В	Агапія	Сикста папи
29	16	С	Савина свмч. (Поклони)	Кирила
30	17	Ч	Алексея чоловіка Божого	Квірина
31	18	П	Кирила арх. ерусал.	Корнелія

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

БЕРЕЗЕНЬ. 3. 1861. Зпесення кріпацтва на Україні. — 4. 1780. Гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. — 8. 1787. Сидір Білий вибраний отаманом „Вірного війська Запорозьського”. — 10. 1814. * Тарас Шевченко. — 10. 1917. революція в Росії. — 11. 1861. † Тарас Шевченко. — 13. 1169. Андрій Боголюбський зруйнував і ограбив столицю України Київ. — 14. 1923. Рада амбасадорів антанти прилучила Галичину до Польщі. — 17. 1919. Мiroва конференція в Парижі признає Закарпатську Україну Чехословацькій Республіці. — 18. 1921. Мировий трактат у Ризі віддає українські землі на захід від лінії Збруч-Острог-Серни — Польщі, на схід від тої лінії — Російському Союзови.

APRIL — 1933 — КВІТЕНЬ має 30 днів.

В.Ст.	С.Ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Березень. Хризанта	Гугона
2	20	Н	5. Н. посту. Отців убит. у Саві	5. Н. пост., чорна. Франца
3	21	П	Якова препод.	Ришарда
4	22	В	Василія свмч.	Ізидора
5	23	С	Нікона й учен.	Вінкентія
6	24	Ч	Захарії	Келестина
7	25	П	Благовіщення Пр. Богородиці	Епіфанія
8	26	С	Собор Арх. Гавр. (Лазар. Суб.)	Дионізія
9	27	Н	Неділя Цвітна. Матрони	Н. Цвітна. Марії
10	28	П	Іларіона і Стефана	Езекіїла
11	29	В	Марка еписк.	Леона
12	30	С	Івана ліств.	Юлія
13	31	Ч	Великий Четвер. Ігнатія	Юстина
14	1	П	Квітень. Велика Пятниця	(Вел. Пятн.) Тибурція
15	2	С	Велика Субота. Тита препод.	(Вел. Субота) Анастазії
16	3	Н	Воскресення Христове	Великдень
17	4	П	Світлий Понеділок	Вел. Понеділок
18	5	В	Світлий Вівторок	Апольонії
19	6	С	Евтихія	Юрія
20	7	Ч	Георгія еп. милит.	Віктора
21	8	П	Іродіона й Агава	Анзельма
22	9	С	Евпсихія	Кая і Сотера
23	10	Н	2. Н. по Воскр., Томина. Терентія	1. Н. по Вел., біла. Войтіха
24	11	П	Антипи	Георгія муч.
25	12	В	Василія еписк.	Марка еванг.
26	13	С	Артемона свмч.	Клита і Марцелі
27	14	Ч	Мартина папи	Теофілія
28	15	П	Аристарха і Пуда	Віталія
29	16	С	Агафії й Ірини	Петра
30	17	Н	3. Н. по Воскр., Миронос. Симеона	2. Н. по Вел. Катерини

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 14. квітня. **ВЕЛИКА ПЯТНИЦЯ („ГУД ФРАЙДЕЙ“)**.

Уважається урядовим святом в кількох стейтах, в інших звичайно губернатор стейту проголошує його святом спеціальною прокламацією.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

КВІТЕНЬ. 14. 1340. Смерть Юрія II. (Болеслава Тройденевича) останнього самостійного галицького князя (струїли його бояри за те, що сприяв латинській вірі). — 19. 1885. † історик Костомарів. — 25. 1622. † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. — 1910. † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький. — 1913. † письменник Михайло Коцюбинський. — 27. 1904. † письменник і драматичний артист Михайло Старицький. — 29. 1918. Розігнання Центральної Ради, проголошення Скоропадського гетьманом.

МАУ — 1933 — ТРАВЕНЬ має 31 днів.

№ ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА.
1	18	П	Квітень. Івана і Григорія	Филипа
2	19	В	Івана старолечерника	Атаназія
3	20	С	Теодора Трихини	Найдення св. Хреста
4	21	Ч	Януарія свмч.	Фльоріяша
5	22	П	Теодора Сикеота	Пія пали рим.
6	23	С	† Георгія великомуч.	Івана в олію
7	24	7	4. Н. по Воскр., о Розсл. Сави	3. Н. по Вел. Доміцелі
8	25	П	Марка ап. й сванг.	Станислава еп.
9	26	В	Василія	Григорія
10	27	С	Симеона свмч.	Ізидора
11	28	Ч	Максима і Ясона	Беатрикси
12	29	П	9 Муч. у Кизиці	Панкратія
13	30	С	Якова апост.	Серватія
14	1	Н	Травень, 5. Н. по Воскр., о Самар.	4. Н. по Вел. Боніфатія
15	2	П	Бориса і Гліба	Зофії
16	3	В	Теодосія Печерського	Івана Неп.
17	4	С	Пелягії муч.	Пасхалія
18	5	Ч	Ірини муч.	Фелікса
19	6	П	Йова і Варвари	Келестина
20	7	С	Память зявившогося Хреста	Бернарда
21	8	Н	6. Н. по Воскр., о Сліпор. † І. Бог.	5. Н. по Вел. Єлени
22	9	П	Ісаї прор.	Юлії діви
23	10	В	Симеона Зилота	Дезидерія
24	11	С	Мокія свмч.	Іванни
25	12	Ч	Вознесення Господне	Вознесення Іс. Христа
26	13	П	Глікерії муч.	Филипа Нер.
27	14	С	Ізидора	Івана і Марії Магдалини
28	15	Н	7. Н. по Воскр., св. Отців. Пахомія	6. Н. по Вел. Вільгельма
29	16	П	Теодора Освященного	Максиміліяна
30	17	В	Андроніка ап.	Фелікса пали
31	18	С	Теодота анкирського	Анелі і Петронелі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 30. травня. ДЕНЬ ОКРАШУВАННЯ ГРОБІВ („ДЕКОРЕЙШЕН ДЕИ” або „МЕМОРІЯЛ ДЕИ”). Святується в усіх стейтах, з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ТРАВЕНЬ. 1648. вибрано Богдана Хмельницького гетьманом. — 6. 1910. † поет і письменник Борис Грінченко. — 1659. Гетьман Іван Виговський розбив московське військо під Конотопом. — 14. 1648. Битва на Жовтих Водах. — 1848. Знесення панщини в Галичині. — 22. 1861. Перевезено і похоронено тіло Тараса Шевченка на Чернецькій горі коло Канева над Дніпром. — 26. 1648. Перемога Богдана Хмельницького під Корсунем. — 28. 1722. Заведено на Україні так звану „малоросійську колегію”. — 28. 1916. † письменник і учений Іван Франко.

JUNE — 1933 — ЧЕРВЕНЬ має 30 днів.

№	Ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Ч	Травень. Патрикія свмч.	Граціяна
2	20	П	Талатея	Еразма муч.
3	21	С	Константина і Єлени (Зад. Суб.)	Кльотильди
4	22	Н	П'ятьдесятниця, Зелені Свята	Зелені Свята
5	23	П	Понеділок св. Духа і Пресв. Тр.	Понед. Зел. Свят
6	24	В	Симеона преп.	Норберта
7	25	С	Трете обріт. голови св. Ів. Хр.	Роберта
8	26	Ч	Карпа апост.	Медарда
9	27	П	Терапонта свмч.	Прима і Феліц.
10	28	С	Никити еписк.	Маргарети
11	29	Н	1. Н. по Сош. Всіх Святих	1. Н. по З. С. Варнави
12	30	П	Ісаакія далмат. (Петрівка)	Онуфрія
13	31	В	Єрмія і Єрмея	Антонія з Пад.
14	1	С	Червень. Юстина філософа	Василія
15	2	Ч	Никифора патр.	Боже Тіло
16	3	П	Лукіяна муч.	Франца
17	4	С	Митрофана патр.	Адольфа
18	5	Н	2. Н. по Сош. Пресв. Евхаристії	2. Н. по З. С. Марка
19	6	П	Висаріона	Гервазія
20	7	В	Теодота свмч.	Сильверія
21	8	С	Теодора Страт.	Альйза
22	9	Ч	Кирила арх.	Павліна еп.
23	10	П	Тимотея свмч.	Зенона
24	11	С	Вартоломея і Варнави	Рожд. Ів. Хрест.
25	12	Н	3. Н. по Сош. Онуфрія пустинож.	3. Н. по З. С. Проспера
26	13	П	Акилини муч.	Івана і Павла
27	14	В	Єлисея пр. і Methodія натр.	Володислава
28	15	С	Амоса прор. і Єроніма	Льва папи
29	16	Ч	Тихона еп.	Петра і Павла
30	17	П	Мануїла і пр.	Емілії

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЧЕРВЕНЬ. 5. 1709. Іван Мазепа прибув до шведського табору. — 6. 1224. Нещасна битва руських князів з Татарами над рікою Калкою. — 7. 1843 † поет Маркіян Шашкевич. — 8. 1653. Перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. — 11. 1876. Указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. — 14. 1722. † Гетьман Іван Скоропадський. — 17. 1895. † учений Михайло Драгоманів. — 18. 1569. Люблинська унія. — 25. 1205. Смерть князя Романа в битві з Поляками під Завихвостом. — 27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом. — 1672. Самійлович вибраний гетьманом. — 28. 1768. Залізник і Гонта добули Умань.

JULY — 1933 — ЛИПЕНЬ має 31 днів.

№ ст.	Р. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	С	Червень. Леонтія	Теобальда
2	19	Н	4. Н. по Сош. Юди і Зосима	4. Н. по З. С. Посіщ.Пр.Д.М.
3	20	П	Методія свмч.	Геліодора
4	21	В	Юліяна Тарсійського	Флявіяна
5	22	С	Евсевія еп.	Івана і Павла
6	23	Ч	Агрипіни муч.	Домініки
7	24	П	Рождество св. Івана Хрест.	Івана з Дуклі
8	25	С	Февронії	Єлисавети
9	26	Н	5. Н. по Сош. Давида Солун.	5. Н. по З. С. Кирила еп.
10	27	П	Самсона странноприємця	Амалії
11	28	В	Перен. мощів Кирила й Івана	Пія і Пелягії
12	29	С	Петра і Павла	Івана і Генрика
13	30	Ч	Собор 12 Апостолів	Маргарети діви
14	1	П	Липень. Косми і Дамяна	Бонавентури
15	2	С	Полож. Ризи Пресв. Богородиці	Розіслання апостолів
16	3	Н	6. Н. по Сош. Анатолія	6. Н. по З. С. Пр.Д.М.Шкап.
17	4	П	Андрея і Марти	Алексея
18	5	В	Кирила і Методія	Симеона
19	6	С	Атанасія Атонського	Вінкентія
20	7	Ч	Томи й Акакія	Ілії прор.
21	8	П	Прокопія великомуч.	Пракседи
22	9	С	Панкратія	Марії Магдалини
23	10	Н	7. Н. по Сош. Антонія печер.	7. Н. по З. С. Аполінарія
24	11	П	Евфимії й Ольги	Христини діви
25	12	В	Прокла й Ілярія	Якова апост.
26	13	С	Собор Арх. Гавриїла	Успення св. Анни
27	14	Ч	Акили й Онисима	Пантелеймона
28	15	П	Володимира Вел.	Інокентія
29	16	С	Антиногена	Марти
30	17	Н	8. Н. по Сош. Мартини великом.	8. Н. по З. С. Юліти
31	18	П	Якінта й Еміліяна	Ігнатія Льюїлі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 4. липня. ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ („ИНДЕНПЕНДС ДЕЙ“).

Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИПЕНЬ. 9. 1649. Козаки побили Поляків під Межибожем і Константиновом. — 1651. Наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки зпід Берестечка, кінець берестецької битви. — 10. 1649. Початок облоги Збаража. — 1709. Битва під Полтавою. — 15. 1015. † великий князь Володимир Великий. — 16. 1914. Початок світової війни. — 18. 1775. Зруйнування Січи Москалями. — 26. 1662. Сомко і Ромодановський побили Юрія Хмельницького під Каневом. — 28. 1672. Дорошенко побив Поляків коло Четвертинівки над Богом.

AUGUST — 1933 — СЕРПЕНЬ має 31 днів.

№. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	В	Липень, Макрини	Петра в оковах
2	20	С	† Ілїї прор.	Альфонса
3	21	Ч	Симеона й Івана	Найд. моцїв св. Стефана
4	22	П	Марії Магдалини	Домініка
5	23	С	Трофима і пр.	Пресв. Діви Марії Сніжної
6	24	Н	9. Н. по Сош. Бориса і Гліба	9. Н. по З. С. Преображення
7	25	П	† Успення св. Анни	Каєтана
8	26	В	Єрмолая	Киріяка
9	27	С	Пантелеймона	Романа
10	28	Ч	Прохора і Никанора	Лаврентія муч.
11	29	П	Калиника і Теодити	Сузанни муч.
12	30	С	Сили і пр.	Кляри діви
13	31	Н	10. Н. по Сош. Євдокима	10. Н. по З. С. Іполіта
14	1	П	Серпень, Пр. Ч. Хреста (Спасівка)	Євсевія
15	2	В	Перенесення моцїв св. Стефана	Успення Пр. Діви Марії
16	3	С	Ісаака і Дальмата	Роха і Йоакима
17	4	Ч	Сімох молодцїв в Ефезі	Ліберата
18	5	П	Євсигнія муч.	Елени
19	6	С	Преображення Ісуса Христа	Бенігни
20	7	Н	11. Н. по Сош. Дометія	11. Н. по З. С. Бернарда
21	8	П	Еміліяна еп.	Іванни
22	9	В	Матія япост.	Тимотея
23	10	С	Лаврентія архидіакона	Филимона
24	11	Ч	Евила і Клявдії	Вартоломея
25	12	П	Фотія й Аникити	Людвика
26	13	С	Максима іспов.	Зеферіни
27	14	Н	12. Н. по Сош. Михея прор.	12. Н. по З. С. Йосифа Кал.
28	15	П	Успення Пресв. Богородиці	Августина
29	16	В	Діюмида муч.	Усікн. голови Ів. Хрест.
30	17	С	Мирона муч.	Рожі з Ліми
31	18	Ч	Фльора і Лавра	Раймунда муч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СЕРПЕНЬ. 1. 1913. † письменниця Ларісса Косач-Квітка (Леся Українка) в Сурам на Кавказі. — 5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький. — 1911. † письменниця Олександра Кулишева (Ганна Барвінок). — 6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом. — 7. 1648. Борба Кривоноса з Поляками під Константиновом. — 10. 1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). — 13. 1873. † поет Антін Могильницький. — 15. 1856. родився письменник Іван Франко. — 15—16. 1649. Побіда Хмельницького під Зборовом. — 16. 1657. Юрій Хмельницький вибраний гетьманом. — 17. 1772. Прилучено Галичину до Австрії. — 20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основяненко. — 20. 1920. Договір у Севр під Парижем признає Східну Галичину окремою державною територією й означає її границі між Чехословаччиною, Польщею і Румунією. — 23. 1662. Юрій Хмельницький побив Москалів під Криловом. — 27. 1589. Турки й Татари облягли Львів. — 30—31. 1648. Побіда Хмельницького під Пилявцями.

SEPTEMBER — 1933 — ВЕРЕСЕНЬ має 30 днів.

В. ст.	С. ст.	Дія	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Серпень. Андрея Стратилата	Иди й Егидія
2	20	С	Самуїла прор.	Стефана
3	21	Н	13. Н. по Сош. Тадєя і Васи	13. Н. по З. С. Броніслави
4	22	П	Агатоніка муч.	Розалії діви
5	23	В	Луца й Іринея	Лаврентія
6	24	С	Евтихія свмч.	Захарії
7	25	Ч	Вартоломея і Тита	Регіни муч.
8	26	П	Адріана і Наталії	Рожд. Прєсв. Диви Марії
9	27	С	Пімена	Северина
10	28	Н	14. Н. по Сош. Август, і Мойсея	14. Н. по З. С. Николая
11	29	П	† Усікновення голови Ів. Хрест.	Прота і Якова
12	30	В	Александра і Павла	Гвідона
13	31	С	Положення Пояса Пр. Диви Марії	Товії і Филипа
14	1	Ч	Вересень. Симеона Стовпника	Воздвиження Чесн. Хреста
15	2	П	Маманта й Івана	Никодима
16	3	С	Ангима	Корнилія
17	4	Н	15. Н. по Сош. Вавила і Мойсея	15. Н. по З. С. Францішка
18	5	П	Захарії і Єлисавети	Томи і Йосифа
19	6	В	Чудо Арх. Михаїла	Януарія
20	7	С	Созонта і Макарія	Евстахія
21	8	Ч	Рождество Пр. Диви Марії	Матея еванг.
22	9	П	Йоакима й Анни	Маврикія
23	10	С	Минодори і пр.	Теклі
24	11	Н	16. Н. по Сош. Теодори Алекс.	16. Н. по З. С. Герарда
25	12	П	Автонома свмч.	Клеофи муч.
26	13	В	Корнилія сотника	Кипріяна
27	14	С	Воздвиження Чесного Хреста	Косми і Дамяна
28	15	Ч	Никити великом.	Вачеслава муч.
29	16	П	Евфимії великом.	Михаїла Арханг.
30	17	С	Софії, Віри, Надії і Любови	Ероніма

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 4. вересня. ДЕНЬ ПРАЦІ („ЛЕЙБОР ДЕЙ“).

Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ВЕРЕСЕНЬ. 2. 1657. Похорони Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом. — 3. 1709. † гетьман Іван Мазєна. — 6. 1672. П. Дорошєнко здобув Камінець Подільський. — 10. 1769. родився поет Іван Котляревський. — 10. 1919. Договір в Сен Жермен під Парижем, яким держави антапти перешли на себе суверенність Східної Галичини. — 12. 1903. Відкрито в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському. — 13. 1657. Золотарєнко побив Поляків під Сепелінцями. — 15. 1907. † письменник і драматичний артист Іван Тобилєвич (Карпенко Карий). — 16. 1727. Данило Апостол вибраний гетьманом.

ОCTOBER — 1933 — ЖОВТЕНЬ має 31 днів.

Ч. Ст.	С. Ст.	Дня	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	Н	Вересень. 17. Н. по Сош. Евменія	17. Н. по З. С. Ремігія
2	19	П	Трофима і Саватія	Ангела Хоронителя
3	20	В	Евстахія	Кандида
4	21	С	Кондрата апост.	Франца з Асизу
5	22	Ч	Фоки і Йони	Флявії
6	23	П	Зачаття св. Івана Хрест.	Брунона
7	24	С	Теклі первомуч.	Юстини
8	25	Н	18. Н. по Сош. Евфрозини	18. Н. по З. С. Бригіди
9	26	П	Івана Богослова	Дионизія
10	27	В	Калістрата	Франца
11	28	С	Харитона іспов.	Плякиди
12	29	Ч	Киріяка і Теофана	Максиміліяна
13	30	П	Григорія свмч.	Едварда
14	1	С	Жовтень. † Покров. Пр. Богор.	Калікта
15	2	Н	19. Н. по Сош. Кипріяна	19. Н. по З. С. Ядвиги
16	3	П	Дионисія свмч.	Галя і Фльора
17	4	В	Єротєя	Маргарити
18	5	С	Харитини	Луки еванг.
19	6	Ч	Томи апост.	Петра з Аль.
20	7	П	Сергія і Вакха муч.	Капра й Ірини
21	8	С	Пелягії і Тайсії	Уршулі
22	9	Н	20. Н. по Сош. Якова апост.	20. Н. по З. С. Кордулі
23	10	П	Евлампія й Евлампії	Івана Калістр.
24	11	В	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
25	12	С	Прова і Тараха	Хризанта
26	13	Ч	Карпа апост.	Евариста
27	14	П	Назарія і Параскевії	Сабіни
28	15	С	Евтимія і Луки	Симеона
29	16	Н	21. Н. по Сош. Лонгина сотн.	21. Н. по З. С. Наркиза
30	17	П	Осії й Андрєя	Альфонса
31	18	В	Луки апост. й еванг.	Маркелія

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. жовтня. **ДЕНЬ КОЛЮМБА („КОЛОМБОС ДЕЙ“).**
Святкують у всіх стейтах з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЖОВТЕНЬ. 9. 1655. Б. Хмельницький побив Поляків під Городком.
— 13. 1648. Візд Богдана Хмельницького до Києва. — 14. 1624. Напад Запорозжців на Царгород. — 16. 1648. Богдан Хмельницький почав облогу Львова. — 18. 1851. Заложення угольного каменя під „Народний Дім” у Львові. — 19. 1918. Проголошення Української Держави на землях б. Австрії. — 22. 1596. Берестейська унія. — 26. 1917. † провідник Галицької України др. Евген Олесницький у Відні.

NOVEMBER — 1933 — ЛИСТОПАД має 30 днів.

д. ст.	в. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Жовтень. Йоїла прор.	Всіх Святих
2	20	Ч	Артемія великом.	† День задушний
3	21	П	Іляріона препод.	Губерта еп.
4	22	С	Аверкія еп.	Кароля
5	23	Н	22. Н. по Сош. Якова ап.	22. Н. по З. С. Захарія
6	24	П	Арети муч.	Леонарда Вел.
7	25	В	Маркіяна	Геркуляна
8	26	С	Димитрія мироточця	Северина
9	27	Ч	Нестора муч.	Теодора
10	28	П	Параскевії і Терентія	Андрея з Авел.
11	29	С	Анастасії римл.	Мартина
12	30	Н	23. Н. по Сош. Зиновія і Зиновії	23. Н. по З.С. Мартина папи
13	31	П	Стахія й Амилія	Лидака
14	1	В	Листопад. Косми і Дамяна	Йосафата
15	2	С	Акиндина	Леопольда
16	3	Ч	Акепсима й Айтала	Едмунда еп.
17	4	П	Йоаникія і Нікандра	Григорія і Сальомеї
18	5	С	Галактіона	Романа
19	6	Н	24. Н. по Сош. Павла еп.	24. Н. по З. С. Єлисавети
20	7	П	33 Мучеників у Меліті	Фелікса
21	8	В	Собор Архангела Михаїла	Вовед. Пр. Діви Марії
22	9	С	Онисифора муч.	Цецилії
23	10	Ч	Ераста й Олімпа	Климента папи рим.
24	11	П	Мини, Віктора і пр.	Івана від Хреста
25	12	С	Йосафата свмч.	Катерини
26	13	Н	25. Н. по Сош. Івана Золот.	25. Н. по З. С. Петра
27	14	П	Філіпа апост. (Пилипівка)	Валеріяна
28	15	В	Гурія і Самона	Руфіна
29	16	С	Матея апост. й еванг.	Сатурніна
30	17	Ч	Григорія чудотв.	Андрея апост.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 7. листопада. **ДЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ВИБОРІВ („ДЖЕНЕРАЛ ЕЛЕКШОН ДЕЙ“)**. Святкується майже в усіх стейтах.

Дня 30. листопада. **ДЕНЬ ПОДЯКИ („ТЕНКСГІВІНГ ДЕЙ“)**. Святкують у кожному стейті.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИСТОПАД. 1. 1918. Українці обіймають владу в Галичині назад по 531 літах перерви. — 3. 1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова. — 1848. Барикади у Львові. — 10. 1709. Здобуття Батурина Москалями. — 1834. † батько нової доби українського письменства Іван Котляревський. — 11. 1893. † славний байкар і поет Леонід Глібів. — 15. 1648. Б. Хмельницький облягає Замосте. — 1709. Іван Скоропадський вибраний гетьманом. — 15. 1918. Поваленне гетьмана Скоропадського. Директоріят. — 18. 1838. род. письменник Іван Нечуй-Левицький. — 20. 1709. Цар Петро велів стяти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московськими військами. — 20. 1917. Проголошення Центр. Радою Української Республіки. — 23. 1883. † учений Михайло Максимович.

DECEMBER — 1933 — ГРУДЕНЬ має 31 днів.

Д.	С.	Дн.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	П	Листопад. Плятона і Романа	Елегія
2	19	С	Авдія прор.	Бабіяни діви
3	20	Н	26. Н. по Сош. Прокла і Григорія	1. Н. адв. Францішка Ксав.
4	21	П	Воведення Пр. Діви Марії	Варвари муч.
5	22	В	Филимона	Сави еп.
6	23	С	Амфилохія і Григорія	Николая
7	24	Ч	Катерини великомуч.	Амброзія еп.
8	25	П	Климента і Петра	Неп. Зач. Пр. Діви Марії
9	26	С	Аліція стовпника	Валерії і Леокадії
10	27	Н	27. Н. по Сош. Якова і Палядія	2. Н. адв. Пр. Д. М. з Льорет.
11	28	П	Стефана муч.	Дамазія
12	29	В	Парамона	Александра
13	30	С	Андрея Первозванного	Лукія й Отилії
14	1	Ч	Грудень. Наума прор.	Спиридіона
15	2	П	Авакума прор.	Евзевія еп.
16	3	С	Софронія прор.	Адселяйди діви
17	4	Н	28. Н. по Сош. Варвари	3. Н. адв. Лазаря
18	5	П	Сави Богоносного	Граціяна
19	6	В	Николая Чудотворця	Фавста
20	7	С	Амвросія еп.	Тофіля
21	8	Ч	Патапія препод.	Томи апост.
22	9	П	Непор. Зачаття Пр. Діви Марії	Зенона
23	10	С	Міни й Ермогена	Вікторії діви
24	11	Н	29. Н. по Сош. Даниїла Ствпн.	4. Н. адв. Адама й Еви
25	12	П	Спиридіона еп.	Рожество Іс. Христа
26	13	В	Евстратія муч.	Стефана первомуч.
27	14	С	Тирса і Филимона	Івана еванг.
28	15	Ч	Елевтерія свмч.	Дітей убитих у Вифл.
29	16	П	Аггея прор.	Томи еп.
30	17	С	Даніїла прор.	Давида кор.
31	18	Н	30. Н. по Сош. Праотців. Севаст.	Н. по Р. Сильвестра папи

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 25 грудня. ДЕНЬ РІЗДВА ХРИСТОВОГО („КРИСМЕС“).

Святкують в усіх стейгах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ГРУДЕНЬ. 4. 1803. † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорожської Січі. — 8. 1868. Засповання Товариства „Просвіта” у Львові. — 14. 1918. Війська Директорії займають Київ при допомозі С. С. — 19. 1240. Батий зруйнував Київ. — 21. 1764. Скасування гетьманщини. — 24. 1653. Перемога Богдана Хмельницького під Жванцем. — 26. 1637. Нещаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками. — 28. 1724. † наказний гетьман Павло Полуботок. — 31. 1637. † гетьман Павлюк.

О. ОЛЕСЬ.

ЩЕ РІК.

Ще рік минув... Проклятий рік змагання,
Кривавий рік безкровної борби.
Глибоких втрат... даремного чекання,
Мовчання мертвого юрби.

А як хотілось нам внести якесь промінне,
В сей край безкрайної пільми...
За людські постаті ми прийняли камінне
І ним самі побиті ми.

Ще рік... Ідем! Ми міцно стисли рани,
На них обмили слізьми мовчки кров,
І знову має світе крізь тумани
Велика наша хоругов.

НАЩО ЗДАЛАСЯ КНИЖКА.

Жажда знання вроджена кожному чоловікові. Вона може бути лихими умовами життя приспана, пририта. Але коли її раз збудимо, так тоді не дає людині спокою. Жажда читання справляє людині приємність, мимо сього, що жадає від неї певного труду, вкладу гроша й часу. Хто засмакує в знанню і книжці, у того охота читання постійно буде зростати. І через те його розум буде що раз ясніший, світ перед ним більше отвертий. Він знає, як повернутися, як дати собі раду в ріжних випадках. Уміє означити своє відношення до найближчого оточення, до природи, до народу і до найвищих понять Бога. Він знає, які його обовязки, що має тут на світі робити, як поводитися.

Не можемо всіх книжок прочитати, бо не всі для нас зрозумілі, не всі доступні, і не всі нас цікавлять. Тому то й важне питання: Що треба читати?

Хтось мігби сказати: Треба читати всі книжки, котрі повинен знати освічений чоловік. Сьогодні дуже багато вимагається від освіченого чоловіка. Тому стараємося читати як найбільше книжок. Ми навіть учимося чужих мов, щоби могли читати книжки писані на чужих мовах. Сьогодні читаємо дуже багато.

Та ми бачимо дуже часто в світі, що не той розумний, не той веде своє життя на пожиток собі, своїй родині своєму народови, хто багато прочитав.

Тут важне, **що і як** прочитав, як використав те, що прочитав.

Також не всякий чоловік має на стільки часу, щоби багато читати. Не всякий має час, щоби читати кожду книжку без розбору, яка попаде під руку. Не всякий має час на те, щоби втрачувати його на читання непотрібної йому книжки, котра нічого не дає йому ні для серця, ні для розуму. Тому сьогодні над цим питанням думають люде і стараються його розв'язати на користь читачів.

Багато помагає в цім напрямі бібліотека. Коли бібліотекар знає докладно своїх членів, то знає, що їм потреба читати. Там навіть так зложені списи книжок, що той, що приходить позичати книжку, довідується, котру книжку повинен наперед прочитати. Коли її прочитає, тоді находити раду, що далі йому читати. З списків книжок довідається він про книжки, котрі його цікавлять і чого він з них навчиться або пізнає.

Але у нас ще далеко до такого стану. Публичних бібліотек не маємо, а як є, так їх улаштування ще дуже простеньке. Наші читальніні бібліотеки в краю, понищені війною. І перед війною вони не представляли великої вартости. Ніхто не дбав про їх доповнення, не було фахових бібліотекарів, що могли би виховувати читачів і приготувляти ґрунт для розумного й планового читання. І теперішній час також недогідний для поліпшення давнішого стану. Багато книжок вичерпаних, нові доволі дорогі, комунікація, замовлення, переписка дуже тяжкі й неприхожі для розвитку такої складної справи, як оснування бібліотек. Не достає також далі фахових бібліотекарів, що хотіли би посвятитися цьому ділу. Тут треба іншої ради, певного рода самопомочі, аби улекшити

читачеві доступ до книжки і книжці доступ до читача.

В краю маємо наукові товариства (нпр. Наукове Товариство ім. Шевченка), що видають наукові книжки. Але маємо також такі товариства, що тільки й роблять, що видають популярні книжочки для народу, аби помогти йому в добуванню більшого знання. Таким товариством є наше найстарше товариство „Просвіта”, що видало за свій час майже шістьдесятьлітнього існування більше мільона книжочок для народу із всіх обсягів людського знання. Воно трудиться і видає далі такі книжочки, хоч як тяжко приходиться сьогодні добути гроша на папір і на друк. Товариство „Просвіта” кинуло між народ думку всенародньої збірки з приводу 60-літньої річниці смерті Т. Шевченка, щоби створити фонд „Учітєся, брати мої!” Завданням фонду має бути видавання популярних книжок для народу. Таким чином сам нарід помагає собі до того, щоби прийти лекше до книжки. Творяться також інші товариства й видавництва для народу. В 1921 році повстало видавництво „Знання”. Воно видає короткі виклади для народу. Зміст викладів се всі справи, якими цікавиться народ. Є ще й диточі видавництва, релігійні, політичні, котрі легким способом і легким викладом хочуть поширяти знання, відомости між народом і його ріжними верствами. Деякі з таких книжок призначені для науки, деякі для розривки, а деякі дають і науку й розривку.

В Америці видавництвом книжок займався головно Український Народний Союз, та справа загирилася через недостачу інтелігентних сил, знаючихся на видавництві книжок, і через байдужність читачів.

Популярних книжочок можна би приспорити народови як найбільше, щоби він заспокоїв свою жажду знання. Але треба мати таку жажду. Не треба дозволити, щоби книжка плісніла в магазинах. Треба її купувати, читати, заохочувати других до купування і читання. Купуючи книжку, даємо товариствам можливість видавати що раз то нові книжки. Наші товариства не збогачуються видавництвами. Коли збирають гріш за книжки, то на те, щоби зараз вложити його в нову книжку.

Чужа школа не створила і не творить в нашій народі жажди книжки, жадоби друкованого слова. І це наше велике нещастя. Народ темний не бачить далі, як коло себе. Тому й зле йому діється. Коли би він пізнав, що відносиши в світі і у себе дома залежать від нього самого, якби порозумів те, то хапався би руками й ногами за книжку. Побачив би, як освічені народи добувають собі кращу долю, як неосвічені кують самі на себе кайдани. Народ став би певний себе. Побачив би, що те місце недалско, де кінчиться власть кнута, жандарма, багнета, тюрми, тощо. Перед освітою паде ниць всяка власть тьми. Перед освітою кориться цар і деспот з своїми катами і зі всім своїм окруженням. Перед освітою никне всяке насильство, підобравши хвіст під себе. Тому, нічого так не бояться всякі зайди, всякі чужинці, всяка зволоч, всякі наїзники, як народньої освіти. Вони знають, що вона виведе його з неволі, покаже шлях до правдивого добра, навчить нас певности себе, дасть нам в руки сильну зброю, покаже всі способи, якими зготовимо собі, своїм дітям і внукам, цілому народови свою власну хату, свою власну незалежну від нікого державу.

* * *

Кожний чоловік на світі має якесь звання, якому присвячує головну частину свого часу. Звання вибирає собі або сам, і воно так звичайно діється, коли хто кінчить вищі школи; або власні батьки кажуть дитині працювати далі у тім званні, яке виконують вони самі. Чи сяк, чи так, нині не можна спускатися тільки на те, що діди наші так робили, то й ми будемо так далі робити. Нам треба знати устрій теперішнього життя і цілої дуже складної машини суспільних потреб і суспільних відносин. Кожний чоловік, який обібрав собі вже якесь звання, потребує докладного пізнання своєї праці, умовин, серед яких працює, і умовин, котрі поліпшили би видатність праці і помогли би створити краще життя для себе і своєї родини.

Хоч як ясно воно виходить, в якім напрямі треба працювати над поширенням свого знання і що треба читати, чого треба учитися, то таки ні один не возьметься за таку книжку, коли не має охоти до читання. Щоби вчитися, треба мати більше часу, більше спокою, а що найважливіше, не бути умученим. Нераз чоловік прибитий горем, нераз не знає, де йому шукати розради, потіхи. Він утікає перед другими людьми, не хоче їх видіти, а хотів би почути щось такого, що його успокоїло би. Нераз шукає за чимсь гарним. В його душі співає якась пісня, в голові укладаються якісь образи. Він працює духово і не знає, чи ця праця що небудь варта. Коли би найшлася книжка, що заспокоїла би його, задовольнила духову потребу, перенесла його у інший світ, то така книжка найшла би в пім свого приятеля. Такі книжки маємо. Це є оповідання, повісти, поезії, які складають письменники й поети, і промовляють більше до нашого серця, до нашого

чуття. Від таких книжок звичайно починається читашня. Всі вони разом творять так звану народню літературу. Інакше називають також такі твори гарне письменство, або по чужому белетристика. Твори гарного письменства витворюють це, що ми називаємо жадобою друкованого слова.

А чому? Бо вони нам найближчі. З них говорить поет або письменник словами свого серця до нашого серця. Він каже нам переживати все те, що він пише. Як ви підете на театральну виставу, то там найліпше побачите, що то значить переживати з поетом. Ви засмієтеся, де весело, заплачете, де сумно; ви затиснете кулак, коли бачите людську кривду, радієте, як правда й справедливість побідить. А пригадайте собі, як ви читали або слухали, коли вам читано „Наймичку” або „Катерину” Шевченка, „Панські жарти” Франка. Як тоді ваше серце живо билося в грудях. І ви таку книжку полюбили. Ви її самі читали, або казали собі прочитати. Ви її читали, коли вам добре діялося; ви до неї зверталися, як вам тяжко було на серці. Ви бралися за таку книжку навіть тоді, як були умучені. І вам здавалося, що умучення уступає. Тому зачинайте від гарного письменства, коли хочете, щоби ви привикли до читання і полюбили читання і полюбили книжку. Вибір у нас вже великий. В „Українській Письменности”, виданій Товариством „Просвіта”, знайдете твори нашого гарного письменства від Котляревського аж до найновіших часів. В останніх днях вийшли повісті Івана Нечуя Левицького, котрі певно припадуть вам до вподоби. Читайте Шевченка, читайте Франка, читайте нові річі, котрі появляються, а там знайдете, за чим шукаєте. Схочете бувальщини, скільки її у кожного письменника. Серце ваше ростиме у

грудях, коли побачите наших предків і їхню славу. Упадаєте під тягаром нинішнього положення, а тоді гримке слово Тараса, Франка, пророчить вам кращу долю. Жадає від вас тільки праці, самопошани, свідомого протесту, бунту проти неволі, кривди, насильства. А скільки розради в спокійних образах людського життя, а кілько сміху й радости в інших творах других письменників.

Таким чином полюбимо книжку, а як її полюбимо, так вже не кинемо читати. Охота до читання, яка досі у нас дрімала, пробуджується і ми сягаємо тоді далі. Поволі будемо приходити до інших книжок. Тут отвориться перед нами широчезне поле людського знання. І ми питаємо: а що тепер читати? Коли ви вже розмакували в творах гарного письменства, ми помітили, що не все для нас було там ясне й зрозуміле. Ми ставили собі питання, чому се так, а не інакше діється. Перед нами повставали у нашій голові що раз то нові питання. А певно найбільше зацікавилися ми своєю особою, хто ми, хто наші знакомі, хто наші предки, що вони зробили, що нам полишили. Нас потягне до читання власної історії, минувшини українського народу. А читаючи її побачимо, що український народ не жив сам для себе відділений муром від других народів. Стичність з другими народами була може часом добра для нього, а може часом гірка. І тут вичитаємо, чому воно так було. Пізнаємо, що виною дуже часто власна неосвіченість, або — як учені говорять — недостача культури. Але вичитаємо й таке, що може виною і положення землі, яку замешкуємо. І тут від історії і минувшини власного народу і чужих народів перейдемо до географії України, а далі географії інших країв і цілого світа. Виною упадку або при-

чиною розвитку можуть бути багатства землі або їх недостача. Багатства землі стягали голодних сусідів на нашу землю, недостача багатств спроваджує пераз господарську залежність від засібніших. Багатства землі у виді звіриши, ростиц, копалин трактує наука, що називається природою, або природописними науками. Вони учать, як користуватися правилами життя, як построи́ти нам наше життя, щоби воно відповідало всім умовам життя. З того перейдемо до науки, що учить нас користуватися нашими багатствами. Найдемо тут хемію, найдемо сільське господарство. Воно поведе нас далі до способів збуту наших багатств, організації господарства народнього. Цими справами займається національна економія. Побачимо, що устрій господарства вплинув на упорядкування суспільних відносин, і тут скаже нам багато наука про суспільність або соціологія. Від неї пряма лінія поведе нас до справ політичних, нашого становища, вяснить нам його, вкаже дороги, якими інші народи поступали в боротьбі за політичні права і як їх собі вибороли.

З другого боку зацікавить нас не тільки найближча родина, де ми зросли. Ми нашими думками схочемо перейти і в минувшину нашої землі, пізнати її історію. До помочі стане нам наука, що її зовемо геологією. Багато спільного з історією землі, ріжними верствами на ній має історія мови, по чужому фільологія. Бо й мова наша не була така сама сотки літ тому назад. Зрозуміємо, яку вартість має мова, чому вона нам так близька, так дорога. А коли побачимо, що на тій мові наші предки вже писали, тоді будемо горді на нашу мову. Нашим сусідам, Полякам і Москалям, не снилося щось подібне, коли ми вже були культурним народом. Цею справою

займається історія письменства. Ми далі хочемо розяснити собі явища життя і явища природи, а також будову вселенної. Те, що була нераз загадкою для нас, або перед чим ми з острахом заверталися, як перед закритою тайною, вяснить нам наука про природні явища — фізика, а далі астрономія. І серед тої великої будови світа — стоїть чоловік; з одного боку нужденна черепаина, з другого — цар природи. Але від царя природи мусимо домагатися, щоби він попровадив так своє життя, аби воно відповідало його царській гідности. Він побачить, які його права, але і які обовязки. Цілий ряд питань про післанництво людини на світі, про боротьбу з неправдою, кривдою, насильством, яку він мусить звести. Він мусить себе жертвувати для других. Він не сміє дозволити себе легковажити, зневажати й обиджувати. Він зрозуміє, що він винен це своїй народови і цілому людству. Зрозуміє, що боротьба, зведена за людські права в однім місці, відбивалася відгомонам на другім місці. Він буде в посіданню засобів боротьби, котра мусить увінчатися успіхом. Правда, зростуть і потреби чоловіка. Але він набере знання, як заспокоювати свої потреби. У нього й хата й життя стане гарніше, і в хаті гарна обстановка. Почуття краси зростатиме в людині. Гігієна або наука про здоровля стане для нього зрозуміла, а в хаті найдеться образ, книжка, бібліотека тощо. Всіми названими вгорі питаннями займається філософія. Вона ставитиме перед очі чоловіка його завдання тут на світі, викличе в ньому розуміння, що крім сього світа є якийсь інший вищий духовий світ, про який учить релігія. Образ цього духового світа живе в нашій душі. Цей образ вищого духового життя додаватиме йому сили й

відваги, віри й надії, навчить його любови людей, посвяти і всіх найвищих чеснот.

* * *

На таку дорогу заведе нас читання книжок. Задля нашого убожества, а ще більше задля нашої неосвічености не маємо ми ще відповідних книжок до всіх тих галузей знання, про які ми вище написали. Все таки, коли народ зачне читати, зачне книжкою інтересуватися, так зараз повстануть книжки із всіх названих царин. Від самого народу залежить, чи те діло піде швидко, чи знову таким черепашним ходом. Треба книжки купувати, треба їх читати, треба підпомагати наші просвітні товариства.

Серед української іміграції в Америці завелися цікаві звички щодо книжки й газети: з одного боку нарікається, що українська газета чи книжка кепська, що вона гірша від американської, російської, польської чи німецької, а з другого боку нічого не робиться, щоби її поправити, а зате все робиться, щоби її ще далі погіршити. В Америці можна часто бачити „українського патріота” з кишеними, набитими польськими або московськими газетами, що нарікає на українські газети. Він нарікає, але не рахує, що він видає на польську газету доляра або й більше в місяць, тоді, як на українську він дає 30 центів у місяць. Бувають навіть такі „патріоти” — і то мають бути інтелігентні люди, — які радять ощадности через кризу починати від того, щоби перестати платити за українську газету. Бачите, він буде читати польську або московську. До них він ощадности не пристосує. Не пристосує теж до американської, бо він знає, що Американець взяв би його за темняка, якби хотів перестати читати газету.

Коли в нас книжка або газета гірша від чужої, треба дивитися, чому вона гірша. Коли ми на газету видаємо менше, як другі народи, то не дивниця, що вона гірша. Наша газета, яку читає 20,000 людей, не може дорівняти чужій газеті, що має 200,000 читачів. Не дорівнає газеті, що має 3,000 робітників, газета, що має трох робітників. І український автор, котрий на свою книжку найде 2,000 читачів, не зможе посвятити тільки праці писанню книжки, як може посвятити чужий автор, котрий найде 20,000 читачів.

Недостачі можна поправити тільки тоді, як не тільки будемо говорити словами про свою любов до своєї рідної культури, але й будемо робити для неї ділом, а передовсім не будемо боятися видатків на книжку й газету, коли будемо приєднувати для них найбільше читачів та засобів.

На всі сторони ведеться у нас праця, щоби найти для книжки дорогу до нашого народу. І тут не pomoже нарікання з боку нашого громадянства, що за мало робиться. Роботу, яка йде, треба підпомагати: таким чином кожний працює сам над поліпшенням своєї долі і долі свого народу. З загальною помічю прийде великий розмах, котрий поведе наш народ на що раз вищий ступінь освіти і наблизить його до становища й положення других народів. Наш нарід зрозуміє, що долю раба й невільника, яку він переживає, він сам собі укував. Але й зрозуміє, що він сам може покласти кінець такому понижуючому положенню.

Українська книжка й газета мають важне значіння для українського батька, що має роджені в Америці діти. Родина передає дитині культуру. Річ

ясна, що родина може передати тільки таку культуру, яку родина має. Коли українська імігрантська родина своєї культури не відновлює, то культура, яку родина передає дітям, стає щораз біднішою, поки нарешті вона не стане такою скупа, що навіть найменше вибаглива дитина до неї не чує поважання. Така дитина лишається без культури родини. Хоча вона живе в родині, вона живе немовби на пустині. Вона дичіє. Не диво, що так дитина сходиться на манівці, що хлопець стає бомом, а дівчина звіється світами. Не може й бути інакше, коли батько ніколи не скаже нічого цікавого, нічого підбадьорюючого, нічого розцікавлюючого ум або зворушую-

чого чувства, і нічого дивного, що батько не може нічого такого сказати, коли він газети ні книжки не читає.

Книжка й газета це не забаганка, а життєва справа. Книжка й газета тісно зв'язані з життям народу. Без них нині народ бідний, нещасний, поневолений. Його добробут, повождження й свобода зв'язані з тим, чи він уміє видавати гроші на свою культуру, купувати книжку й газету.

Книжка й часопис вкаже дорогу. Нехай книжка й часопис знайдуть свій захист в кожній українській хаті, а пропаде тьма, пропаде неволя, настане воля, справедливість, прийде незалежність, заслужена самим українським народом!

БУДЬ ГОТОВИМ!

До великого моменту
Будь готовим кожний з вас, —
Кожний може стати Богданом,
Як настане слушний час.

Мовиш: Нині інші війни.
Ну, то іншу зброю куй,
Ум оstri, насталою волю,
Лиш воюй, а не тоскуй!

Лиш борися, не мирися,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не корися,
Хоч пропадь, але не зрадь!

Кожний думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мусиш дати ти одвіт.

Кожний думай: Тут, в тім місці,
Де стою я у огни,
Важиться тепер вся доля
Величезної війни.

Як подамся, не достою,
Захитаюся мов тїнь, —

Пропаде кровава праця
Многих, многих поколінь.

У таких думках держися
І дітей своїх ховай!
Коб лиш чистая пшениця, —
Буде паска й коровай.

Чи побіди довго ждати?
Ждати — довго! То й не ждиж!
Нині вчися побіджати,
Завтра певно побідиш.

Таж не даром цвіт розвився!
Чейже буде з цвіту плід.
Таж не даром пробудився
Український жвавий рід.

Таж не даром іскри грають
У очах тих молодих!
Чей нові мечі засяють
У правицях у твердих.

Довго нас недоля жерла,
Досі нас наруга жре;
Та ми крикнім: Ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмере!

Іван Франко.

Осип Маковей.

МОДНИЙ ПЛУГ.

З того часу, як у хаті Сенька Гримали між образами появилася оправлена в рядки членська грамота товариства Науки, Гримала немов відмінився. То був чоловік, як інші люди, а тепер раптом згордів, як би великого розуму доскочив. Довгі часи і сам він ставав перед цею грамотою та любувався нею, і людям, що приходили до нього, показував її та не забував при тім сказати, що на цій він написаний: Сенько Гримала, господар в Голодній Ямі. Люди оглядали грамоту і дивувалися, що то за образ! Такого вони ще не бачили. Святий не святий, бо звідки-ж Грималі бути на святім образку, а таки тут і церква і якийсь янгол з смолоскипом, і мабуть злий дух з крилами на землі — а з боку „Сенько Гримала, господар в Голодній Ямі“. Та коли-б він сам тільки, але тут і синя печатка і підписи якихось панів із Львова. Чудний образок та й годі, такого на ярмарках не продають. І звідки Грималі прийшло на думку запізнатися з тими панамі із Львова? Послав за порадою дяка одного ринського, а вони йому звідти і грамоту і книжечки і „календар“ — все за того одного ринського.

— Наші люди нічого не розуміють, — говорив Гримала перед дяком, з котрим від часу приналежності до Науки частіше сходився і читав газети. — Хто з них, наприклад, знає, що тепер діється в Болгарії? Як же там, пане рсентий, пайшли вже тих, що вбили Стамбулова?

— Ні ще, — відповів пан рсентий, — в газеті стоїть, що не знайдуть тих розбійників.

— Ото вам порядки! І де вона є, та Болгарія? — питався Гримала цікаво.

— Під Турком.

— А Турок де?

Дяк також не знав, де є Турок, але це не шкодило ні йому ні Грималі, живо займатися болгарськими справами. Гримала знав справу убийства Стамбулова так, що раз і жінці став її розповідати; але жінка слухала його дуже не уважно, він махнув рукою, сказав: „Де жінкам до політики!“ і вже більше з нею в політичні розмови не вдавався.

Вичитав раз Гримала в газеті, що товариство Наука устроює господарське віче і запрошує на нього всіх своїх членів. Гримала уважав тепер за свій обов'язок поїхати на це віче, тим радше, що й дяк мав охоту.

— Ти куди знов? — спитала жінка, побачивши, як чоловік запрягав коні.

— На господарське віче.

— Це що таке?... Тільки дармо худобу змучиш.

— Ет, що ти знаєш! — відворкнув Гримала, взяв з собою хлопця, щоб було кому пильнувати воза, забрав дяка і поїхали.

В магістратській залі міста, де відбувалося віче, повно селян з різних сторін. Сидять собі як пани на крісдах, і слухають науки. Між ними й Сенько Гримала, сидить разом з дяком, дивиться та слухає, що пани від Науки говорять. Вийшов один старий панотець і каже, яка то Наука славна і як вона дбає за селян. Гримала згадав свою грамоту — і промова панотця йому сподобалася. Був

би плескав в руки так, як якісь люди недалеко нього, але йому вдалося, що це дитяча робота плескати в руки, так він і сидів мовчки. Вийшов другий пан і каже: „Поздоровляю вас, мої панове, що ви приїхали з ріжних сторін, не жалували труду... Могло вас зїхатися більше, але й так добре!” Гримала був дуже радий, що ніхто не міг мати до нього жалю, що не приїхав. Вийшов третій пан і став говорити про крамниці. Гримала слухав якийсь час і промову зрозумів так, що всі селяне повинні поробитися крамарями. Він подумав собі, що не має потреби крамарювати, розсівся вигідніше на кріслі, склонив голову і став згадувати військову музику, що чув її на вулиці, як ішов сюди на віче. Прийшли йому на думку його літа служби у війську — і він задрімав. Удосвіта встав був, і сон ломив його. Не довго дрімав, і не коротко, але як пробудився від оплесків, то вже того пана, що говорив за крамниці, за столом не було, а деякі селяне виходили з залі. Гримала встав і пішов за ними, лишаючи дяка в залі. Вийшов на місто, походив по ринку, оглянув склепові вистави, пішов подивитися до коней, випив горівки, перекусив де-що і знову вернувся до магістрату.. Селян було тут уже не так багато, як перше, але ті, що були, вже не сиділи, а стояли, приступили ближче до столу, за котрим сиділи пани і, натягнувши шиї, щось оглядали та слухали. Перед столом і на столі стояло кілька коловоротів, щепи, насіння трави в мішечках, млинок до чищення збіжжя, кінський сапач і плуг. Жвавий панок стояв коло плуга і говорив поважно:

„Плугом оремо землю. (Ну, ми це знаємо! — подумав собі Гримала). Плуг старий, як перо, котрим пишемо, і хто знає, чи не вартніший. (Пев-

на річ! Перо дістанеш за крейцар, а плуга ні! — обізвався Гримала до дяка, що стояв коло нього, але так голосно, що це почув і бесідник). Це не так треба розуміти, — говорив пан дальше — плуг вартніший тим, що він для нас усіх оре землю, на котрій росте хліб, а пером землі не зорете. Що то було-б, як би не було плуга? (Голоси: Біда). Чим би тоді люди землю орали? (Гримала аж розняв рота з дива: справді, чим би люди землю орали, якби не було плуга?). Отже бачите, мої панове господарі, який важний є плуг. Але цей плуг, що тут стоїть, не такий, як ви уживаєте. Ви уживали до псадна деревляних плугів, тепер уже маєте залізні, але такі, що тільки одну скибу ріжуть, а оцей плуг ріже вам відразу дві скиби, бо в нього два чересла. (Гримала став на почіпках, аби ліпше побачити плуг: справді у нього були два чересла). Такі плуги повинні ви у себе завести, бо з ними половина роботи; за пів дня можна зорати поле, що ви орете цілий день. (Хитро! — обізвалися деякі голоси). А тепер, коли я вже вам пояснив, як уживати млинка, сапача, коловоротів і плуга, приступимо до роздавання премій. Будемо льосувати, хто ті речі, що тут стоять, виграє. Хто їх виграє, той може забрати їх собі додому задармо. А забравши, нехай другим показує і шанує їх, бо де-котрі з них дорогі. Сам такий плуг коштує сорок зл. (Ов! — не втерпів Гримала, — оце-б варто дістати!)

Стали льосувати: одна читальня дістала млинок, друга коловорот, деякі господарі подіставали господарські книжки, щепи, по кварти насіння купчатки, один дістав сапач, дяк з Голодної Ями дістав також коловорот — лишився ще плуг. — Ох, коли-б то я його дістав! — подумав

собі Гримала — і чи він в таку годину сказав, чи так уже Бог дав, вийшов пан за стіл тай каже: „Плуг виграв господар Сенько Гримала з Голодної Ями”.

— Я тут! — крикнув Гримала і став протискатися поміж люди до свого плуга, як-би боявся, щоб хто не забрав його.

— Можете собі плуг забрати, — сказав пан.

— Дякую вам, папочку, за ласку, — промовив зворушений Гримала і хотів пана поцілувати в руку.

— Не мені дякуйте, а Науці, що за вас дбає, — відповів пан поважно.

Гримала був би з радіої душі подякував Науці і був би поцілував її в руку, навіть оглянувся так, як-би сподівався знайти її в залі, але не побачив її, отже став коло плуга і почав його оглядати. Сорок ринських коштує! Такого плуга, як Гримали Грималами, в їх роді ще не було. Гримала схилився і пробував підняти плуг. „Ов! та й тяженький собі! Підняти годі!”

— Скільки він важить? — осмілився ще Гримала спитати в пана, що говорив про плуг.

— Вісімдесят чотирі кильограмів, — відповів той.

— То це скільки буде так поашому?

— Близько два сотнарі. От, як би два кірці проса.

— Гм! — Подумав Гримала. — Ну, побачимо! А забрати треба; не лишу його.

Пішов по віз, заїхав перед магістрат і при помочи сина й дяка з тяжкою бідую зніс плуг по сходах з першого поверху вниз на віз.

— Це що за плуг такий? — питався син.

— Ну, плуг на два чересла, дві скиби відразу кладе.

— Та як таки: цілий залізний? Чепіги залізні, гряділь трохи не весь залізний, чересла, леміш — —

— Е, що ти знаєш! Їдьмо!

Дяк поставив коло плуга свій коловорот, сів поруч Гримали — і поїхали. Дяк не дуже тішився своїм коловоротом, не знав добре, що з ним і починати, та кривдував собі, що дістав таку дешеву премію; зате Гримала був дуже радий, що йому трапилася така дурничка. Одного ринського дав Науці, а вона йому за це і грамоту і книжки і календар і плуг за сорок ринських — — — Добра ота Наука, дай їй, Боже, здоровля!

Приїхавши до Голодної Ями, дяк поніс свій коловорот до дому, а Гримала скинув плуг до шопи і поставив собі зараз при першій нагоді спробувати його. Жінка відраджувала йому це, щоб люди з нього не сміялися, що якісь новини заводить, але Сенько не думав жінки слухати. Дві скиби класти відразу — це полекша велика, половина роботи, як казав той пан на вічу.

В тиждень потім, скоро світ, зайшов Гримала до шопи. Тут у куті лежав старий плуг з одним череслом, з деревляними чепігами і з деревляним гряділем, а коло нього недалеко новий плуг з двома череслами і майже цілий з заліза. Лежали вони мовчки, як два чужиці, один з селянського, другий з панського роду, що зовсім не мали охоти знайомитися один з одним. І Грималі прийшла до голови якась незвичайна думка, коли поглянув на ці два плуги, бо при тім усміхнувся.

Він не без глуму в погляді приступив до старого плуга, поставив його гряділем на землю а череслом догори, і повернув ним сюди-туди, мов легеньким пером, завдав собі його на плечі і спер потім о стіну.

Це іграшка, не плуг, а оцей новий, то вже що інше. Гримала, правда, підняв його з землі, але зараз і поставив, щоб не подвигатися. Прикликав жінку, щоб допомогла йому винести плуг на віз.

— Чому-ж не причепиш його до теліжок? — питається жінка.

— Ще сьогодні не хочу з ним так через село їхати, радше в полукішок сховаю, перше мушу спробувати. Берім його на віз!

Висадили плуг на віз, і старі деревляні теліжки до нього. Ці теліжки ніяк не годилися до цього панського плуга, але завдання їх невелике, міг і на них спочивати гряділь модного плуга.

Разом із своїм хлопцем поїхав Гримала на ниву під ліс; з тяжкою бідою стягнув знову плуг з воза, причепив до нього сворінем теліжки, і запряг коні і почав ставляти чересла. Не легко воно йому йшло, він аж засапався, переносючи плуг під межу ниви. Притиснув чепіги і „вйо!” крикнув на погонича й на коні.

Коні шарпнули, оба чересла зарилися гладко в землю. Та не ввіли коні увійти з десять кроків, як стали, відсапуючи тяжко.

— Чому не поганяєш? — питається Гримала і дивиться на дві рівні скиби за собою.

— Вйо! — крикнув погонич і вдарив коні батою.

Коні знов рушили, потягли плуг на два кроки і стали.

— Що таке? — дивується Гримала. — Поганяй, бий сиву, то вона така лінива!

Під ударом бича сива так шарпнула, що сворінь вихопився з гряділя і теліжки відскочили від плуга.

— Треба іншого своріня, тут дірка за вслика, — доміркувався Гримала, засадив знову залізний сворінь,

а крім нього всадив ще деревляний кілок, аби сворінь придержував.

— Ану! поганяй!

Плуг поступив знов зо два кроки і став.

— Ага! Це ще треба тою кермою вміти орудувати, аби чересла йшли в лад, — подумав Гримала, витяг чересла з землі і подивився, як вони стоять. Здається добре, тільки землі набилося поміж них, тому так тяжко йде. Вибив зсмію істиком, засадив чересла знов у землю і казав поганяти. Коні натягаються, як струна, сопуть та оглядаються, що за морока з плугом; давніше так тяжко не йшло.

— Аж коні впріли! — замітив погонич.

— Ну-ну, ти не питай, тільки поганяй!

Погонич ударив знов сиву, а та, почувачися до тяжкого обовязку, так щиро потягнула плуг, що урвала обидві шлеї і стала собі обіч плуга ні в цих, ні в тих.

— На, маєш! — промовив з ре-зигнацією Гримала, покинув чепіги і став вязати посторонки. Та вже брала його трохи злість, що так йому не ведеться.

Зв'язав шлеї як міг, знову запряг сиву і казав поганяти. Коні знов не слухали; вже й давали себе бити і не йшли.

— Та бо ти, хлопче, не вмієш поганяти! — угнівався вже Гримала і як крикне на коні „вйо!” — ті мов у нестями рванулися і — нараз розлетілися теліжки; зломилося одно колесо.

— А щоб тебе смага втяла та з новим плугом невиданим! — промовив Гримала і безрадно розвів руками.

— Та бо то, тату, плуг не на наші коні, затяжкий! — замітив погонич.

— Гм! — воркнув Гримала, — це правда! А я гадав, що це так буде, як з нашим плугом.

Відчепив теліжки і глянув на плуг такими очима, як-би мав до нього жаль.

— Шкода, що такий дорогий! Та вже нема иншої ради, берім його на віз або вертай сину по старий плуг. Ба, правда, теліжки поломані! Головонько-ж моя бідна! Ото наорав подвійних скиб.

При висаджуванні плуга на віз, хлопчиско підсадив так незручно руку під гряділь, що аж скричав з болю і пустив плуг. Той скрутився на драбині в бік Гримала і зсунувся так нагло на землю, що трохи Гримали не роздавив.

Гримала відскочив в пору і нарушив при тім прокльоном всю плугову родину.

— Ну, та певно, як-же його, бісового сина, мої коники можуть тягнути при оранні, коли він такий тяжкий! — замітив по хвилі з пересердям.

Другим разом пощастилося висадити плуг на віз без пригоди. Гримала сів із хлопцем і повернув віз на дорогу до села. Соромно було йому, сам не знав від чого і защо. Сидів похнюплений і злий. І треба було, що в таку хвилю на дорозі перейшов його дяк, побачив на возі плуг і поломані теліжки і, як на глум, спитався у Гримали:

— То ви вже так рано зорали ниву?

— Ага, зорав, щоб його...

— Що-ж таке? Недобрий плуг?

— Та нічого, плуг добрий, але не на мої коні. До нього-б волів треба, та й ще не аби-яких, або двірських коней...

— Як-же тепер буде?

— Не буду-ж я до нього купувати двірські коні і залізні теліжки! Ще чого не бувало! Тільки шлеї мені порвав, теліжки поламав, хлопця придавив і мене самого трохи не забив. Та це вам ціла машина, не плуг!

Дяк посміхнувся вдоволено, і від цього усміху дуже заболіло в Гримали. Аби відплатитися, він спитав у дяка:

— А що-ж ваш коловорот? Добре питки суче?

Дяк скривився.

— Жінка, — каже, — ані думає в руки його брати. Як треба, то й веретеном всуче. От тільки діти мають забаву. Вже й попсували.

Розійшовся Гримала з дяком, поїхав додому. Тут йому ще й жінка дозорила так, що він з пересердя закинув модний плуг аж у самий кутик шопи, і взявся ладити теліжки.

Потім витяг свій старий плуг, закинув його на плече, вишів перед шопу і поклав обережно на землю. Чересло старого плуга, мов лице селянина, котрого люди пошанували, блиснуло радісно на сонці. Сам Гримала дивився тепер на старий плуг так, як-би знайшов на ньому щось досі невидане...

Два роки лежав модний плуг у темнім кутку шопи в поневірці, поки Грималі не прийшла думка викинути його, бо без потреби заважав. Заніс його нишком до коваля на продаж.

— Що-ж вам за нього дати? — спитав коваль. — Тай хто відкупить його від мене? Ніхто з наших таких плугів не потрібує.

— Та вже дайте що-небудь, — відповів Гримала, — а цвяхи з нього будуть добрі.

І коваль відкупив модний плуг на цвяхи...

А Бобенко.

Я буду що ночі літати на Україну,
Як зорі виходять по небу гулять;
Як мир спочиває, а гори й долини
Шепочуться нишком і сріблом горять —
На крилах орлиних прилину до гаю,
На срібний листочок рососою спаду, —
У небо, у зірок, у ночі питаю:
Що ранок віщує? Добро, чи біду?
Спитаю: День новий, що дасть Україні:
Чи долю, чи лихо? Та й знову вернусь.
Як долю, то пісню зложу в самотині,
Як лихо... Та з лихом я ще поборюсь.

ЖИТНИЦІ СВІТА.

Велика війна спричинила загальне знищення засобів продукції та завдала вимінний, правильний торгівлі смертельний удар. Наслідком цього в Європі запанував хаос у народньому господарстві. Він дається відчувати у всіх ділянках народного господарства та найбільш наглядним і неприємним стало захитання війною рівноваги у продукції й торгівлі хлібом. Майже всі народи Європи переживали останніми роками більше або менше гостру харчеву кризу, яка на зовні приявляється й докучує народам такими проявами, як наглим зростом цін хліба, обмеженнями консумції (хлібні карти), назначуванням пайків та вкінці отвертим голодом (Совдепія).

Поволи вертаються нормальні умовини продукції та торгівлі хлібом. Цей поворот зазначається тим, що поволи уложилися як у поодиноких людей, так і у держав, горячка ховання залізних запасів хліба, поволи

уступають прикрі обмеження консумції.

Та до нормального обміну хлібними продуктами ще дуже далеко. Як пояснити нам цей вибух харчевої, головню хлібної кризи?

Нормальне виживлення всіх мешканців землі залежить від двох чинників, а саме: від видатности хліба родючих просторів та від торгівлі хлібом. Перше веде нас до пізнання географії світових житниць, друге до пізнання основ світової торгівлі хлібом.

Що розуміємо під словом: житниця?

Житницю називаємо ці нечисленні землі, які продукують так багато хліба, що не лише заспокоюють потреби власного населення, але ще вистарчає на вивіз у землі, бідні на хліб. Житниці це простори землі з великою надвишкою хліба (пшениці, жита, вівса, ячменю, кукурузи). Умовою

існування житниці є гарна, родюча почва та не надто густе населення. Краї навіть з дуже родючою землею, але густо заселені, житницею ніколи стати не можуть, бо густе населення з'їдає весь свій хлібний добуток, а на вивіз не остається нічого.

Взагалі поняття житниці не дається на стало привязати до якогось простору. Головно приріст населення спричиняє, що багато країв перестало бути житницями.

І так Англія була дуже довгі віки житницею, яка вивозила до Європи багато хліба. Та вже при кінці XVIII. в. перестала вивозити — починається там доба недобору хліба, доба постійного привозу. Всякі зусилля англійського уряду, щоби піднести видатність власної продукції хліба — нічого тут не помогли, бо зріст населення був скорший, чим зріст видатності землі. З цих самих причин у XIX. віці перестали бути в Європі житницями такі держави: Німеччина, Франція, а вкінці навіть така рільнича держава, як колишня Австро-Угорщина.

Та не лише сам зріст населення спихає поодинокі житниці до ряду країв, що потребують чужого хліба. Тут передовсім піднести належить зміну господарчої системи. І так перехід від плекання хлібних рослин до плекання худоби (Англія по часті), або сильний зріст індустрії (промислу) зле відбивається на кількості випеканого хліба. Також заведення нових, промислових рослин убиває нераз житницю. Єгипет іще у 80-тих роках м. ст. вивозив річно яких 30—40 мільйонів гектолітрів хліба; був дуже важною житницею. Сьогодні нею вже не є, бо плантації бавовни, яку завели там Англійці, витиснули й зменшили майже до половини продукцію пшениці.

Зараз намічуємо кільканацять держав, які вивозять більші кількості збіжжя. Вони дадуться згрупувати у три великі області, у три великі житниці світа: чорноморську, північно-й полуднево-американську. Ці якраз житниці годують своїм хлібом країни з недобором хліба, в першу чергу густо заселену й промислово західну, полудневу й середню Європу.

Перша з житниць — чорноморська або понтійська обіймає собою наддунайські родючі країни (Угорщина, Сербія, Болгарія й Румунія) та великі чорноземні простори України й полудневої Росії. Житниця чорноморська має давню історію, головню країна. Читаємо у грецькій історії, що Атенці вже за часів Перікля спроваджували з території північної України великі кількості збіжжя. Мимо сильного згущення населення, ця житниця все ще може вивозити багато хліба. Плекають тут головню пшеницю й кукурузу на полудни, а жито, ячмінь і овес на півночі.

Велика північно-американська житниця обіймає сточище ріки Місісіпі та полудневу частину Канади (Онтаріо, Манітоба, Асінібоія і Саскачеван). Вона виросла майже на очах у половині минулого століття. Іще в 50 роках північна Америка продукувала не більше чим 300 мільйонів гектолітрів*) хліба, значить у двоє менше, чим понтійська житниця. Та від цього часу продукція росте з року на рік і вже 1896. р. Америка продукує майже два рази стільки, чим чорноморська житниця. За 50 літ зріст продукції хліба в північній Америці виносить 400%, а в понтійській житниці всього навсього 40%. Не дивниця отже, що під теперішню хвилю північна Амери-

*) Гектолітер — метрична міра сиплих товарів, що має 100 літрів та рівняється 2 „бушлям” і 3 „пекам”

ка є головною житницею цілого світа й як така диктує йому свої ціни на хліб. До цього незвичайного зросту хліборобського значіння північної Америки причинилося не лише поширення через іміграцію простору управи, але й висока культура хлібних збіж. Коли на Україні на одного чоловіка припадає всего 7 випродукованих гектолітрів, то в півн. Америці аж 15 гектолітрів на особу. Житниця ця плекає окрім жита та пшениці великі скількості кукурузи. Ціла середуща й західна Європа спроваджує хліб якраз із цієї великої північно-американської житниці.

Трета велика житниця світа розположена в полудневій Америці; вона обіймає Чілі, Аргентину й Уругвай. Значіння її тепер досить велике, бо стала навіть до конкуренції із могутю північно-американської житницею. Підчеркнути одначе належить, що це зовсім молода житниця і не знати, чи вона зможе довший час нею остати.

Побіч цих головних житниць світа є ще менші простори, які продукують збіж на вивіз — та все таки їх значіння для виживлення великих просторів Європи дуже маленьке, так, що сходять на другий план.

Головними консументами цих великих запасів хліба, які подають житниці світа, являються головно краї Європи. Одні з них мають надто густе населення (Бельгія), другі переходять головно до індустрії, занедбуючи хліборобство (Англія, Німеччина), інші знова мусять спроваджувати хліб через бідноту землі (Швеція, Норвегія, Альпейські Краї), або через лиху господарку (Іспанія, Італія). Взагалі закримчується, що в Європі одна держава за другою в XIX. в. виходить із житниць і стає спроваджувати хліб. Здається, що причиною

цього є в першу чергу за великий відносно приріст населення. До 1870. р. країни привозу хліба в Європі були такі: Англія, Франція, Швайцарія, Бельгія, Голяндія, Норвегія і Греція; коло 1880. р. вже доскочили сюди Німеччина, Італія, Португалія й Еспанія; коло 1888. р. потребують чужого збіжа вже й Швеція, Данія і Фінляндія. Вкінці в початках XX. віку вчислились туди еще Туреччина і Австро-Угорщина. Сьогодні майже ціла Європа за винятком України, Угорщини, Болгарії і Румунії мусять спроваджувати великі скількості хліба на прокормлення своїх мешканців. Частий голод на Україні не є познакою виходу України із чорноморської житниці, лише прямиим наслідком революції та божевільного експерименту большевиків у способі продукції і в нечуванім упадку вимінної торгівлі.

Через географічне розположення житниць світа і просторів недостатку хліба мусіла витворитися величезна обміна або тороговля хлібом. Самаж Європа мусить річно спроваджувати около 950 мільонів гектолітрів. Всяке захитання нормального приводу тих заворотних мас хліба мусить спричинити небувалі катаклізми в господарчій устрою народів.

Торговля хлібом на великі світові розміри є явищем зовсім новим; вона витворилася щойно в XIX. в., бо тоді щойно повстали великі недобори хліба в Європі. До XIX. в. майже всі держави покривали своїм хлібом власне запотребовання. Коли й були простори недобору (в старині Греція і Рим), то вони були дуже маленькі і не могли витворити такого величавого явища, як нинішня торгівля хлібом. До половини XIX. в. потреби Європи задовольнялись головно хлібом Росії та вже в 60 роках перевагу взяла американська житниця, яка регулює

ціни хліба в Європі, яка прямо годує її. Значіння чорноморської житниці паде від сего часу щораз більше, простір управи хліба тут не збільшується, культура хліборобська все однаково низька, а часто населення з року на рік більшає. При тім всім понтійський хліб мусить видержувати конкуренцію дешевого хліба Америки. Америка монополізує поволи в своїх руках світову торгівлю хлібом.

Торгівля хлібом виказує в кожній державі головну рубрику в грошовім господарстві, а вартість хліба у всесвітній торгівлі за 20 літ подвоїлася: в 1870 р. \$860 міль.; в 1881 р. \$1,280 міль.; в 1888 р. \$1,320 міль.; в 1899 р. \$1,680 мільонів.

Ця торгівля запрятує собою густу сіть залізниць, цілі фльоти парових кораблів, для неї будуються канали, її служить телеграф, телефон — регулюють її великі збіжіві біржі по усіх центрах світа. Торгівля хлібом спричинила значне обниження цін усіх збіж, вона також уодностайнила ціни, вона вкінці усунула майже зовсім явище голоду в краях, навіжених неврожаем чи катастрофою. Слушно отже до війни торгівлю хлібом названо „кляпою безпеченства” народів.

Цей містерний твір XIX. в., цю правильну торгівлю, зруйнувала або

захитала в основах світова війна. Вона обхопила якраз краї, потребуючи чужого хліба, отже західну і середню Європу. Війна відтяла їх або в цілости або частинно від усіх трох світових житниць. Боеві фронти, підводні судна, бльокада на суші і морю знищили майстерну і солідну, досвідом цілого століття збудовану, торгівлю хлібом.

У цілій майже Європі вибухла гостра харчева криза, творячи знамените підложе під безнастанні рухи голодних або педоживлєних мас. Війна на заході скінчилася, але нормальна торгівля хлібом не скоро ще буде відновлена. Харчева криза триває ще далі і вона являється, якщо не головною, то все таки одною із перепон до нарешнього замирення Європи.

Голодні розрухи в цілій Європі, страйки, вкінці примус годовання безробітних коштом держави, дорожнеча, спекуляція і неодностайні ціни на хліб — оце все в першу чергу наслідки знищення правильної світової торгівлі хлібом.

Тому всі держави Європи стремлять вирватися із цієї хлібної кризи через піднесення власної продукції хліба та через привернення нормальної світової торгівлі збіжем.

Томас Мур.

З „ІРЛЯНДСЬКИХ ПІСЕНЬ”.

На дорозі стоїть під горою
Якийсь замок забутий, старий.
На руїнах остався марою,
Як минувшина свідок німий.
Вже минули бенькети криваві,
Вже не чути пісень голосних,
Лиш проходять у власній уяві
Покоління бойців молодих.
Не складають любовних сонетів

В честь прекрасних жіночих очей,
Де лунали промови поетів,
Там лишилися груди костей.
І проходять віки за віками,
Все під пилом іде в забуття.
Тільки славлять потомки піснями
Своє славне минуле життя.

Переклав **Сергій Гурко.**

ЩО ЧИТАТИ З ДАВНІШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

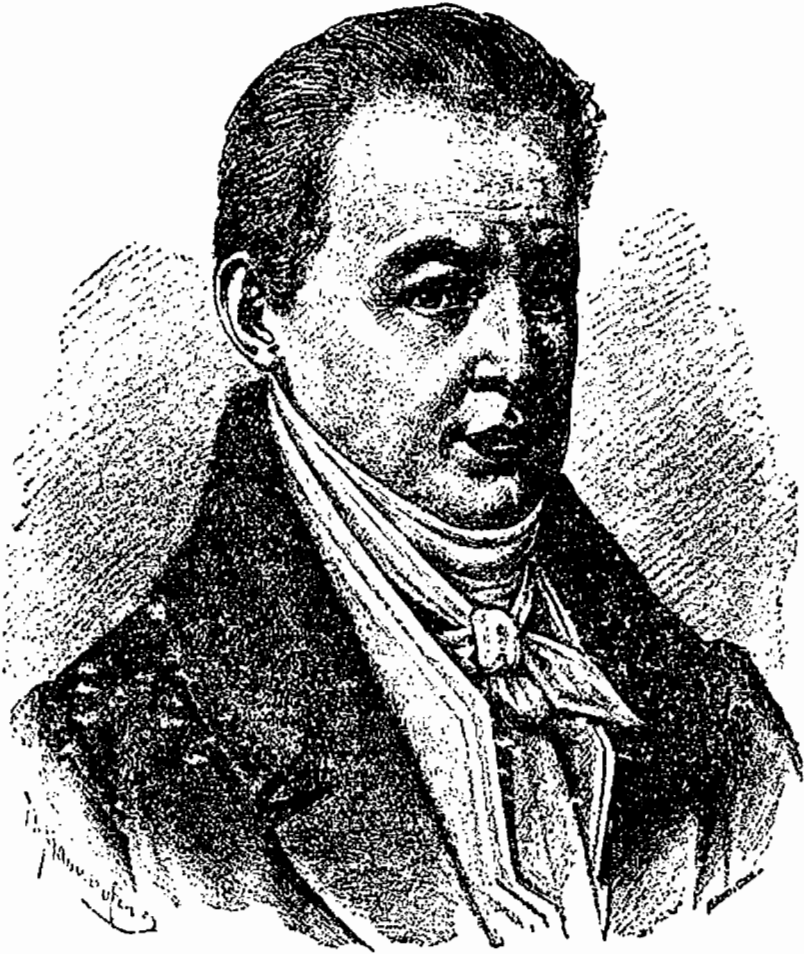
Ні один нарід в світі не зазнав стільки утисків на своє поетичне слово, як нарід український. Кожен твір, кожна книжка красного письменства на протязі всього XIX ст. народжувалася в світ, виходила між люди з великими муками. Були моменти в життю нашої літератури, коли клалася заборона цензури через десятки років на кожне українське слово. Не дивлячись на такий тернистий шлях, на якому зростало й розвивалося українське поетичне слово, не дивлячись на такий тягар нашого літературного життя, українська поезія не вмерла, а навпаки напружувала всі свої сили, переходила з одного терену на другий, з одної країни до другої, а все таки виховувала одного письменника за другим, кидала свої твори в маси народні, будила дух народній, щоб не спав поки сонце встане, а підіймався рано та йшов зустрічати те сонце правди, милуватись в його чудовім промінню та вірити в свою перемогу над гнобителями духового життя українського.

На сі заклики, по історичній традиції козацькій, на місце одного павшого борця ставали десять кращих, дужчих, на місце одного Кобзаря України повставало кілька, що підхоплювали осиротілу кобзу та співали чудові пісні про минулу славу козаць-

ку та сучасне їм горе народне. Не перелічити тих співців українських, — так їх багато: один одного кращий, один одного видатніший.

Всі вони однаково боліли горем народнім. І тужливі пісні їх... страшні оповідання їх..., але чарують вони нашу уяву чудовими малюнками правдивого життя народнього, приваблюють душу нашу до змальованих ними картин, до виведених образів, — так приваблюють, що немає сили від них одірватися, а коли й відірвешся, трудно їх і забути, так вони чудові, а багато серед них і трагічних... Але серед всіх цих творців українського поетичного слова є такі постаті, які через свій поетичний талант піднялися так високо, що їх робиться видно не лише нам, Українцям, але й іншим культурним народам всього світу. Про сих видатних письменників українських, про їх творчість і хочемо ми розповісти...

Першим таким видатним українським поетом XIX ст. був Іван Котляревський. Вийшовши з духовного осередка, пройшовши від перших шкільних літ духовну науку, поет до подробиць познайомився зі всіма літературними традиціями того оточення. Бурсацьке життя школярів, майбутніх священиків, дяків, „піворізів” було глибоко перейняте віршо-

Іван Котляревський.

вою поезією XVIII ст. (вірші духовні, папегірики, вірші любовні). Знакомі їм були й віршовані пародії на великодні та різдвяні релігійні вірші. Сю літературну школу пройшов і Іван Котляревський. Не дивно через те, що він, скористувавшись готовою пародією російських поетів („травестією”) на поважну поему „Енеїду” римського поета Виргілія, розробив її в дусі й по стилістичній формі українських віршів-пародій. А життєвий ґрунт для появи такого твору був дуже поважний.

Були то тяжкі часи цариці Катерини II. Остання ознака минулого дер-

жавного життя українського — Гетьманщина була знищена. Натомість зайшла жорстока година з боку соціального—кріпацтва, з боку політичного — московський деспотизм. В таку грізну добу, хто смів писати про минуле? Іван Котляревський. Ставши на шведській могилі Полтави, на сій останній спробі відродити минуле державне життя України, дзвінким, іронічним сміхом засміявся він на всю Україну. Високо піднявся його сміх, залунав над полтавськими полями останнього бою гетьмана Мазепи з деспотом Петром I, далеко покотився він поза межі України і добрався

до всіх сильних того часу, що перетворили красу-Україну в пекло і засіли там. А Еней зі своїми „голтіпаками”, той символічний образ кращих синів України, які на довгі століття будуть носити ідею української державности для свого народу, що став „бідним, нищим, навіжсним, що дурнями счисляли їх,

Старі, хромі, сліпороджені,
З яких був людський глум і сміх;
Се, що з порожними сумками
Жили голодні під типами..”

поки ся ідея не втілиться в реальне життя і не стане для всіх покривджених раєм...

На тлі чудових картин з українського історичного й побутового життя ся символіка поєми змальовується як найкраще гасло, що мусить вічно збуджувати нас українських мандрівників до впертої боротьби за власне державне життя до його безперечного здійснення.

Драматичні твори Котляревського „Наталка Полтавка”, „Москаль Чарівник” до останнього дня чарують нас своєю драматичною та символічною красою і лише доповнюють ту частину настроїв і бажань поета, часто позитивну, якої так бракувало в поемі його „Енеїда”. Багато послідувачих українських поетів наслідувало характер творчости Котляревського, правда не зрозумівши його головної риси поетичної творчости — його символики.

До тих поетів, що наслідували гумористичний бік поетичної творчости Котляревського, належать: Білецький-Носенко П. (Горпинида), Корницький П. (Вечерниці), Думитрашко К. (Жабомишодраківка) і б. інш.

Талан Котляревського був підвалиною праці другого видатного поета українського Грицька Квітки-Основаєнка. Коли Котляревський своїми символічними образами,

художнім гумором викликає бадьорість духа й віру у здійснення державно-культурних змагань українського народу, то Квітка-Основаєнко своїми творами будить в нас почуття морального обов'язку у відношенні до самих себе, до всіх людей, особливо до тих людей, кому найтяжче живеться. Виховавши в собі глибоке почуття моральної відвічальности за кроки свого поступовання, ці моменти свого особистого життя Квітка пере-

Грицько Квітка-Основаєнко.

ніс на більшу частину своїх творів. Се падало його творам певної особистости, яка тоді, правда, була дуже модною. Написав Квітка-Основаєнко до 14 повістей і новель та 4 драматичні твори. Першим друкованим оповіданням його був „Салдатський портрет” (1833). Популярними творами його були: „Маруся”, „Копотопська відьма”, „Сердешна Оксана”, „Перекотиполе”, з художнього боку оповідання найбільш артистично скomпоноване. Його можна вважати прит-

чою на певну моральну сентенцію. Символіка його нагадує нам анальогічну символіку в баладі М. Вороного „Євшан-зілля”. Вся їх поетична будова спочиває на тих поетичних образах, що спричиняються до розкриття всього твору в уяві поета і до розкриття всіх подій та вчинків в уяві деяких героїв твору. Така символіка оповідання Квітки свідчить про його дійсно художній талант. І справді він був найбільший новеліст першої половини ХІХ ст. Під впливом його повістярського таланту розвинулась ціла школа новелістів, як Куліш, Марко Вовчок в своїх ранніх творах, О. Стороженко й інші.

Найкращим виразником ліричної поезії до Т. Шевченка був Амврозій Метлинський (Могила). Тиха, лагідна, романтично настроєва з нахилом до песимізму вдача Метлинського найкраще сприяла розквіту української лірики. Образ поста-бандуриста, його смерть (Бандура, Смерть Бандуриста); піетизм до української мови (Рідна мова), поетичні легенди (Підземна церква й інші), поетично моральний образ Квітчиного перекотиполя („Покотиполе”) і багато інших найбільш улюблені мотиви поезії Метлинського. А переклади та переспіви із словянських та німецьких поетів (Челяковського, Міцкевича, Витвицького, Маттісона, Кернера, Гріна, Улянда) розширили українську поезію новими темами та поетичними образами.

Сим, а також поетичним складом вірша, багатством сюжетів та мотивів романтичної поезики Метлинський вважається найближчим попередником Тараса Шевченка.

Меншими поетами ліриками того часу були: П. Артемовський-Гулак, поет псалм, поезій з родинного і приватного життя, сатир, балад

(„Твардовський”, „Рибалки”) і б. інших, Боровиковський, Є. Гребінка (лірична поезія „Човен” і ін.), М. Костомарів (Єр. Галька), поезія якого загалом не багата ані поетичними образами, ні формою, але наслідуючи стиль, фразеологію народньої поезії, широко відчиняє двері для народньої творчості. В. Маслович (1816), Н. Шрамченко, В. Забіла († 1869), найкращі поезії якого „Соловейко”, „Вітер”, „До милої”, „Туга серця” й ін. Н. Петренко (1817) автор відомої пісні „Дивлюсь я на небо”, „Весна”, „Думи” та інші. О. Лфанасевич-Чужбинський (1817- 1875), автор кількох популярних романсів: Посланіє до Шевченка: „Гарно твоя кобза грає”, „Огнище”, „Скажи мені правду” й інші. М. Макаровський (1783—1846) — автор ліричних поезій і двох поем: „Наталя”, в якій він наслідує Гете (Герман і Доротея) і „Гарасько або талан у неволі” — наслідування Пушкіна (Кавказській пленник).

Разом з Костомаровим на літературнім і громадським полі виступають два визначні поети і громадські діячі — Т. Шевченко і Панько Куліш. Злучила всіх трох спільна праця в заснованім ними 1846 р. Кирило-Методіївським Брацтві. Метою Брацтва було поширення поміж Слов'янами ідеї єднання й федерації на основі неспорушности волі й автономности кожного народу, що пристане до загально-слов'янської федеративної спілки. Костомарів на підставі статутів політично-державного існування інших народів (польського й ін.) склав свій статут — „Книги битія українського народу”. Шевченко зробився дуже горячим прихильником ідей брацтва і програму його опоестизував такими словами: „Щоб усі Слов'яне стали добрими братами і синами сон-

ця правди". Але недовго це Брацтво проіснувало. Року 1847-го найголовніших його діячів, Шевченка, Куліша, Костомарова заарештували й посадили у в'язницю, чим припинили працю й самого Брацтва. Не припинилася лише їх літературна праця. Навіть залізні ґрати в'язниці не в силі були спинити діяльності їх поетичного творчого духа.

Тарас Шевченко.

З цих бурхливих хвиль грізного життя й культурно-політичної та соціальної неволі для українського народу повстає велична постать кріпака Т. Шевченка (1814 — 1861), творчий дух якого, як сонце, освітив пригноблене, нужденне життя його народу, і на сторожі всіх його прав поставив своє вогненне слово. Народився він у найбіднішій селянській хаті серед тої місцевості Правобережної України, де у другій половині XVIII ст. відбувалися грізні народні рухи (Коліїщина). Народні спомини, оповідання сучасників і легенди про ті події були найкращою коліскою Тарасового генія, що на тлі народ-

нього тяжкого кріпацького життя виховувала найкращі свободолюбиві ідеї, глибоку ненависть до кріпацтва й пестила в ньому безпокійний дух повстанця. Життя дитяче Шевченка було повне невзгод тяжкого сирітства. То пастух, то пахолок на послугах у дячка-пяниці, також у маляра, то козачок-льокайчук у пана, то терміновий учень у маляра Ширяєва в Петербурзі, він пройшов тяжкий хрест дитячого поневіряння. Світлим моментом його ріжноманітного й багатого вражіннями життя була зустріч з видатним для того часу малярем Сошенком. Ся зустріч спричинилася до викупу кріпака Шевченка на волю та малярських студій в Петербурській Академії Мистецтва.

Тернистий шлях пройшов Т. Шевченко, поки вибився „в люде”; творчий дух його, що ще в дитинстві шукав за селом, далеко за горою стовпів, що підпирають небо, як могутня хвиля викидає човен на беріг і спасає його від загибелі, виніс Шевченка на беріг життя і вказав йому шлях до мети, якаб піднесла змісл його особистого життя до життя й слави цілого українського народу. Російський і австрійський царат, пригноблюючи український нарід, викликав його до боротьби, а сей нарід всієї України відповів йому Тарасом Шевченком. Страшна була відповідь; такі твори як „Гайдамаки”, „Кавказ”, „Сон”, „Посланіє”, „Царі”, „Неофіти”, „Іван Гус”, „Юридичний” і багато інш., є кращими зразками боротьби Шевченкової лише словом, поетичними образами, сповиваючи їх в поетичні символи своїх політичних, соціальних та моральних думок, почувань, ліричних настроїв. Але ці твори відбивають лише один бік творчої праці поета. Від предків своїх кріпак, відчувши на собі увесь тягар морального та соціального й політичного поневолення, ко-

ли вся країна стогнала під панським ярмом кріпацтва. Шевченко всю свою ненависть обернув проти сього зла та його фактичних носителів — панів (поміщиків). Ця „наруга” найтяжчим злом надала на українську жінку, яка, переносючи тяжкі хвилини панщини, відчувала глибоку образу від усяких панів та паничів і як мати. Поет зі всією ненавистю до моральних гнобителів бореться й з сим злом. Ціла низка творів, як „Катерина”, „Лілея”, „Черниця Маряна”, „Наймичка”, „Русалка”, „Відьма”, „Варнак”, „Слепая”, „Марія” і інш. відбивають сю боротьбу поетового генія. Тяжкі факти з українського життя причинюються до повстання найкращих творів Шевченка. Головним образом сих творів є покритка що по своїй духовій височині, по чистоті моральній („Наймичка”), по глибокій любові матерній, яка все прощає („Катерина”, „Відьма”, „Слепая” і інш.) тому, хто посміявся над нею, підіймається до вселюдського прощення і робиться символом ідеї материнства взагалі. Образ поневіряної панами, осміяної людьми покритки в поезії Шевченка набирає ідеальних ознак, які своє завершення знаходять в образі Марії, матері Бога. Така еволюція символіки конкретного нещасного образа покритки.

Багато творів Шевченка, які опoстизовують історичне минуле українського народу, — „Гайдамаки”, „Тарасова піч”, „Іван Підкова”, „Чернець” і багато інш. є поетичними картинами, що змальовують минулу славу українського державного життя та народнього руху.

Інші твори є самого різноманітного змісту; Шевченко в поетичних образах змальовує завдація й призначення поета. Такі твори, як „Перебендя”, „Муза”, „Пророк”, „Тарасова ніч”, „Черниця Маряна” і інші, де ви-

ступає постать Кобзаря, символізуючи поета-кобзаря, підносить його на високий ступінь творчих та моральних обовязків — виховування народніх мас та піднесення їх до себе.

Ціла низка ліричних поезій, що відбивають особисте життя поста, його стремління, страждання та болісти.

Баяди Шевченка „Причина”, „Тополя”, „Лілея”, „Утоплена”, „Русалка” і інші є постичними перлинами що оспівують цілу низку народніх вірувань, де народня символіка виступає в найкращих поетичних виявах („Лілея”, „Тополя”).

Се все надає високу вартість творам Шевченка.

Через тяжкі умови життя Шевченко у всіх творах своїх залишив особисті переконання. Вони відбиваються на самих найбільших поемах його та баядах. Навіть природа і та змальовується поетом відповідно до його настроїв („Човен”, „Вечір”, „Сонце заходить, гори чорніють”, „Причина”, „Тополя” й інші). Через свій ліризм в творчості Шевченко надає великого значіння поетичному слову. Чародійна сила слова в його творчості неомсжена. Його слово перстворює духове життя народу, відкриваючи для нього нові моральні шляхи. Слово поста — „Боже”, „Господне”, „велике”, „свята сила слова”. Поетичне слово сполучується з поняттям правди:

...„Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово”..

Його чарівна сила порівнюється з силою вогню, бурхливої води: „Святе о гненне слово” („Марія”); „Слова о гнем пекли” („Пророк”); „Прорветься слово як вода” („Подраж. Ісаї”).

Народня врочистість на могилі Тараса Шевченка
свідчить про широкий вплив поезії поета.

В слові поета ховається елемент почуття, елемент жалю: „Сльози-слова („Гайдамаки“); „слово моє, сльози мої“ („Чигирин“). Отже слово для Шевченка було не тільки поетичним висловом, але й виявом всього того, що переживав він сам, бо був він поетом вогненного слова, ліричного почуття, романтичних настроїв, а не холодного розуму.

Свої переживання Шевченко вкладав у відповідну поетичну форму поеми, балади, романсу, народньої пісні, ліричного вірша, драматичної містерії. Віршовий розмір то любовної пісні, то зрівноваженої лірики, то бурхливої поезії. Чим далі ми й чим більше літ відділяє молоде покоління від поезії Шевченка, тим вище підіймається золоте сяєво поетичного його слова, тим збільшується вплив його літературної школи не

лише на українських поетів, але й поетів інших народів: бурхливість поезії Шевченка, нестійність розміру його вірша, постійне шукання форми то серед багатой народньої поезії, то польської, то інших слов'янських народів, робить кожен його твір індивідуальним, а творчість різноманітною, багатство якої до сьогоднішнього дня поети не можуть вичерпати. Таке велике поетичне значіння Шевченка в майбутньому, як великого, геніяльного поета-реформатора.

Поруч з великим генієм українського поетичного слова Т. Шевченком надзвичайно високо підіймається й загадкова постать його найближчого співробітника — П. Куліша (1819—1897). Багато вчених і всі громадяне, що студіюють діяльність Куліша, опускають руки перед тими суперечностями його безпокійного ду-

ха та історично-філософичного світогляду, які так яскраво визначилися за часи його діяльності. Вже сучасники Куліша (Костомарів, Мордовець) називали його „борсання” в суперечностях „фанатизмом безпристраст” або „роздроченим самолюбством”. Дивує постать Куліша та його діяльність і сучасних критиків. „Куліш — це дві людини, в одній подобі, якийсь ходячий контраст, дволикий Янус, нерозгадана загадка не тільки для сучасників, а й для нащадків, перед якою з подивом стають і читачі, і критика, — якась трагічна фігура, що борсається в життєвих суперечностях, падає, знову встає й знову падає. Довгий хресний шлях пройшов Куліш за часи більш як 50-літньої літературної праці. Почавши зі щирого українського демократизму 40-х років, що найбільше виявився в поетичних творах „Україна” та збірки „Досвітки”, в політично-громадській праці Кирило-Методіївського Брацтва, в літературно-наукових статтях збірки „Хата” й інш., в дальніших своїх працях Куліш прихилив свої симпатії то до Москви („Чорна Рада”), то до Польщі („Історія возсоединенія Руси”, „Крашанка Русинам і Полякам на Великдень”) і нарешті знов наворачтається до поглядів молодечих часів своїх („Хуторна поезія”, „Байда князь Вишневецький” і інші твори). Се все говорить, що не примха особистого самолюбства кермувала ним, не аристократизм його, не особисті рахунки зі своїми друзями, як Шевченко, Костомарів, Мордовець і інші, не політичні й матеріальні інтереси та вигоди, а щось інше, глибше, що безпосередньо виходить від многогранного, безпокійного духа Кулішевого. Сей дух виявлявся ще в дитячі та молодечі роки гімназійних студій. Досить того, що ці суперечности Куліш

виявив просто і отверто, не ховаючись ні перед ким. І кожен крок його, кожна помилка, вже тим, що він від неї отверто відійшов, свідчить про чистоту його поглядів та духову щирість, яка ще вище підносить Куліша над ті хвилеві помилки його багатой безпокійної натури.

Творчість Куліша чисто поетична була надзвичайно різноманітною. Він писав ліричні поезії, поеми („Україна”, „Настуся”), повісти („Орися”, „Дівоче серце”, „Мартин Гак” і інш.), історичні романи („Чорна Рада”, „Брати”), драматичні твори („Драмована трілогія”) і багато інших.

Коли лірика й поеми його по характеру мотивів, поетичного розроблення не піднялися до геніяльних і видатних творів Шевченка, коли повісти його в порівнанні з повістями Квітки-Основьяненка відзначаються лише новими темами з кріпацького життя (в цьому виявляється вплив ідей Кирило-Метод. Брацтва та письменників російської і польської школи) — то такі твори, як „Чорна Рада” під впливом романів Волтер-Скота, починають собою історію українського роману на історичні теми. З сього погляду заслуга Куліша надзвичайно велика.

Велике значіння Куліша і в тому, що він своїми драматичними творами разом із Костомаровим (автором кількох трагедій з українського історичного життя) переніс на український ґрунт під впливом творчости Шевченка історичну трагедію і сим завершив ту реформу української історичної драми, яку так талановито розпочав своєю трагедією „Владимір” Теофан Прокопович.

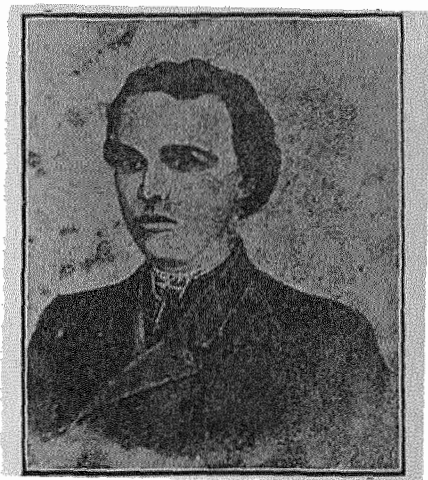
Велике значіння Куліша і як перекладчика на українську мову творів всесвітнього значіння. Переклади таких геніяльних творів, як Біблія, тво-

ри Шекспіра, Байрона здобули для Куліша надзвичайно велику славу. Не лишався Куліш без впливу на молодих письменників того часу. Зі школи його та Квітки-Основ'яненка виходить такий талановитий письменник, як О. Стороженко, Ганна Барвінок і надзвичайно популярна талановита письменниця Марко Вовчок. Її „Народні оповідання” користувалися великою славою не лише серед українського громадянства, але навіть і серед громадянства інших слов'янських народів. На український ґрунт вона перенесла той рід повістярської творчості, який був дуже популярним у французькій літературі того часу через Ж. Занд і у російській — через Тургенева. Їх художня новеля у високопоетичній формі змалювала тяжкі картини й трагічні постаті ображених долею нерівного соціального життя того часу (кріпацтво).

Поважне місце в українській літературі належить повісті А. Свидницького (1834—1871) „Люборацькі”. Ця „смейна хроніка” в дуже поетичних малюнках розвертає перед нами широку картину культурної й моральної смерті людей, яких наука та інші умови одривають від рідного українського ґрунту, рідного коріння й кидають їх виснажених і знесилених на бездоріжжі. Нібито „панство”, московське чи польське, а в дійсності моральний занепад людей. Вся ця трагічна картина є не лише художньо змалюваним життям може й самого поета та близьких до нього людей, але й підіймається до тої страшної картини, яка символізує собою культурний та моральний занепад всіх тих перекинчиків, що заповнювали собою всю Україну й руйнували її повне національне та побутове життя того часу. Широкий розмах поетичного змалювання, манера оповідання в по-

вісті Свидницького наближає нас вже до часів поетичної творчості Ів. Левицького та П. Мирного. Все це надає велике значіння повісті „Люборацькі”.

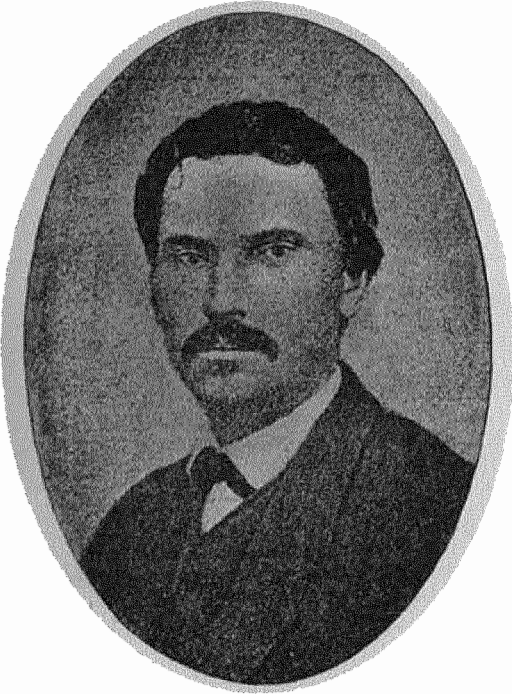

Маркіян Шашкевич.

Під впливом поезії Шевченка українська література почала дуже розвиватися не лише на Великій Україні, але навіть і на Україні Галицькій. Маркіян Шашкевич, Микола Устїянович, Іван Гушалеви́ч, Володимир Шашкевич, Ксенофонт Климкович, Антін Могильницький, Б. Дідицький, Ізидор Воробкевич, а поруч них Степан Руданський, Яків Щоголів і інші, ось ті поети, що виховувались під впливом чудових творів Шевченка та невмиручої української народньої пісні.

Під цим впливом зростав і розвивався поетичний талант О. Федьковича (1834—1888). Зростав він серед чудової буковинської природи. Військова служба, криваві походи в Італію наклали виразну ознаку на поетичну творчість Федьковича. Посзії на жовнярські теми, де побут жовняра, туга його за рідним краєм та пригоди військового життя знайшли найкращий відгомін у його кольоритних

ліричних малюнках. Сюди належать такі твори як „Дезертир”, „Рекрути”, „Святий вечір”, „В арешті”, „Під Кастанедолов”, „Товариші”, „Групарня”, „В церкві”.

Степан Руданський.

Майстерним поетом виступає О. Федькович і в своїх оповіданнях. Написані вони в дусі оповідань Марка Мовчка, змальовують вони різноманітне життя жовняра та селян переважно Гуцулів. Такі оповідання, як „Безталанне закохання”, „Три як рідні брати”, „Люба згуба”, „Сафат Зінич”, „Побратим” та інші, надзвичайно просто написані можуть бути найкращими зразками поетичної творчості взагалі.

Писав Федькович також поезії релігійного змісту: колядки, легенди народні були кращими зразками для його поетично-релігійних творів.

Твори для дітей („Село Фармазони” і інші) свідчать про великий талант Федьковича як поета для дітей.

Пробував Федькович свій талант і на полі драматичної творчості. Трагедія його „Довбуш” є одна із кращих драматичних творів поета. Заснована на народніх легендах та піснях про гуцульського опришка Довбуша, постать якого дуже часто приваблювала поетичну увагу Федьковича („Король Гуцул”, драм.: „Довбуш”, „Дзвінка” і інші), трагедія ця належить до сімі драматичних творів Костомарова й Куліша.

Взагалі Федькович спричинився до великого літературного руху не тільки на Буковині, але навіть і в Галичині. Це був найкращий поет після Шевченка.

Почесне місце в українській поезії займають б а й к и Л. Г л і б о в а (1827—1893). Вони якби закінчують собою розвиток української байки, бо до останнього часі ніхто ще не написав кращих. А історична традиція розвитку байки, яку слід би наслідувати — надзвичайно гарна. Байки С. Скороди (XVIII ст.), „Байки й прибаютки” Боровиковського, „Байки та приказки” Артемовського-Гулака, нарешті чудові байки Евг. Гребінки („Ячмінь”, „Рожа та хміль”, „Ведмежий суд”, „Сонце та хмара” й інші) підготували добрий ґрунт, на якому пиш-но зростали байки Глібова. Користуючись для своїх творів темами, які вже широко оброблялися байкарями всього світу, Глібів зумів кожну таку тему прибрати у гарний одяг свого талану, розробити в цілком національно-українських тонах та взагалі надати їй національне обличчя. Кожна постать його байки — чи то людина (чоловік, жінка), чи то птиця (горобець, горлиця, ворона й інші), чи то звірина (вовк, ведмідь, лисиця), чи тварина (ягня, вів), чи рослина і т. д., — всі ці образи мають своє індивідуальне обличчя і відзначаються ти-

повими ознаками, як символом певних соціальних, моральних та політично-національних явищ українського життя того часу. Кращими байками можна вважати такі, як „Вовк і Ягня”, „Собака й Кінь”, „Бджола й Мухи”,

„Квіти”, „Два Куми” й інші.

Таким чином завдяки творчості Глібова і його попередників українська байка займає одно із кращих місць в історії байки взагалі.

Юра Шкрумеляк.

ПРЕБАГАТА НАША ЗЕМЛЕ!

Пребагата, наша земле,
Ти блистиш уся добрами,
Ти — як пишная царівна —
Вбрана золотом-квітками.

Як за пишную царівну
Лицарів на боях б'ються, —
Так за Тебе, Україно,
Кроваві річки ллються.

Гей, який то тільки лицар
О царівну не старався,
Гей, який то ворог лютий
На Вкраїну не загнався!

Алеж лицарі царівні
Принесуть багаті дари;
А від ворога Вкраїні
Йдуть смертельні удари.

Та удар найбільший, браття,
Що їй важко подоліти —
Той удар, що Матір ломить,
Завдають їй власні діти.

Бо не вмiли за свободу
Одностайне стати в лаву.
Замість волю їй здобути —
Приспорили їй неславу.

Своїх користей не вмiли
Підчинити загалови
І принести в слухну хвилю
Данину майна і крові.

І ніхто не вчився слухать,
Тільки бути верховодом,
І сліпий в своїх змаганнях
Розходився із народом.

І хоч муж такий з'явився,
Що мав заміри великі,
Йому з рук стерно збивали
Братні свари стоязики.

Братні спори і непослух —
То смертельні болі, рани —
На незгідливих без труду
Ворог наложив кайдани.

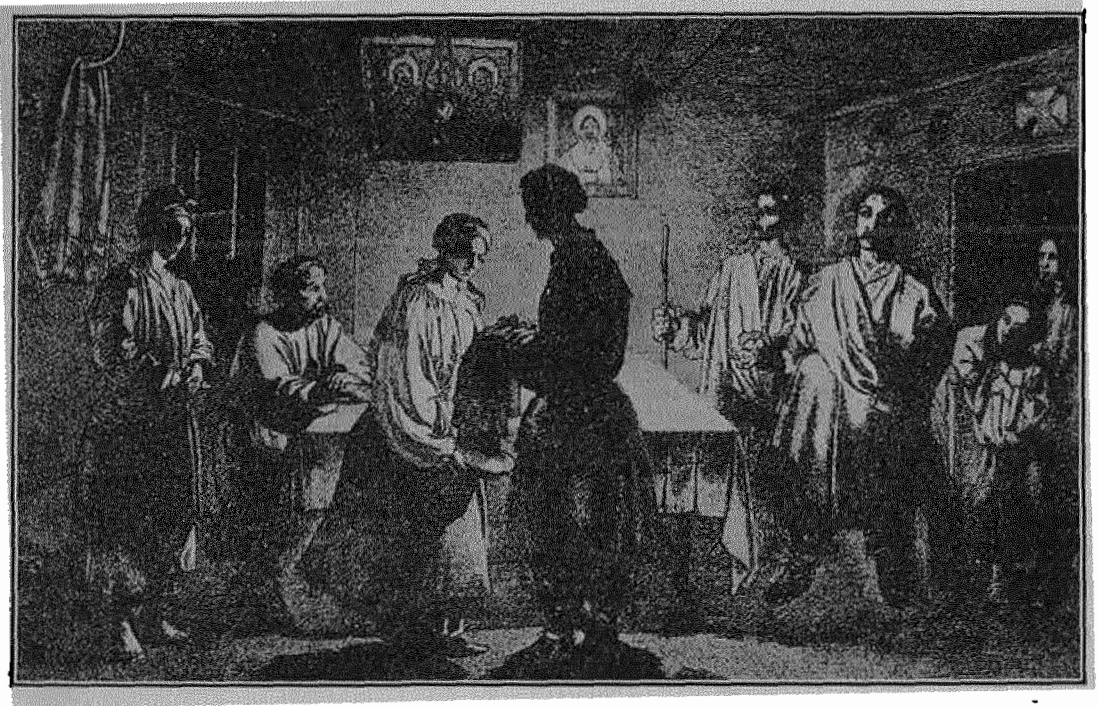
Хочеш, брате, прислужитись
Крихту для спільної справи,
То про свій хосен не думай,
Власної зречися слави.

І заєдно слухай того,
Хто приказувать уміє, —
Лиш на едности і згоді
Воля золота дозріє.

ШЕВЧЕНКО ЯК МАЛЯР І РИСІВНИК.

ЛІТЕРАТУРНА творчість Тараса Шевченка відома здавна. Про неї пишуть наукові праці та популярні статті. За те про Шевченка як маляра пишуть тільки вчені для себе, а широким масам читачів про це не згадується нічого поза те, чого не можна пропустити з його життя. Отже пишеться, що Шевченко рисовав, хотів бути малярем, просив свого пана дозволити відпустити його на науку до маляра, що пан на це зпершу не дозволив та зробив з Шевченка козачка, але нарешті таки віддав до богомаза. Пишеться далі, як Шевченко не покидав бажання вчитися малярства, як він рисовав по ночах статуї в цар-

ським городі, як він стрінувся з земляком, Сошенком, а через нього зацікавився з кружком визначних малярів, та через них остаточно добився свободи. Нарешті довідуємося, що Шевченко став студентом Академії Красних Штук у російській столиці, а нарешті дістав медалі та титул „вільного артиста”. На цьому звичайно вриваються вістки про Шевченка як маляра, бо тут вириває Шевченко поет, та ще найбільший поет України. Може деколи ще почуємо, що Шевченко їздить на Україну малювати, що московський уряд, засилаючи його салдатом під Сибір, забороняє йому не тільки писати, але й малю-

Тарас Шевченко: Старости. (Офорт з 1844. року).

Тарас Шевченко: Судня Рада. (Офорт з 1844. року).

вати, і на цьому кінчається вістки про Шевченка як маляра.

Виходило би, що Шевченко як маляр не цікавий, що він для малярства нічого не зробив, що ним і займатися не варта. На ділі, Шевченко як поет хоч куди цікавіший як Шевченко маляр, однак Шевченко як маляр теж цікавий і заслугоє на те, щоби приглянутися його діяльності й на тому полі, бо й тут лишив він багато цікавого.

Щоби зрозуміти діяльність Шевченка на полі малярства, треба пригадати собі, які художні думки панували в той час, коли він займався малярством. Як знаємо, це були часи кріпацтва, отже й художні думки людей були немало закращені суспільними думками з часів кріпацтва. Замовлення на образи давали тоді царі, дідичі й церкви. Тому й малярі почували бажання вміти змальовувати

славу царів, славу шляхти та церкви. Цю славу змальовували, представляючи славні бої або церемонії, та всякі релігійні сцени.

Попри цю загальну течію виростала поволи друга течія, яка пробувала змальовувати життя, себто віддавати малярським способом, почування на-ростаючого міщанства. Найбільшу силу й розвій осягнуло міщанство в ті часи в Голляндії, де воно навіть пірвалося до бою з монархією та шляхтою. Тому й голляндські малярі змальовували не життя королів, шляхти й церкви, але життя міщан, купців і ремісників. Хоча ці образи не віддавали почування кругів, з яких вийшов Шевченко, бо життя українських селян це не життя міщан, та все таки життя міщан ближче до українського життя, як життя царів і дворян. Голляндські міщани любувалися в радощах простого життя та в красі природи

Тарас Шевченко: Видубицький монастир у Києві. (Офорт з 1844. року).

свого краю, і цею простотою вражали всіх артистів, яким далеко до виштованості й бундючності царського чи шляхетського життя.

Хто знає, як глибоко пересяк Шевченко життям народа, як осторонь він держався від життя так званих вищих верстов, тому не буде дивно, що Шевченко мимо своїх довгих студій в петербурзькій Академії не пересяк шляхетсько-царським настроєм школи, але любувався все простими образами простого життя міщан. З такою самою любовю, з якою Голяндці підходили до свого життя, Шевченко задумує велику малярську працю про Україну. 1844. року писав він до Бодяньського: „Я хочу рисувати нашу Україну. Я її нарисую в трох книгах: в першій будуть види,

чи то по красі своїй, чи по історії-прикметні, в другій—теперішній людський бит, а в третій історія... В год буде виходить десять картин. На види і на людський бит текст буду сам писати, або Куліша проситиму, а на історію, потурбуйтеся, будьте ласкаві, ви пишете, — три листочки в год, тільки по-нашому... Текст думаю випускати раз в год, а картини тричі.”

Шевченко видав шість рисунків. Тексту, крім підписів під рисунками, не було. Рисунки вийшли дуже вдатні й тішуються популярністю по нинішній день.

Перший з цих рисунків, що називається „Судна Рада”, відомий загально. Нарисований він дуже оригінально: в ті часи на Україні ні в Росії ніхто так не рисував життя. Представляє він сцену з дійсности. Коло сіль-

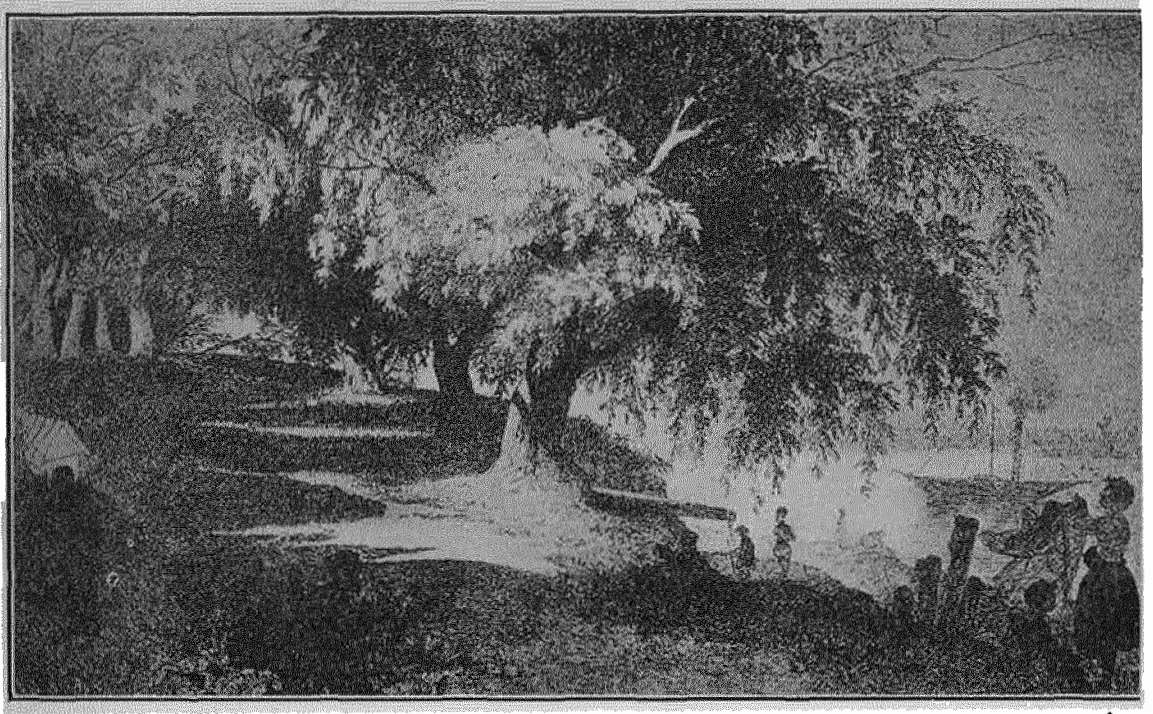
ської хати, видно сільського старости, зібралася сільська рада, щоби розсудити двох посварених селян. Не багато осіб нарисовано, але кожда особа різко відрізняється від другої. З посварених один схилив голову й жде покірно присуду ради. Другий підвів голову, немов би вперто стоячи при своїм, немов би грозячи, що не прийме немилого йому рішення ради. Отаман ради сидить задумливо, одні члени ради видно тяжко головами працюють, щоби справу розчовпати як слід, а інші байдуже, вони тільки ждуть вирішення.

Другий рисунок, теж добре відомий, називається „Дари в Чигирині в 1649. році.” Це історичний рисунок. Зображає він сцену з української історії, зображає мимоходом силу й могутність України в часи Хмельницького. Зображено це при помочи дуже

цікаво зображеної сцени. Не вїздом гетьмана в столицю, ані його вибором, ані зображенням його полководцем. Рисунок представляє ждальню в палаті великого гетьмана. Три післанці ждуть послухання в гетьмана, а кождий післанець представляє одну з трох найбільших воєнних держав того часу. При столі розсівся бородатий посол Москви; за ним дарунки московського царя для гетьмана. На другім боці стола стоїть посол Туреччини, старий, бородатий Турок, в завою, з кишталом за широким поясом; перед ним на столі дарунки турецького султана для гетьмана. За ним сидить посол Польщі, молодий шляхтиря з чаплиним пером на рогатій шапці. На порозі до другої комнати стоїть козацька сторожа, а далі кількох козаків. Отже осіб небагато, а

Тарас Шевченко: Дари в Чигирині.

Тарас Шевченко: У Київ (1844).

вразіння мається викликати зрисованням вдачі кожної особи.

Третій рисунок, „Старости”, теж відомий. Він представляє сцену з українського побуту, з українського сватання.

Четвертий рисунок зображає улюблену тоді українським народом тему: „Розмова москаля зі смертю”.

П'ятий рисунок це „Видубицький монастир у Київ”. Це краєвид, як шестий рисунок „У Київ”.

Ці рисунки розійшлися дуже скоро. Шевченко збирався видавати другу частину, яка мала містити в собі такі річи, як види Чигирина, Суботова, Батурина, Січової церкви, похорон молодої, жнива, Івана Підкову, Саву Чалого, Павла Полуботка в Петербурзі, Семена Палія в Сибіру, але з тих Шевченкови вдалося докінчити

тільки три перші рисунки. Через те він уже другої збірки й не випускав.

Заким це сталося, за Шевченка вже писав адміністраційний суд: „Художника Шевченка, за писання баламутних і найгрубіших віршів, як наділеного міцним здоров'ям, завдати простим жовніром до війська окремого оренбурського корпусу з правом виступу й наказати військовому начальству, щоби воно найпильніше стерегло й доглядало, щоби зпід Шевченкового пера ні в якому разі не виходило баламутних і пашквильних творів”, а цар Микола до цього дописав власною рукою: „під найпильніший догляд, з заборонаю писати й малювати”.

Всі ці рисунки були виконані мало тоді в Росії практикованим способом рисунком на металевій плиті. Таку плиту відтак поливано кислотою, яка

вигризає метал, оставляючи неvigризеним тільки місця, покриті рисунком. Ці місця на плиті представляються як горбочки. Коли їх вкрити фарбою та на плиту поставити папір, то фарба відобе на папери рисунок. Таких рисунків можна робити з одної плити дуже багато, і той самий рисунок, завдяки такому способу помножування, може розходитися в великій кількості примірників.

Друга група рисунків і малюнків відноситься вже до Шевченкового перебування на заслання. Робив він свої рисунки крадьком, отже вже й сподівався їх розпускати в парод великим числом. Вони змальовані водними фарбами, а представляють сумні піскові береги Аральського озера та ріки Сир-Дарі.

Як Шевченкови дещо облекшили службу, він знова став мріяти про видання кількох офорт, роблених таким самим способом, як „Живописна Україна”, бо цей спосіб найкраще надається на те, щоби поширити серед народа кращі картини. Задумав Шевченко нарисувати кілька рисунків під наголовком „Причта про Блудного Сина”. Про це писав він до графа Толстого, свого приятеля: „Сподіюся зробить щонебудь достойне возлюбленої штуки. Через гравюру ширитиму славу славетних малярів; розпо-всюджуватиму поміж людей смак і

Тарас Шевченко: Розмова Москаля зі Смертю (Офорт).

любов до доброго, до прекрасного. Осе моя молитва чистіша й вгодніша чоловіко-любцові - Богу, отся моя спроміжна і безкорисна послуга чоловікови.”

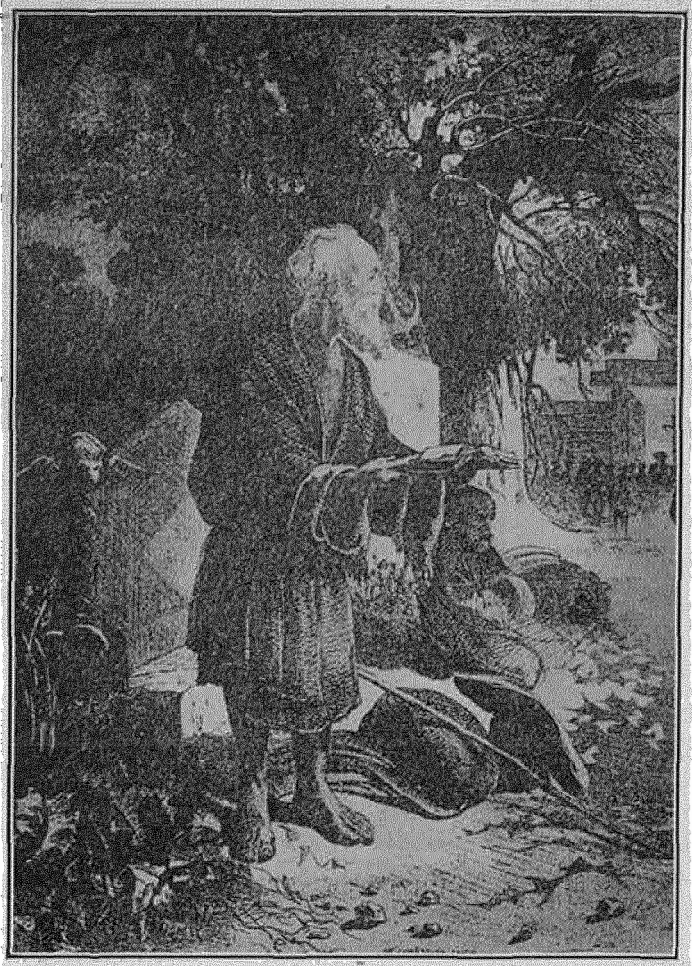
З часом Шевченко розклав „причту” на 12 рисунків, але до виконання наблизилося всего 8. Ці образи дуже нагадують англійського маляра Гогарта, який теж малював цілі циклі (по кілька образів, разом звязаних змістом або оповіданням) про наслідки різних пороків. Малюючи „блудного сина”, Шевченко змальовує труднощі життя такого, яке він знав. На

одній картині „блудний син” сидить з картами коло коршми, на двох дальших пиячить, на четвертій сидить у лахміттях на цвинтарі. Ще далі він між розбишаками, далі арештантом, з колодкою в роті. Далі йде страшна сцена карі шпіцрутами: жовнір обнажує плечі для карі, бо тут жовнірів розставлено в два ряди, поміж котрі арештант буде йти, а кождий жовнір буде його бити по голих плечах. Наконець, після карі, злочинець прикутий до сусіда, мучить примусовим товаришуванням з невідомим другим нещасливцем.

Є ще одна група образів, яка лишилася як пам'яткою його зацікавлення життям народів. Відносяться вони до життя Кіргізів. Намалював теж Шевченко де-що релігійних образів, що розкинені були по різних місцевостях України.

Осібну групу становлять портрети Шевченка. Деякі з них це рисунки або нариси, інші викінчені в олії або в водних фарбах.

Між портретами спеціальну групу займають автопортрети (себто власні портрети) Шевченка. Рисувати себе любив багато малярів, бо це дає маляреви багато нагоди студіювати лице без перешкоди зі сторони другої людини. Любив себе дуже малювати голландський маляр Рембранд, котрого вплив видно в багато рисунках

Тарас Шевченко: Старець на кладовищі (Офорт).

Шевченка. На рисунках Шевченка можемо прослідити розвій зовнішнього вигляду Шевченка від часів його побуту в Академії аж до його смерті.

Коли взяти під увагу тяжкі умовини життя, котрі деколи доходили до простої заборони малювати, то треба признати малярську й рисівничу спадщину Шевченка великою. Колиб український народ знав краще ці твори, як цього бажав собі Шевченко, то й уровень його артистичного розуміння, себто відчуття життя, значно поглибилось би.

ЩО ЧИТАТИ З НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

Рік 1861. на Україні, в історії соціального й культурного українського руху відіграє надзвичайно велику роль. Скасування кріпацтва, знищення для всього народу невідомої панщини, се той великий фактор, що відбився також і на характері й напрямку культурно - літературної праці. Найвидатнішим теоретиком сього нового політичного та історично-літера-

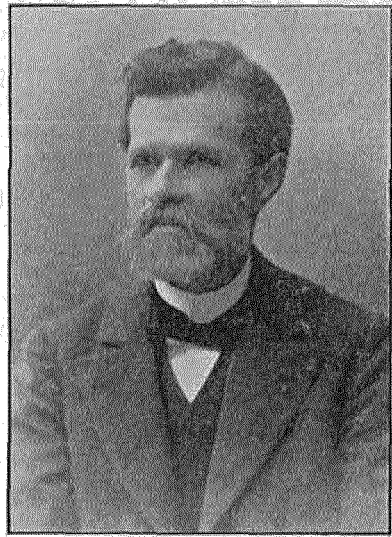
народу, що до останнього менту вважається найкращим виразником української ідеї, до якої кожен свідомий український громадянин мусить змагати.

В світлі критично - публіцистичних поглядів Драгоманова виступає сучасна його діяльності літературна плеяда письменників-белетристів, драматургів, поетів.

М. Драгоманів

турного українського життя був Михайло Драгоманів. Ставлячи життя українського народу, його найнижчої верстви вище всього, ототожнюючи його життєві інтереси з тією правдою, якої так пильно шукає кожна людина, що носить в серці святий вогонь до кращого життя, до щастя, Драгоманів піднявся так високо над всіма верствами українського

Ів. Левицький-Нечуй

Одним із найкращих белетристів того часу був Ів. Левицький-Нечуй (1838—1918). Коли найбільші, найвидатніші поети до 60-х років XIX ст. все своє життя боролися із найстрашнішим ворогом життя народнього — кріпацтвом, то Левицький-Нечуй, Тобілевич (Карпенко-Карий), П. Мирний в своїх творах освітлювали найстрашніші сторінки переходового часу після скасування панщини

—слід старого лихоліття, що підточували нові умови економічно-громадського українського життя та усвідомлення розвитку національної ідеї. Вони були найкращими виразниками й заступником цього пореформенного переходу, ставляючись осудливо до старого ладу, що приводить людське життя до трагічної катастрофи. Ця думка виразно бренть у Левицького в одній із його найліпших поістей („Причепа“): „Хто з Киян не пам'ятає часу перед Севастопольською війною? То був тяжкий час для України, то було її лихоліття. Простий народ стогнав у тяжкій ще неволі під панамі, мусів мовчати й терпіти гірше, як до Хмельницького. А за кожний стон його московським звичаєм катовано. Україна забула історичні перекази і не могла наукою дійти до страчених думок. На обох боках Дніпра опинились у чужих порядках, в чужій шкурі, набиралися чужої мови, забували свою. Згинула наука, впала просвіта, зоставшись тільки в схоластичних латинських духовних школах. Університетська наука була тільки азбука європейської просвіти, обрізаної по казенній мірі. Та наука хотіла повиучувати собі людей на Москалів, до війська, до уряду. З українських університетів і других шкіл повиходили ті каптурники, хабарники-урядники, неправедні судді, що правого робили винним, а винуватого правим; ті консерватори-вчителі і професори, що вертіли історію по московському наказу; ті офіцери-москалі, що забивали свій же народ на закуціях. А народ робив панщину, а поміщики, Ляхи і Москалі, дерли останню шкуру з України тим часом, як наші щиро-Українці за свою молоду українську ідею сиділи вже в неволі, на далекій московській півночі. То був тяжкий час, бодай він не вертався!” Отже

страшні наслідки такого життя на Україні змальовував у своїх творах Іван Левицький.

Перед нами розвертаються картини розкладу родинного життя серед селянських верств народу („Кайдашева сім'я”, „Микола Джеря” й інші), середньої класи — духовенства („Причепа”, „Старосвітські батюшки та матушки”), інтелігенції („Хмари” й інші). Кожен позитивний образ поета символізує собою зломане життя людини, що виховувалась серед традицій минулої руїни на Україні. Вже самим покаліченим суспільством витворюється нова панщина; а що після скасування кріпацтва роблять пани? — „Сохнуть наші яри, висихає наша вода, горять од сонця наші гори, гадиною висисає останню силу нашої землі наш ворог, без сліду їдять панські сахарні нашу благодать, наші зелені дуброви, наші темні луги, що так любі виспівано їх у піснях” („Причепа”). Найбільший трагізм змальовує письменник, коли московська школа на Україні одрізнила кращих людей від свого народу, від своєї родини, від батька й матері, викопавши між ними велику безодню. І потрібна праця не одного покоління, щоб засипати глибоку прірву, почату Ляхами, докінчену Москалями через нашу недбайливість та байдужність. „Причепа”, „Хмари” найкращі твори, головні образи яких символізують сю ідею Левицького.

Цей справжній занепад українського життя втілюється в чудову символістичну казку „Запорожці”, де героїна її, повернувшись через сто літ до рідної оселі, застає тут гірше лихо, як за Гетьманщини було, й воліє краще обернутися в кущ калини, аніж волочити мізерне жовотіння серед злиднів.

Такі картини людського життя

проходять на фоні чудових описів картин природи, чим ще збільшується контраст і безвідрадність людського життя.

Описуючи ці сумні зовнішні обставини українського життя, Ів. Левицький виробив собі і певний характер поетичної творчості і певну манеру письма (стилю). Зовнішнє побутове життя людське, зовнішні події душі людської більше приваблювали творчу увагу поста, аніж внутрішні переживання його поетичних образів. На цьому характері творчості спочиває і його манера стилю — епічний спокій, розвертання широких картин життя і подрібний опис поступовання людей.

Ті самі теми, але в іншому освітленню та в іншій формі змальовував і другий видатний повістяр, П а н а с М и р н и й. Переходові часи після скасування панщини були тим життям, звідкіля поет черпав теми для своїх творів. Через те всі герої, як і у Ів. Левицького, були людьми, душа яких була вивихнута тяжкими обставинами минулого кріпацтва. Соціална неправда (пани багаті з одного боку й кріпаки, що все життя своє й сили віддавали на збагачення панів — з другого боку) була ідеєю й головним змістом майже всіх творів П. Мирного. У головних творах ця ідея робилась їх заголовком („Хіба ревуть воли, як ясла повні?“, „Як ведеться — так і жиється“, „Лихо“, „Казка про Правду та Кривду“). Є твори у поета, які обозначалися головними їх героями („Лихі люди“, „Пяниця“, „Морозенко“, „Повія“). Ці герої всіх творів робились жертвами тої соціальної неправди переходового часу і були носителями найбільш інтимних рефлексій Мирного. Петро Телепень, Жук („Лихід люди“), Іван Микитович Ливадний („Пяниця“), Чіпка, Вареник,

Грицько, Мотря („Хіба ревуть воли, як ясла повні?“, Христя, Пріська („Повія“) і багато інших. Символізуючи собою кращі прояви нового пореформенного життя були свідомі тої неправди, яка щедро падала на їх голови і були носителями ідей самого їх творця. Безсила боротьба їх із лихом, що падало на них, була глухою боротьбою цілого українського народу проти тих, на кого вони все своє життя працювали. Ця боротьба в уяві народній самим життям підносилася до боротьби двох основ життя — Правди і Кривди. Цю рису народнього духа у всіх творах змальовує і Панас Мирний: шукання правди, боротьба з неправдою — ці моменти червоною ниткою проходять через усі його твори. Казка про „Правду та Кривду“ може бути ключем до розгадки тих рефлексій, якими жив і на яких спочивав художний талант Мирного і до розгадки самої символіки його художньої творчості.

Таким чином Панас Мирний змальовував ту саму епоху й ті самі моменти людського життя, що й Ів. Левицький. Виходячи від однакових життєвих обставин, керуючись однаковими ідеями, два видатні українські письменники 70—80 років через неоднакові особисті рефлексії своєї духової істоти, через неоднаковий характер свого письма (стилю), через інші художні засоби приходили до цілком різних художніх концепцій. Не зовнішні обставини приваблювали поетичну душу Мирного, не напизування ріжних подій та зовнішніх колізій, а переважно внутрішні переживання героїв, їх духові інтереси, виявлення їх душі. Отже все оповідання спочиває не на зовнішніх приключках, що трапляються з героями, а на їх взаємовідносинах внутрішнього, духового життя. Через те всі події зо-

внішні, особливо трагічні події автор не виводить на сцену, а показує лише ті переживання героїв, якими вони живуть перед подіями або опісля.

Автор також змальовує чудові картини природи, але се не ті картини справжньої природи, як вона змальовується кожному, хто її розуміє; — природа в творах Мирного се малюнки, що збуджують настрій, поетичну фантазію, чуття, але не образи; се природа перетворена творчим духом поета з дуже тонкою, ніжною естетичною душею. Через те так чудові картини природи Мирного, так вражають вони нашу душу в оповіданнях „Серед степів”, „Як ведеться — так і живеться” (День на пастівнику), „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” і інші; або розбурхують нашу фантазію такими казковими малюнками, якими ми любуємося у казках Мирного „Морозенко”, „Казка про Правду та Кривду”.

80-ті роки відіграли велику роль і в розвитку нашого театрального мистецтва. Український театр в сю пору, коли вся художня література мусіла перебратися до Галичини або через страшні цензурні утиски переховуватися до слухного часу в рукописах, набирає надзвичайної великої ваги, як єдиний фактор ширення серед народніх мас живого, поетичного українського слова. Визначними театральними діячами того часу, що поклали міцні підвалини задля розвитку на них українського театру, були: М. Старицький, М. Лисенко, М. Кропивницький, М. Садовський, Тобілевич (Карпенко-Карий), Заньковецька і Саксаганський.

З сього осередка перших творців справжнього українського театру вийшли і видатні драматурги.

Таким першим драматичним письменником був М. Кропивниць-

кий, якого твори „По ревізії”, „Пошились у дурні”, „Дві сімі” і інші до останнього моменту не втратили художньої вартости.

Поруч з Кропивницьким стоїть така поважна постать поета і драматурга, як М. Старицький (1840—1904). Поет дуже гарних ліричних поезій („На озері”, „Сльоза”, „Перед труною” й інші), найбільше своїх артистичних сил поклав в ролі голови першого на Україні драматичного товариства на збудовання українського театру. З цього боку і його драматичні твори („Чорноморці”, „Ой, не ходи Грицю”, „Крути та не перекручай”, „Циганка Аза” і багато інші.) відіграли надзвичайно велику роль в розвитку театрального мистецтва.

Але найбільш талановитим драматургом того часу був Тобілевич (Карпенко-Карий) (1845—1907). Своім драматичним талантом він проклав нову стежку в історії українського драматичного мистецтва. Він перший своїми творами виступив проти драматичного шаблону, який тоді опанував був український театр. Етнографічна драма від часу Котляревського, Квітки, з коханням у центрі, зі співами й танцями, вражали художню душу Тобілевича і він виступає на сцену українського театру з побутовими драмами („Бурлака”, „Розумний і дурень”, „Підпанки”, „Хазяїн”, „Сто тисяч”, „Суєта”, „Понад Дніпром”, „Безталанна”, „Мартин Боруля” і інші). Драми Тобілевича дуже високої артистичної стійкості, відкриваючи нову сторінку в історії української драми, не скоро ще зійдуть зі сцени театру, а довго будуть жити, чаруючи душу глядачів, і впливаючи на молодих драматургів (Б. Грінченко) новими формами українського драматичного мистецтва.

Ідеї Драгоманова творили нове

Марко Кропивницький

громадянське й культурне життя і на Україні Галицькій. Найкращим духовим сином Драгоманова, що в історії української поезії та публіцистики й науки сказав нове слово, відкрив нові поетичні перспективи був Іван Франко (1856—1914). Геніяльну творчість найбільше виявив Франко у своїй поезії. В цій сфері Франко піднявся так високо, що лише Шевченка можна вважати тим поетом, геніяльний дух якого немає собі рівного серед поетів українських. Таким чином, Іван Франко в історії української поезії та вза-

галі виховання національно-громадського духа займає друге місце після Т. Шевченка.

Поетична творчість Франка трагічно для всієї української культури припинилась в момент її зросту, в той час, коли поет на могутніх крилах беркута підіймався високо в небо і своїм острим, розумним оком охоплював все життя українського народу. Охопивши це бідне поневолене життя, Франко своєю палкою душею перетворював його в художні величні картини народнього руху по шляху

тяжкої боротьби за поступ, в скульптурні постаті героїв, народніх проводирів, в поетичні рефлексії любовної, сатиричної та дидактичної лірики.

Вже в найраніших ліричних творах (зб. „Із літ моєї молодости“) виявляється великий талант поета, мотиви творчості якого найрізноманітніші, але головна думка поезії, провід, мотив його творчості — проникнути в тай-

ни народньої душі („Народня пісня“, „Наш образ“, „Могила“, „Бунт Митуси“ й інші) в тайни його минулого життя („Бунт Митуси“, „Аскольд і Дир під Царгородом“, „Князь Олег“, „Святослав“, „Хрест Чигиринський“ і інші).

Збірка поезій „З вершин і низин“ розкриває перед нами надзвичайний творчий талант поета. Вже такі поезії

Іван Франко.

як „Каменярі”, „Наймит”, „Вічний Революціонер”, „Човен”, „Беркут” можна вважати чудовими перлинами символічно-поетичної творчості, які міг писати лише геній. Далі такі циклі поезій як „Осінні думи”, „Скорбні пісні”, „Нічні думи”, „Думи пролетарія”, перший жмуток „Зівяле листя”, циклі сонетів: „Вільні сонети”, „Тюремні сонети” й інші. Це ті твори ліричні, що імя поета роблять безсмертним. Але найвищого ступіня поетичної творчості досягнув Франко своєю збіркою „Зівяле листя” (три жмутки). Не дивлячись на те, що кожен вірш, кожна поезія є окремий твір як з боку мотивів, так і поетичної форми, через всю збірку проходить один образ муштини, що кохає і один образ жінки — обект нещасливого кохання муштини. Ця одностайна викінченість цілої збірки надає їй надзвичайну художню цілість. Але найбільший чар цієї поезії лежить в тім, що вона є справжня поезія в повному того слова розумінню. Кождий вірш, кожда строфка, навіть рядок так мистецьки вирізьблені, всі окремі картини так принадно змальовані, всі скалі почувань людської душі так артистично згармонізовані, — що читаючи ці вірші, і ще раз читаючи, і ще раз — дізнаєш щораз сильнішого вдоволення, отримуєш що раз нові вражіння. Дидактична лірика є найкращою із збірки Франка „Мій Ізмарагд”. Цєю збіркою поет якби хотів відродити ті популярні збірки стародавньої України-Руси („Ізмарагд”, „Злотоуст”, „Злотоструй” і інші), із писань отців церкви, що становили собою цілість, неначе повний курс практичної християнської моралі. Маючи на увазі велику дидактичну ролю тих збірок, поет хотів подати й сучасному українському читачеві ряд оповідань, притч, рефлексій та інших прояв чут-

тя та фантазії, яких теми вязались в одну органічну цілість лише спільним мотивом морального чуття й темпераменту, через який вони пройшли, поки вилилися в певну поетичну форму.

Циклі поезій: „Поклони”, „Парепетікон”, „Притчі” та „Легенди” й складають поетичне зерно „Ізмарагду” Франка.

Збірка поезій „З днів журби” відбиває ту пору особистого життя поета, коли він був найбільш у своєму життю самотнім. Це була доба, коли від Франка за його правдиві слова до українського громадянства, відвернулися майже всі його кола. Отже чуття самотності й вилилось в його тужливих піснях цієї збірки.

Останнім ліричним акордом поетичної творчості Франка є його збірка „SEMPER TIRO”. Артистична вартість цієї збірки так же висока, як і збірки „Зівяле листя”. Спокій, рівновага, щирый сміх, іронія, щира радість, молодечий вогонь, а понад усім царює скристалізований філософічний світогляд — такий тон останньої поезії Франка.

Визначне місце займають і новели Франка із дитячих років власного життя („Малий Мирон”), з яких найкращими новелями є „Малий Мирон”, „Отець-Гуморист” і інші. Збірка новель „В поті чола”, всі „бориславські” оповідання й повісти („Полуйка”, „Ріпник”, „На роботі”, „Навернений грішник”, „Вівчар”, „Яць Зелепуга”, „ВОА CONSTRICTOR”, „Борислав сміється” й інші) це є поетичні частини однієї великої картини безталання, вбожества й темноти народньої.

Писав Франко й чудові поетичні твори для дітей. Такі його твори як „Абу Казимові капці”, „Пригоди Дон-Кихота”, „Лис Микита” й інші назав-

ше займуть найкраще місце серед художньої дитячої літератури.

Але найбільше прославився Франко тими поетичними творами, в яких виступає величня постать народного героя, проводиря народніх мас, борця за краще їх майбуттє. Цими творами поет розвертає цілу галерію чудових образів-героїв, що все своє життя несли в жертву за кращі ідеали свого народу. Цими високопоетичними образами були: Митуса („Бунт Митуся”), З. Беркут (повість „Захар Беркут”), постать пан-отця („Панські жарти”), Каїн та Ламех („Смерть Каїна”), Мирон („Похорон”), Іван Вишенський (із поеми „Іван Вишенський”). Але вінцем цієї галерії і апофеозом творчости Франка є величній образ його творчости — Мойсей, героєм поеми „Мойсей”. В основі поеми лежить громадсько-побутовий підклад тої боротьби проти Франка, яку вели у дев'ястих роках деякі кола українського громадянства. Цю боротьбу мав проти одиниці, це протівоставлення індивідуальности й колектива з часу утворення поеми „Похорон” поет підіймає до боротьби героя, проводиря народнього із самим народом в цілому. Цей момент боротьби героя з цілим народом в творчости Франка ускладнюється поетом через моменти наслідування Біблії. Образ біблійного Мойсея (власне смерть Мойсея) робиться тим символом, внутрішньою формою цілої його поеми. Нарешті в образі Мойсея Франка відбивається й поетична традиція в творчости нашого поета — традиція поетичної будови самого образу, художніх картин та поетичного стилю.

Образ проводиря народнього, старця, патріярха, що своїми палкими промовама веде нарід до свободи, до кращої будучини, сей образ є одним

із самих раннях витворів поета. Лише життєві моменти, в рямці яких цей образ вставлявся, чи це була боротьба українського народу під проводом Митуси з деспотичним галицьким князем Данилом, чи боротьба українського народу села Тухолі під проводом Захара Беркута з боярином галицького князя Вовком та з Татарами, чи боротьба селян українських під ідейним проводом пан-отця того села з їх поміщиком в момент скасування панщини (1848 р.), чи боротьба укр. народу під ідейним проводом Івана Вишенського проти польського насильства XVI—XVII ст. та боротьба жидівського народу під проводом Мойсея за обіцяну Богом землю, — та історичні сюжети надавали сьому образови певну індивідуальну постать. Поетична традиція в поемі „Мойсей” відбивається і на цілому ряді картин, які поет змальовує та на поетичному стилю (блукання Мойсея по пустині— блукання Каїна, самотність Мойсея — самотність Каїна, любов Мойсея до дітей — ця риса у пан-отця з „Панських жартів”, картина перебування Мойсея на горі — ця картина нагадує аналогічну про Каїна, пророцтво Мойсея про смерть Датана й Авірона — аналогічні пророцтва пан-отця про смерть поміщика і т. і.). Але як і в кожен свій твір, так і в образ Мойсея на всю поему поет вклав частку своєї душі, яка й робить її цілком своєрідною, цілком оригіальною. Ця частка в поемі „Мойсея” спочиває поперше на постаті самого Мойсея, на його духовому обличю, на його постаті, що обєднала в собі образ народнього вождя З. Беркута, величність духа Каїнового, безмірну любов і ласку пан-отця із „Панських жартів”, велику саможертву Івана Вишенського. А це все вкупі є духовий облик Івана Франка в різні моменти його життя.

Смерть Мойсея на межі землі Канаанської і величній порив народній через втрату свого найкращого героя на все життя залишиться чудовим символом відродження взагалі, а українського зокрема. Такі шедеври поетичного мистецтва творив геній Івана Франка. Цими творами він підняв українську літературу на висоту світової слави поетичної творчості, ввів її бідну, знесилену ворогами українського поетичного слова у велику й багату літературну сімю всіх культурних народів світа.

Зі школи Левицького-Нечуя та П. Мирного вийшов такий видатний поет-повістяр, як М. Коцюбинський (1864—1913). Перші поетичні твори його („Ціповяз”, „Для загального добра” і інші) безпосереднє вийшли з під впливів поетичних настроїв та літературної манери Ів. Левицького-Нечуя. Але епічний тон оповідання, об'єктивне змальовування лише обставин та подій тяжкого життя народнього — це були перші кроки його творчості. Слідуючий етап його літературно-поетичної праці йде вже по шляху інших творчих виявлень. Тут Коцюбинський як видатний майстерний талант продовжує ту літературну традицію, яку намітив ще П. Мирний — Події не описувати, наближаючи до копії, а перетворювати, одушевлювати своїм особистим настроєм, щоб ці поетичні картини відбивали більш глибокі переживання людини, її духові інтереси (стилю) вони так граціозні, поетичною красою так стійні. Коцюбинський в історії української літератури цілком окрема своєрідна сторінка поетичної творчості. Що було головним мотивом поетичної діяльності Коцюбинського? „З тьми невідомого з'явився я на світ — і перший віддих, і перший рух мій — в темряві матернього лона. І досі той

морок надо мною панує — всі ночі, половину мого життя — стоїть він між мною і тобою (сонцем). Його слуги — хмари, гори, темниці — закривають тебе від мене, і всі троє ми знаємо добре, що неминуче настане час, коли я, як сіль у воді, розпушусь в нім на віки. Ти тільки гість в житті моїм, сонце, бажаний гість — і коли ти відходиш, я хапаюсь за тебе. Львлю останній промінь на хмарах, продовжую тебе у вогні, в лямпі, у факелерках, збираю з квіток, з сміху

дитини, з очей коханої. Коли ти гаснеш і тікаєш од мене, творю твою подобу, даю наймення їй — ідеал і ховаю в серці. І він мені світить” („INTERMEZZO”). Всі твори останніх часів є витвори цього основного відруху поетичної творчості Коцюбинського. „По людському”, „Поєдинок”, „У грішний світ”, „З глибини”, „Дебют”, „Тіні забутих предків” це ті збірки творів, що ховають в собі найкращі зразки його поетичної творчості; а такі окремі твори як „INTERMEZZO”, „В дорозі”, „Сміх”, „Сон”, „Цвіт яблуні”, „Дебют”, „Утома”, „Як

ми їздили до „Криниці”, „Що записано в книгу життя” й „FATA MORGANNA”. Це ті перли, що живуть вічно не лише в історії української поезії, але й у громаді творів всесвітніх.

Своєрідне місце в історії української літератури займає буковинська письменниця Ольга Кобиллянська (1865). Приклонниця тоїж краси, південного соняшного проміння, до яких все життя тягнулася артистична душа, великого учителя М. Коцюбинського. Кобиллянська шукає увесь час своєї індивідуальності, такої людини, що буде нове життя, людини творчої. Вихована на творах глибоко-натхненних німецьких поетів та скандинавської літератури письменниця не тільки вбрала в себе їх творчі думки та чарівні образи, але, втілюючи їх в своєрідне українське життя, національні образи, для українського читача odkривала нові перспективи поетичної творчості.

Родина особливо малокультурна, малоінтелігентна найбільше вбиває індивідуальність окремої людини і робить її безпорадною на самотійній дорозі життя. Це міщанське болото в українській родині найсильніше обезличувало українську жінку. Протестом проти такого родинного життя і є більша половина творів Кобиллянської. „Людина”, „Царівна”, „Через кладку” можна вважати тими творами, в яких письменниця виводить образ жінки, що бореться з заскоруженими формами міщанського родинного життя і шукає через власну самотійність, через особисту духову независимість нового життя для жінки. Наталка („Царівна”), Маня („Через кладку”) є символами нової української жінки. Через те письменниця так популярна серед молоді Буковини й Галичини та загалом України. Другі твори, як „Некультурна”, „Природа”, „Битва” є високо артистичні картини природи, яку Кобиллянська тон-

ко розуміє і всю поезію якої противоставляє прозаїчному життю людей. Навіть „Земля” малює нам гарну й широку картину того містичного моменту — „власти землі”, що так сильно позначилася на хліборобови, на його вдачі й переживаннях.

Серед новелістів наших днів найвизначніше місце в сучасній українській поезії займає Василь Стефаник (1871). Не багато творів написав він, але й ці дві збірки („Дорога”, „Мое слово”) так чудові, що якби поет нічого більше і не написав, вони ніколи не втратять не тільки художньої вартости, але не загубиться ніколи і та нова стежка літературна, яку вони проклали. Усе життя селянське переходить у дрібних оповіданнях Стефаника перед нашими очима: діти, дорослі, старі, весілля й похорони; праця і забава, а передусім — безконечне лихо поневільної, безпросвітної праці, страшний тягар мужицького злидненого існування.

Перед нами змальовується життя людей, що втратили або тратять ґрунт і живуть у тісних безвихідних просто обставинах, — життя нещасливих зарібників. Вони або поневіряються в ніймах, або гарують на своїм господарстві, судорожно чіпляються за ту скибу укоханої землі, яка випорскує із мозолистих рук. Тяжким одчаєм перейнята їх боротьба за гіркий насушний і не лишає вона їм ні крихти радості, ні вдоволення, тільки самий сум і горе. Звідси той гарний серпанок, яким оповиті сливе всі оповідання Стефаника, і той трагізм, що віє майже з кожної його картини.

„Василь Стефаник, — писав Іван Франко, — може найбільший артист, який появився у нас від часу Шевченка. Що визначає всі його оповідання, сильніші і слабші, довші й коротші, обік сильного, як океан гли-

боксго чуття, що тремтить у кождім слові, чується в кождій рисочці, так це власне той неохибний артистичний такт, який велить йому все і всюди задержати міру. Стефаник абсолютний пан форми... В нього кождий найкоротший начерк — це вітвар мистецької краси і тільки краси для себе. Де другий такий письменник в Європі, що давби на трох коротеньких сторінках таке предивне потрясаюче зображення людської смерти, як Стефаниковий „Скін”? А котрий з європейських письменників замкнув теж на трох сторінках таку глибіню бідолашньої дитячої долі, як Стефаниковий „Похорон”? Це виключно тому, що форма скомпонована з тонкістю найвищого артизму. Новеля Стефаника є найвищий ступінь української повістярської на сей час еволюції”.

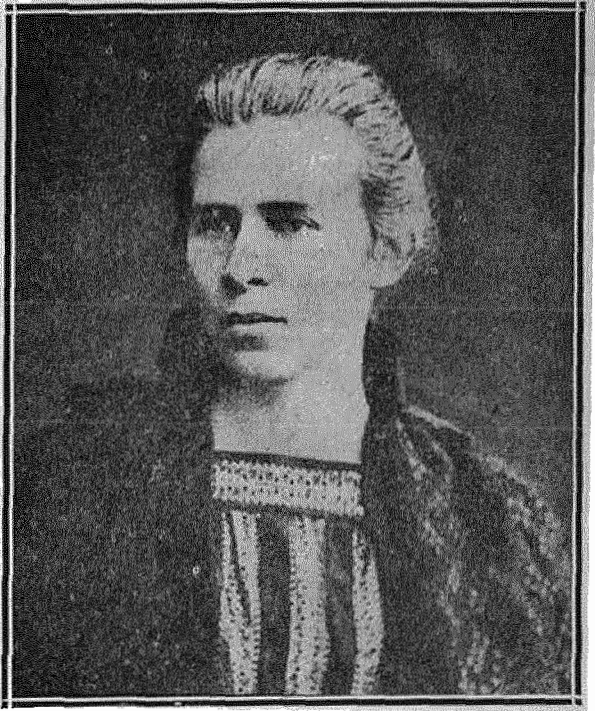
Близьким до творчости В. Стефаника був надзвичайно талановитий поет Лесь Мартович (1871—1916). Його твори „Мужицька смерть” є кращими оздабами української літератури.

Сучасна лірична українська поезія, що стала на новий ґрунт свого розвитку, на ґрунт свідомого розроблення поетичної форми, тих засобів, якими визначається справжня поезія, бере свій початок від М. Вороного (1876). Поет краси, поет чарівної форми ліричного твору, він прагне „все життя в акорди перелить, з високих дум і почуття нове життя створить”. Співець Сонця (Ікар), співець краси й кохання, Вороной є і великий патріот. Його „Євшан-Зілля є кращий твір патріотичних настроїв.

Отже й велика вага поетичної творчости Вороного, що він перший сві-

домий поет форми. Плеяду таких поетів, як Черкасенко, Олесь, В. Шурат, Б. Лепкий, В. Пачовський і П. Карманський, особливо Філянський та Чупринка можна вважати за поетів нової формації.

Серед цих поетів найбільшою ге-

Лесь Українка.

ніяльність визначається Лесь Українка (1871—1913). Хто хотів би пізнати життя Л. Українки, нехай читає поетичні твори її. В її творчости вся її біографія, тут вона концентрує все своє духове життя. Поезія для неї це —

„тая країна, де щастя і горе однаково милі,
тая країна, де усміх і сльози однаково ясні,
тая країна, де чола підводять похилі,
де не сльозами, а співом ридають нещасні...”

Її збірки поезій „На крилах пісень” (1892), „Думи і мрії” (1899), „Відгукки” (1902 р.) є чудові зразки українського творчого духа. Вони мають свій стиль, зовсім окрему філософію,

по якій відразу її пізнаємо. Інтелект, поетична інтуїція, глибока ніжність жіночої психіки, сильна творча воля, орлиний лет душі, що вміє відмежувати себе від життєвої торгівці і без галасу творити собі високо-художні образи, творити в собі образ вищої людини, вільної людини, — отсе все сплелося в творчості Л. Українки в одну гармонійну цілість.

Поєми Лесі Українки, її драматичні твори — це є найвищі виявлення символічного творчого мислення. Все духове життя українське вона вбрала в символічні пелюстки неукраїнських образів Ізолди, Білорукої, „Камінного Господаря”, Римлян першої епохи християнства („Адвокат Мартиян”, „Рудія і Присцилла”), Греків („Орґії”), Жидів („Вавилонський полон”) і інші.

Як в поезії, так і в драмі українській Леся Українка відкриває нові перспективи драматичного мистецтва в більш тонкій драматизації сюжета в більше удосконаленому і незвичайному розвитку драматичної боротьби та психологічних переживань. О. Олесь, С. Черкасенко, Васильченко можуть вважатися вже представниками цієї драматичної школи.

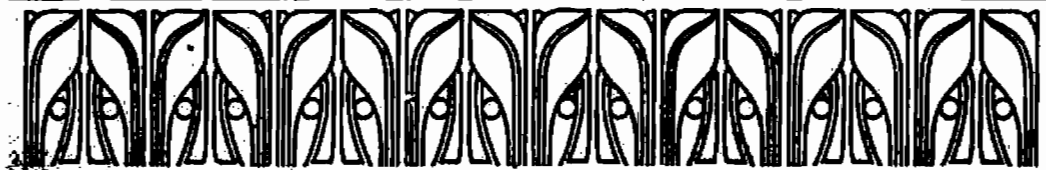
Якби завершення української поетичної творчості за часів сучасних революційних є поезія Д. Загула, М. Семенка, М. Рильського, П. Тичини і багато інших.

Характеристична риса цієї наймолодшої генерації поетів є горячкове,

часом пристрасне пошукування за новою красою поезії, новою її формою.

Найбільшим талантом поетичним цієї громади поетів є П. Тичина, наша надія. Він найбільш оригінальний своїми поетичними засобами і найбільш гармонійний в закріпленню своїх духових переживань. Рух і звук в його поезії є ритм і мелодія його духових переживань. Збірка його „Соняшні клярнети” яскраво символізує ці переживання. Світанок волі, пробудження нації, логіка історичної традиції з одного боку, а наслідки довгого вікового поневолення з другого, розгін молоді мужицької маси, трагедія перших борців за незалежність України, назрівання протигетьманського повстання, повстанський протибольшевицький рух, народження активності мас — все це найшло чуткий відгомін в творчості Тичини.

Великий шлях розвитку пройшла українська література; цей шлях через страшні умови його визначення, через боротьбу царату російського і австрійського з кожним українським словом, усипаний червоними квітками боротьби й мук, але витривалість українського народнього генія піднесла це слово на найвищий ступінь його поетичного виявлення. Українські поети це ті борці, що тим вище підносили прапор, чим страшніша буря його розривала, і донесли вони його чистим, світлим і пайкращим зі всього, що має українська культура. Слава їм на віки!...

Михайло Старицький.

Г Е Т Ь М А Н .

У ніч водохрестну, тайничу,
Як глупа настане пора,
Хтось гонить конем яспогривим
По хвилях холодних Дніпра.

Кінь рине насупроти виру,
Скалки аж навколо летять:
Боки йому димом парують,
Вогнем йому очі горять...

За ним бунчуки й хоруговки —
А мають у темряві млі,
І стелються сивим туманом
По мерзлій, німотній землі...

Де бють і клеочуть пороги,
Здіймаючи піну до дна, —
Стоїть серед „пекла” там скеля,
Під нею -- печера сумна.

В тій скритій від миру печері,
Під дужим кременішим хрестом
Лежить якийсь гетьман незнаний,
Лежить без клейнод, кістяком...

Нема йому місця в родині;
Могилу, де гетьман лежав,
Розрив лютий ворог до краю
І кости навкруг розстав.

Алеж їх до батька-Славути
Скотили струмки весняні,
А той свого сина останки
Сховав у печері-труні...

Там хрест... то не хрест — Україна
Кремніє від туги навик
І в ніч під Водохреста ронить
Криваву сльозину що-рік.

І скоро та крапля гаряча,
Зайнявшись червоним вогнем,
Прониже мерця потайного —
Підводиться гетьман живцем...

Здіймається маревом білим,
На білім огнистім коні,
І в шатах вже бурею лине
По рідній своїй стороні...

Зорить і не може пізнати:
Де мрілись простори степів,
Тепер простяглись залізниці
.. повстали будови двірців.

Розкинулись села повсюди,
Багато зявилося пишнот, —
Лиш гірше обдерта голота,
Лиш в тяжчих кайданах народ.

Болить його серце нудгою,
А очі палають стидом,
Що кровю геть змив Україну,
Та й стиснув ще гіршим ярмом.

І от він стає на майдані,
Зніма дорогого шлика —
І кличе козацтво він славне,
Усе Запорожжя склика:

Зове Богуня, Кривоноса,
Зове і надію одну —
Тимка, безталанного сина,
Що рано поліг у труну...

До всіх він тепер присягає
І руки до Бога здійма,
Що зве за голоту повстати,
Якій і просвітку нема,

Яку колись в давню годину
Запродав він сам старшині...
І гетьмана голос лунає,
Склика козаків до борні...

Але того гласу не чують
Колишні чубаті брати:
Одні полягли по могилах,
Других змордували кати.

А треті всього відцурались,
Чим перше святились слова...
І гетьман у скрутї-розраді,
Як перш до поспільства взива:

„Вставайте, сини мої, квіти,
Не гніть перед катом спину, —
Клянусь, — розбію ваші пута,
Свої спокутую вини!”

Але перемучні діти
У лави не сходяться тут...
І жде їх безрадісний гетьман,
Аж поки не крикне когут...

Тоді, застогнавши, сідає
На білого змія-копя,
І лине назад до порогів,
Крізь води й ліси навманя,

І там, у печері глибокій
З жалем до хреста припада,
І молитв за край свій у Бога,
Та тяжко їркими рида.

І бе себе з розпачи в груди,
Клене свій безщасний талан, —
Поки не поляже кістками,
Як здійметься ранній туман...

КРАСА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНІХ ПІСЕНЬ.

В українських піснях, не тільки старих, але часто і сучасних, багато влучних виразів і чарівних порівнянь людини з різними речами природи, напр., дівчини з зірочкою, з квіточками, парубка з явором, соловейком; є чарівні малюнки долі і недолі, нещасного кохання, зради. Взяти, напр., таку пісню про закоханого парубка:

Ой зіжди, зіжди, ти зірочко та вечірняя,
Вийди до мене, ти дівчино та безрідная;
Що зірочка зішла — усе поле освітила,
Дівчина вийшла — козаченька звеселила.

Співець ще більше користується небесними зірочками далі в описі своєї милої:

Ой я знаю, ой я знаю, чого мила красна,
Перед нею й поза нею впала зоря ясна!
Ой упала зоря з неба тай розсипалася,
Миля зорю позбирала тай заткалася.

Коли дівчина уквітчала себе зірочками, вона повинна бути гарною — така головна думка.

Для нещасного кохання є чимало красних і мистецьких виразів, напр.:

Як ми з тобою спізнавалися,
Сухі дуби розвивалися,
А як кохаться перестали,
І однолітки повсихали.

Така велика сила кохання, що навіть сухі дуби ожили — величній поетичний образ.

Або одна пісня починається з того, що

Котилися вози з гори,
Та в долині стали,
Любилися, кохалися,
Тепер перестали.

На що тут вози? А щож хліборобові більш відомо, як не вози і вся їх справа? Перерва і знищення кохання порівняні з впливою і знищенням біга.

Багато пісенних виразів дуже яскраво малюють людські почуття у

рамці природи, напр. одна пісня починається так:

Світить місяць на полудне,
Який тепер світ облудний...

Надзвичайно влучно сказано, бо на що тому місяцеві світити в південь, коли і без нього багато соняшнього світла, і чи не краще булоб йому світити у ночі; так краще іншим людям робить своє діло в слухний час.

В пісні „Ой кудро, кудро кудрявая” огрядна дівчина вийшла за паниченька і натерпівшись горя, каже:

Мені молодій одна шана:
З хати віконцем утікала,
В вишневім саду ночувала,
З соловейком розмовляла:
Соловеечко як тьох, так тьох!
А я молода як ох, так ох!
А зозуленька — куку, куку!
За шож я терплю таку муку?

Відповіді нема, бо часто нема її в самім житті, як про те свідчить інша українська теж надзвичайно цікава пісня: „Ой нарву я хмелю”, в котрій багата сестра каже бідній:

Колиб ти, сестро така, як я,
То сиділаб ти вкінці стола;
Колиб ти, сестро, так робила,
Тиб в таких датах не ходила.
Що я раненько уставаю,
По два починки напрудаю,
Та свої скрині наповняю,
Та свої діти зодягаю.

Сестра відповідає так:

Сестро моя, сестро багатая!
Ще раніш тебе уставаю,
По три починки напрудаю,
Та чужі скрині наповняю,
Та чужі діти зодягаю!

Особиста доля тут поставлена на великий світовий огляд; видно, що людина стражда, і не видно длячого або за що.

Іноді нарис пісні здається темним, але, пильно придивившись, можна дійти до розуміння змісту і почути його незвичайну красу. Візьмем, напр., пісню:

Йшли корови із дуброви, а овечки з поля,
Виплакала карі очі край милого стоя.

Перший рядок здається зайвим; навпаки придивившись і поміркувавши, зрозуміємо його красу, як надзвичайно влучного опису того часу, коли дівчина плакала, часу вечірнього, по заході сонця, коли женуть до дому череду і вівці.

Подивимось тепер, як навпаки, дівчина гордує коханням і як надзвичайно гарно та влучно висловлено в піснях її пиху.

В одній пісні приводом заявляється бідність парубка. Дівчина йому на залицяння відповідає:

Як заслужиш пару волів і пару жупанів,
Тоді сядеш коло моїх вишитих рукавів...

Візьмемо ще таку пісенну рисочку:

Яром, яром, долиною — яром
Перелито доріженьку чаром.

Сільська доріженька веться по яру — в Україні багато таких чудових заплутаних доріжок. Звернуть з неї нікуди, і ось на такій доріженці ворожит налив чару — ні звернуть, ні обїхати — образ дуже замисловий і цікавий.

Усі ці приклади взято здебільша з одного тільки пятого тому Чубинського, без довгих заходів, мимохить, і їх можна далеко збільшити, бо чудових по красі малюночків в українських піснях розкидано безліч.

Досить взяти хоч один розділ поезії, напр. думи, або краще аби яку

з довгих дум про азовських братів, щоб назбирати купу прекрасних образів і малюнків природи і родинного життя. Напр., коротенький, але дуже виразний малюночок того степу, того страшного дикого поля, по котрому колись пробігала хижка Татарва:

На йому трава зелена зеленіє...
Тільки поле леліє,

Є чимало надзвичайно гарних з естетичного боку поодиноких пісень, які роблять велике вражіння цілком, усім своїм змістом, от хочби ті дві колістові пісні, якими любувався ще Гоголь:

Ой спи, дита, без повиття,
Поки мати з поля прийде
Та принесе три квіточки.
Одна буде дрімливая,
Друга буде сонливая,
Третя буде щасливая.
Ой щоб спало, щастя мало
Та щоб росло, не боліло,
На серденько не скорбіло,
Ой рісточки у кісточки,
Здоровлячко на сердечко,
Розум добрий в головоньку,
Сопьки-дрімки у віченьки.

Або:

Ой ходить сон по вулонці
В білесенькій кошулонці,
Словяється, типяється,
Господонька питається.
А де хата теплесенька,
А дитина малесенька,
Туди піду почувати
І дитину колихати.
А в нас хата теплесенька,
А дитина малесенька,
Ходи до нас почувати
І дитину колихати.
Ходи, сонку, в колисочку,
Присли нашу дитипочку.

М. Сумцов.

Борис Гомзин.

ТОВАРИШАМ ПО НЕДОЛІ.

Сумні роки пройдуть — мов моря хвилі
І злинуть тихо в нетрях забуття...
Нове заграє-зашумить життя —
На пилом запорошеної могили.

Послушні таємничій творчій силі,
Кермуючись законами Буття,

Сумні роки пройдуть, мов моря хвилі,
І злинуть тихо в нетрях забуття.
Омаються зеленим листом гиллі —
В акорді гармонійного злиття,
Устануть зойки свар і каєття
І просто глянуть голови похилі.
Сумніж роки пройдуть, мов моря хвилі.

КАМЕНЯР ЕВЛОГІЙ.

Вечеріло. Рікою Нілем плів із Александрії горі водою здоровий човен, а на ньому крім гребців були два черці з Тебаїди: Старець Данило, 80-літній дід, сухий як скипка, але випростований і з виразом того спокою, який дає праведна старість — і один його ученик, молодий ще чернець із чорними, блискучими очима і з виразом упертої, нічим непогамованої волі. В іншій часі з нього був би може славний лицар або страшний розбійник; але в ту пору була мода на пустельництво, то й він пішов до Тебаїди спасати душу.

Сонце в кривавім блиску хилилося над пісковату пустиню, коли на лівім березі Нілю показалося невелике єгипетське село. Воно мов обідрана сирота тулилося своїми вбогими хатками до розвалин стародавніх палат і храмів; де-де ревли корови та бляли вівці, з тростинових стріх вився вгору дим; селяни верталися з поля, несучи на головах великі пшеничні снопи. Коло самого берега Нілю видно було купку дерев і дві чи три сикомори хилилися гильками у воду, мов наші верби. Старець Данило довго стояв у човні і придивлявся сьому гарному образкові; його очі немов

шукали чогось. Далі він наблизився до керманича і промовив:

— Сюди кермуй до тих дерев. Там переночуємо.

Керманич послухав наказу і за кілька хвиль човен пристав до берега під самими сикоморами, а один із гребців, вискочивши на беріг, привязав човна ужевкою до пня сикомори. Старець при помочи свого ученика вийшов на беріг.

— Ось тут переночуємо, — мовив він, озираючись довкола.

— Як то? Тут? На березі? На пустому майдані серед села? — мовив невдоволений ученик.

— Так, тут, — спокійно повторив старець.

— Алеж то не може бути! Тут у ночі холодно, від ріки тягне. Звір може надійти...

— Нічого, синку; тут переночуємо, — повторяв старець.

— Ходімо бодай онтам між руїни храма. Там є камянний поміст, зверху склепіння, там вигідніше і безпечніше.

— Ні, синку, перебудемо тут.

— Алеж це не випадає! — скрикнув нетерпеливо ученик. — Спати нам серед майдану, як жебракам або волюцюгам.

— Нічого, синку; переспимо, — повторяв усе своє старець уперто, мов дитина. Але й ученик також був упертий; старців супокій дразнив його. Сонце вже зайшло, на дворі потемніло і він стояв на березі, сам не знаючи, що почати із собою. З великої досади він аж заплакав і скрикнув.

— А волів би я не жити на світі, ніж оттак поневірятися.

В тій хвилі здалека показалося світло, що мов блудний огник миготіло по полі в напрямі від села і наближалося до них. Оба черці покинули свою неприємну розмову і дивилися на світло. За якої пів години воно наблизилося до них зовсім і вони побачили при блеску смолоскипів старезного діда, що в супроводі кількох людей ішов понад берегом Нілю. Побачивши їх, старець наблизився, впав на коліна перед старцем Данилом, а прийнявши його благословенство почав цілувати його ноги і руки, а далі так само й ученика, просячи їх обох, щоб не погордували його вбогого хатою і вечерєю і прийняли у нього нічліг.

— Підемо, -- мовив коротко старець Данило і всі разом при блеску смолоскипів подалися до села. По дорозі дідусь знайшов іще кількох прохожих та беззахистних жебраків і просив усіх до себе. Коли прийшли до його хати, дідусь витав їх усіх радісно, нагрів води і повмивав їм ноги, а потім заставив їм скромну, але ситу вечерю і сам, їдячи дуже не багато, не переставав раз у раз припрошувати своїх гостей. Коли всі наситилися, дідусь зібрав усі дрібки і недоїдки і вишів перед хату, де вже чекала на них ціла ватага сільських псів; вони очевидно звикли вже були на сю го-
стину, бо чекали перед хатою спо-

кійно, а тепер, одержавши кождий свій шматочок, розбіглися геть.

Зробивши таким способом порядок і вичерпавши всі свої засоби так, що в його хаті не лишилося на завтра ані шматочка хліба, ані крапельки оливи, дідусь постелив своїм гостям і дбайливо, мов добра мати, поукладав їх усіх до сну. Тільки старець Данило не лягав спати. Він велів своєму ученикови спати, а сам, узявши господаря з собою до сусідньої комнатки, де звичайно спав сам господар, довго вночі говорив із ним про щось. Ученик виразно чув, як старець Данило розповідав щось довго, господар скрикував кілька разів, мов зачудований, а далі почав плакати і хлипати, мов мала дитина. Знов чути було голос старця Данила і потім голос господаря; але тут ученика зломив сон і він заснув, не дослухавши, чи довго розмовляли оба старці і на чому скінчилася їх розмова.

Другого дня старець Данило збудив ученика. Старенький господар горлячо, з слізьми на очах цілував руки й ноги пустинникови, прощаючися з ним; він цілував також ученика, потім оба рушили далі в свою дорогу. Поки плили далі доли Нілем, ученик кілька разів знімав розмову про дивного дідуся в селі; його палила цікавість дізнатися, хто це такий і про що говорив із ним уночі старець Данило. Але Данило мов не чув або не розумів його натяків, а на виразні питання відповідав якось нерадо.

— Певно не хоче говорити при чужих людях, при веслярах, — подумав собі ученик і постановив відложити допити аж до тої хвилі, коли прибудуть до Тебаїди і знов замешкають у своїх тихих, відлюдних келіях. Та ось вони вже в Тебаїді, у своїх скитах; ученик одного дня, другого дня, третього дня запитує старця про

дивного селянина, а старець ані руш.

— Ні синку, не будемо про це говорити. — Ось і вся його відповідь, а потім він звертає розмову на щось інше. Ученик чим далі, тим дужче говорить із нетерплячки, а далі дійшов до того, що одного дня ані в ранці ані в полудне не заходив до скита, в котрому жив старець, не приносив йому ані води ані хліба ані тої змінки вареного бобу, що була одинокою його теплою стравою. Вже вечеріло, коли старець сам прийшов до ученикової келії.

— Що це таке, синку? — спитав він своїм звичайним спокійним і ласкавим тоном. — Забув ти сьогодні свого батька і дав йому весь день мліти з голоду.

— Нема в мене батька! — понуро мовив ученик. — Батько любить свого сина і довіряє йому, а ти не хочеш сказати мені того, що було між тобою і тим старим у селі.

Почувши ці слова, старець Данило не мовив ані слова більше, лише спокійно обернувся, щоб іти геть. Та ученик не видержав. З голосним плачем він кинувся до під старця і обхопивши їх, ласбедів:

— Ні, не пушу тебе, отче, поки не скажеш мені всього! Благаю тебе, не доводи мою душу до затуманення і скажи мені, хто цей дід і про що говорили ви тої ночі?

Старець Данило, бачучи таку силу волі у свого ученика, сказав йому ласкаво:

— Добре, синку! Скажу тобі все; але поперед усього дай мені дещо троха перекусити, бо голод не позволить мені скінчити оповідання.

Заспокоївши троха свій голод, старець ось як промовив до ученика:

— Прикрий ти, синку. Не вмієш панувати над собою, а це головна перешкода до праведного життя. За

твій упір, який ти виявив там над берегом, я не хотів тобі сказати цієї історії. Та й тепер ти мусиш дати мені слово, що, доки я живу, це виявиш цього нікому.

Ученик радо сповнив це жадання, після чого старець Данило розповів йому ось що:

— Той дід, у котрого ми почували, називається Евлогій. Старий він дуже, значно старший від мене. А по ремеслу він каменяр. Я пізнав його вже старим мужем як раз тому сорок літ. Я був тоді пустишником і займався рукоділлям: плів кошики. Ото, вийшовши раз до міста, щоб продати свої вироби, я вертався через те село і зупинився було почувати на майдані над рікою під тими самими деревами, що й тоді з тобою. Але оцей самий Евлогій і тоді знайшов мене, запросив до свого дому, дав повечеряти, а решту вечері, що не зїв він сам і його нічліжани, викинув псам, не лишивши на другий день ані окрушини хліба. Коли я висловив своє зачудування на його поступки, він так сказав мені: „Старче Божий, від молодих літ веду таке життя. Працюю при каменярстві весь день, не їдючи нічого. За свою працю дістаю за день золотого. За ті гроші накуповую хліба і страви і маю кожного дня стільки, що вистає не тільки на вечерю для мене, але також на угощення бідних та подорожних і навіть на нагодування голодних псів. Оттак заробляючи кожного дня, тогож дня пускаю все зароблене, не дбаючи про завтра і вповаючи на Бога, що продержить мене в силі і здоровлю так, як держав досі.

— Можеш подумати, синку, як глибоко зворушило мене оповідання цього простого, а так праведного каменяра. Прийшовши до своєї келії, я вдався на молитву і піст, благаючи

Бога, щоб дав цьому чоловікови великий маєток, щоб він міг робити далеко більше добра, ніж може робити тепер при своїй бідности. Я дав собі заповіт — не доторкнутися до страви, поки Бог не словнить моєї просьби. Я постив цілі три тижні і ще пів четвертого; я лежав на серед келії ледви живий. Аж ось мені привиділося, що до моєї келії входить якийсь поважний чоловік із дивно ясным блискучим лицем і питає мене:

— Що тобі, отче Данило?

— Пане, — відповідаю я йому. — Я постановив собі не доторкнутися до хліба, поки Бог не вислухає моєї просьби за каменяра Евлогія і не поблагословить його великими достатками, щоб міг робити більше добра, ніж тепер.

— А хібаж не добре й те, що він робить тепер? — запитав цей чоловік.

— Добре, пане, — відповів я, але того мало. Дай йому стільки, щоб він міг простягти свою руку на всіх бідних у краю, а я певний, що тоді тисячі і мільйони благословитимуть Бога за нього.

— Добре, — мовив мій бесідник, — коли так просиш, я дам йому великі достатки. Але тільки під умовою, коли ти даси мені за поруку, що його душа не стратить своєї праведности від великого багатства.

— О, за це я готов ручити! — скрикнув я. — Душа в нього чиста, як золото. Колиб їй сталася яка шкода, я відповідаю за це.

В тій хвилі всьо змінилося перед моїми очима, бо я лежав голодний в горячці. Мені здавалося, що я лежу десь на широкій площі, а довкола непереглядні ряди світлих вояків, а на середині камінь блискучий, мов сонце, а на тому камені сидить дитина з лицем дивно мені знайомим і любим, а проворуч її стоїть оцей самий Ев-

логія. І посилає до мене дитина одного вояка із запитом:

— Чи ти даєш за поруку за Евлогія?

А всі довкола сказали:

— Так, це він.

Промовила дитина:

— Памятай, на тобі пошукаю за порученого.

І я відповів:

— Так, Господи, тільки дай йому великі достатки.

Тоді два вояки приступили до Евлогія, поклали його горілиць на землю, розтворили його груди і почали класти в них і сипати золото. Висипали одну купу, далі другу, третю і все те вмістилося в його груди. Мене зняв перестрах і я прокинувся.

Минули два місяці. Одної неділі, молячись до вечора, я заснув у келії, і бачив у сні знов ту саму площу, ті самі ясні сили і той самий ясний камінь і дитину на ньому. — Але деж Евлогія? — міркую сам собі; коли гляну, а якісь два Мурини тягнуть Евлогія геть у якісь дебри, а дитина на камені даремно кличе за ним: „Евлогіє! Евлогіє!“... Мене проняв ще дужчий переляк, ніж першого разу і я прокинувся. В моїй голові засіла тривожна думка: що сталося з Евлогієм? Маючи наготовлений запас своїх виробів, я взяв їх на човен, поплив до Александрії, попродав, а вертаючись, вступив знов до того села, де жив Евлогія. Але вечером даремно ждав я на нього під сикоморами. Не можучи діждатись його, я пішов сам до села, просто до його хати. Але хата стояла пуста. Ледво не ледво віднайшов я якусь сусідку, що дала мені шматок хліба і, поки я їв, оповіла мені, що сталося з Евлогієм:

— О, цей був добрий чоловік! — мовила вона. — За те й дав Бог йому щастя: викопав великі гроші, забрав-

ся відси і тепер у Константинополі. Кажуть, що навіть самому імператорови позичає гроші. Величезним паном зробився, жиє в препошній палаті — так і називають її єгипетською палатою. Від нас деякі їздили до нього, думали, що запоможе їх чим при їх бідности — так де тобі! Навіть не допустив їх перед себе, велів геть вигнати. Загордів страшенно. А-їшкода, добрий чоловік був.

Почувши це, я весь задеревів зі страху. І тільки одно було мені ясне: не смію тратити ані хвилини, але мушу ратувати Евлогієву душу, бож його загибель — це й моя загибель. Не думавши довго, а вернувся до Александрії, сів на корабель і поплив до Константинополя. Там мені зараз показали „єгипетську палату”. Я пішов до неї і, ставши коло дверей, ждав, поки не вийде Евлогіє. Ось він показався в пишній одежі, окружений слугами. Побачивши його, я крикнув здалека:

— Пане, послухай мене! Хочу поговорити з тобою.

Але він навіть не обертався в той бік; а коли я не переставав кричати, гукнули мені слуги:

— Мовчи, діду! Чого тобі треба?

— Хочу поговорити з вашим паном.

— Бачиш, що пан не має часу.

— Але в мене важне діло до нього.

Та дарма, Евлогіє не хотів говорити зі мною. Колиж я не переставав кричати і бігти за ним, він кивнув на своїх слуг, ті кинулись на мене і давай періщити мене канчуками. Та я завзявся. День у день я пересиджував перед дверми єгипетської палати, день у день переслідував Евлогіє своїм криком і день у день його слуги покривали моє тіло синцями. Оттак минуло три тижні. Я був увесь покритий ранами і ледво міг лазити; я не

переставав молитися Богу, щоб зм'якчив Евлогієви серце, але майже що ночі я бачив у сні дитину на камені і чув її грізний голос:

— Віддай мені Евлогієву душу! Ти заporučився за неї.

Вкінці я знеможений почав благиати Бога, щоби зняв із мене заporučку, яку я у своїм нерозумі взяв на себе, але знов у сні я чув голос дитини:

— Роби, що хочеш, а віддай мені Евлогієву душу!

Я постановив собі ще раз спробувати щастя і розмовитися з Евлогієм, але цим разом його слуги збили мене так, що я облитий кровю зомлів. Прийшовши до себе, я поволікся до пристані і постановив собі покинути зовсім пустельницьке життя і йти в світ за очі, бо й так моя душа пропаща. Я заплатив за перевіз до Александрії і, вийшовши на корабель, хорий та нещасний, кинувся на поміст і заснув. Тут я знов побачив у сні дивну дитину, та цим разом її голос не був такий грізний і страшний, як досі.

— А що Даниле, — промовила вона, — бачиш тепер, як нерозумно ти поручився за Евлогіє?

— Бачу, Господи, і гірко оплакую свій нерозум.

— Оттак і знай: не бери ніколи на себе діла понад свої сили.

— Не зроблю цього ніколи більше, — промовив я.

— Ну, то йдиж тепер назад у свою келію і будь спокійний. Здіймаю з тебе твою заporučку. А за Евлогіє не бійся, я поверну його так, як сам знаю.

Я прокинувся зі сну дивно покріплений і веселий, вернувся сюди і жив у своїй келії безвихідно сорок літ. Аж цими днями я перший раз знов завитав до Александрії, а вертаючися від-

там, коли побачив звісні сикомори над Нілем, я пригадав собі Евлогія. Знаєш сам, що сталося потім, як ми здибалися з ним, як він прийняв і гостив нас. А тепер послухай, що було потім між нами. Коли всі гості полягали спати, я пішов з Евлогієм до його комірки і промовив до нього:

— Друже Евлогіє, чи пригадуєш собі мене? Перед сорок роками я так само гостив тут у тебе і бачив твої добрі діла.

Але він не міг пригадати собі.

— А чи пригадуєш собі того черця, що переслідував тебе своїм криком у Константинополі і котрого ти велів своїм слугам день у день бити.

Почувши це Евлогій дуже перелякався, зачав трястися всім тілом і пробував сказати, що не пригадує собі, але йому не стало голосу. Тоді я розповів йому все, що було з ним і чого він не знав, а він, почувши це страшне Боже діло, розплакався і кинувся мені в ноги. Довго ми плакали оба і потішали один другого, поки вкінці Евлогій на стільки не прийшов до себе, що зміг оповісти мені кінець своєї пригоди: „Знайшовши великі гроші, я зробився великим паном і міністром у імператора Юстина. Я не думав ні про що, як тільки про те, щоб нагарбати чим раз більше скарбів. Не диво, що швидко всі люди зненавиділи мене за здирства. Та ось умер па-

гло Юстин; його наслідник, щоб здобути собі прихильність народа, поперед усього велів трох Юстинових міністрів, в тому числі й мене, замордувати, а наші маєтки загарбати. Двох моїх товаришів зарізано; я довго ховався по селах, потім переплив до Єгипту і якраз по цілорічній неприсутности вернувся сюди до свого села. Як засуджений на смерть у Константинополі, я боявся признатися, що я той самий Евлогій і, грішний чоловік, брехав усім знайомим, що я ніколи не був у Константинополі, але прожив той час у Єрусалимі. Я взявся знов до своєї роботи, хоч як мені це прикро було зразу. Та звільна вернулася моя сила і охота і я знов розпочав давнє життя і, як бачиш, отче, веду його й досі. Вся історія з моїм скарбом і константинопольським панством видається мені іноді якимсь поганим сном і тільки тепер, по твоїм оповіданню, я бачу, яку страшну покуску наводив Бог на мене”.

Так оповідав старець Данило своєму ученикови, що глибоко зворушений слухав цього оповідання. Словняючи старцеву волю, він не говорив про це нікому до Данилової смерти. Аж на його похороні він розповів усе зібраним на похорон пустинникам, а потім співав цю історію на пам'ять потомним.

Іван Франко.

В. Залізняк.

МОЯ ВІТЧИНА.

Де степ широкий, наче море,
Де дише пахощами гай,
Де небо зоряне, прозоре —
То мій святий, чудовий край.

Де житом ниви зеленіють,
Де пісня жалібно луна,
Де хати в вишниках біліють —
То мила, рідна сторона.

Де доля криється в руїнах,
Де звичай, мова йдуть на гній,
Де воля стогне в мурах-стінах —
То край це безталанний мій.

Де люд, забувши власність, скаче
Під лад чужим; де вся земля
Синів на зраду не настачить —
Вітчина то гірка моя...

Михайло Возняк.

БАТЬКО УКРАЇНСЬКОГО ДРУКАРСТВА.

(В 350-ті роковини смерти Івана Федорова).

Батьком українського друкарства був утікач з Москви, дякон Іван Федорів. Разом з своїм помічником Петром Мстиславцем надрукував він у Москві перші книжки: в 1564. р. Апостол, а в 1565. р. Псалтирю з Часословом. Через це став небезпечним конкурентом для московських книжників, що жили з переписування книг для церковного вжитку й побожного читання. Тим обидва друкарі стягнули на себе переслідування московських грамотіїв і збунтованої ними товпи й були приневолсні втікати на Білорусь.

Близько Білостока в своїм маєтку Заблудові жив тоді гетьман Великого Князівства Литовського й віленський каштелян Григорій Ходкевич, що прийняв їх зичливо й дав їм недалеко чимале село на їх удержання. В Заблудові заснували обидва втікачі друкарню і від липня 1568. до березня 1569. р. видали „Книгу, зовомую Євангеліє учителное“. Цікава передмова до книжки зазначає, що Ходкевич хотів „выразумѣнія ради простых людей преложити на простую молву“ книжку й заходився коло того, але „люде мудрі, учені в тім письмі“ (в першій мірі сам Федорів, що як Москвич, боявся друкувати книжку в мові, якої не знав), відрадили його від такого наміру, щоб не вийшли помилки при перекладі. Найближче видання цієї друкарні Псалтирю з Часословцем надрукував уже сам Федорів, бо його помічник Петро Мстиславець знайшов собі захист у міщанській родині Заріцьких у Вільні й на їх кошт заложив друкарню в домі братів Мамоничів і надрукував у ній на престольне Євангеліє та Псалтирю. Грошеві клопоти Ходкевича були причиною при-

пинення друкарні в Заблудові, до того затроїла йому останні літа життя люблинська унія з 1569. року, проти якої збирався організувати явне повстання. Іван Федорів або, як його називали на Україні, Федорович, приписує спинення діяльності старости й частим болям голови Ходкевича, що радив Федоровичеві зайнятися в дальшім житті управою ріллі.

Одначе Федорович почувався покликаним не до хліборобства, а до друкарства, тому покинув Заблудів і своє село та вибрався до Львова. Цю подорож відбув у 1572. р. в часі страшної пошести. В січні 1573. року був уже у Львові. З причини недостатчі засобів, вийшла перша друкована книжка на українській землі щойно через рік в 1574. році. На закінчення книжки подав Федорович оповідання про початок і засновання першої української друкарні. (Сія убо повѣсть изъявляет, откуда начаса и како съвершился друкарня сія). Оповівши про заложення друкарні в Москві та про захист, який дав йому Ходкевич, далі так продовжує він своє зворушливе оповідання:

А коли він прийшов у глибоку старість і почала часто голова його боліти, звелів нам припинити цю працю й занехати мистецтво наших рук і на селі хліборобством життя цього світу проводити. Та нелегко було мені ралом і сіянням насіння скорочувати час свого життя, бо ж я маю замість рала розсівати по світі мистецтво ручних діл — начиння, а замість збіжевого насіння духове насіння... І це спонукало мене йти відти. І коли я відбував дорогу, зустріло мене багато журб і бід, не тільки з причини довгої подорожі, але й через препогане повітря, яке віяло та притісняло мою подорож, і просто сказавши, всяке лихо й гірше від лиха. І так провидінням божого чоловіколюбя прийшов я до богоспасаемого міста, названого Львів... І помолившись, по-

чав я налагоджувати це Богом вибране діло на користь, щоб поширювати богонатхнені догми, й обходив я багатьох багатих і благородних серед суспільства, просячи помочи від них і кланяючися їм, стаючи на вколішках і обличчям припадаючи до землі, омивав їх ноги моїми сльозами, що лилися сердешно, й те робив я не раз, не два, а багато разів і велів я священникові в церкві голосно всім сказати. Не випросив я умиленними словами, не вимолвив многосльозними риданнями, не введнав ніякої ласки священничими чинами, а плакав я прегіркими сльозами, що не найшов когось, хто зласкавився би і поміг би.

Не хотіли прийти з помічю ні львівські Українці, ні оселені тут Греки, хоч друкарняна справа в першій мірі мала вийти на користь їх православію. „Тільки деякі малі з священничого стану й інші неславні серед громадянства подали поміч”, хоч зробили вони це не тому, що мають за багато, тільки вони немов та бідна вдовиця вкинули дві лепти з свого вбожества”. На ту лепту бідної вдови заснував Федорович у Львові українську друкарню й видав Апостол, згадавши з глибокою вдячністю про свого добродія Ходкевича.

Після невдачі у Львові від березня 1575. р. був на службі у князя Острожського, що поручив йому управу дерманського монастиря. Коло того часу роздобув князь Острожський повний список Геннадіївої Біблії від московського царя Івана Василевича через литовського посла Михайла Галабурду й Федорович перейшов після вересня 1576. р. з Дерманя до Острога. В липні й жовтні 1577. р. був Федорович у Львові. В Острозі Федорович надрукував у 1580—1. р. Біблію та Псалтирю і Новий Завіт.

Потім Федорович знову перейшов до Львова й мав багато діла з довгами, що тяжили на його львівській друкарні, яку передтим віддав у застав одному Жидові за суму 411 золотих; опісля заставив ще й 140 книг.

Дня 6. (16.) грудня 1583. р. закінчив своє ідейне життя. Його поховали при василянськiм монастирі св. Онуфрія у Львові. Полишив по собі повнолітнього сина переплетника Івана й інших малолітніх дітей, а на друкарні величезний на тодішні часи довг 1,500 золотих, коли увесь його маєток можна було оцінювати на 2,500 золотих (за це можна було тоді купити 600 волів). Викупив її у Жуда львівський єпископ Гедеон Балабан при помочі львівського братства в 1585—86. р. й вона стала підставою до заложення знаменитої друкарні цього братства.

Ще в рік смерти не думав покидати друкарської справи й заводив нове друкарняне письмо, за що обіцяв своєму помічникові 200 золотих. Смерть перервала його живі думки й життя, присвячене виключно друкуванню. Учився, працював, осягнув неймовірний успіх, за велике культурне діло як злочинець мусів утікати з своєї батьківщини на чужину Білорусь і Україну, що в 16. віці пішла новим літературним шляхом. На Україні Федорович кланявся, просився, плакав, ставав на коліна, падав на землю, понижувався, щоб тільки могли продовжати своє велике й ідейне діло, відкинув життєві вигоди, добровільно піддався недостаткові й відотхнув душею, коли довершив великого діла — видав Острожську Біблію. Життя й ідейні змагання Федоровича це один із найбільше зворушливих зразків трагічної безодні між поривами й цілями ідейної людини та представниками життєвого практицизму, якими показалися у відношенню до Федоровича й московські грамотії, й Ходкевич, й найяскравіше українське міщанство у Львові, й нарешті сам Острожський.

НАЩАДОК АЙРИШІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.

У місті Подебрадах, у Чехії, погинула дня 19. грудня 1930 року трагічною смертю українська письменниця Валерія О'Коннор-Вілінська.

Походила вона з айриського роду, що здавна осів на Україні, забравши туди як політичні імigrанти після одної з многих, а невдачних революцій проти англійського уряду. О'Коннори були дідами в селі Миколаївці, Кременчуцького повіту, на Полтавщині, де Валерія родилася в 1866 році.

Сусідами О'Коннорів була родина Лисенків, з якими О'Коннори не тільки жили в близьких дружніх відносинах, а були й родичами через матір пані Валерії, уроджену Лисенку. А в другий раз поріднилися через сестру Ольгу, яка вийшла заміж за Миколу Лисенку. Ось тут, серед поетичної полтавської природи, в оточенні українського рідкого на той час свідомого інтелігентного суспільства та серед народньої стихії провела свої дитячі роки майбутня наша письменниця.

Освіту Валерія одержала в Києві в 8-класовій гімназії Ващенко-Захарченка, при закінченні якої написала дві праці, що були високо оцінені її учителями. Одна праця — з історії — „Ідеал удільновічевого князя”, а друга — з педагогіки: „Жан Жак Руссо і його теорія виховання”.

В Києві пані Валерія жила спільним духовним життям та в пайближчих стосунках з тодішнім поступовим українським літературним гуртком. Із старшого покоління цього гуртку близькими для Валерії були: Лисенко, родина Старицьких і Олена Пчілка, а з її товаришів Леся Українка, Самійленко, Людмила Старицька (Черняхівська), В. Ігнатович, Стешенко, С. Шелухін, Г. Житецький та інші, а також

артисти-корифеї українського театру. Близьке життя з цим відомим потім українським гуртком промостило і пані Валерії її дальшу літературну діяльність.

Національною громадській роботі віддавалася вона ще за молодих літ. Ще в своєму рідному селі вона мала свою українську школу, а пізніше театр, про який потім Кропивницький згадував, як про перший український дійсно народній театр і в якому, як артисти брали участь, помімо місцевої молоді, також і харківські студенти. Переїхавши до Харкова, пані Валерія якийсь час учителює в епархіяльній школі, але більшість часу віддає на працю своєму народові. Була членом видавничого товариства для народу („Издательскій Комитетъ Харьковскаго Общества Грамотности”) і тут, пробуючи свої сили, пише українською і російською мовами науково-популярні брошурки. Але більшість з цих праць... була заборонена цензурою, в тому числі і брошурка про Японію, не дивлячись на те, що тодішня наукова критика визнавала цю книжку за найліпшу з усіх існуючих тоді на російській мові праць про країну Далекого Сходу. Друга з тих книжок („Первісне життя людини”) в останніх роках була переведена в Ужгороді.

Тут же, ще в Харкові, пані Валерія почала співробітничати в пресі — поміщає свої фелетони та веде відділ театральних рецензій в льояльному до української справи часопису „Харковскія Губернскія Вѣдомости”.

В 1899 р. бере шлюб з інженером Олександром Вілінським і дальше все її життя було вже нерозривно з ним зв'язане.

Після 1905 р. пані Валерія знову

являється діяльним членом того літературного гуртка, який збирався головним чином коло М. Грушевського. Тут зустрічаємо її в гурті з Л. Старицькою-Черняхівською, Олесем, Вороним, Стешенком, співробітничала в журналі „Літературно-Науковий Вістник”. В ньому вміщує свої повісти, пєси, статті. Її праці російська влада не раз конфіскує. Так повість „Скарб”, яку вже були встигли надрукувати в Київському виданні „Літературно-Наукового Вістника”, нагло сконфісковано, вирізано з накладу, а авторку і редактора журналу засуджено до в'язниці. Судова справа з приводу цього була передана аж у Петербург до Сенату і уявляла дуже цікавий приклад тодішніх російських судових порядків та тих умов, в яких доводилось працювати нашій інтелігенції.

Крім співробітництва в „Літературно-Науковім Вістнику”, О'Коннор-Вілінська бере близьку участь в житті Київського Українського Клубу. Для клубних вистав — мініатур одночасно зі Старицькою-Черняхівською та Олесем пише і пєси, між іншими пєсу „Візит” і „Сніговий баль”, який після вистави в клубі мав успіх в Державному театрі під час Всеукраїнського Кооперативного Зїзду в Києві.

Рік пізніше зближається вона з українським театром Садовського і пише пєсу „Сторінка минулого”, яка увійшла до репертуару українського театру, а потім українську пєсу для дитячого театру — „Марусина ялинка”...

В той же період вона бере участь і в мистецькому журналі „Сяйво” і як співробітниця, і як член Редакційного Комітету. З її праць в цьому журналі друкується пєса „Сторінка минулого”, ряд статей про Борисоглібську; вона ж веде тут відділ хроніки.

Приходить 1917. рік. Валерію Ві-

лінську та її чоловіка обрано посланцями до Центральної Ради, за що при большевицькій навалі на Київ вона разом з чоловіком лише випадково не заплатила життям. З черговою українською перемогою чоловік, яко Генеральний консул України, разом з жінкою виїздить до Швайцарії. Пізніше, переїхавши до Відня, пані Валерія співробітничала в журналі „Воля” та друкує свої переклади з французької в видавництвах „Чайка” і „Земля”.

Не покидаючи національно-громадської роботи, яку почала ще у себе на Полтавщині, за кордоном стала головою Української Жінчої Секції Міжнародної Ліги Мира і Свободи.

Переїхавши в Чехію, в Подебради, друкує свої нові белетристичні твори в „Новій Україні” (частини незакінченого роману „На еміграції” і повість „По над Сулою”), співробітничала в „Жіночій Долі”, в „Світі Дитини”, „Пчілка”, в „Тризубі” та ін. Співпрацювала в Термінологічній Комісії в Українській Господарській Академії, зароблюючи на своє скромне життя.

Хто мав нагоду ближче зустрічатись з Покійною, той знає, яка це була високо інтелігентна, доброї, чутливої душі Українка і патріотка.

В 1929. році помер Вілінський. Це так вплинуло на Валерію, що вона рішила покінчити зі собою. Через два роки вона тільки те й робила, що приготувлялася до смерти: писала заповіти, записувала думки й спомини. Її думка самогубства скріпилася, як вона занепала на невилічиму педугу, яка її майже не давала підвестися з постелі. Під впливом відновлених вражнь при спогадах про чоловіка на жалібній академії з приводу другої річниці його смерти вона вийшла на залізницю та кинулася під поїзд, лишивши записку: „Тепер іду за Олексиком”.

Борис Грінченко.

Д О П Р А Ц І.

Праця єдина з неволі нас вирве:
Нумо до праці, брати!
Годі лякатись! На діло святее
Сміло ми будемо йти.

Праця єдина нам шлях уторує;
Довгий той шлях і важкий,
Що аж до щастя і долі прямує, —
Нумо до праці мерщій!

Праця не згине між людьми даремне,
Сонце засвітить колись;

Дякою нас тоді люди згадають, —
Нум же до праці берись!

Хоч у неволі й нещасті звікуєм, —
Долю унукам дамо.
Ми на роботу на світ народились,
Ми для борні живемо.

Сміливож, браття, до праці ставайте,
Час наступає — ходім!

Дяка і шана робітникам щирим,
Сором недбалим усім!

БОРИС ГРІНЧЕНКО.

1863 рік в історії Наддніпрянської України назавше залишиться пам'ятним. Тодішній міністер внутрішніх справ Валуєв наказав цензурним комітетам дозволяти до друку на „малоросійском нарѣчїи” лише твори красного письменства, „дозвіл же книжок як духовного змісту, так підручників і взагалі призначених для першого читання народу, припинити”, бо, мовляв, „не было, нѣт і быть не может” української мови й письменства. І ось як раз в цьому році в бідній тяжкій сімі на Харківщині народився той, хто поставив метою свого життя відстояти право на існування рідного слова, доказати, що „була, є й буде Україна”, що „вона не вмерла, а тільки спить — важким, нещасливим, але недовічним сном”, хто своє життя й тяжку працю присвятив боротьбі за здобуття кращої долі рідному народові. Цим чоловіком був Борис Грінченко.

Дитячі роки Грінченка пройшли в оточенні, яке не сприяло розвит-

кові національної свідомості; в сімі всі балакали по московському, та й хутір батьків лежав в місцевості, де жили переважно Москалі, і тільки аж учнем 3-тої кляси харківської реальної школи Грінченко вперше почув, як одна пані при ньому похвалила українську мову та Шевченка.

І тут знову знаменне явище: якраз в 1876. році, коли насунулося на український люд бувшої Росії нове лихо — лютий таємний закон, що забороняв друк і видавання в Росії оригінальних творів і перекладів на „малоросійском нарѣчїи”, за винятком історичних документів та творів з красного письменства і то за дозволом Головного Управління по справах друку. Б. Грінченко вперше знайомиться з „Кобзарем”, який випадково знайшов він в скрині у батька, і „вражіння від цієї книги, — як потім сам згадує в своєму життєпису, — покрило всі вражіння, які досі мав від книг”.

З того часу Грінченко починає пи-

сати по українському — вірші, повісти, драми і навіть складає словник український, за що зазнає, — з йогож таки спогадів, — чимало глузування від співтоваришів, а часто й карі від начальства.

Та не довго довелось Грінченкові пробути в школі: вже з 5. кляси викидають його після того, як відсидів 1½ місяця у в'язниці за читання підпольної брошури „Парова машина”. Тепер і починається трудове життя Грінченка на користь рідного народу.

Вже юнаком 17 років Б. Грінченко гуртує біля себе декілька товаришів, які спільно вчать рідної мови й історії, складають науково популярні оповідання та готують себе до практичної роботи серед рідного народу. В 1881 р. Б. Грінченко одержує посаду сільського вчителя на Харківщині в московське село, а через де-який час переходить на посаду в українське село — слободку Нижню Сироватку, сумського повіту. Тут починає Б. Грінченко свою культурно-просвітну діяльність на рідній мові — разом з дружиною, теж учителькою, яка стає його вірним другом і товаришем по праці (Марія Грінченко — відома письменниця під прибраним прізвищем М. Загірна).

Виходячи з тієї педагогічної засади, що школа може принести користь лише тоді, коли навчання в ній переводиться на рідній мові дитини, Б. Грінченко зовсім не рахується з урядовим приписом викладати навчання на російській мові. В скорому часі Грінченкові приходится потерпіти за своє українство, навіть розпрощатись на деякий час з учительством. У 1887 році знову повертається до улюбленого діла (на цей раз вже на Катеринославщині).

Ще з більшою енергією приймається Б. Грінченко за просвітну спра-

ву на рідній мові не тільки серед школярів, але й дорослих. Горяча любов до рідного краю та надмірна енергія молодого вчителя допомогли знайти вихід з важкого положення повної відсутності підручників і книжок для першого читання на українській мові. Грінченко сам складає граматику й читанку, пише їх друкованими літерами та вчить з цих книжок як свою доньку Настю та учнів своєї школи! Тут же Грінченко з дружиною провадить читання книжок для дорослих

Борис Грінченко.

— у себе в дома та в хаті одної бущої школярки, — а в звязку з читанням і розмови про читане, підготовляючи таким робом цілий гурток свідомих Українців, ту сільську інтелігенцію, яка дійсно становить собою справжній ґрунт культури нації.

Про те, чого й як учив Б. Грінченко, свідчать, між іншим спогади бущих його учнів: він „навчав, як треба любити людей і свою рідну країну, котрої ми до його не знали, що вона у нас є”...

Студіюючи народне життя, записуючи пісні, казки і т. ін., своєї округи, серед земляно-вугільного Донського району, де працює багато приїзлого московського люду, що вносить лише пияцтво та розпусту, він прийшов до висновку, що денационалізація то деморалізація, що з втраченою рідної мови йде втрата добрих прикмет своєї національності і засвоєння найгірших якостей чужої національності. Отже Грінченко ставить тепер своїм завданням розпочати народньо-освітний рух на рідному ґрунті. З цією метою складає цілу низку статей для учителів і громадянства, в яких проводить ту думку, що „наша інтелігенція тільки тоді може справді зворушити народні маси просвітою, коли перестане бути панами-чужинцями на своїй землі, а повернеться до мови й духу своєї нації, і, зрозумівши добре той шлях, який рідному народови визначила історія, піде сим шляхом в просвітній справі, прикладе величезну енергію приватної ініціативи і потроху, не кидаючи ніколи боротьби з ворогами цього руху, вибе нарешті зпід урядових кол народню школу й рідне письменство”.

В 1894. році Грінченко переїздить до Чернигова, де знаходить службу в земстві, а вільний час від службової праці присвячує літературі. Пише вірші, повісти, драми, науково-популярні статті, які друкує не тільки на Великій Україні, але й в Галичині та Буковині. Тут саме вперше явився в світ його вірш ще в 1881 році. Часто-густо не бачив він у вічі свого друкованого твору, бо закон 1876. року забороняв довіз в Росію українських видань з інших країн. Крім того сам береться за видання дешевих народніх книжок як коштом І. Череватенка, що відказав Б. Грінченкові перед своєю завчасною смертю 1000 карбован-

ців на це діло, так і власним коштом. На протязі восьми років встиг він видати 50 окремих книжок в 200,000 примірниках. На перший погляд, це є досить значний успіх видавничої діяльності, але треба пам'ятати, які тяжкі цензурові умови були на той час в Росії, яких надзвичайних зусиль і навіть хитрощів треба було вживати, щоб добитись пропуску через цензуру книжечки, зовсім певинної з політичного боку, але страшної в очах царських охоранників лише тому, що несла світ в широку масу українського народу на рідній йому мові. Грінченкові доводилось по декілька разів переробляти рукопис, підписувати його під ріжними прізвимицями, надсилати рукописи з ріжних місць, в надії, що такими заходами вдасться одурити російську цензуру та визволити рукопис з того чистилища, яке звалося в Росії „Головним Управлінням по справах друку”.

У Чернигові теж Борис Грінченко прикладає велику працю до впорядкування українського музею В. Тарновського, та до видання наукових праць з етнографії.

В 1902. році Грінченка закликають до Київa для редагування українсько-російського словаря, над яким працює майже три роки і який виходить в світ в 1909. році. За цю надзвичайно цінну роботу Б. Грінченко був нагороджений Петербурською Академією Наук премією ім. М. Костомарова, та придбав собі невмирущу славу.

Коли в Росії в звязку з невдалою війною з Японією повіяло політичною „весною”, Б. Грінченко починає писати в російських часописах і журналах про українські потреби, в першу чергу про конечну потребу української школи, а також бере найдіяльнішу участь в українській пресі, яка з того часу появляється на Вели-

кій Україні, і нарешті, з гуртком громадських діячів заснував в Києві товариство „Просвіта”, на чолі якого й доводиться стати йому самому.

Відкриваючи перші збори Товариства „Просвіта”, Б. Грінченко звертається з гарячою промовою до присутніх і закінчує її такими словами: „Наступає час, коли ми зможемо вернути нашому культурному центрові те славне культурної поваги, яка одна тільки дає нації право на місце серед інших народів”.

Особливу працю прикладає Грінченко до справи організації бібліотеки при „Просвіті”. Тут він сам упорядковує бібліотеку, розбирає та систематизує книжки, редагує каталог бібліотеки і навіть розставляє книжки на полицях. Взагалі Б. Грінченко ніколи не звільняв себе й від чорної роботи.

Нічого дивуватись, що від такої невтомної праці не витримали сили Грінченка, до того ще виснажені як попередньою невсипущою працею, так і родинним горем — хворобою, а потім і смертю єдиної доньки, — єдиного онука, сина покійної доньки.

Лікарі вбачають єдине спасіння для здоровля Грінченка — виїзд його на лікування на південь — в теплий край.

Грінченко, який жив тоді виключно на заробіток від літературної праці, розуміється, не міг здійснити лікарської поради власними засобами, а в той же час і не хотів користуватись товариською допомогою. Товаришам Грінченка прийшлося йти на хитрощі, — запропонувати йому певну суму як аванс в рахунок платні за одну велику працю, що взявся виконати Грінченко. Здоровлям його було занепокоєне не тільки українське громадянство, але й краєці представники російського громадянства, які теж хотіли матеріально допомогти Грінчен-

кові, і з цією метою відвідав його російський поет І. Білоусов, відомий перекладчик віршів Шевченка на російську мову. Але Грінченко відмовився прийняти допомогу, кажучи: „Віддайте ці гроші тому, хто більш, ніж я, їх потребує, бо я не такий вже нужденний, — ось мені тільки трохи поправитись, і я став би працювати, а праці багато”.

В кінці зими 1909. року Б. Грінченко з дружиною оселяється в Оспедалеті, в Італії. І там не перестає боліти інтересами рідного краю, не кидає своєї звички вічно бути за працею. Вчиться італійської мови, починає дещо перекладати з цієї мови, мріє про нові роботи, — найближчою роботою мав бути Шевченків життєпис для дітей в белетристичній формі.

Між тим здоровля Грінченка все гіршає. Він рветься до дому, сподіваючись, що на Україні, поборе хворобу. Та „в дома” в той час не гаразд було його улюблена духовна дитина — Т-во „Просвіта” — перестала існувати, бо російська адміністрація вбачила в тих народніх книжках, що видавала „Просвіта”, страшний по тих часах злочин, як „припущення гідности монархічної влади, та пропагування республіканських ідей”.

Як не криються від Б. Грінченка з цією новиною з того краю, куди він так нетерпеливо рветься, 27. квітня 1910. року Грінченко всеж таки довідався про це. „Стурбувався дуже”, — як потім писала в одному листі його дружина, — „і трохи згодом зробилася страшна задишка: години півтори не міг дихнути, як треба, — тільки кислородом обратавали. З того часу день і ніч був кислород біля його”.

6. травня 1910. року перестало битись серце невтомного працівника на культурній ниві.

22. того самого місяця відбувся похорон тіла Грінченка в Києві на Байковому кладовищі при численній участі громадян не тільки Киян, але й приїзжих з різних місць України, щоб віддати останню шану тому, хто так багато зробив для рідного краю. Вістка про смерть Б. Грінченка була зустрінута з великим сумом українським громадянством не тільки на Великій Україні, але й в Галичині й на Буковині, де в честь його відбулися урочисті Академії. Навіть з каторжних вязниць далекого Сибіру відгукнулися Українці, політичні вязні: „Довідавшись, що Україна втратила дорогоцінну перлину — великого українського діяча Б. Грінченка” — писали вони — „ми, Українці, занесені в сибірські каторжні тюрми, прилучаємось до її великого горя і шлем їй через хребет байкальських гір своє сердечне спочування. Вічна пам'ять великому борцеві за освіту!”

В пам'ять Б. Грінченка в багатьох місцях українських земель утворено різні школи (прим. у Львові), гімназії, бібліотеки, культурно - просвітні фонди й т. іі

Так жив і так працював Б. Грінченко. Про себе він писав:

„Повинність я над все ушапував,
Віддав себе я праці без вагання;
Я йшов туди, де розум посилав,
Згнітивши всі до щастя поривання”.

Словами й ділами, всім своїм життям, учив він не падати духом, коли на шляху досягнення своєї мети зустрічаєш перешкоди, а, навпаки, сміло йти на боротьбу з ними, бо „на те й лихо, щоб з тим лихом боротись”. Він учив вірити, що ідея ніколи не вмре, а завше подужає. Віра надає сили боротись з перешкодами та прикростями, що стоять на дорозі кожного діяча та кожного народа.

ПРИЙДЕ ДЕНЬ.

О, прийде запевне той день,
Що ми відпочинем од мук
І скинем заліза важкі
З ізв'язаних, стомлених рук.

О, прийде запевне той день,
Що гніт, і неволя, і кров —
Все зникне на віки й тоді
Подужа святая любов.

Безсилий не знатиме більш
Од дужого в час той наруг,
Народови руку подасть
Народ — його брат, його друг.

О, прийде він, прийде той день,
І хвальний та радісний спів
Поллеться по світови скрізь
Із уст у людей, у братів.

Про волю і щастя, й любов
Казатимуть дивні пісні,
Віщуючи людськості їх
На довгі, довічні дні!...

Б. Грінченко.

ТЮРМА ЗА ВОЛЮ.

Я не боюсь тюрми і ката,
Вони для мене не страшні:
Страшнійш тюрма у рідній хаті,
Неволя в рідній стороні.

Мені не встид носить кайдани
За волю краю і братів,
То сором — золоті жупани
Носить, нанявшись у катів.

Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не убють;
Нехай кати всі бенкетують,
Час прийде — разом пропадуть...

Що нам тюрма?! — То слава наша,
Ми всі тепера у тюрмі.
Всі пем одну ми скорбну чашу
Одна вона тобі й мені.

В кого є совість і надія,
Того ця чаша не мина,
Той випити її зуміє
Усю, усю, до дна, до дна!
Кого у краще віра гріє,
Тому ця чаша не страшна,
Вона привабить ще надії
І більше укріпить вона.

О. Верниволя.

ЖАБА.

Нарис.

Еміля Золя.

Коли мене відвідає молодий письменник, що починає пробувати своїх сил — а ви часто приходять до мене і я приймаю їх дуже радо — то перша рада, яку даю їм, є та:

— Працюйте багато, правильно, коли можна — кожного рана і то однакове число годин. Не будьте нетерпеливі і ждять десять літ на успіх і на продаж. А поперед усього не копіюйте нас, забудьте про свої взірці.

Потім друга моя рада незмінно буває ось яка:

— А маєте ви добрий літературний жолудок? Розумієте, такий солідний жолудок, щоб стравити всі дурниці, всі обридливі брехні, які будуть писати люди про ваші твори і про вас?... Ні, бачу по вас... ви стрепенулися, ваше лице облилося румянцем... ви ще занадто молоді і чутливі, ваше сильне, природне обридження наробить вам ще немало прикрости. Ну, в таким разі з'дайте що рана, скоро встанете, натще серця живу жабу. Їх продають на торговіці, кухарка

буде купувати вам їх. Видаток малесенький — штука по три су, купуючи тузин відразу. За кілька літ будете мати такий літературний жолудок, що зможе без найменшої відрази перетравити й найпоганіші виплоди сучасної критики.

Молодий письменник позирає на мене стурбований, коли я провожаю його і доказує хосенність цього способу, що мені самому став у великій пригоді.

Та, мій Боже, я не говорю, щоб це було надто приємно, особливо в перших часах. Але помалу привикнете, привикнете, молодий друже. Добра жива жаба дуже покріпить вас, коли тільки здужаєте стравити її, загартує вас на всі мерзоти, на всяку погань, на всякі простацтва. На цілий день чоловік мов нащіплений проти усіх можливих брудот. Чоловік, що кожного дня проковтне жабу, це чоловік сильний, котрого ніщо не виведе з рівноваги. Послухайте мене, заживайте день у день по одній жабі, а

колись певно подякуєте мені.

Я сам від трицятьох літ, поки сяду до праці, кожного рана ковтаю жабу, прочитуючи сім чи вісім газет, що ждуть мене на столі. Я певний, що вона є в них; швидко перебігаю очима стовпці і рідко трапляється, щоб не було її. Коли не в одній, то в другій газеті сидить собі та надувається та жаба: тут вона — брутальна напасть, там образлива легенда, там знов ціла калюжа дурноти або брехні. І я ковтаю її з апетитом.

Певна річ, зразу це не було мені приємно. Та мушу признатися, що у мене був якийсь особливий дар, бо я швидко привик до них. Зразу ще я кривився та морщився, але при третім або четвертій тузиці я вже був твердий як скала. А тепер, коли я постарівся, це йде як з маслом. Навіть таке вийшло, що мені не ставалоб чогось, як би що ранку не було для мене жаби. Йй Богу, я був би подібний до тої бабусі, що їй не дали звичайного її спідання, кави з молочком або шоколяди; вона через те весь день ходить мов сама не своя. Не дістань я своєї жаби, я був би млявий, неспокійний, незадоволений, без найменшої відваги, одним словом, ні до чого не здатний.

Еге, ніхто не знає, скільки здорової сили додає мені жаба, від коли ввійшла на денний порядок мого життя. Стара людова рецепта говорить: жаба скріплює жолудок. Ніколи не працюється мені так добре, як коли та жаба була найбільш обридлива і бризкала з себе багато трути. Тоді вся моя духовна істота почуває правдивий ляск батога, щось шарпає її наперед, шпигає ззаду, щось пристрасно жене мене до писемного стола, розпалює в душі скажене бажання — бути геніальним. Егжж! Жаба не тільки дає мому жолудкови лег-

кість і силу, щоб міг ковтати зневаги і підлости як бомбони. Ні! Вона чудово підбадьорює мене в моїй щоденній праці, скріплює, гартує і розширює мозок; їй я певно завдячую той огонь, який горить у найкращих написаних мною сторінках.

Зрештою я заживаю не тільки ту одну жабу що ранку; я заживаю їх більше, о! далеко більше. Більше як від 20 літ присилає мені мій пакладчик, мій добрий, старий приятель Шарпанте, що дві або три неділі пачку статей про мої книжки. Він абонується в одній агенції*) для своєї книгарні і розділює присилки авторам. Таким робом окрім статей, що знаходяться в щоденних газетах, я дістаю до рук майже все, що пишуть про мене. І це вже не одна одинока жаба, це ціле багно, ціла копиця жаб, де вони так і перевертаються в огидливій судолиці.

Я не можу без зворушення подумати про ті пакети доброго Шарпанте! Вони були правдивим бенкстом і найздоровішою гімнастикою мого життя. Через них я здобув собі найвищі правила мудрости, навик до терпеливості, відваги, резигнації, розпалився любовю до правди і справедливості. Одна тільки їх вина; вони зробили мене троха гордим. Аджеж ніхто не вгадає, кільки в них брутальности, ненависти, несправедливості і помилок, а особливо кільки в них бездонної глупоти. Я рад би розпакувати прилюдно один із тих пакетів і показати людям, як якась напасть, вийшовши з якоїсь „поважної“ часописи, розбігається по провінції, лстить за границю, а відти знов вертається до мене, переливаючись у всі

*) В Німеччині і Франції є спеціальні агенції, котрі за оплатою доставляють інтересованим вирізок із газет цілого світа про якесь цікаве для них питання. — Ред.

можливі форми. Колишні вороги по-робилися моїми приятелями і за те колишні приятелі побільшують ряди моїх ворогів. А далі йде сміття: безглузді фрази, що від 15 літ повторюються без зміни, брехливі обмови, вічно пережовувані фальшиві обвинувачення, за які автор дістав стільки а стільки від стрічки. Чоловік, бач, мусить жити. Від чверти століття зміст тих пакетів не змінився, і ще й нині вони так само товстючі, як тоді, коли я починав, купа марно потраченого паперу, з котрого я ніколи не міг видусити ані крапельки пожитку.

Раз — буде тому 15 літ — я думав зібрати в одну книжку вибір що наймасніших компліментів, які попадавала мені критика і видати її під написом: „Їх лайки”. Можу запевнити читача, що ця збірка була би повнісіньким підручником для всіх будущих запустних жартів. А можете подумати, яка нова скирта нароста від того часу! У мене в Медані є комірка, заповнена тими пачками аж до самої стелі, а найгірше те, що скирта росте раз-у-раз, що та річка бурхає так само щедро нині, як бурхала вчора, що ніщо не втишає її, ані мої твори, ані старші літа. Тій слоті нема кінця, небесні спусти порвалися, жаби дощем падуть.

Можна би написати справді цікаву працю про ту страшну купу статей, яку літературна праса день-у-день публікує про деяких писателів. Не говорю тут про нечисленні, на жаль, дуже рідкі студії, писані совісно, з любовію і пошаною для літератури. Говорю про ту пизьку заїлість, про обурену глупоту, про всю ту завидющу злобу, яку викликає успіх писателя, особливо грошевий успіх. Може колись попробую розібрати елементи того брудного водопаду, що бухає на голову всякого писателя, скоро тіль-

ко цей почне вибиватися на верх. Тепер задовольнюся характеристикою трох родів статей, що стрічаються найчастіше.

Ось поперед усього глупа стаття. Її ще найшвидче можна вибачити. Пише її звичайно дуже молоденький чоловік, а іноді старий баламут, що вже зійшов на дитинячий розум. Той критик нічого не відчув, нічого не зрозумів, читаючи книжку, про котру судить, і він пише спокійнісенько не маючи ані найменшого поняття, про що властиво йде річ у тій книзі. Він не розуміє авторових намірів, обвинувачує його в злочинах, яких цей не сповшив, підсуває йому обридливості своєї власної, очевидно, на всяку погань дуже плідної фантазії. Повторяю, усе те з глупоти, не з злоби. Але якаж то шкідлива ця глупота, як легко всде вона до брехонь, до складання безглузких легенд! Я міг би навести двацять таких прикладів, що інколи один дурень здужає опоганити довгу, гарну книжку, поки колись — але геть пізно — правда не вийде на божий світ. Нераз мені пригадуються слова, що давно колись в моїй присутності вимовив Тєн, коли я приніс йому з поручення ферми Гаїєта пачку статей опублікованих про його недавно перед тим видану „Історію англійської літератури”. На нього пападали люто, а особливо церковні часописи кидалися на нього з безмежною ненавистю. При кождім нападі, що свідчив більше про пристрасть, ніж про талант, він тільки здвигав плечима і мовив, усміхаючись лагідно: „Це стаття якогось сільського пароха”. В його розумінню це була стаття доброго чоловіка, але тіснозорого, засліпленого, котрий нічогосінько не розуміється на річі, про яку взявся говорити. Проста, звичайна жаба.

Друга в ряді — з а т р о е н а стат-

тя. Для цієї треба вже троха таланту; її автор звичайно освічений, прочитаний чоловік, бо щоб затроїти писателя, це треба освіти і зручності. Головна річ — вперти в статтю все, що може зранити, пошкодити: викопати слова, які колись сказав автор і про які давно забув, звести до купи крикливі викирки з його тексту, щоб надати їм злочинне значіння; з усіх легенд повитягати те, що є в них убийче, на кінці кожного речення поставити вовчу ступицю, поміж рядками пустити цілу річку укритої огидливості, під кожним словом укрити караїбську стрілу, що вбиває при найменшій скаліченню. Знаю двох-трох таких людей, що нездібні ані любити, ані подивляти; їх похвальні статті, це правдиві гадючі гнізда, прикриті рожами. Вони зовсім природно видають із себе хитру злобу так як сосна живицю. Яка сила лютости мусить кружляти в їх жилах, як важко мусить давити їх почуття власної немочи, коли так плюють на кожний твір! Маєш тут перед собою безвісні полози, бридкі і чорні душі, гультаї, що гризучись мізеротою власних творів, роблять собі полеху, опоганюючи твори інших. Стаття такого чоловіка, це як на мій смак — найліпша жаба, бо вона покрита плямами зависти, набрякла отрутою ненависти. Коли писателеви пощаститься проковтнути таку жабу, тоді він загартований на цілі місяці, це чуткий на самі кровні зневаги.

Вкінці маємо ще божсвільну статтю. Розумію статтю сектюра, що порвав усякі звязки з політикою і вірою. Ах, якаж то нужда, ота нетолеранція, ота сліпа пристрасть, що затуманює чоловіка, вбиває всяку правду і справедливість! Знаєте її, неправда? Власне в ім'я тої справедливості і тої правди вона вийшла до бою і доконує найогиднішого діла — брех-

ні, денунціяції. Вона засуджує людей без ніякого доказу, приймає низькі вигадки за доказані факти, вразі потреби видумує докази, чіпляється дітей, жінок, без помилювання, без милосердя, без найменшого сліду розваги, з якою інші люди прощають людські слабости, від котрих не вільний ніхто. І якіж твори полишають вони, твори, що бодай по їх думці повинні бути справедливі, здорові, спасенні! Ану, нехай десять літ по їх смерті якийсь відважний дослідник запуситься в ту баюру лайок, де нагромаджені цілі вали клевет виплюсканих в нападах очевидного божевілья. Тепер ще ми можемо вияснити їх собі, але якже мають зрозуміти потомки ту надміру підлоти, те харкотиння, котрим кидаю в лице найбільшим, найчеснішим людям? Наші внуки довершать правдивого діла справедливості, віддадуть кожному робітникови належне йому місце, і який же буде суд над напасниками, що не вміли робити нічого, як тільки нападувати завтрішню блискучу славу. Ах, оті обридливі, зеленкуваті, гладкі жаби смакують мені так солодко, як пастильки амброзії, що мають передсмак безсмертності.

Сказавши по правді, я дивуюся тим критикам, тим невтомним продуцентам жаб. Пощо до біса вони займаються такою поганою роботою?

Щоб пошкодити авторам, котрих обкидають болотом? Алеж ця спекуляція зовсім перозумна! Вони не шкодять, навпаки, вони допомагають їм. Не вжеж вони самі не можуть сказати собі ту доказану, безперечну правду, що писателів, на котрого нападають, робиться великим писателем? Найбільші бувають ті, на котрих нападали найбільше, а скоро перестали нападати на них, то й вони хилилися до упадку. Доказ неохибний: на мене

нападають, значить, я ще стою сильно. Правда літературна смерть починається тоді коли люди мовчать про книжку і про писателя. Оттак-то нападники в дійсності тільки мов труби розтрублюють славу писателя, провозаючи заїло його триумфальний похід.

Колиж очевидно вони хочуть шкодити, то одинокою відповідною тактикою булаб мовчанка. Але тут проявляє себе непереможна справедливість фактів. Вони не можуть мовчати; вони мусять гавкати, як пес за переїзжним возом. Я перекусаний, що провидіння, в котре цим разом хочу вірити, дало нам, писателям, критиків-нападників, як кораблеви вітер, щоб надував його вітрила і як найшвидче гнав його до славної пристані будучици. Що вечера повинні ми просити небо, щоб дало нам на завтра добру пайку критиків-нападників, бо може тільки через них істнуємо й ми. Я особисто говорю собі не раз у своїй скромности, що мені дарована аж занадто гарна пайка тих нападників, що рознесли мое ім'я на всі чотири части світа і не перестають ще в початках моєї старости додавати мені помочи своїми спіжевими голосами, голосячи уважним народам, що я все ще стою непоборений; бож їх уперті напади самі доказують, що вони все ще не взяли мене під ноги.

Алеж скоро вони не можуть шкодити тим, на кого нападають, то комуж вони шкодять? Мій Боже, шкодять самим собі. Статті, які лишає по собі критик, це лихі свідки; бо коли він помилився в осуді книги, то лишається віковичний доказ його помилки. Можна собі подумати, яке місце займе його недотепний і несовісний осуд супроти величнього твору. Часом пригадається мені Сент Бев, що певно в памяти потомків житиме як автор

багатьох цінних і непохитних критичних осудів; та колиб він знов вернувся на землю, то якжеб злобився він, бачучи ту безмірну вагу, яку здобув собі Бальзак, те незаперчене пановання, яке має він на полі сучасного повістарства — той самий Бальзак, котрого він так поборював завзято, осуджував так різко. А Барбе д' Орвіллі і більше важний та справедливіший Плянш, — як добре, що вони не встають з могил і не бачать, що більша часть їх осудів скасована, а писателі, засуджені ними на смерть, жиють у вічній весні людського генія.

Уперед згадав я про брудну калюжу, в котрій потоне маса статей, полишених деякими нападниками і фанатиками лайки. Та не знижуючися аж до тих нещасних, котрих даю наперед можна вгадати папсвно, я все чудувався, констатуючи, що найбільша часть критиків майже зовсім не турбується тим процесом, що мусить перевестися між їх осудом і критикованими творами перед трибуналом потомности. В тім процесі остояться тільки розум і справедливість, а кожда критика видана без них, наперед засуджена на загибель. Вона тільки покриє соромом свого автора. Одиноким облекшенням може бути хіба „добра віра”, що тоді буде мати назву „брак зрозуміння”. А всі інші, що критикували з пристрасти, з зависти, з ненависти, можуть бути певні, що про них скажуть: це були погані душі. Ніколи я не міг читати тих злобних і завидющих статей про цю або ту мою книгу без глибокого, сердечного жалю над бідолахою, що написав їх. Ось іще один, що і в могилі хоче мати славу поганой людини, тоді, коли оба ми не будемо між живими і коли я в своїй могилі спатиму спокійно з тим почуттям, що я

сповнив свій обов'язок як добрий, чесний робітник.

Падиж раз-у-раз на мене, добродійна жабяча зливо! Додавай мені відваги дивитись людям просто в очі і не попадати в розпуку! Нехай що рана перед працею знаходжу завсіди на столі в ранішніх газетах привичну свою жабу, що здавна помагає мені переварювати наші дикі літературні порядки. Чую це, що ця гігієна тепер

дуже потрібна мені для скріплення. І коли одного дня не стане мені тої жаби, то це буде знак, що близький мій кінець, що написана остатня моя гарна сторінка.

І так учора жаба, сьогодні жаба, і я нетерпеливо дожидаю завтрішньої жаби, що так конче потрібна мені на здоровля і на втіху.

Переказ І. Ф.

Пилип Капельгородський.

ШКОЛІ.

Ми недужі, ми хорі, скалічені вкрай, —
А за віщо, коли — не питай, не питай!
Чиж такими, брати, ми з початку були?
Жвавий розум і серце батьки нам дали;
Вся історія тремтіла бажанням життя,
Пориванням до праці, до світла й знаття.
Ми уміли кохати, ми бажали кохати,
За братів ми збиралися душу віддати,
Мали серденько чуле, й здавалося, в нім
Кождий рух викликався почуттям молодим;
Мали віру в людей, мали віру в життя,
Намагались мерщій розпочати боротьбу,
Щоб навки пітьму і неправду змести,
Щоб до спільного світла усіх піднести.
А тепер? Без пуття свій припизили дух

І бажаннів вогонь в хорім серці потух.
Ми ладії зріклись, в серці віри нема,
Мов безсилим рабам світ усім нам тюрма.
Деж поділося все? Від чиєї руки
Враз зів'яли в душі дорогі квітники?
Хто життя молоде нам попівечив вкрай?
Коли хочеш працювати, — не питай, не питай!
Ті усі, що взялися нам дати знаття,
Показати шляхи до борні, до життя,
Серце чуле ущерть нам коханням палить
І огонь провідний на душі запалить.
А вони і сами вже мерцями були:
Замість світла й знаття нам отрути дали,
Тай покинули геть без шляху, без мети...
О, прокляття на вас, безсоромні кати!

А. Розвадовський.

ЗА КРАТАМИ ЧРЕЗВИЧАЙКИ.

(Зі спогадів).

В тім часі, коли я сидів при ГПУ (на таку назву перемінили в 1922 році большевики свою Чрезвычайку) на Катеринській вул. (у Києві), в колишнім губернаторському домі, ГПУ вирекло смертний присуд 96 особам із Повстанкомів (повстанських комітетів); їх зігнали в дві камери при Командантському ГПУ. Вікна цих камер виходили на подвір'я, а напроти них було вікно моєї камери на 2-му поверсі.

Перед вечером напередодні розстрілу в камері засуджених раптом відчинилося вікно і в ньому показала одна з засуджених жінок. Була це Винокурова, блондинка, років 28—30, в повному розцвіті жіночої краси. Взавшись піднесеними руками за крати й звівши очі до неба, вона сильним мельодійним голосом заспівала одну з визвольних українських пісень.

Була вона в самій сорочці, бо біль-

шість із засуджених порвали на шматки свою одіж, щоб чекісти не примушували їх перед розстрілом роздягатися. Широкі рукави її сорочки спустились, показуючи білі пишні жіночі руки.

Ніжна мельодія, сумний голос і слова пісні були такі чудові, що, здавалося, вечір, що спускався на землю, застиг, намагаючись відтягнути ніч.

Раптом крик: „Зачини вікно!“ порушив тишу, вколисану піснею.

Відчиняти вікна заборонялося — і це був оклик вартового, що ходив попід вікнами.

Але спів лунав далі. Винокурова немов не чула оклику. Навіть очей не спускала на вартового.

Вартовий обійшов подвіря й наблизвся до вікна.

— Закрой акно я тебе гаварю! — закричав він знову.

Жінка, не перестаючи співати, облила його сумним поглядом і знову втопила очі в вечірне небо.

Вартовий, переступаючи з ноги на ногу, подивився зпід брів навколо себе і відійшов. Хвилину пізніше, озираючись назад, наблизвся він знову до вікна й, приклавши кріс до плеча, напівсуворим, напівблагальним голосом крикнув:

— Закрой вікно, бо стрілятиму!

Жінка, не спускаючи очей, зняла з

крат руки й, розкривши перед цівкою кріса високі білі груди, далі співала.

Я, вхопившись за крати свого вікна, чкав на вистріл. Але його не було. Вартовий, отетерівши, стояв кілька моментів з націленою рушницею. Пісня лилася, рушниця спускалася.

Раптом вартовий в одчай шпурнув кріс, закрив лице руками й, притулюючись всім тілом до дерева, завмер.

Розлігся пронизливий свист.

Вартовий сів на краєчок водограю й, не відводячи рук від лиця, сперся ліктями об коліна.

Прибіг командант. Підняв кріс, штовхнув ним вартового й звелів іти за собою.

Вартовий через силу встав і не хотючи пішов.

За пару мінут прийшов Китаєць. Заняв місце вартового.

В вікні коло Винокурової з'явилися два чекісти, відірвали її руки від вікна й потягли в середину камери. Вікно закрилося й кольорові шиби сховали все від очей.

Спускалася ніч, обволікаючи темрявою чрезвычайку. В кінці подвіря розлягся гуркіт пущеного самоходного мотору...

Коли настав ранок, сонячне проміння освітило відчинені вікна камер, в яких ще вчора ввечері сиділо 96 людей.

Камери були порожні...

У П Е Р Е Д.

Уперед за рідний край та волю,
За пригноблений, окутий люд,
Хоч нічого не знайдем, крім болю,
Хоч нас жде невідданий труд!

Уперед проти зла одноступно —
Розрослася ворожа юрба...
Не гадаймо прожити безсумно,
Бо життя — то щодня боротьба!

Уперед, хто не хоче конати,
Статись трупом гнилим, живучи!

Сміле слово — то наші гармати
Світлі вчинки — то наші пісні!

Уперед до завзятого бою
За громадські та власні права,
Коли бути бажаем собою,
Коли серце ганьбу відчува!

Уперед! годі скніти рабами,
Час кормигу ганьбну знести!
Щоб без хлопа, без пана — братами
Всі ми вільні прийшли до мети!

П. Грабовський.

Борис Грінченко.

М а р и.

Темна ніч все навкруг оточила
Як великим шатром вона вкрила
І розлогі степи і долини
Й сповила у тумані Україну...
Я один у розлозі безкраім
Тої ночі тепер — і ховаю
Свою люту муку і горе
В нескінченному темряві морі!...
Ось неначе вітрець повіває
І він сивий туман розганяє,
І тепер із за його я бачу, —
Устає густа хмара неначе,
І я чую — щось з неї співає,
І той голос степами лунає,
І співає він про давню давнину,
Про великеє лихо України:
„То не буйні вітри бурхали,
То не сірі вовки проквіляли,
То на нашу Україну милу,
На предвічні степи і могили
Налітає хуртовина злая
І плюндрує усє і карає!...
То не хуга страшна завиває, —
На Україну Москва наступає!
Й руйнувала вона й плюндрувала,
Нашу славу довічно топтала,
Кров і сльози навкруг розливала,

Нашу волю святу одібрала!...
Як ревнули московські гармати, —
Зворушились убогі хати:
Ой минулася давня воля,
Як колись ми гуляли у полі!
Ні, в степу ми тепер не розвієм
Нашу тугу і муки тяжкі!...
Й довелося уже не з ордою
І не з Польщею битись, а з тою,
Що клялася колись і зламала
Своє слово... Вона заховала
Злую думку у серці лукавім
Й того часу ворожого ждала,
Коли можна в московські кайдани
Закувати нас всіх на догану,
І на сором всевітний, великий!...
Бодай час той до віку, до віку
Буде проклятий він, коли з нею
Ми зедночились щиро й душею
Яко рідній сестрі віддалися!...
Там, де крови річки розлилися,
Де кістками засіяно поле,
Де лягла наша давня воля, —
Там московські чати гуляють,
Густа хмара штиків оточає
Нашу стоїтану, вбиту Україну
І навкруги все вмірає і гине...”

П. Романов.

К у р с у л і.

Мужики сиділи на колодах, нічого не роблячи і лічиво балакаючи. Деякі шмигляли коло задвірків із таким виглядом, неначе тинули з нудів і не знали, що вже й вигадати, щоби себе трохи розважити.

Багато хат стояли з назашитими стріхами, ненаправлені. З боку, на горбочку видко було цегельню, зачату, але недобудовану: стояли крокви, повязані ліщиною й лежала звалена на купу солома для покриття, вже напів розтягнута.

До мужиків наблизився тєсля, який щойно приїхав з Москви на від-

пустку і, оглянувшись по боках, сказав:

— Щож це ви, от так-о живете?

— А хіба що? — спитали мужики.

— Як то що? Немов тут у вас якась пошесть перейшла: стріхи діраві, худоби у вас — бачив я в полі — мало, та й та зморена. А самі сидите й нічого не робите. Свято якесь, чи що?

— Ні, мабуть жадного свята нема... — відповіли мужики.

— По лахах ваших бачу, що ніякого свята нема, — сказав тєсля, — диви, як повбиралися!

Мужики мовчки подивилися на свої старі й подерті каптани. А крайній, з широкою русавою борідкою, немов у „підрядчика”, промовив:

— Хоч не хоч, повбираєшся: з волости, кажуть, сьогодні хтось приїхав.

— З якої волости?

— З нашої. Ти щож, чи не з неба часом звалився? Звідки простуєш? — спитався другий, сухорлявий мужик, зиркнувши здолу на теслю і прижмутивши трохи око, неначе дивився на сонце.

— З Москви.

— А, ну то інша річ.

— Так... Чорти його батька знає, доки воно все це буде? — сказав третій, чорний мужик, похитавши над колінами головою.

— Поки полоса не перейде.

— Таж це справді, чорт зна, що таке: сидиш собі без роботи... Щоб тобі повилазило!

— Щож у вас хіба праці нема? — спитав тесля, — та ось хоч дахи спершу вкрийте!

Ніхто нічого не відповів, навіть не подивився на дахи. Лише чорний мужик, не підводячи голови, буркнув:

— Той, що покритий, — і той хоч знов розкривай.

З сусідньої хати вийшов довгий, сухірлявий босий мужик, почував спину, постояв на порозі, зиркнув по боках, а тоді перейшов через дорогу до цегольні, постояв там чогось тай знов сховався у хаті.

— Ей, дядьку Нечипоре, либонь не знаєш де дітися? Ходи, заграймо хіба у дурня!

Поки полоса не перейде, підказав сухорлявий. — До цегли тільки, уважай, за близько не підходь, бо кажуть з волости приїхали, — побачуть, замкнуть ще...

— Щось нічого не второпаю, — зауважив тесля.

— Щоби уторопати, для цього треба науку перейти, — відповів сухорлявий мужик.

— Ми ось перейшли, та й тепер розуміємо.

— І що значить, братику мій, доля проклятая: перш сиділи, нічого не робили, бо довкола чуже усе було. Тепер усе довкруги наше, а робити знову нічого не вільно.

— Та в чомуж річ?

— Та боротьбу оцю вигадали, от із тими куркулями... А тут, на цих місцях так добре гепнули, що не те що куркулів, а й мужиків хутко не зостанеться. Приїздять — „Хто у вас куркуль”? Кажеш:

— Нема куркулів, ми вже всіх повиводили.

— „А хто пайбагатший”? — Нема пайбагатших. — „А хто ліпше від інших живе”?

— Той і той. — „А, кажеш, куркулів нема”?

— Задумали цеглу палити на продаж, а вони приїхали, знов — хап!

— Тут лапті нові взуєш і то вже на тебе очі витріщили, так їх і кортить тебе в куркулі записати, сказав сухорлявий.

— А перш були плуги запровадили, віялки оці, щоби вони позападалися!

— Зраділи?

— А я, — сказав чорний мужик, — та тепер вже втихомирився: вієш собі лопаточкою, воно тихо й без страти...

— І куряви менше... — підказав знову сухорлявий.

— Тож то й є... Ах, ти матінко рідна... Бувало вийдеш у поле — врожай. Слава Тобі, Господи! А вчора поглянув я — добре жито. Мать твою... Гадаю, — ой підведе! Таке випнулося,

що просто хоч худобу на нього пу-
скай, від гріха.

До мужиків поспішно підійшов му-
жик з борідкою і полохливо зиркнув
на теслю, а потім, пізнавши його, при-
витався, і — напрасно спитався:

— Хто сьогодні за куркуля? Чия
черга? З волости приїхали.

— Гей, Савко! — гукнув сухорля-
вий, обернувшись до обдертого му-
жика, що сидів босий на колодці. Од-
на штанина на лівій нозі в нього, по-
нижче коліна зовсім відпала. — Гей,
Савко, твоя черга сьогодні!

— Яка до біса черга, коли без
штанів сиджу, а ви ще в куркулі на-
значаєте! Ні самовару, ані нічого не-
ма.

Мужик, що надійшов, подивився
на „чергового” і сказав:

— Не підійде... Деж таки в чорта,
коли в нього всі штани в дірках.

— Ну й що з того, що в дірках.
Все одно, черга мусить бути, — від-
повів чорний, — самовар у Пузирьо-
вих візьмеш, а штани свиткою закри-
еш, вберешся.

— Тай свитка та така, що крізь
неї хіба чортам горох сіяти.

— Уйде... Теж моду завсли...

— А що? — спитався тесля.

— Та все щодо куркулів отих. Не
знати, що їм верзеться. Як прийдуть
з волости або з міста, то насамперед
за куркулями питаються, щоб у них
зупинитися. Ну, а там і самовар, і
яйця неси, і обідом годуй і коні да-
вай. Присікалися до трох наших най-
багатших мужиків, — що тижня двічі
з паперами прискакують. Мужики,
звичайно, вовком виють. Так оце вже
чергу на куркулів завели.

— Щоб, значить, по божеськи?

— По божеськи, не по божеськи,
але один по одному вони так усе село

перетереблять, усіх з корінням витяг-
нуть, а коли по черзі — все ще як
небудь, Бог дасть, протримаємося. А
головне, працювати не дають. Дах на
шпихлірі покрив — зараз до тебе двох
архангелів: „В багатії, голубе, пнеш-
ся?”

— Шож це, по декрету так вима-
гається, чи що?

— Де там — по декрету. По декре-
ту — все правильно: і працювати мо-
жеш сміло, і господарство навіть по-
ліпшити.

— А може там один декрет до вас,
а другий до них пишуть та потаємці
його й присилають?

— Ледви... А втім, хто його зна.

З ради вийшла якась людина й гук-
нула:

— Гей там! До кого вести? Зараз
вийде. Хату приготуйте!

— Мати заступнице! Піти убраться
в лахи. Спасибі, хоч по буднях їздять.
А то, в свято баби повбираються, ну
чиста з ними морока! На півтретя ко-
пійки на себе навішає, а здалеку ви-
глядає, ніби золоті поклади в неї
знайшлися.

— Ну, Савко, бігай! Спочатку сма-
ли по самовар, потім яєць й молока
у моєї старої візьмеш. Та коліна при-
крий, чорте!

— Далиб йому бодай в штани у-
браться.

— Нічого, скорше з куркулів ви-
пишуть.

Савка побіг по самовар і яйця.
Опісля пішов у раду.

Приїзжий у шкірянні кашкеті, з
торбинкою у руці вийшов на ганок
і, довідавшись, що куркуль вже чекає,
оглянув його, і муркнув до себе:

— Мабуть дошкулили таких сучих
синів!

Далі вже нема куди.

О. Бабій.

СТРІЛЕЦЬКА ДОНЯ.

Полями, ланами, під гору межою
Ішло в літню днину маленьке дівчатко,
Самотне, обдерте. Рукою дрібною
У кошику несло з обідом горнятко.
Ішло, підбігало із межі на межу:
А кошик то в праву, то в ліву знов ручку.
— „Ой леле! Тягар цей важепький, — не вдер-
Спочину, зірву я для братчика чічку [жу.
Жучок там чорнепький: подивлюсь цікаво.
Ось мишка побігла; якби тут наш котик!
Там жайворон співи посіяв між трави:
Всі люди працюють, а він без роботи”.
В широкому полі між трави і збіжка
Зайшло небожатко, оглянулось, стало:

Ні шляху, ні стежки, саме бездоріжжа.
Гей, мабуть дівчатко в житях заблукало,
Так тихо, безлюдно, лиш вітер ланами.
Ні женців, ні стежки, лиш колос і колос.
— „Де мама, де женці? Зблудила я мамо!”
І бідне дівчатко заплакало в голос.
Піду, розпитаю: як можна зблудити?
— Чи стежки не бачиш за житом? Ну, стид-
„Колиж бо я нижча як стебла у житі; [но!—
Хоч стану на пальцях, ще стежки не видно”.
Хтож сміє самотну лишати дитину?
Ти звідки? скажи но: де мама де татко?
„Мій тато на війні за Україну згинув,
А я несу мамі обід у горнятку”.

В Завадська.

СПОГАДИ З ОДНОГО ДНЯ У КИЇВІ.

В життю кожної людини бувають дні, яких ніщо не може стерти з пам'яті. Таким днем стало для мене 31. серпня 1919 року.

Напередодні ще в полудне Кияни спостерігли з високого берега Дніпра артилерійський двобій між білими та червоними, на лівому боці ріки. Можна було думати, що большевики ще кілька днів протримаються в місті тим більше, що вони мобілізували всіх урядовців мужчин для копання окопів і помічної служби на фронті.

Нагло, у вечері того самого дня, з цілком протилежної сторони залунали гарматні стріли. Звідтам нікого не сподівалися і большевики несподівано опинилися під двостороннім обстрілом. То були, як ми пізніше довідалися — Українці. Почався поспішний відступ червоних. Не можна назвати цього відступом, бо це була панічна втеча по єдиній вільній дорозі, через ланцюжний міст на Дніпрі, а далі на Чернигів Образ був не до змальовання. Червоноармійці збігали-

ся до моста з цілого міста і його околиць і там утворився страшний стиск. Міст широкий на яких кільканацять метрів не міг умістити всю навалу. Людей придушували до барер, другі лізли через них та падали у воду, потручені новими втікачами... Тагарові авта, вози, кулемети, коні та люди, все змішалось між собою в одну масу, що здригалася в страшних конвульсіях божевільного страху.

Цілу ніч стрілянина не припинялася. Білі проміні прожекторів перетинали зоряне небо. Тепер ми вже напевно знали, що до Києва з заходу підійшов і Петлюра на чолі Галицько-Наддніпряньської Армії. Присутність Денікинців тут під самим Києвом викликала деякі сумніви, однак ми так бажали вірити у визволення, самостійну та незалежну батьківщину та ще в інші гарні річі, як наприклад наш український Київ, тим більше, що місцеві мудрі запевняли, що Денікинові необхідно забезпечити собі спокійний наступ на Москву і тому він

відступить Київ Українцям, „бож він не варіят” — додавали вони переко-нано. Ми заспокоювалися і нетерпляче чекали на ранок.

Нарешті він прийшов, той ранок... чудовий, свіжий, з ясным сонцем на синьому небі. Гармати вже не греміли і через контраст здавалося, що скрізь панує якась особлива лагідна тиша.

В ті часи постійних політичних змін, Кияни з браку газет жили виключно словесними інформаціями. Носителями таких інформацій бували виключно служниці, перекупки та інша тодішня аристократія. Найдивнішим було, що вони приносили такі правдиві новини. Кожда хата мала свого інформатора. Тому ще у досьвіта знали ми, що в своїм поспіху большевики не встигли вивезти 157 заложників, бо не вистачало місця на пароплавах (уряд большевицький удався Дніпром на південь до Черкас), і що їх спішно розстріляно в чрезвычайкач. Імена цих 157 осіб були відомі з большевицьких газетних комунікатів і ця відомість переняла нас жахом, бо це були, по більшості, представники громадянства та вищого судового урядництва.

Всі знали, що їх мають вивезти як заложників, і діли душою за ними, бо вже відомо було, що це значить сидіти в чрезвычайці. А тепер, невжеж їх усіх забито гуртом, як худобу на різні тільки тому, що не було на чому вивезти? Цьому я не могла повірити так, як не вірила оповідан-ням про німецькі звірства над російськими жовнірами підчас всликої війни. Але інформатори обстоювали свої відомости і казали, що вже скрізь по чека ходять люди, шукають рідню і що там можна добачити страшні річи. Бажаючи хоч раз у життю перевірити „чутки”, вирішила я сама обійти три найславніші чека, що були на ули-

цях Лизаветській, Садовій та Катеринській. Ще далеско від них помітно було рух у напрямі колишньої діляниці Липки. Там, в найкращих віллях, містилися всі головні уряди большеви-ків та чрезвычайки.

Лизаветська улица майже не має високих каменниць і ціла, як більшість улиць у Липках, тоне в зелених садах. Число 3 — невеличка вілля. Через побиті шиби та відчинені двері видко скрізь порозкидані папери, перевернуті меблі, забуті каламарі. Ясно, тут поспішали. Задними дверима виходиться до гарного садка з фонтаною, зі слідами кльомбів та травників. Але як це тепер виглядало! За садом господарські забудовання — стайня, возівня... і там люди згромадилися. Дехто став на коліна... Підхожу — невеличке подвіря і просто перед очима стайня з відчиненими дверима. Звідти виходять люди павшпиньках, наче з церкви, у деского пливуть слези. Долівка стайні бетонова, по середині темний отвір і з усіх боків до цього отвору провадять рівчаки. Середина з отвором трохи нижча, до стін долівка підвищується. І рівчаками сливає кров від стін у чорну яму, а під стінами людські мозки і останки розторощених чашок...

„К стенке!” — грозили нам большевики за найменшу з їх погляду помилку, і слова їх не розходилися з ділом!

Присутні мовчали. Дехто молився на колінах. Я відчувала, що в цій момент не в стані була би ні слова вимовити.

На Катеринській улиці, де була централья чека, нікого не впускав сторож, замкнувшись з середини за високим парканом, наче в тверді. Але ще в зимі бачила я, як зпопівана через хідник на дорогу вав червоний струмок крові.

Ідучи за юрбою, я прийшла на Судову улицю ч. 5. Ще заки я дійшла до дому, мене вразив запах вина у повітря. Як я опісля довідалася, запах добувався з відчинених вікон сутереп. Я зазирнула до середини. Там лежало, розкиданих на підлозі, багато порожніх фляшок від вина та бляшанок від консерв. Очевидно, в останній хвилині тут відбувався бенкет, може ще кілька годин тому. Підлога та меблі були заляні вином.

Через браму дуже гарної одноповерхової вілли ввійшла я на подвіря, а потім до садка. Народу була багато і настрої його став загрожуючий. Ридали... проклинали... скаженіли... Тут відбулися головні події. Ідучи садовою стежкаю, я зауважила, що мої обцаси починають якось дивно заглиблюватися у пісок. Стежка широка, з на півтора метра, посипана чистим жовтим піском... Одночасно дався виразно чути трупний запах.

Побачивши наперед купку людей, я поспішила туди. Стежку передо мною розкопували і не глибше як на пів метра лежали пів свіжо насипаним піском ряди мертвих тіл одні на других. То були ті 157! Їх видобували зі страшної братерської могили і уклали на травнику. Я нарахувала до 40 тіл, а працю тільки що почали і стежка провадила далеко, аж до самого дому. То був жах! Але ще більший жах відчула я, коли прийшло вертатись тою самою м'якою стежкаю...

Я думала, що мої переживання в той час осягнули кульмінаційну точку і що в життю ніщо вже не викличе в мені міцніших почувань. Я грубо помилилася; в той самий день доля обдарувала мене ще глибшими, невимовно болючими вражіннями.

Заві жертви чрезвычайки вида-

мені окупом за нашу світлу бу-

... і я поспішала тепер наструч

з тою радістю на майдан перед Міською Думою, де вже повівав жовто-синій прапор.

* * *

Мушу тепер трохи оглянутися назад, щоби друга частина мого оповідання стала перед очима не як увірваний епізод, але як подія, що природно випливала з попередніх фактів.

В той час до Київа посувалися майже одночасно дві, нічим між собою незв'язані армії: від заходу, звільняючи правобережну Україну — українська, від півдня — Денікинська.

Селянство встигло вже тоді переконатися, що від большевиків не має чого чекати і тому південні простори і Лівобережжя, де власне переходила Денікинська армія, очищено в яких 10 днів.

Урядовий комунікат українського штабу каже: „Українські війська по триденнім бою зломали опір большевиків і вдерлися до Київа. Але не встигли ще дійти до мостів через Дніпро, як з лівого берега вступив авангард Денікинських військ”.

Маючи на увазі, що українська і Денікинська армії повинні були, як здавалося, мати одну ціль — боротьбу з большевиками і не вважаючи можливим почати новий бій з Денікинцями, командант Київської групи українського війська спробував вести переговори з Денікинським командуванням. Але падії генерала Кравца не здійснилися. Денікинські війська замість мирного розв'язання обставили, напали на наші перетомлені боями відділи та примусили їх залишити Київ”.

Момент того нападу і негайного відвороту нашої армії з Київа відбувся на моїх очах, зараз що виході моїм з чека.

З трудом видобулася я зі страшного клядовища, бо все більші товпи

народу надходили і весь час доведлося мені йти проти течії.

Гарною Лютеранською улицею вийшла я на Хрещатик, де вже одностайною низкою тягнулися в напрямі до Мійської Думи українські війська. То були Чорні Запорожці. Вони їхали верхи, ішли пішки, ескортували гармати; всі були у чорних жупанах, у баранячих шапках із довгими чорними шликами і справляли своїм бадьорим виглядом найкраще вражіння. Пізніше довідалася я, яких надлюдських зусиль треба було цьому Запорожському Корпусови, щоби набути цей приличний вигляд. Перебиваючися з півдня до Києва через значні большевицькі сили, посувалися вони лісистою та гірською околицею з піщаним ґрунтом, де мучилися люди і вибивалися з сил гарматні коні. В урочистому вступі до Києва могла взяти участь лише невелика частина вояків, найкраще одягнених, та і для них створили збірну уніформу, позичаючи у одного чоботи, у другого чамарку і т. д.

Запрезентувалися вони в місті знаменито, і ми могли тішитися.

Час від часу війська випереджували фіякри зі старшинами галицькими та наддніпрянськими. Вони також поспішали на Думський Майдан. Нарешті і я дісталася туди. Там уже товпилися люди, перед брамою Думи стояла українська галицька кіннота з жовтими шапками. На балконі будинку повівав жовто-синій прапор. То було перше вражіння. Підійшовши ближче, зауважила я, що публіка вимахує руками і ніби присягається, бо тримає два пальці до гори. Мені навіть до голови прийшло, що це присяга перед українським прапором. Але на балконі нагло счинився галас і мої наївні міркування відразу розвіялися. На балконі стояв український

генерал і намагався щось комусь пояснити, а на долині, якраз під бальконом купка людей з триколюровим прапором російським, ламалася у двері Думи. Зчинилася метушня і за хвилину я побачила триколюровий прапор за плечима генерала. Ще за хвилину його прийнято побіч із жовто-синім. Що зчинилося тоді на долині! Публіка, що весь час підносила два пальці (вимагала два прапори, властиво — російського), загомонила, закричала „ура"! А наші кіннотчики, що окружали Думу, підносилися на стременах, грозили кулаками публіці, скреготали зубами, плакали. Дивно було бачити слези на їх мужних опалених сонцем лицах...

Я не могла витримати напруженої атмосфери і скаженої люті, з якою Росіяни домагалися повернення свого прапора, тому поволі почала видобуватися з товпи, що було не легко, бо всі стреміли проти мене — до Думи. Хідником тяжко було посуватися і я зійшла на брук. Там не чути було російського обурення і можна було ближче придивитися нашим воякам.

Очевидно вони зауважили настрої товпи, бо з певним неспокоєм дивилися перед собою і дещо стратили в бадьорості.

Раптом залунав стріл, далі — кулемети заокотіли. То підходили з передмістя Києва — Печерська Денікинці. Військо українське, що вливалось Хрещатиком наче вуж, відразу спинилося. Лиця скаменіли... Я приспішила кроки, але стріли не повторювалися і я повз мовчазні похмурі ряди Запорожців дійшла до Бульвару, який досить стрімкою горою врізується у початок Хрещатика.

Сонце ховалося за горою і захід червонів наче заграва. Я подивилася випадково у гору: на огнисто-черво-

ному фоні неба, там далеко на горизонті, чорні силуети людей в шапках зі шликами, на конях, запряжених у гармати, з шаленою скорістю гонять перед собою, гонють в напрямі протилежному своєму урочистому вступу

до Київа...

Це Денікин підступно напав на наше військо, коли воно по довгих кровавих боях здобуло Київ. Цим він спричинився до власної загибелі.

Було це 31. серпня 1919 року.

ДО БОЮ.

За правду, за волю,
За рідну Україну,
Брати мої любі,
Терпіть до загину!

Сторіччя минали —
Несли ми недолю:
Тепер ми устанем,
Або вже ніколи!

А щоб наше хворе
Серденько не нило,
Хай в нас одживає
Дідів наших сила.

А щоб не хилились,
Не падали в бої,
Забудьмо про все ми
Для праці святої!

З поновленим серцем
Ми станемо в лави, —
Хай сонцем засяє
Українська слава!

До боюж, до бою
З недолею, з горем!
Хай сила колишня
В нас знов заговоре!

1883.

В. Чайченко.

Бернштерне-Берзон.

Батько.

Торд Оеверас, про котрого тут має оповідатися, був найзнатнішим у своїм церковнім окрузі. Гордо випрямлений і серйозний стояв він одного дня в канцелярії священика.

„Я маю сина”, сказав він, „і хотів би охрестити його”.

„Як має називатися?”

„Фін — як мій батько”.

„А куми?”

Названо їх, се були найліпші чоловіки й жінки села, з родини мужа.

„Чи маєш ще що?” запитав священик, піднявши голову в гору.

Мужик стояв пару хвиль цілком тихо.

„Я рад би його охрестити окремо”, сказав.

„То значить будного дня” В слідуючу суботу в полудне. Чи маєш ще що?” запитав священик.

„Нічого”.

Мужик мняв шапку в руках, мов бихотів відійти. Священик встав. „Ще се одно возьми на дорогу,” сказав і приступив до Торда; він ймив його за руку і дивився йому в очи. „Дай, Боже, щоби дитина стала для тебе благословеннем!”

*
* * *

В шісняцять літ по сім дню, стояв Торд знов у кімнаті священика.

„Ти тримаєшся добре, Торд”, сказав священик, бо не добачив в нім ніякої зміни.

„Я не маю ніякої жури,” відповів Торд.

Священик мовчав на се. По хвили сказав:

А що в тебе на серцю сього вечера?”

„Сього вечера приходжу в справі мого сина, котрий має миропомазуватися завтра”.

„Він чемний хлопець”, сказав священик.

„Я не хотів заплатити скорше належитостий, доки не знаю, яке число буде він мати в церковнім списі”.

„Він буде мати перше число”.

„Добре — а тут, отче духовний, десять талярів належитостей”.

„Чи маеш ще що?” запитав священик, дивлячись на Торда.

„Нічого”.

Торд пішов.

*

* * *

Знов уплинуло вісім літ, і одного дня почувся крик перед дверима священика, бо надходило багато мужчин, а Торд на їх чолі.

Священик глянув на нього і пізнав його.

„Ти приходиш сьогодні з великим товариством?”

„Я хочу дати на заповіді для мого сина, він має женитись з Карен Сморліден, дочкою Гудмуца, що тут стоїть біля мене”.

„Се найбогатша дівчина в селі”.

„Так кажуть”, відповів мужик, відгортаючи волосся рукою.

Священик сидів хвилю, мов заtoplений в думках. Він не казав нічого, але зазначив імена в свої книжки, і мужчини підписали протокол.

Торд поклав три таляри на стіл.

„Мені належить лиш один”, сказав священик.

„Знаю, але він в мене одинак, і я хотів би зробити все добре”.

Священик взяв гроші.

„Се вже третій раз, що ти тут стоїш за для твого сина, Торд”.

„Але тепер я вже готовий з ним”, сказав Торд; він затулив свій гаманець, попрощався з священиком і пішов — мужчини пішли помалу за ним.

* * *

В чотирнацять днів пізніше веслували батько з сином через воду до Сморліден, щоби переговоритись про весілле.

„Лавка не стоїть безпечно підмною”, каже син і встає, щоби поправити її.

В тій хвили поховзнула дошка, на котрій він стоїть; він збиває руками, кричить і паде в воду.

„Хапайся весла,” кричить батько; він живо встає і пхає весло в воду. Але заледво син вхопився того, як здається, починає деревіти.

„Чекай, чекай!” кричить батько і веслує скоро до нього.

В тім син паде горілиць; він кладе ще довгий погляд на батька і тоне в глибині.

Торд не вірить своїм очам; він затримує живо човен і дивиться остовпілими очима на те місце, де потонув син, йому здається, що той зараз вишине на верх.

Виплили пару бульбок, знов кілька, потім одна велика, котра розприлася, і озеро стоїть знов гладке та чисте мов зеркало.

Три дні й три ночі бачили батька веслуючого наокопруг того місця; він не думав ні на їду, ні на спання, він шукав свого сина. Третього дня рано найшов його і поніс на руках, через горб, до своєї хати.

*

* * *

Від того дня уплинув може рік. Раз пізним вечером в жнива почув священик, як хтось діткнувся дверей і уважно мацав за клямкою.

Священик відтворив і в середину увійшов великий, але зігнений мужчина, сухий, з білим волоссям.

Священик дивився довго на нього, доки пізнав його.

Се був Торд.

„Ти приходиш так пізно”, сказав священик і став перед ним.

„Так, я приходжу пізно”, сказав Торд. Він сів.

І священик сів та чекав на слово свого гостя. Довго панувала тишина.

В тім Торд заговорив. „Я приніс щось, се хотів би дати бідним; на се буде запис і най носить ім'я мого сина”.

Він підноситься, кладе на стіл гроші і сідає знов.

Священик рахує.

„Се багато грошей”, каже.

„Се половина мого господарства; я продав його сьогодні”.

Священик сидить довго в глибокій мовчанці, потім питає лагідно:

„Що думаєш робити тепер, Торд?”

„Щось ліпше!”

Так сидять якийсь час; Торд з спущеними очима, священик звернув свої очі пильно на нього.

Тоді сказав священик тихо й поволи:

„Я думаю, що твій син став для тебе благословенням”.

„Так, тепер і я се думаю”, каже Торд.

Він підняв очі вгору — і дві слези котяться по його лицю.

Христя Алчевська.

Я сонце волі викликала,
Я гасло кликала життя
І лише сум людський спіткала
І ніч без гасла, без пуття...

Краси я в темряві не vzdрила,
Не відчувала в ній тепла,
Неправда серденька не гріла
І дійсність „правдою” була...

І я од неї одсахнулась,
Уйшла від сили ворогів,
Душа в орлицю повернулась,
Душа злетіла до богів:

„Неправда й гніт колись минуться”,
Бреніла пісня в ній на дні —
„Краса і гордість стрепенуться,
„Сіяти будуть ясно дні;

„Краса ніколи не минає
„В природі вічно молодій,
„Вона спокоем все сповняє
„І рій спокликує надій;

„Краса не віда горя й ночі,
„І деспотство не зміня,
„Вона зверта у небо очі,
„Де сонце вічнеє сія!”...

Вал. Тарноградський.

Де ти, де ти запропала,
Правдо — ясна зоре.
Чи в безодню чорну впала,
Чи у синє море?!
Море плаче, море грає,
В беріг бе високий.
Блідий місяць позирає,
Місяць сріблоокий.
Море стогне, море плаче,
Плачуть, скачуть хвилі.
На ялині ворон криче,
Правда спить в могилі...

* * *

Суворих днів святий пророче!
Прийди, — тебе чекаем ми:
Що день, що час — життя коротше
До ночі вічної і тьми...
— Чи так, твою й не чувши пісню,
Ми мертві, ляжемо в труні —
І лиш над нами, — в добу пізню
Заплаче вітер в оселі?...
Мовчить п'ятьма німої ночі, —
Імла без краю, без вогнів...
Прийди, співець, прийди, пророче;
Ясний поете темних днів...

СМЕРТЬ У МОСКОВЩИНІ.

Стоїть явір над водою, в воду похилився,
Сидить козак у неволі, гірко зажурився.
Не хилися явороньку, ти ще зелененький,
Не журися козаченьку, ти ще молоденький!
Не рад явір хилитися, вода корінь мое,
Не рад козак журитися, так серденько мне.
— Нехай кне, нехай нне, воно перестане,
До козака молодого журба не пристане —
„Ой рад би я не журитись, самі сльози ллються,
Бо на мене молодого кайдани куються...
Хожу-нужу, хожу-нужу, як те сонце в лузі,
Чи я встану, чи лягаю, завше серце в тузі.
Летить орел понад море, той летючи крикнув;
Ой як тяжко в цих сторонах, що я не при-
[вкннув!

Ой є в мене на Україні рідненькая мати,
Воная мене пожалує, як свого дитяти,
Ой є в мене на Україні ріднесенький батько,
То він мене приголубить, як своє дитячко.
Ой поїхав в Московщину козак молоденький,
Горіхове сіделечко, ще й кінь вороненький.
Ой поїхав в Московщину та там і загинув,
Свою рідну Україну на віки покинув.
Казав собі насипати високу могилу,
Казав собі посадити в головах калину.

„Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти,
Будуть мені приносити од родоньку вісти”.
В неділеньку рано всі дзвони дзвонили.
То по тому козакові, що сидить в неволі.
Тешуть явір, тешуть явір, яворинну тешуть,
Молодому козакові чорні кудрі чешуть,
Тешуть явір, вешуть явір, тай вже обтесали,
Молодого козаченька га лавці поклали.
Тешуть явір, тешуть явір, тешуть яворинну,
Молодому козакові тай на домовину.
Отаману коля дано, а соцькому зброю,
Щоб позволив поховати козака з стрільбою.
Козака песуть, коня ведуть, кінь головку кло-
[нить,

А дівчина за козаком білі ручки ломить.
Та ломить вона, ломить з мизиного пальця,
Нема, нема, тай не буде козака коханця.
Хилігеса густі лози, звідки вітер віє,
Дивігеса гарні очі, звідки милий їде!
Хилилися густі лози тай вже перестали,
Дивилися гарні очі, тай плакати стали.
Умер козак, умер козак, тай тихая мова;
Лиш лишився кінь вороний, золотая зброя.

Народня пісня.

Михайло Старицький.

ВСЬОМУ КІНЕЦЬ.

Всьому кінець... надії вже нема...
Кудись везуть... сумні якісь розваги...
В останній раз витаюсь з усіма —
І одірвать очей не маю зваги...
Прощайтеж ви, ріднесенькі краї —
Осяяні, оздоблені красою,
Де в боротьбі точились дні мої,
Де ворог наш зпушався падо мною!
Де задрість зла вергала зза кутка
На страдника і стріли і каміння,
Вербуючи із дружнього гуртка
Поплечників — без серця, без сумління —
Гнобителю природних наших прав...
О, скільки бід, розрад і катування
На тім шляху тернистім я дістав
За серця жар, за вибухи змагання,
За сянку моїх питомих мрій,
Сподіванку народного пробутка!
Не раз мене всипав наклепів рій
І від когож? Від брата-недолюдка!

А співники, що в супразі були,
Дивилися байдуже на цькування...
Але тепер всі рани зажили,
Німіють враз болящі почування,
А йно росте незміряна любов —
До всіх моїх колишніх супостатів,
До друзяків, що билиб певне знов
І плямили ще більше у сто кратів,
До співників тяжкої боротьби,
До рідних дум, до піснї голосної,
До стогону бездольної юрби,
До реготу сваволі навіспої,
До нив, степів, омочених плачем,
Обвіяних зітханням хирне-кволих,
Упораних тяжким нужди бичем,
Насичених кривавицею голих...
До зір ясних, до сонця, до тепла,
До заверюх, до збуреного моря...
Пробачтеж цей останній вибух горя,
Простіть за все, не памятайте зла!

КВІТИ-ІМІГРАНТИ.

Колись кожна рослина мала свою власну батьківщину, як і кожна людина. Але багато рослин пішли на переселення та обійшли кругом світу. Одні рослини перенесені вітром при помочі свого летючого насіння; насіння других рослин для свого переселення використовувало переліт пташок, причепившись до їх піря. Деякі рослини занесені в далекі краї ріками; інші знову переплили з одного кінця Землі на другий на хвилях океану й прийняли там, де їх море викинуло на беріг. Але найбільше рослин переніс із одного місця на друге сам чоловік, багато — навмисне, а то й випадково. Колиб рослини вміли говорити, то багато цікавого вони розказалиб про свою колишню батьківщину, про своє переселення, про своє походження. Побачимо, що моглиб нам розказати квіти, зібрані в теплівні (оранжерії).*)

Ось у куточку стоїть помаранчове дерево. Воно тут посаджене зернятком. Зернятко те виняли з помаранчового овочу, який зробив дуже велику мандрівку. Він приїхав із теплої країни, з Італії, з острова Сицилії, де ріс коло вулкану — гори, що дихає вогнем.

Ліворуч помаранчового дерева стоїть маленьке міртове деревце; може воно походить від тих міртових кущів, що зеленіють в Греції серед руїн стародавнього храму.

Між тими деревцями цвіте кущ троянди (рожі); його перенесено з

Персії. Там той кущик ріс у полі разом з тисячами своїх товаришів, як на наших полях росте картопля. З пелюсточок троянди в Персії добувають дорогий олійок.

Квітка, що зветься Христовим вінком (пасіфльора), веться в оранжерії по стовпах і стінах. Перше вона обвивалася коло височезних дерев дрімучого лісу в Америці. Еспанські ченці перенесли її в Європу й прозвали її „Христовим вінком”. У короні тієї квітки вони вбачали терновий вінок й казали, що вона виросла на те, аби нагадувати про муки Христові в тих сторонах, куди ще не ступала нога проповідника.

А ось — камелія. Вона так названа іменем одного німецького пастора, який привіз її з Китаю, куди він їздив проповідувати християнську віру.

Отся скельна троянда з своїми багряними квітами виросла з насіння, зібраного на горах, що навкруги Чорного моря.

Отсей бердулян (рододендрон) ріс перше в Індії на високих горах Гімалаях; а кущі альоосу, посаджені у вазонках, — це нащадки тих альоосів, що росли на піскових скелях рогу Доброї Надії в Африці.

Отож в цій цікавій кімнаті зішлися квітки з усіх сторін світу: з півдня Європи, з Азії, Африки й Америки.

Ця повійна рослина, „кручені паничі”, яка веться по тичках, у наших цвітниках, прибула з гарячих пустель Мексику (в Америці), а батьківщиною того кактусу, що спускається з повішених кошиків, є безплідні кам'яні шпилі Перу (також в Америці), де ве свої гнізда найбільший у світі птах — кондор.

Ніжний запах мучниці, батьки якої були їжою для гірських кіз на аль-

*) Оранжеріями, чи теплівнями, називають особливі будинки зі шкляними вікнами на цілу стіну. В оранжеріях палять, щоби завжди в них було тепло. В них розводять такі рослини з далеких теплих країв, які не можуть жити в нас на відкритому повітрі. По англійськи оранжерія називається hot house.

пейських височинах у Швейцарії, змішується з душистим запахом геліотропу, що переселився сюди з південно-американських степів.

Ростини заношено з одного кінця Землі на другий з багатьох причин. Наприклад, насіння одної акації привіз з Америки Робінові, що завідував ботанічним огородом у Парижі на те, щоби квіти, які виростуть із того насіння, могли бути зразком для жіночих прикрас.

Багато цибулинок туліпанів привезено до Європи тоді, коли у Голляндців з'явилась якась божевільна пристрасть до рідких пород туліпанів. У них були роскішні квітники туліпанів і одна рідка цибулина часто коштувала великі гроші. Часом насіння привозилося зовсім випадково, наприклад, між зерном кави, або рижу, чи навіть приліплене до бейлі з бавовняником.

Першу галузку плакучої іви привезено з Азії, як матеріал до плетення кошків. Її встромили в землю і вона принялась.

Тепер багаті садоводи посилають людей навмисне за тим, щоби вони від-

шукували нові, ще невідомі рослини для прикраси садів і кімнат. Післанці звертають велику увагу на те, при яких умовах росте знайдена ними рослина: чи треба їй багато світла, чи ні, сухої чи вогкої землі; якого угноення потребує рослина та де її треба посадити — там, де тепліше, чи там, де холодніше. Садівник старається дати привезеній рослині все, що її оточувало на батьківщині, аби вона краще росла. Його дуже тішить, коли пишній розвіт квітки покаже, що він добре обміркував усе, що потрібне для рослини.

Можна було написати багато ґрубих книг, колиб хто хотів оповісти про ті зусилля й небезпеки, що їх перебули збирачі квіток перше, ніж добули ті рослини, які ростуть тепер у наших садах та теплицях. Всю історію квіток досвічена людина сама зрозуміє з потайної мови квіток. Але ту мову вона тільки тоді може розуміти, коли докладно спізнає всі рослини та їх минуле. Садівник і вчитель охоче допоможуть кожному, хто лиш бажає за це взятись. З другого боку цьому допомогти можуть книжки та збирання різних квіток.

П. Капельгородський.

Холодний вітер вие псом
У мене під вікном,
Зміта замети у дворі,
Голосить в димарі.

З надвору дивиться п'ятьма
Холодна і німа;
Каганчик ледве мигкотить, —
Не світить, а чадить.

Обдерті стіни, порох, дим,
Багно і бруд на всім,
Похмурі сутіні в кутках,
Підлога вся в дірках.

Лежу, сумую в чужині
І тяжко так мені,
Мов камінем щось лягло важким
На серденьку моїм.

Колишні споглади снують,
Спочити не дають,
Заснули думки, розум спить,
А серденько щемить.

Засяй бо, сонце, млу розвій,
Недужого зогрій,
Бо тяжко жить, як світ тюрма,
Як просвітку нема!

30-літній Ювілей Бр. св. Ап. Петра і Павла, відділ 102 У. Н. Союзу в Клівленд, Огайо.

М. Чернявський.

* * *

Я з кожним роком оддаляюсь
Все більше й більше від села
І, наче віск, або смола,
До міста кріпше приліпляюсь.
І вже село, немов у сні,
Тепер ввижається мені,
А там родився я і виріс,
І там розцвів, мов дикий ирис,
На вітрі вільному й хотів
І одійти там до батьків.
І ось у городі бездушнім
В якимсь ваганні малодушнім
Десятки літ живу, мов птах;
Не знаю — в клітці, чи в гостях.
І дивно: все мені здається,
Що на селі життя, а тут
Нас тільки тисне й смочче спрут
Якийсь таємний... кров з нас летється...
А сонце дивиться й сміється.
І серце тягне на село,
І сняться степу мрійні грани.
І у рожевому тумані
Спливає знов все, що було:
Знайомі постати й обличчя
Давно померлих і живих...
Розмови їхні... їхній сміх
Малює пам'ять чарівнича.
І так роздвоєний живу.
А час мина, пливе невпинно,
І з ним все далі що-хвилинно
До грани смерти й я пливу.

*

* *

Вічною думою в небі далекому
Стали ви, срібляно, млисті світила.
Очі небесні в вас мріялись де-кому.
Друга вчувається в вас мені сила.
Все, що не значного, невідомого
Нашому розуму має природа,
Все те в нас мріється, наче знайомого,
Тільки забутого образа врода.

*

* *

Тіни кинувши на воду,
В млі вечірній остигав
Город — стомлений, безсилий.
І все знов і знов од сходу
Оком огненним моргав
З млі хтось темний, чорнокрилий.
А під берегом горіли,
Мов перлин чудових ряд,
Золоті огні нетлінні.
І од їх хвилясті стріли
На воді гойдались в лад,
І в гойданні всеж незмінні
Пам'ятаєш сі хвилини?...
Руку ти мою взяла...
„Як тут гарно!... — проказала.
І ту ж мить як-раз з вершини
Срібна зірка попливла —
Загорілась і ростала...

ОСТАНКИ ПОМОСТУ АЗІЯ -- АМЕРИКА.

Далеко на півночі, при вході до Берінгової затоки, лежить самотній острів св. Лаврентія. Відділений морем від східного побережжя Сибіру і Північної Америки, територіяльно належить до Аляски. Острів завдовжки біля 100 миль, завширшки 600 метрів. Його відкрив Данець Берінг у день св. Лаврентія, пізніше відступили його Москалі разом із Аляскою Злученим Державам Північної Америки.

Сьогодні живуть на тім острові Ескімоси, що займаються ловлею риб та морських підбігунових тварин. Крім цього острів відзначається великою кількістю диких лисів, що теж падають жертвою Ескімосів. Численше колись населення знищили хороби, пошести й голод, так, що сьогодні налічується біля 400 душ.

Злучені Держави Америки удержують тут школу та стараються запровадити раціональну годівлю ренів. Раз у році відвідує острів державний корабель, а так лише в надзвичайних випадках причалить часом яке торговельне судно. Море тут незвичайно бурливе, береги недоступні: через те кожне судно примушене оставати на повному морі, утримуючи звязок із островом при допомозі човнів. Таким чином населення острова живе самотньо і білих людей майже не бачить.

В часі літніх місяців — острів зеленіє. Та вкривають його виключно полярні рослини: мохи, трави та низькі кущі ягід, що тоді дозрівають. Від віків не росте на острові ні одно дерево, ні один корч. Одначе в сірій минувшині, може яких 50 мільонів років тому, був він покритий густою рістною, великим пралісом, що в головній часті складався з мамутових де-

рев. Останки цієї рістни знаходимо у виді відбиток та скаменіlostей в скалах, глинах, тощо. Одначе доступ до острова такий важкий, що досліди його приходяться незвичайно важко, тому й відомости про нього доходять рідко та з опізненням.

Впродовж трох попередніх років відвідував острів американський учений Коліц, що досліджував особливо початки культури Ескімосів, на підставі пахідок старого ескімоського селища. Він же привіз звідти збірку скаменіlostей, в такій кількості, що вповні вистарчила до наукових висновків щодо минувшини острова. Скаменіlosti находяться у сірому важкому лупаку, та становлять здебільшого відтиснені останки листя й галузок мамутового дерева (*Sequoia*), липи, вільхи та гірських порід клену. В збірці находяться теж скамянілі кустики дерева та відтиск листка рододендрона.

Уже перед 50 роками знайдено велику подібність між ростиным світом Північної Америки й Японії. Уже тоді виринула думка про те, що колись могло бути якесь połącнення між цими землями, яке давало можливість однотайности рістні Азії й Америки. Від цього часу вивчення живих рости та тварин, скаменіlostей, викопалин та інших останків животин минувшини довело до певности, що перед мільонами років мусів бути поміст між обома частинами світу. Утворено кілька теорій, які вияснили причини повстання чи зникання цього помосту. Але без огляду на наукові теорії найкращим доказом, що всі частини землі були колись сполучені разом, або й творили один масив, є

численні останки рослинного й тваринного світу, що їх знаходимо по всіх закутинах нашої землі.

Свідків цих є доволі. Великий давно вигиблий звір, що має наукову назву титанотерій (*Titanotherium*), жив знайдено теж і в Азії, в пустині Гобі. у західній Америці. Його останки Яйця іншого вигиблого звіря динозавра знайдено в середущій Азії й в Америці. Сьогоднішні алігатори, відміна крокодилів, живуть не лиш в Америці, але й в Китаї, в ріці Янг-тсе. Деякі породи антилоп Східньої Азії стрічаємо теж в Америці.

Між рослинами знаходимо тисячі

тих самих пород на обох частях світу; багато інших рослин є тісно з собою споріднені. Із вигиблої рістні ціла низка відомих нам дерев, між ними каштани, орехи, мамутові дерева тощо, може зачислити собі Азію та Америку як спільну вітчизну.

На основі зібраного матеріялу вчені дійшли до висліду, що острів св. Лаврентія становить останок помосту, який лучив колись Азію з Америкою. Вся околиця була тоді поросла пралісом, в якому переважали мамутові дерева. Було це місце — яке давало можливість переходити численним породам вигибших тварин із одной часті світа в другу.

Беранже.

НУДЬГА ЗА РІДНИМ КРАЄМ.

„В Париж твій шлях, в Париж!“ — ви всі мені
[гукали —

„Своїх завдань і мрій побачиш ти розцвіт!“
За поспіхом життя родину забували
І втіх дитських літ.

Але розвіялись палкі мої бажання
І зморшки полягли од суму на чоло...
Верніть мені мої дитячі поривання
І рідне село!

Ви збагатили тут і розум мій і мозу,
Науки піднесли мій погляд вище хмар,
Тут твори красивих штук не підлягають слову,
Життя тримає нас під впливом дивних чар;
Але дарма тому, хто має душу кволу,
Кого за рідний край гнітить тяжка пудьга...
Верніть мені назад мою селянську школу,
Мої стени й луга!

У нас малі хатки, де тісно і голоті
І церковка стара, що й подивитись жаль —
Тут, — мрамор дорогий, палаци в позолоті,
Тут бронза і кришталь.
На ваших бенкетах блукаю, як з похмілля:
Скрізь сяє, скрізь блищить, на панях пишній
[крам...

А яб потанцював під бубон на весіллі,
Побачив би наш храм!

Що намі всі діди, ворожки, чарівниці!
Над хитрощами їх сміятимуться тут:
Ім Опері краса не може і приснитися
Вона чарує нас без зілля і отрут.
В концертах слухав я найкращі мотиви,
Які несуть юрбу на небо від землі...
А яб бажав почути кобзарські тихі співи
І пісню на селі.

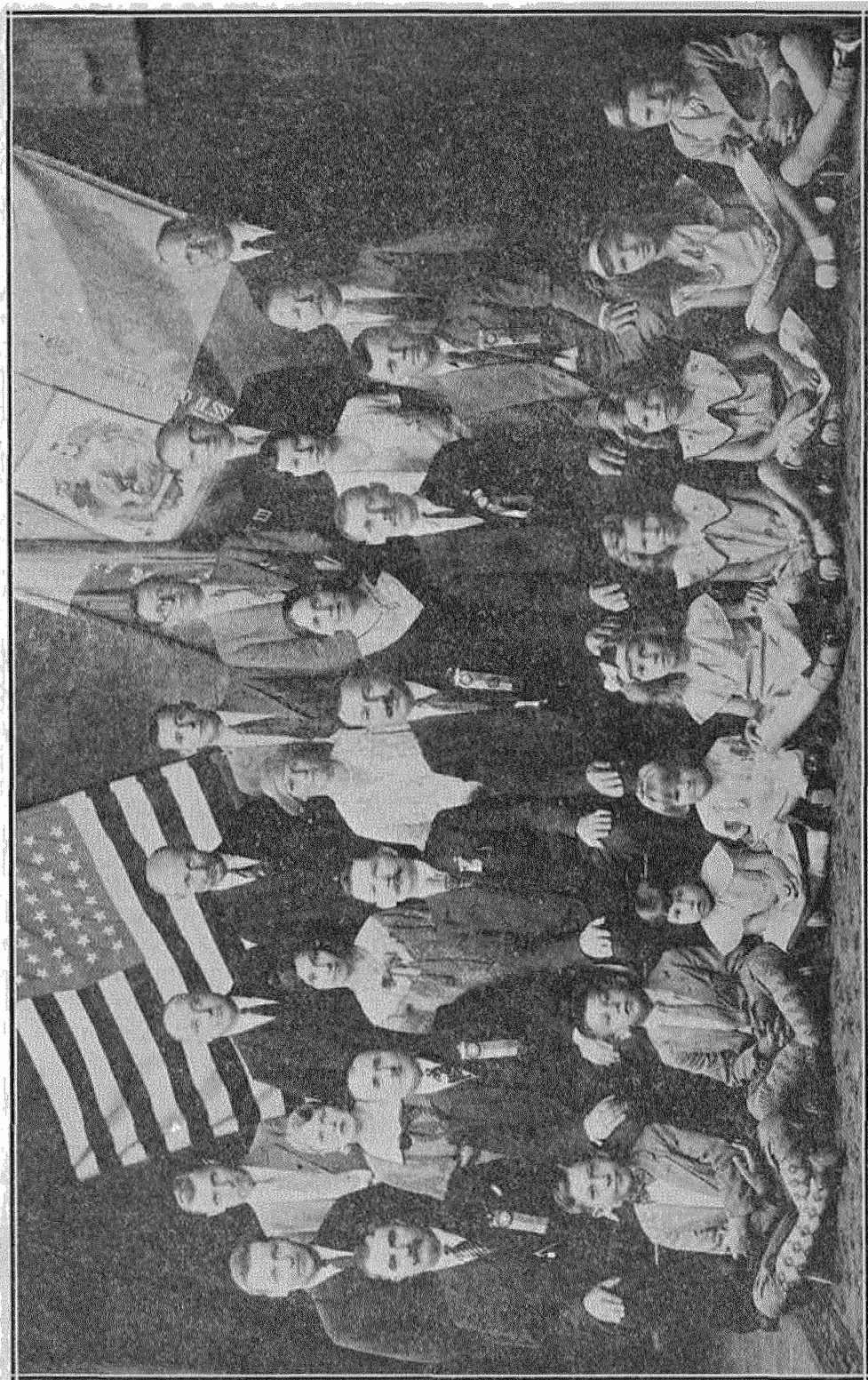
Марнію, вяну я, боюсь заплющить очи,
Щоб мнлий рідний край не вбачився у сні,
Там виє вірний пес, там мати плаче почи
І лічить довгі дні.
Над хатою, як звір, лютує хурговина,
А бідних овечок вовки тягають в ліс...
Верніть мені мою обідрану хатину
І хутір, де я зріс.

Що чую я? невже мої скінчились муки,
Ви кажете мені: вернись в своє село!
Хай сонце опече лице твоє і руки
І серцю дасть тепло”.

О город всіх принад! Нехай з мого почину
Хто хоче йде сюди в багатий пишній край,
Побачу знову я мое село й родину,

Мій любий, тихий рай!

Братство св. Василя, відділ 339 У. Н. Союзу в Філадельфії, Па.

І ВСЯКИЙ НАРОД ПО СВОМУ ДУРАК.

Від коли людина починає думати, від тоді вона застановляється над різницею між собою, а другими людьми. З того вона переходить до застанови над різницею між одними людьми а другими.

В історії людської думки можна теж стрінути такі інтереси. Як видно з приказок, оповідань, жартів, пісень, словом, з усеї творчости людського ума, висказуючої людські думки й почування, люди застановлялися над собою: Чи ми такі, як другі? Коли інакші, то на скільки ми ріжнимся від других? Як ріжнимся, то чому?

Людина не любить думати, що вона сама ріжниться від других людей. Людині все хочеться чути, що є багато таких самих, як вона, що коли є які ріжниці між людьми, то це ріжниці між великими групами людей.

Селянин, стріпнувшись з міщанином, хотів почувати, що так, як він відчуває й заховується, заховується багато других людей, таких селян, як він. Коли ним погорджував пан, то він старався знайти в почуттю рівности з другими селянами оборону своєї вдачі й заховання.

У народній творчости є багато дуже хитрих спостережень про різницю вдачі між ріжними клясами, як селянами, а міщанами, папаними, купцями, попами; про ріжниці між старими, а молодими; про ріжниці між ріжними народами. Та попри влучні спостереження є також багато нерозумних річий, багато хибних заключень, які виходять з упередження одної кляси до другої, одної віри, чи нації, до іншої.

З часом знайшлися вчені, які стали займатися цими річами, які стали спостерігати, а відтак поясняти, ріжниці між людьми, ріжниці між кля-

сами, вірами й націями. Зріст відносин між людьми й народами викликавав зріст зацікавлення людей другими народами, і цих вчених ставало щораз більше. Перед війною вони вже говорили про цілу спеціальну науку, що має займатися характером рас і народів. Себто цих спостережень та вияснювань уже назбиралося так багато, що тільки людина, яка спеціально тому віддалася, може знати все, що в тій справі люди доглянули. Навіть придумали для цієї науки імя, назвали її „етнічною психологією” або „етнопсихологією” (від грецьких слів: „етнос” народ, „психе” душа, „логос” слово, наука; — отже разом „наука про душу народа”).

Та хоча придумано це імя, „наука про душу народа” не робила великих поступів, і багато вчених її навіть за науку не признавало. Прийшла світова війна й звела до безпощадної боротьби держави, а в тих державах ріжні народи. Всякому, зацікавленому в висліді, стало тоді цікаво, як цей або онтой народ буде заховуватися супроти війни; чи дасться він спровокувати до війни, чи піде до війни, а як піде, то як буде в ній заховуватися? Застановлялися люди над цим питанням, бо бачили, що хоча людина є всюди й все людина, коли її протиставити коневі, чи слонові, чи якій другій звірині, але все таки є ріжниця в захованню між Англійцем, а Італійцем, між Німцем, а Французом.

Скінчилася війна, але інтерес до тих студій не скінчився. Бо хоча скінчилася війна, то такі самі події інакші мали впливи в Росії, як в Угорщині, інакші в Франції, а інакші в Англії. По скінченню війни, пішла тиха, некрована, але неменше безпощадна

війна, в якій далі цікаво було знати, як у цій або онтій ситуації будуть заховуватися Французи, а як Німці, а як Американці, і так далі. Під впливом цієї потреби вдержувався старий інтерес до „етнопсихології”, до пізнання й вияснювання різниць між народами.

Навіть як люди не думали других поборювати, а мирно з ними жити, то й це заставляло пізнавати других людей. Так воно було в Америці, де змішалися жити в одному краю люди різних народів. Щоби жити справді мирно, треба було себе пізнати, треба було знати, що другі заховуються в дечому інакше, як ми, та навчитися зносити це відмісне заховання, а цього навчитися можна тільки через пізнання причин відмінного заховання других людей. Різні міжнародні встанови, як приміром Ліга Народів, теж мають на цілі довести до кращого пожиття народів, і тому люди, що щиро працюють для цієї ідеї, застановляються над вдачою різних народів.

Цим обставинам треба завдячити зріст інтересу до питання про вдачу народів і рас. В Америці повстало багато інститутів, де розсліджують різницю у вдачі білих і чорних та різних народностей серед білих. Досі зібрано вже величезні матеріали про те, як різняться різні народи бистрістю спостережень, та смаком в штуці, та в поглядах на релігію. В інших краях зібрано немало даних про різницю між Англьо - Саксами, а романськими народами, як Французами й Італіянами, про різниці між Орієнталами (східними народами), як Китайцями й Япацями, а „західниками”, як „Кавказцями”.

Хоча вже зібрано багато матеріалів про такі питання, ще більше лишається до зроблення. Мимо цього декотрі вчені, нетерпеливі виждати до

кінця таких розслів, пробують уже тепер давати пояснення різниць між удачами різних народів. Автори таких книжок добре розуміють, що це може бути передчасно писати пояснення фактів, заким всі факти зібрані, але вони рішаються на те, бо розуміють, що й з такого пробного вияснювання може бути багато користі тим, які збирають факти.

В Америці появилося багато таких книжок про вдачу Американця. Приміром таких книжок була книжка д-ра Калинса про „дітвацтво Американців”, про котру писалося в календарі Українського Народного Союзу на 1932. рік. Про це варта би знати всякому, кому приходить жити з Американцями.

Вислідом війни можна вважати книжку про Англію, написану німецьким ученим Вільгельмом Дібеліусом, професором англійської мови на берлінському університеті. Ця книжка вартісна для кожного, кому приходить жити або працювати з Англіянами. Вона пробує пояснити багато явищ в вдачі Англіяця, які досі не знаходили ніякого вияснення. Може найцікавішою частиною книжки є уступ, в котрім Дібеліус виводить народний характер англійського народа від саського хлопа, що колись захопив Англію.

Від тих предків має Англієць свій нахил до всего простого, практичного й пожиточного. Його мова проста. Він кожного називає одним „ю”.

Від тих предків має Англієць своє вроджене недовіря до науки, до техніки, та своє покладання на досвід і практику.

Від саських селян має Англієць консерватизм, себто упередження до всякої повинни. Тому Англія задержує старі встанови, навіть хоча вони страшили вже давно своє значіння й служ-

бу. Та хоча він є консервативний, Англієць ніколи не є закамінілим у своїм консерватизмі: коли стара встанова стратить стару службу, він уміє скоро придумати її нову службу.

На ці основні прикмети заціплено довгою політикою королів деякі другі, головню ідеал лицарства й „дженгельменства”. Між цими ідеалами, а первісними пристрастями ведеться в душі Англієця вічна боротьба. Як завзята ця боротьба видно з пристрасти Англієця, коли він собі на неї дозволяє (приміром, коли він поза домом, на чужині). Проявляється ця первісна пристрасть і в його стремлінню до сили, що зробила з Англієця найбільшого побідника всіх часів.

Дещо з іншого боку дивиться на характер Англієця еспанський учений Сальвадор де Мадаріяга, що колись був професором еспанської мови на англійському університеті в Оксфорді, а відтак був представником Еспанії у секретаріаті Ліги Народів та по різних краях. Він написав книжку: „Англієць, Француз і Еспанець”, котра вже викликала широкий відзив та була вже переведена на ряд мов. Як зі заголовку видно, він пробує порівнювати владу трох народів, які він уважає до певного степеня протилежні собі. Він старається доказати, що різниці між Англієцями, Французами й Еспанцями виходять з того, що кождий з тих народів проявляє в своїй душі й діяльності інший душевний чинник: Англієць це людина волі, Француз це людина розуму, а Еспанець це людина пристрасті, почуваша.

Англієць, на його думку, це людина акції, ділання. Все його виховання звершене на виховання людини акції. Тому Англієць мусить себе організувати, дисциплінувати, контролювати, бо цього потреба людині акції.

Як така людина, він спирається більше на досвід, як на розумовання. Тому він дивиться на всяку річ зі становища вжиточности. Тому він матеріаліст. Тому він має таке поважання до всего солідного, масивного, тяжкого. Тому він має високу розвиненість змісл практичности. Тому він цінить високу кооперацію між людьми, про що сказав один бистроумний: „Один Англієць - - дурак, два Англієці — футбалеви меч, а три Англієці то Бритійська Імперія”. З поважання до співраці виходить їх здібність до спонтанічної, сейчасової організації.

З англійської само-котролі виходить глибоке почуття гонору в приватних справах, почуття суспільної служби в урядованню та висока чесність в горожанському життю.

Француза Мадаріяга описує як людину думки. Він старається все передовсім зрозуміти, розяснити. Він чується найкраще, коли він може пояснити явища й події довкола себе. Він не любить, коли щось йому засланя ясний погляд на справу. Коли ходять о акцію, то Француз відзначається передовсім на початку акції, коли ще треба справу розяснити, укладати плян. Пізніше, коли вже йде о само виконання пляну, він проявляє певне знервовання, знетерпеливлення. Доперва поволи, вміру того, як акція усуває набік думання, він набирає розмаху й осягає ту „французьку фурію”, яку сусіди Француза добре знають.

Коли Англієць цінить людей після акції та її вислідів, то Француз цінить їх після розуму. Він не вміє підпорядкуватися другим ні співпрацювати з ними так легко, як Англієць. Він в усему хоче мати свою думку, і цього права ніколи не зрікається.

Як він справу зрозуміє, він любить поставити правило поступовання. й

тоді його держатися як розумового висліду. Він має поважання до права, розпорядку. Він любить порядкувати наперед людське життя, як годинникар придумує й складає годинник. Тому він любить бачити в усему кермуючу руку держави. Він не зносить спротиву проти права, але толерує поступки проти моральности.

Через те, що він хоче передовсім про все думати й думати свобідно, то він хоче усувати все, що може думанню перешкаджати. Він піддається чувству тому, бо боротися з чувством забрало би багато часу від думання. Він любить вигоду, бо він розуміє, що всяка вигода поправляє думання.

Він шанує людей, які показують високо розвинений розум. Французька школа вирабляє передовсім добре думаючих людей. Люди, які проявляють якийнебудь талант у науці, знаходять у французькій суспільности й державі підмогу. Як в Англії найвище становище займають люди, що ведуть людей до акції, „лідери”, так у Франції найвищу верству становлять люди талану, яких так називають елітою, себто вибранцями.

Еспанці, на думку Мадаріяги, ще інакші люди. Це люди пристрасти. Вони хочуть передовсім жити в цей спосіб, щоби переживати глибокі почування. Вони хочуть віддатися глибоким потрясенням. Розум і воля це стрим для почувань, тому і розум і воля в Еспанця слабо розвинені. Коли ним охоплює почування, він віддається йому без застерження, не здержуючи себе, не контролюючи. Так як ці пристрасти бувають всілякі, то й Еспанець виглядає нам повний

суперечностей. Раз він енергічний, раз лінійний. Раз він людяний, то знова жорстокий. Раз він бунтується, то знова резигнує й піддається. На ділі тут суперечностей нема: Еспанець показується такий ріжноманітний, бо він не має на цілі акції, як Англієць, ні розуміння, як Француз, а тільки хоче жити й то жити повно.

Через те він слабкий до організації. Через те він слабкий державник. Через те він добрий тільки до таких організацій, які охоплюють його ціле ество, як приміром до церковної організації в побожних Еспанців. В нього навіть тенденція до анархії, якої нема ні в Англії, ні в Французі. Зате в нього високо розвинене життя родинне.

Багато цікавих думок можна би вивести вже з тих спостережень. Цікаво було би застановитися над питанням, який вплив на життя народа має його вдача? Чи помагає Англієцьви його вдача, чи добре Французови з його, чи помагає Еспанцеви жити щасливо його віддання себе життю. Цікаво було би прослідити вплив цієї вдачі на такі важні справи, як приміром організацію державного життя. Багато цікавих думок насунулося би всякому, хто застановлявся би над такими питаннями. Він навчився би підглядати немало фактів, навіть хочби всі розяснення не в усему відповідали дійсности. Звідси це походить високе практичне значіння таких навіть незовсім обоснованих фантазій для твердого життя, для практичного думання над дійсними трудностями.

Землякам

що збираються раз на рік на Шевченкові роковини співати гимн „Ще не вмерла Україна”.

Ще не вмерла Україна,
Але може вмерти:
Ви самі її, ледачі,
Ведете до смерти!

Не хваліться, що жива ще
Наша воля й слава:
Зрада їх давно стоптала,
Продала, лукава!

Ваші предки торгували
Людськими правами,
Їх продавши, породили
Вас на світ рабами.

Не пишайтесяж у співах
Ви козацьким родом:
Ви — раби, хоча й пани ви
Над своїм народом!

Україна вам не мати:
Є вам інша пані,

Зрадних прадідів пікчемних
Правпуки погані!

Тільки той достойний щастя,
Хто боровсь за його,
Виж давно покірні слуги
Ледарства гидкого.

Виж давно не люди — трупи
Без життя і сили,
Ваше місце — кладовище,
Ями та могили.

Як живі покинуть мертвих,
Щоб з живими стати, —
„Ще не вмерла Україна”
Будемо співати;

Як живі покинуть мертвих, —
Прийде та година,
Що ділами, не словами,
Оживе Вкраїна!

1898

Б. Грінченко.

I. Огієнко.

ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАДИЦІЇ НА УКРАЇНІ.

Українська культура завше відзначалась великою, справжньою демократичністю. Українці в Москві за XVI—XVII—XVIII віки завше були сіячами ліберальних думок, завше були передовими людьми, за що доводилося їм не раз й перетерпіти, а то й покласти життя.

Все життя українське, увесь розпорядок дому, увесь державний наш лад, — все це повсякчасно було демократичним.

Стан прислуги у нашого старого панства ніколи не був пригнобленим, — вона завше була вільною і рівною всім.

Нагадати би ще хоч нашу Київську Академію, де вкупі з сином гетьманським сиділо мужиче дитя. Так, р.

1737 в цій Академії навчались: дітей козацької старшини 22, офіцерських 1, ратушних чиновників 2, купецьких 6, простих козаків 84, міщан 66, ремісників 7, мужичих дітей 39... І ці мужичі діти часто з Академії їздили за кордон і в закордонних університетах кінчали своє виховання... Наша Академія того часу була всесловною і тільки з р. 1784, коли духовенству було наказано приписатись до якогось сословія, ця Академія стає потроху духовною. В самій Академії розпорядок був цілком демократичним, і ще навіть 1759. р. вибирають „вольними голосами кандидатів на должности учителей”, — начало в Академії скасував тільки митрополит Гавриїл Кременецький (1770—1783).

Всі міста на Україні за старі часи мали повне самоврядування: всі урядовці, всі чиновники були виборними, вибирались з самих горожан і завше одповідали тій громаді, що їх поставила.

Наша література з самого початку XIX. віку визначається великою демократичністю. Письменники наші не могли коритись тому стану, який завела у нас Катерина, не могли легким оком дивитися на тяжке кріпацтво ще ось недавно вільного народу. І вже Котляревський 1798. року в своїй „Енеїді” став проти кріпацтва, — описуючи пекло, він запроторив до нього найперше панів і послав їх на великі муки.

У Котляревського читаємо:

Панів за те там мордували
І жарили зо всіх боків,
Що людям льготи не давали
І ставили їх за скотів...

І пани терплять ту саму муку, що нею за життя свого мордували кріпаків:

За те вони дрова возили,
В болотах очерет косили,
Носили в пекло на підпал,
Чорти за ними приглядали,
Залізним пруттям підганяли,
Коли якийсь з них приставав...*)

*) Твори Івана Котляревського, 1909 р., ст. 58.

Стали проти кріпацтва Гулак-Артемівський („Пан та собака” 1817 р., „Солопій та Хівря”), Квітка-Основяненко („Маруся”, „Сердешна Оксана”, „Козыр-Дівка”, „Щира любов”), Марко Вовчок („Ледащиця”, „Інститутка”, „Викуп”, „Максим Гримач”, „Козачка” і інші), а особливо Т. Шевченко.***) В справі визволення народу од кріпацтва наші письменники зробили багато, наша література першою повстала проти цього кріпацтва.

От така наша культура. Кудиб ми не глянули, скрізь одразу побачимо, як багато утворив український народ. Культура наша давня, велика, оригінальна, самостійна, і серед славянських народів займає почесне місце, бере одно з перших місць. Я не міг тут докладно розказати про всю нашу культуру, про все те, що утворив талановитий український народ, — на все це був би потрібний окремий курс. Та вже зі сказаного можна ясно бачити, що народові з такою культурою повинно мати такіж самі форми і свого державного життя...

**) Див. Ан. Василько, Українська література і кріпацтво, К. 1911 р.

СПОМИНИ ПРО ВІТЧИНУ.

Забуть про тебе !.. Ні! Й поки твому сину
Хоч іскорка життя осталася світити,
Він пам'ятатиме пригноблену вітчизну,
Що в долі переважкій зуміла стілько жити
Найкращою за всіх, не маючи й до пині
Дарунків і уваг небесної святині.

Як би то справдилась душі моєї мрія:
Вернувся тобі свобода й міць свята,
На що в дітей твоїх не згасне ввік надія —
Моя лупалаб дужче й краще пісня та.
Але й тоді тебе я дужче покохати
І краще, ніж тепер, не міг би, рідна мати!

Зазнавши ворогів, кайдапів та в'язниць,
В вінку терновім ти дорожчка стала нам,
Твоїм до смерти вірним матери-вдовиці,
Твоїм пригнобленим, зневаженим синам.
І ми тепер із мук твоїх, з твоєї крові
Берем неугасний жар високої любови!

І р о н і я .

Усякий раз, коли іронія долі являється мені виразно, в різкім образі, мені згадується той бідний хлопчище Люї Крессоль.

Це було в часі розрухів, яких наробив був у Альжирі Бу-Амена. Я був тоді поручником при другім полку стрільців у Африці.

Одного дня надійшов наказ вирушити як стій, щоб гонити ворога до Ель-Бед-Фенді. Ми подалися в дорогу і машерували звільна, широкою стрічкою, не зупиняючися три дні і чотири ночі. От тоді то в часі того безконечного походу я пізнав історію Люї Крессоля.

Він мав 20 літ, а виглядав на 15, був дуже малий, саме тільки, що дійшов до військової міри, дуже тонкий, з золотавим волоссям, мов у дівчини, з гарними румянцями, котрих навіть африканське сонце не встигло призмалити, і з великими синіми, задуманими очима. Він був дуже чемний, надзвичайно чемний — річ смішна у африканського стрільця. Його лице мало завсіди якийсь вираз, що не тут його місце, що це хтось на сміх перебраний за вояка і висаджений на великого, білого коня. А що у нього ще більше ніж у інших було охоти до спання, то я поставив свого коня обік його і ми в ночі почали балакати.

— Ну, Крессоль, швидко ти будеш вільний — мовив я.

— Так, пане поручнику. От то моя бабуся буде тішитися!

Я запитав його: — А щож ти робитимеш, коли будеш вільний?

Його дитяча постать набрала якогось урочистого виразу і він промовив дуже поважним голосом:

— Я одержу спадщину, пане поручнику.

Ця відповідь розвеселила мене дуже. Я подумав, які то різні пропорції приймає одна і та сама річ відповідно до людини, що дивиться на неї. І так для цієї нерозвитої душі яка небудь фарма з коровами і свиньми, що дістанеться йому в спадку, являється чимсь дуже великим і факт — одержати в спадку ці маловарті речі є для нього якимись святощами.

Я відповів з нехотя: — О, ти дістанеш спадщину!

Він відповів тим самим набожним тоном: — Так, пане поручнику. От то моя бабуся буде тішитися!

Він повторяв ті стереотипові слова притишеним голосом, мов рефрен коліскової пісні. Цей вояк заховав у собі вдачу малої дитини. Порушений тим, я запитав:

— Ти дуже любиш свою бабуся?

— Чи дуже люблю її? Мій Боже! Чи дуже люблю її!... Цеж головно за для неї я тішуся тою спадщиною.

Гарний собі був цей воячина з тими ясними очима, повними щирости. Він говорив далі:

— Я хочу купити для неї на її старі літа гарну палату, таку, як мають багаті бабусі!

Я зирнув на нього остовпілий. Але в тій самій хвилі я зрозумів, що це сон зломив бідного хлопчища і що він висловлював свої сонні мрії. Та про те я запитав його попросту:

— А скількож ти дістанеш тої спадщини, мій хлопче?

Він відповів: — Я одержу три міліони.

І він розповів мені дуже дивоглядну історію, одну з тих щасливих і рід-

ких пригод, що трапляються раз на сто літ і видаються такими неправдоподібними, що люди називають їх „пригодами з романів”. Це несправедливо, бо пригоди дійсного життя бувають не раз ще дивніші, ще більше несподівані, як пригоди в книжках.

Якийсь Крессоль вивандрував колись до Індії, вмер там і лишив своїм своякам спадщину в сумі 60 мільонів. А що їх було для поділу цієї суми 20 — 20 малих Крессолів, кузенів Люї — то на кожного з них випадало по три мільони.

Це видалось мені таким фантастичним і неправдоподібним з кожного погляду, що я не хотів вірити. Але він показав мені всі свої папери в найкращім порядку: листи французького конзуля, далі листи нотаря — цілий акт в повні автентичний і комплетний. І з дивним браком самолюбства він повторив:

— Алеж то моя бабуся буде тішитися! Вопаж так набідувалася, особливо від коли я пішов до війська.

Він гестикулював живо на своїм білим коні і зовсім не мав охоти спати, впливаючися своїм дивоглядним щастям.

Я ніколи не забуду того щасливого лица, осяяного зорями, тими мовчазливими, тихими зорями, що немов дивилися на наш похід. І крізь глухий гомін та ненастанний шум, який справляють коні в поході, я все ще чую цей радісний голос, як він вимовляє:

— Три мільони, пане поручнику! Три мільони! Це багато грошей, не правда? Це така купа грошей, як у Ротшільда! Кілько би з них можна видавати день-у-день!

Я ніколи не бачив на людському лиці такої безмежної і повної радості.

Всю ніч він снував проекти, що то він робитеме, як буде свобідним.

Другого дня у нас була битва. Це був мій перший огонь. Ще досі я пригадую собі дуже докладно те дивне почуття, яке тоді заволоділо мною. Мені було дуже зимно; мене проймав той прикрий і дошкульний холод, що походить із величезної втоми та довгої безсонниці. Я не міг ніяк отрясти ся з одубіння — страшного одубіння, що стискало мій череп, мов здоровенна жменя якогось велетня. Я нерішучо, якимось неясно і троха неспокійно запитав себе, як буду вести себе під час битви? Чи може мене опанує страх? Але скоро я побачив ворога перед собою, того ворога швидкого, невловимого мов привид, у білих бурнусах розпущених на вітер, що летячи шелестіли під синім небом мов хоругви, з тими хрипливими та пискливими окриками... Коли я почув ті особливі тони, той жалібний свист, який справляють кулі на леті — мій Боже! Тоді я зрозумів, що страх не опанує мене!

В мені не лишилося ані крихітки того, що мучить і півечить нас у життю. Я почув себе неособовим, сильним, згущеним у одну-однісіньку могутню ідею: зберегти життя моїх двадцяти п'яти вояків. Я ані на хвилию не подумав, що можу вмерти, я забув про це цілковито. Я тільки хотів, щоб моїх двадцять і п'ять вояків не померло з моєї вини.

Довкола нас літали кулі з острим свистом, з близька і з далека. Їх було без ліку, вони налітали ненастанно, брєнючи, сичачи, звільна або нагло; вони наближалися, минали, віддалявалися з якимсь любим, проймаючим, дивним дзижчанням; часом одна з них пацне сухо і коротко, то знов інша брєнить тихо, „крешендо”, довго і не-

ясно. Здавалося, мов нас обсіли нараз якісь незримі духи, легкі, насмішливі, жорстокі — це був несказаний і страшний гомін чогось живого ось тут довкола нас, поміж нами, чогось величезного і незримого.

Побачивши значне число тих невірних і розсипавши решту по пустині, ми стали спочивати, і в тій хвилі мені пригадався малий Кресоль. Я почав шукати його, але зразу не міг знайти його. З моїх людей три були ранені; один умер швидко по тім, бо куля розломила йому хребетний стовп.

Другий, на імя Дю, видужав досить швидко, діставши копитом у живіт. Вкінці третій, що звався Кляншар, мав дивне щастя: він завдячував життя своїй військовій книжочці, котру зложив був у двоє і сховав на груди. Куля провертіла всю книжочку і сплющилася на останній обложці. Він потім заховав її собі як дорогоцінну пам'ятку.

А Кресоля не було. Вкінці я знайшов його простертого на землі, з кулею в правім легкім. Але на його лиці грав усміх.

— Це нічого, пане поручнику! Я видужаю і таки візьму спадщину!

Цей ночі він лежав під моїм шатром, поганеньким, малим шатром, чотирикутним, тісним, низьким, у котрому або надто холодно, або душно. Він лежав обік бідного Бре, що швидко вмер.

Другого дня я пішов побачити його. Він ще всміхався тим своїм щирим усміхом, а в його тусклих очах блимало щастя.

— Все дуже добре, пане поручнику, все дуже добре! — мовив він. Але говорячи він плював кровю. Його поклали в посилки і ми рушили назад до Аін-Сафрі.

Страшні ті носилки, ті іронічні ко-

лиски, зроблені для людей, для бідних вусатих дітей, що мають умирати! Це передчасні домовини, пародії дитячих забавок при вході в могилу. Вони дуже болючі, дуже жалібні, ті великі карнавалові коліски. Не похиляється, не всміхається над тобою нічне любе лице — тільки одна жорстока Бабуся-успокійниця, смерть із сонливими очима вколосує тебе.

В часі цілоденного походу я не міг займатися Кресолем, але я поручив його лікарєви. Аж над вечір ми зупинилися на пово і я забажав побачити бідного малого мільонера. Коло носилок я станув, завагався. Моє серце стислося перед цим закритим віком. Я не тремтів підчас битви, але почув страх перед отим замкненим віком. В кінці я промовив лагідно:

— Кресоль, мій хлопче!

Велика мовчанка в нутрі носилок.

Тоді моя рука, тремтячи злегка, відкрила помалу парусинове віко. Він чяпів у носилках скулений у двоє, поморщений мов вялена риба. Його сині очи отворені мали вираз дикого перестрашу.

Він умер, так як умирає багато інших підчас тих страшних поворотів після битви, на тім проклятім, варварським цвинтаровім шляху. Йому дали згинуту як собаці, без крихти повітря, без краплі води. Але в руках він держав зложені в гарнім порядку свої папери про мільонову спадщину.

Мене обхопив гнів, безсильний, паний гнів на жорстокість людської долі, на глузу жорстокість, на злобну іронію долі отсего чоловіка!

Його поховали того самого вечора, коли добре потемніло, щоб Араби не підглядали це місце. А що зовсім не було можливо випростувати його тіла, то мусіли поховати його так, як був, у сидячій поставі, в дивовижно малій квадратівій паці.

Йому викопали дуже глибоку яму.

Молодечий відділ Бр. св. О. Николая, відділ 369 У. Н. Союза в Палмертон, Па.

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНЯ НОША В АМЕРИЦІ.

Послідними часами можна було заважати в Америці зацікавлення українською народною ношею не тільки серед українських імігрантів, але й серед не-Українців. Американські газети здавна любили подавати фотографії Українців, одітих у барвний і багатий узорами стрій. Тепер у крамницях появилися строї, придумані вразно під впливом українських мотивів, а в американських газетах, „магазинах” і книжках появилися статті, присвячені українському народному строю. Навіть на обкладинках „магазинів” попадають кольорові образки, натхнені видом української народної ноші.

Цікаво, що українські імігранти цього зацікавлення українською народною ношею не викликали. Повстало воно серед не-Українців без впливу Українців. Можна сказати, що самі Українці пробували навіть задушувати це зацікавлення. Для більшості імігрантів українська народна ноша була признакою приниженого суспільного становища, і тому вони боролися проти цієї признаки, деколи далеко завзятіше, як проти самого приниження. Ті знова, від яких можна би ждати кращого розуміння справи, воліли плисти з водою та притакувати демагогічно загальній тенденції; вони залюбки говорили проти тих, що хотіли піднести зацікавлення до народної ноші, як проти тих дурків, назадників, а то навіть зрадників народних інтересів, які буцімто добачують у ноші „національну святість”.

Життя, видно, показалося сильнішим і від тих, що бояться, що їх

хтось буде понижувати, як вони одінуть народній стрій, і від тих, що цькували на тих, які проявляли інтерес до народної ноші. Українською народною ношею зацікавилися чу-

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ СТІЙ

(Стрій молодиці є багато скромніший своїми прикрасами як стрій дівчини. Все таки й простота його має красу лінії, яка заставила чужого фотографа ввіковічити її на плиті.)

жинці, добачивши в ній щось такого, що задовольє людську потребу одіня й прикраси. Коли української ноші стидалися ті, що їм занадто живо в пам'яті стояли пониження через цю одіж, коли другі п'ятували зацікавлення одіжю як назадництво, чужі практичні люди знайшли в україн-

ДІТИ В НАРОДНІМ СТРОЮ.

(У цій групі шкільної дівтори одинія дітей на стільки ріжнородні, що група не лудить одноманітністю, а рівночасно на стільки подібні, що вони становлять зілзату цілість.)

ській одежі вдоволення своїх практичних потреб. Замість стати признакою хлопства ноша стала признакою модности. Українські вишивки появилися на виставах модних крамниць, а на модних баях красувалися пані в українських сорочках. Настав переверот у відношенню до української ноші. Ті, що стидалися народної ноші як признаки хлопства, тепер побачили, що її стали носити ті, яких вошч вважають за панів. Українська народня ноша стала модною серед тих, що колись боялися чи стидалися цієї ноші. І ті, що колись плили з рікою та кпили собі з зацікавлення народньою ношею, тепер побачилися в меншости й знова стали плисти з новою рікою, збирати вишивки, вишивати, показувати їх чужинцям і своїм.

Нема чого жалувати ні осуджувати, що життя справило слабодушні побоювання й стид. Треба тільки під-

держати цей новий рух, о скільки він має в собі здорові й красні прояви.

Досвід з популярністю української народньої ноші може нас навчити не погорджати ніяким проявом української народньої творчости. Через те, що твори нацого народа деколи заставляли наших ворогів глузувати над нами або й завдавати нам муки, з того ще не виходить, що вони не мають ніякої вартости. Можна навіть сказати, що якби ворог не відчував в нашій народній творчости ніякої краси, то він не боявся би її й не кпився би над нами. Краса має в собі притягаючу силу, а ця сила, як усяка сила, збуджує страх, а зі страху родиться ненависть, яка знова проявляється бажанням нищити або бажанням поменшити вагу, осмішити.

В українській народній ноші є ця притягаюча сила, ця краса, і в інтересі українських людей лежить, щоби

цію силу як найкраще показувати. Як в інтересі поодинокі української людини, що показує українську народню ношу, так в інтересі українського загалу лежить, щоби чужинці пізнали як найбільше притягаючу силу української народньої ноші, як одного з

ГУЦУЛ І ГУЦУЛКА.

(Хоча мужчина одітий в тяжку зимову одіж, все таки вона так скроена, що підчеркує його силу й зручність. Ось через що польський артист Віткевич, що одушевлявся польськими гірняками з Татрів, признавав вищу красу в строю українського гірняка з Гуцульщини.)

найбільше доступних проявів української народньої творчости. Це треба підчеркнути з усім натиском, бо власне від часу, як в Америці стали популярними українські строї, можна тут часто бачити строї, які не відповідають вимогам практичности й краси, які мають цієї притягаючої сили дуже мало, які може навіть не притягають, а відпихають.

Добра, зі зрозумінням річи зроблена українська ноша має в собі дуже багато цієї притягаючої сили. Український народній стрій, — очевидно, йде мова про жіночий стрій, — притягає багатьома зглядами. Він передовсім практичний стрій. Він не обтяжає людини зимою ні літом. Він складається з досить великого числа частин, так, що деякі частини можна скинути відповідно до погоди. Він практичний і тим, бо він видимо применений для життя людини праці: сорочка пошита так, щоби можна рукави засукати, а спідня одіж приновлена до того, щоби її заняти в разі потреби за пояс.

Він показує красу тіла, філястість лінії тіла, гнучкість стану, силу плечий, повність грудий. Рівночасно український стрій не робить цього в спосіб крикливий. Він скромний, майже стидливий. Українська дівчина може ходити в танку як снувалка, але вона не покаже колін, як це робить Чешка або Мазурка.

Та вже найбільше краси показує український стрій у прикрасах, у вишивках, биндах, поплітках, намистах. Кожда просто частина одіжі прикрашена, а кожда інакше, і кожда достроена до загального взору. Це стремління прикрашувати кожду частину одіння покушує декого переладувати одіння прикрасами. Повстає тоді замість вражіння краси вражіння пересадки, вражіння немаску, обриднення. Цього якраз треба дуже встерігатися тим, що одягаються в народній стрій. Міська людина, головною жінка, має досить високо вироблене почування для барв і ліній, і тому треба народню ношу більше опрощувати. Треба дбати, щоби була вона зістроена в одну цілість, щоби не мала противних собі красок ні узорів. Можна сказати навіть, що найкраще

БОЖА МАТІР З ІСУСОМ.

(Краса українського жіночого одіня така велика, що артисти-малюрі вживають його залюбки навіть у релігійних образах. На отсему образку Божо Матір і ангели змалювані в гуцульському одію. Навіть подерта кожушина на Ісусі захоплює видно малюра цікавим кроєм і узорами.)

українська одіж буде та, що вдоволить бажання краси найменшою скількістю прикраси, найвищою простою.

В український стрій в Америці певно будуть вкрадатися чужі впливи. Це зовсім природно. Вкрадалися вони й в старому краю. Це йому нічого не пошкодить, коли загальний характер строю, вгорі означений, буде захований, а чужі новини будуть зілляті з цілістю в таку єдність, що чужини не буде можна пізнати. Це не така легка справа, і хто цього не вміє, той найкраще держиться відомого взору народнього строю. Хто має до цього талан або школу, той буде старатися

далі обрабляти український стрій на свій лад, після своїх новим вимог і потреб. Українська імігрантка принесла до Америки взори української народньої ноші, а діти імігрантки можуть далі творити щось нового й красивого з цього матеріялу. Може в цій творчості повстане щось відмінного від первісного взору, але цього нема що боятися, бо й народня ноша на Україні була інакша в часи княжі, інакша в часи козацькі, а ще інакша в часи нові, а все таки лишилася питомо українською, себто створеною українськими людьми після певних почувань краси, питомих українським людям.

ГРАМОФОН НА НАШИХ УСЛУГАХ В АМЕРИЦІ.

Перші наші грамофонічні плити (рекорди) прийшли із Німеччини — а були це пісні, наспівані славним оперовим співаком Модестом Менцінським. Заінтересовання грамофоном росло і тому фабриканти грамофонів призадумалися над тим, в який би спосіб знайти собі попит і покуп навіть у найбіднішій хаті. Розв'язку дала їм стара правда: як хочеш бути зрозумілим, то говори їхньою мовою.

В Америці перші „по нашому” заграли Жиди із України. Є між ними запеклі русофіли, але і є такі, котрим наша мова і пісня є милою та майже рідною. Вони то відіграли українські мелодії в Колюмбія Рескорд Ко. 1925 року.

Поїздка Українського Національного Хору під проводом Ол. Кошиця і велике заінтересовання ним з нашої і чужої сторони промовили за тим, що, певно, буде великий попит на наші грамофонічні плити. Під той час рекордовація музики йшло на старий лад, після якого плити шипіли і були дуже дорогі. Плити із наспіваними піснями Українського Національного Хору, видані в Бронсвік Ко., не пішли так, як могли піти, колиб були зняті на новий лад. Попит ріс і тому пущено в продаж наші пісні, зарековдані у Києві.

Кожда компанія, що видавала плити, мала своїх дорадників і впорядчиків. Були це здебільша Жиди і вони то спровадили із України багато потрібного і готового матеріалу. Перерековдані пісні із Києва добре йшли, треба було нових. Нові плити дав (знова Жид) Д. Медовий, актор-співак, що і досі має театральну трупу і дає наші пєси здебільша для жидівської та малоросійської публіки. Ці послідні, якими приїхали, такими діосі остали: хахли, тай годі!

Про пісні, наспівані Д. Медовим, належить сказати, що вони й опрацьовані й відспівані гарно. Багато вони кращі, чим деякі, дані нашими співаками.

Появилися небаром наші народні, патріотичні і церковні пісні, наспівані звісним в Америці артистом-співаком М. Зазуляком; я маю вражіння, що його плити, як і він сам, найпопулярніші по цей бік океану.

На овид відтак прийшов П. Гуменюк, якого награні танці і побутові сцени (Заручини, Весілля, Поправини, Хрестини і т. ін.) дуже припали людям до вподоби і поширилися не тільки між нами, а і між східно-галицькими Поляками і Словаками. П. Гуменюк це доскопаний сільський музикант і фабрикант струнних інструментів. За свої плити багато заробив. До його танків і побутових сцен співала Р. Красновська і Е. Жуковський, пізніше Т. Свистун. П. Гуменюкови і його компанії належить признання.

Один з його гурту, Е. Жуковський, дав на свою руку деякі пісні й сцени, та здебільша вони непристойного та вульгарного змісту. По правді кажучи: не повинні вони бути.

Бачучи, що наші плити продаються знаменито, компанії почали їх реклямувати на велику скалю і співакам та музикантам платити досить великі гроші (приблизно \$100 за обосторонню плиту). Являються дальше плити, котрі наспівав Дилов, Крушельницька, Ємець, Кирстюк, Марущак, Гребснецька, Марія Машир, П. Малець, Т. Свистун, Савицький, Рогальський і другі; дуєти Давиденка і Барчанівної, Жуковських, Шандровського і Тушніва, Дилова і Бражника і ін.; інструментальні гуртки, неправильно називаючи себе: оркестри, під проводом М. Томаса, Барни, Апольського, Когутяків-

Кузянів, Козла, Сербенського, Маїка, Корнієнка, Замуленка-Воронця, Григорчука, Николая, Гули і ін.; хори: (відносно мали невеликий попит). По кілька плит дали: Бандурист з Н.Я.С. під проводом Ю. Кириченка, Боян з Йонкерс під проводом М. Фатюка, Український Хор ім. Лисенка з Джерзи Ситі під проводом А. Гели, Хор учителів-діригентів під проводом М. Г., в продажі були також пісні, наспівані Ужгородським Хоором, Галицьким Бояном і Хором ім. М. Леонтовича та інших.

Згадати належить гурт Цьороха, що вважає себе за руского і наші пісні подає як рускі. Його плити, хоч деякі гарні, між нами не мають попиту, хіба, може між москвофілами з Галичини, яких тут жмінка.

Цікаво: хоч як велика русофільська пропаганда між Закарпатчанами, то все таки московська пісня між ними не приймається. Вона їм чужа. Купують вони наші плити, а їх хори співають українську пісню як своєрідну. Таке саме і з деякими Лемками, що ще досі не отряслися із москвофільства. Вийшли деякі лемківські пісні, а аранжери москвофіли вмістили їх у російських списках. Москалі цих плит цураються і не купують, а компанії, бачучи це, перестають їх уміщувати між рускими. Ізза самого торгубизнесу дістала руска пропаганда між Лемками і Закарпатчанами по голові. Лемківських плит Закарпатські брати не купують, зате Словаки беруть і їх і Закарпатчап. Інтересні ті Словаки: купують наші плити, а коли їм пропонують чеські, то кажуть: Я сом Словак, не Чех.

До поширення наших плит найбільше причинився наш книгар, Мирон Сурмач: підбирав співаків і музикантів, переговорював із компаніями, ручив за збут і замовляв відра-

зу більшу скількість плит. Якби не він, то багато плит не побачили би світа. Із того, що він зробив, то тішиться, хоч на цьому ділі грошей не зробив. Можна твердити, що завдяки йому зарекордовано багато наших мелодій, які булиб у більшості пропали.

Грамофон, ця чародійна скринка, стояла собі на почесному місці у нашій хаті. Веселила вона душу нашого брата і пагадувала вона Край. Дає вона йому розраду і вривається у душу його дітей.

Прийшов суперник, крикливе радіо; сказало: вступися — і бідний грамофон опинився в куті. Та радіо не вповні заступило услужливого все грамофону. Передач наших програм відносно мало і тому вартість грамофону не зовсім упала. (Це так між нами як і між другими народами). Знайшовся прекрасний вихід: збудовано радіо-комбінацію, сполуку радія із грамофоном. Хочеш радіової передачі, то маєш, а бажаєш собі якої своєї пісні чи музики, то постав плиту і почувеш. В Америці все новість попереду: були грамофони, прийшло радіо, а тепер приходить пора на телевізію. Більшість фонографічних компаній вже пішло на бубон, збанкрутували, а ми, якщо хочемо нових наших плит, то саму мусимо про них подбати. Як буде попит, то гроші на видання нових плит знайдуться.

Підчислюючи видані плити, то бачимо, що найбільше наших плит видала Колюмбія Ко. (около 500), Оксей-Одеон (15), Віктор (100), та Бронсвік (75). Коли візьмемо під увагу чисельність нашої іміграції, то виходить, що процентово видано найбільше наших плит. Це свідчить про нашу любов до рідної пісні і до рідного слова.

М. Гайворонський.

Ой, та зажурились Стрільці Січовії

Стрільцька пісня.

Слова і мелодія Р. Купчинського.

На мішаний хор
опрацював М. Гайворонський.

1. Ой, та за-жу - ри - - лись Стрільці Сі - чо -
2. Ой, та за-жу - ри - - лись Стрільці Сі - чо -
3. Ой, не тідся ля - - ше, що поЗбруч то

mf ГЕЙ -

ві - і - , як Збруч річку про - хо - дити
ва - ше, ста - ли дрібні сло - зи ли - ти .
Ще жи - є стрі - лецька сла - ва .

1. Сі - чо - ві
2. Сі - чо - ві
3. та ва - ше

Як збруч про хо - дити,
стали слози ли - ти .
Ще жи - є сла - ва .

1. ЩО ТІЛЬКИ НА-РОДУ ВПА-ЛО ЗА СВО-БОДУ,

2. БУ-ДЕ ЛЯХ ПРОКЛЯТИЙ БАТЬКАМИ О-РА-ТИ,

3. ВЕРНУТЬСЯ ЩЕ ТІ-ї СТРІЛЬЦІ СІ-ЧО-ВИ-ї,

1. ВПА-ЛО ...
2. БАТЬКА - МИ
3. СТРІЛЬЦІ

ВСТЯ-ТИСЬ НЕ БУ-ЛО СИ - ЛИ.

МАТЕ-РЯ-МИ ВО-ЛО ЧИ - ТИ.

ЗАДРОЖИТЬ ТО-ДІ ВАР-ША - ВА.

ПОЛІТИЧНА СВОБОДА В АМЕРИЦІ.

Ми не раз чуємо, що Америка це край свободи. Ми часто повторяємо фразу: „це вільна земля Вашингтона”.

Що під цим треба розуміти, ми не все над цим застановляємося. Звичайно, коли ми хочемо сказати: „Нам цього не хочеться робити”, то ми кажемо якусь фразу про свободу так, немовби ми хотіли сказати: тут нема кому мене заставити це зробити.

Де було кому заставити нас щось зробити? Відомо, в другому краю, де ми жили, заким ми прибули до Америки, десь в Австрії, Росії, Польщі, Мадярщині, чи де там інде. Там були сили, які могли нас заставити зробити нещадно, чого нам не хотілося. В Америці ми можемо знати про неї дуже мало, але ми скоро відчуємо, що тут нема того примусу, який був у старім краю. Тому ми й говоримо про болю й свободу в Америці.

І справді в Америці є широка свобода. Маємо тут право говорити вільно про політичні справи, право писати про них у газетах, право визнавати таку віру, яка нам подобається, і т. д. Але рівночасно є в Америці й примус. Не такий, як у других краях, не в таких справах, як у старому краю, але примус є. Мусимо в Америці платити податок. Мусимо посилати дітей до школи. Мусимо навіть іти на війну, як держава цього захоче. Отже здавалося би, що Америка не знає свободи, що й Америка не є вільним краєм. Як мається річ на ділі? Чи Америка справді край свободи?

Мус і свобода.

В Америці є примус, але рівночасно Америка є краєм свободи.

В Америці є примус в багато справах, бо ніяка суспільність не може

жити разом, у ладі й порядку, без примусу. Якби кождий міг робити те, що йому подобається, не було би ніякого порядку, а тільки вічна борня між людьми. Через те суспільність заставляє нас держатися певних правил. Ми мусимо шанувати право другої людини жити спокійно. Ми не можемо непокоїти других людей, порушувати їх тілесно або маєтково, не можемо важити на їх життя. Як ми порушуємо ці права супроти других, або хтось порушує ці права супроти нас, то суспільність вмішується в справу й силою заставляє непослушного слухати правил громади.

Такий примус існує й в других краях, що не хваляться свободою. Коли Америка підчеркує, що в неї мимо примусу існує ще й свобода, то вона розуміє, що примус в Америці існує тільки на те, щоби забезпечити всім горожанам свободу руху в означених законом межах. У давнину, приміром признавано свободу особи тільки деяким людям. Другі, раби, її не мали: їх пани могли заставити їх робити все, що панам подобалося. В Америці рабство заборонене.

Америка признає ще далі, що суспільність може заставляти людину робити щось тільки після певних правил, згори встановлених відповідним способом. Отже людина є вільна від самовільного поступовання людей, що мають владу. Людину можна в Америці заставити тільки тоді, коли на це є відповідний закон, загально всіх обов'язуюче правило.

Коли людина не послухає закона, уряд, себто люди, яким громадянство віддало владу, заставляють людину держатися закона. Це є примус. Такий примус існує й в других краях.

Мимо цього Америка слушно хвалиться, що вона є вільна країна, бо в Америці урядник не має права поводитися самовільно з людиною, що не слухає закона, але має обов'язок поступати з ним після певних правил, які мають на меті захороняти людину перед надужиттям примусу урядниками.

Свобода громадянська, а політична.

Свободу в цім напрямі називається свободою громадянською, для відріжнення від ще іншої свободи, яка стоїть у звязку з підбором людей, які мають заступати громадянство в виконуванню примусу громади над особами. Давніше саме вся влада спочивала звичайно в руках пануючої родини. Ввесь примус у державі виконувався в імені монарха. Він правив людьми, поки жив. По його смерті його власть переходила на другого члена його родини. Влада була дідна в родині, себто переходила з одного покоління на друге, як нині ще переходить маєток. Люди мусіли повинуватися волі такого пануючого або наразитися на те, що їх заставлять карами повинуватися.

На місце цього способу передавання влади заставляти людей повинуватися законам заведено в багатьох краях інший спосіб, який полягає в тому, що ті самі люди, які мають повинуватися законам, мають вплив на вибір людей, яким віддається право примусу над другими людьми. Це право встановляти володітелів це теж свобода. У відріжненню від особистої й громадянської свободи її називають політичною свободою.

В Америці політична свобода проявляється передовсім правом голосування. Голосованням люди встановляють, вибирають, людей, які мають робити закони та переводити їх у життя. Нині це право видається самозрозумілим, але не все воно так було,

навіть в Америці. Право політичної свободи має й в Америці довгу історію, себто воно розвивалося поволи й довго. Англійські імігранти, що становили більшість в американських колоніях, принесли зі собою звичку вважати короля жерелом влади. Його слово було приказом, законом. Урядники були йменовані ним. Доперва з часом в Англії добилися права голосування великі пани, багаті купці, добилися довгою, впертою боротьбою. Коли в Америці зложено англійські колонії, в англійськiм парламенті були заступлені самі багаті кляси, шляхта, купці, промисловці, а бідні кляси, селяни, робітники не мали права голосування. Хто мав маєток, мав голос, хто не мав маєтку, не мав голосу. Пощо йому голосу, — думали люди, — коли він маєтку не має?

Боротьба за політичну свободу.

Такі аристократичні погляди були загально поширені не тільки в Англії, але й в англійських колоніях. Як в Америці стали організувати інституції та вибирати їх урядників, то право вибирати признавано тільки людям, що мали маєток. Навіть у часи американської революції революціонери не побивалися за право голосування для немаючих людей. Вони хотіли позбутися королівського вмішування в накладання податків на колонії, але не хотіли зовсім поширення права голосування на людей без маєтку. Коли після успішного закінчення революції забранося до організування нового уряду, то виключено від голосування кілька кляс людей. Передовсім, не мали права голосу чорні раби. Далі майже в кождім стейті право голосування було обмежене до людей, платять безпосередний податок маєтку. Кандидатам на різні уряди ставлено за обов'язок мати великий маєток, а деколи й визнавати сяку або

онтаку віру. Наконєць, навіть найбільшому революціонерови тих часів не прийшло на голову, щоби признати право голосовання жінкам.

Та зараз по проголошенню Деклярації Независимости піднято питання, чи не належиться голос при виборах і людині без маєтку. Пішла агітація, боротьба, в котрій справу передискутовано з усіх боків. Багато визначних людей американської історії, як Вебстер, Медисон, Гемилтон і Джеферсон, боялися дати право голосу бідним людям, головню по містах. Ще в 1821. році на конституційній конвенції в стейті Нью Йорк говорив один бесідник, що права надати виборче право бідним притихла, бо всі зрозуміли, що й демократія може бути посунена за далеко. Мовляв, де тільки цього пробовано в Європі, проба все покінчилася невдачою, зростом корупції, несправедливости, насильств і тиранії. Говорив бесідник: „Бідні не мають інтересу в правлінню, бо вони не мають маєтку, в Провидіння вже так зробило, що бідні все будуть у нас. Якби робітникам дати право голосувати, то вони стали би занедбувати роботу та почали би займатися політикою, до якої вони не надаються. Поширення виборчих прав на всіх білих людей на рівні потягнуло би за собою руїну уряду та загальну руїну”.

Проти таких страшних пророцтв прихильники загального голосовання підносили як аргумент, що кождий чоловік має „природні” права, яких йому ніхто не може відібрати. Правда, вони признавали, що заведення рівности це тільки досвід чи проба, але запевняли, що вона спирається на засади, виразно проголошені Деклярацією Независимости: „уряди беруть свою владу від згоди тих, ким вони правлять”. Вони теж говорили, що бідний чоловік, який має тільки свою

працю на продаж, потребує голосу для власної охорони ще більше, як люди маєтку. Вони перечили, буцімто інтелігенція й моральність держалася тільки маєтних. Вони кпили собі з думки, що люди без маєтку є представлені в уряді, хоча не мають права голосу. Вони грозили, що люди без голосу рішені добути його собі, та радили укладачам конституцій дати право голосовання добровільно, як ждати, аж безголосні добудуть собі його довгою боротьбою.

Як звичайно діється з боротьбою за новину, боротьба за поширення виборчого права мала немало трудностей через помішнання двох понять: республіки й демократії. Ми часто ще й нині говоримо про республіку й демократію, гейби вони означали одно й те саме. Так воно не є: республіка може бути демократична, але не конче. Бо були республіки зовсім недмократичні. Республіка значить просто, що край не має абсолютного пануючого. Республіка, однак, може бути правлена й без пануючого дуже малою клясою людей при повній безголосости населення. Уряд може бути виборний, але право вибору може бути дуже обмежене до певного малого числа людей.

З другого боку, демократія значить правління народом, себто всіми людьми. Через довгі роки 19. століття край, у яким голосують всі дозрілі мушцини, вважався демократичним. Зате в 20. століттю вже не вважалось би демократичним краю, який виключає від виборів половину людей за те, що вони не мужеського пола.

З цього видно, що американські політики, які вкладали Деклярацію Независимости, ще не сказали послідного слова демократії, але лишили ще багато до сказання слідуочим поколінням. Боротьба за поширення ви-

борчих прав в Америці була довга. В стейті Нью Йорк вона велася дуже завзято. В 1826 році ведено горячу агітацію, роблено демонстрації, паради, збирано підписи під петицію. В стейті Ровд Айленд агітація довела до горожанської війни, коли приклонники широких виборчих прав повстали проти уряду. Доперва, як уряд застрашився цим повстанням (1842. року), поширено виборчі права на безмаетних людей. В Англії теж аж по кровавих заворушеннях надано всім мужчинам виборчі права. Остаточно по всіх краях англо-саксонської раси по довгій боротьбі надано всім мущинам право голосовання.

Свобода політична для чорних.

Горожапська війна підняла друге питання, а саме поширення права голосовання на муринів, себто чорних людей. Републіканська партія, з котрої вийшов Лінколн, що проголосив визволення з рабства чорних людей, сподівалася, що чорні будуть голосувати за партією, й тому вона добивалася права голосовання для муринів. На це ріжні південні стейти похвалювали закони, якими муринам відобрано право голосовання. Треба знова було вести довгу агітацію, заким прийнято нову поправку до конституції, якою заборонено стейтам позбавляти людину голосу при виборах за його расу, кольор шкіри або за його колишне рабство. В цей спосіб заведено виборче право для муринів мужчин.

Менше-більше в той самий час виборчим правом зацікавилися жінки. Ще на конституційній конвенції в стейті Нью Йорк в 1867. році вони предложили дуже вимовну петицію за правом жінок до вибору. Петиція мала 80,000 підписів. Вона спиралася на засаді, що влада повинна походити від тих, якими правиться. Жінки теж

платили податки та були зацікавлені в виборах, як мужчини. Як робітники без маетку потребують захорони своїх інтересів при помочи голосу, так само жінки потребують захорони при помочи голосу для своїх інтересів. Жінки вказували, що коли вони добилися вже права мати особний маеток, право ходити до шкіл, право до професій, то так само пора вже мати право голосувати. Словом, вони майже повтаряли ті самі аргументи, які недавно підносили безмаетні мужчини за своїм правом голосовання.

Політична свобода для обох полів.

Жінкам прийшлося боротися довго без виглядів на побіду. Лишень у деяких стейтах, де жінок було мало, надано жінкам право голосовання в деяких справах. Одна тільки територія Вайоминг вже в 1869. році надала жінкам необмежене право голосовання й задержала це й після допущення території до Злучених Держав як стейт Вайоминг. В 1893. році жінки дістали право голосовання в стейті Колорадо, а в три роки опісля в Айдаго й Юта. Після цього в агітації наступила перерва. Ожила агітація аж знова в 20. століттю. В 1910. році надано жінкам виборчі права в Вашингтоні, в 1911. році в Каліфорнії, в 1912. році в Орегоні, Канзасі й Арізоні. Аж війна принесла їм несподівано побіду, коли в 1919. та 1920. році знесено всякі ріжниці в виборчих правах між мужчинами й жінками.

Зі знесенням ріжниць щодо голосовання між багатими й бідшими, між чорними й білими, між мужчинами й жінками настала нарешті в Америці повна політична демократія. Тепер може Америка сказати, що в ній правлять вибранці народа, найширших кругів громадянства.

Однак ще й тепер є обмеження виборчих прав. Ще й нині не голосує

кожда особа, що жиє в Америці. Не голосують передовсім люди, що не стали горожанами краю, бо вони не знають законів, не знають добре порядків краю, не зацікавлені в краю, який для них є чужий, або могли би легко кермуватися чужими інтересами.

Не голосують далі люди за молоді, бо тільки дозріла людина повинна мати право рішати про долю краю. Не голосують про місцеві справи люди, які в місци не живуть. Обмежується далі право голосовання тих людей, що не вміють читати й писати. Не голосують особи слабоумні та злочинці, бо такі люди не причинилися би до поправи уряду, але до його погіршення.

Поза тими обмеженнями Америка признає в засаді рівне право виборче кожній людині без огляду на її віру, маєток, расове походження чи пол. У практиці справа певно не виглядає так ідеально, як говориться у закопі. В практиці партія, що має владу, часто надуживає своєї влади, щоби виключити від виборів немилих або ворожих собі людей. Та ці зловжитки не зачіпають самої засади політичної

свободи. Такі зловжитки повинні заставляти людей не виступати проти засади демократії, а тільки до боротьби проти зловжитків.

У практиці теж виказує демократія Америки ще інші недостачі. Маса виборців не все вибирають найкращих представників, яких можна вибрати. Часто вибір паде на гірших людей. Це знова не є хиба самої демократії, бо й другі способи підбору людей до влади теж часто кінчаються злим підбором. Хто вибирає, той може помилитися в своєму виборі. Демократія була би зла, якби маса виборців уперто вибирали злих представників, якби маса виборців свідомо вибирали до влади людей, яких вони знають як невідповідних. Такої тенденції маси не показали, тоді як пануючі часто вперто вибирали невідповідних представників.

Американська система правління, система демократії, не є ідеальна, найліпша, без похибок. Вона ще й нині має багато недостач, але вона має в собі самій здібність поправляти ці недостачі, які тільки покажуться.

П. Якубович.

ПЕРЕД СВІТОМ.

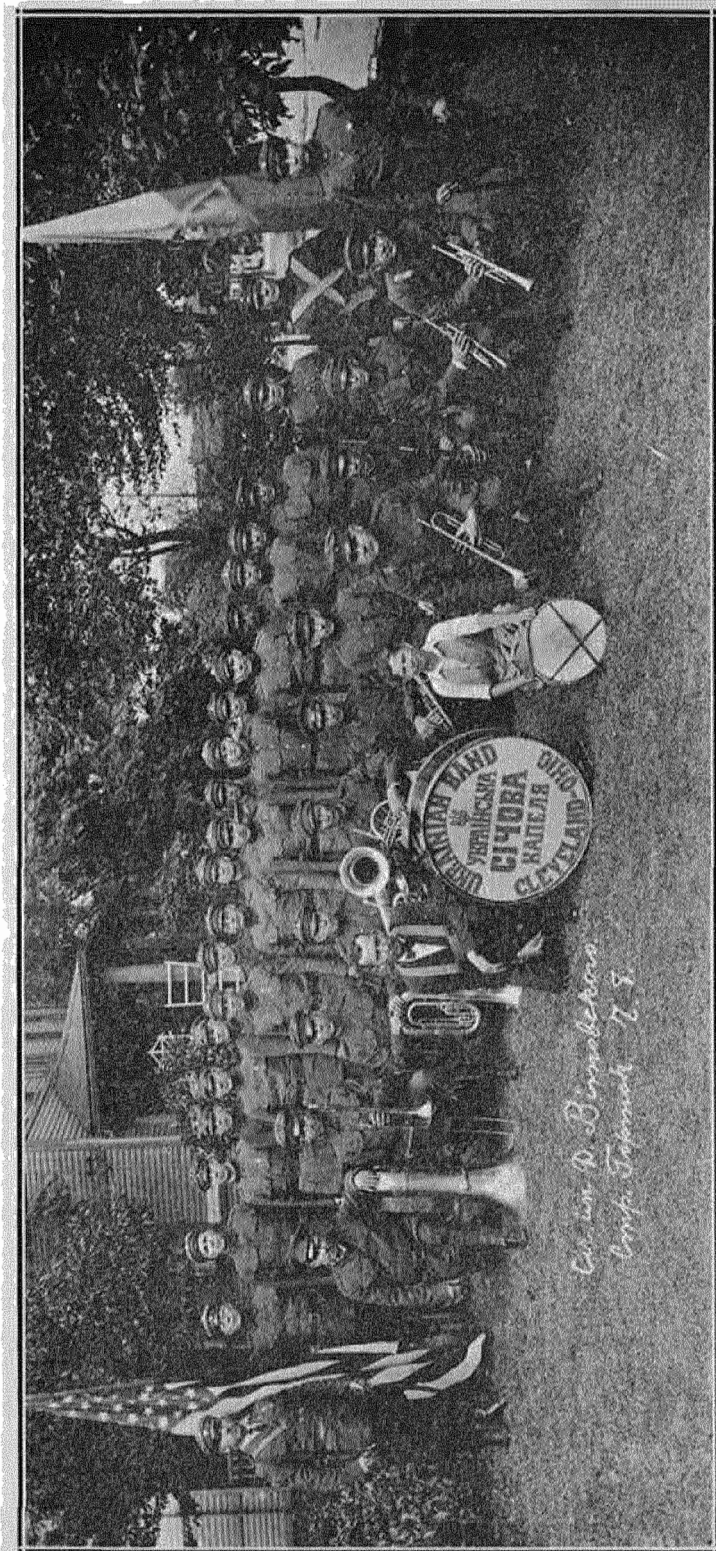
Стогнала і дико ревла хуртовина,
У темному лісі вовки завивали
В ту темну ніч, як невольницькі руки
Коліску мою колихали.
Година жадана уже наближалась:
Ніч одна минула — і світло засяло,
Не стало несправди, образ безодвітних,
Невольництва й панства не стало.
Але перед світом ще пуги лящали,
Ридання ще й стогін лунали...
Не співи веселі, недобрі бажання
Я чув, як мене колихали.
Батьками моїми ображені люде
Малого мене проклинали:
„Бодай не зазнало ти щастя ніколи,

Бодай ти зачибло! — казали.
Бодай тебе сонце не гріло у літі!
Хай місяць для тебе не світить!
Лиш тяжкі образи та гірка неправда
Тебе хай стрічають у світі!”
Проклята неволя давно вже минула,
Невольницька клятва на мні ще лежить:
І сонце не гріє і місяць не світить,
І серце від злої образи болять.
І все мені сниться: реве хуртовина,
У лісі вовки завивають,
А темною нічою невольницьі руки
Коліску мою колихають.

З московського переклада

Маруся Полтавка.

*С. м. Д. Вітовський
Великий Тарнопіль 1918*

Січ ім. Д. Вітовського, стр. гурток ч. 8, в Клівленд, Огайо.

ОСТАННЯ ЛЕКЦІЯ.

(Оповідання малого Альзатця).

Того ранку я був дуже спізнився до школи і сильно боявся, що будуть сваритись, тим більше, що пан Гамель казав нам, що буде питати про дієприкметники, а я не знав про них ані слова. На хвилю прийшла мені була гадка не піти до школи і побігти в поле.

Було так тепло і ясно.

Чути було, як свистали дрозди на краю ліса, а на луці за тартаком Прусаци відбували екецирку. Те все приманювало мене більше, ніж правила дієприкметників; але я переміг себе і побіг хутко до школи.

Минаючи мерю, я побачив, що люди стоять перед ґратками з оголошеннями. Два роки звідси розходилися всі лихі новини про проґрані бої, реквізиції, розпорядки командантури, і я думав не задержуючись: „Що там ще знов?”

Коли я біг поуз це місце, коваль Вахтер, що був там із своїм челядником, крикнув на мене, читаючи оголошення:

— Не спішися так, малий: прийдеш ще на час до школи!

Я подумав, що він кпить собі з мене й увійшов, задиханий, на маленьке подвір'я пана Гамеля. Звичайно, поки зачалась наука, був великий галас, що аж на вулицю чути було замикання і одкривання пульпітів, голосне й хорове повторювання лекцій, причім затикано собі уха, щоб ліпше розуміти, і стук грубої лінійки по столі: „Трохи тихіше!”

Я важив на те, що при тім галасі дістанусь непримітно до лавки; але того дня було спокійно, як у неділю.

Через відчинене вікно я побачив, що мої товариші вже були на своїх місцях, а пан Гамель ходив по клясі. Треба було відчиняти двері і входити при тій великій тиші. Подумайте собі, як я почервонів і налякався! Пан Гамель поглянув на мене без гніву і сказав дуже лагідно:

— Йди скоро на місце, Франку; ми мали зачинати без тебе.

Я всунувся в лавку і зараз сів коло свого пульпіта. Аж тепер, коли я трохи прийшов до себе зо страху, я зауважив, що наш учитель мав на собі свій гарний зелений сурдут, жабо в дрібні складки і чорну шовкову вишивану шапочку. Та й уся кляса мала якийсь незвичайний і святочний вигляд. Але що мене найбільше здивувало, то це те, що я побачив у глинбині залі, на лавках, які стояли звичайно порожні, людей із села, що сиділи мовчки, як і ми, старого Гавзера з шапкою в руці, давнього мера, давнього громадського урядовця і ще кілька осіб. Всі ті люди виглядали сумно: Гавзер приніс старий буквар, обдертий на краях, і тримав розгорнений на колінах, а поперек сторінок лежали його великі окуляри.

Коли я дивувався ще всьому тому, пан Гамель вступив на катедру і тим самим лагідним і поважним голосом, яким привітав мене, промовив:

— Мої діти, це останній раз я вас учу! Прийшов наказ з Берліна, щоб у школах Альзатції і Лютарингії учти тільки по-німецьки... Завтра приїде новий учитель. Сьогодні остання ваша лекція французького. Прошу вас, уважайте дуже!

Цих кілька слів зворушили мене. А, А, негідники, ось що вони оголошували в мерії: „Це остання моя лекція французького!”

А я ледви умів писати! І більше не буду вже вчитись ніколи! Треба стати на тім. Як я жалував тепер змарнованого часу, всіх пропущених годин для того, щоб побігти за гніздами або сконзатись по Сарі. Книжки мої, граматики, біблійна історія, що ще перед хвилиною були для мене такі нудні, такі тяжкі до ношення, видавались мені тепер старими приятелями, котрих було мені тяжко покидати. Так само і пан Гамель. Думка, що він поїде, що я не побачу його більше, вигнала з моєї голови пам'ять про всі кари і удари лінійки.

Для того, щоб пошанувати цю останню лекцію, він надів свою святкову одягу, і я зрозумів тепер, пощо прийшли ці старі селяни. Цим вони наче виявляли жаль, що не приходили частіше до цієї школи. Це був також спосіб подякувати нашому вчителю за його сорокалітню службу і віддати честь отчизні, що полишала їх...

Коли я так роздумував, я почув раптом своє ім'я. На мене прийшла черга відповідати. Що я дав би був за те, щоб уміти виголосити ціле навісне правило про дієприкметники голосно, без помилок; але я заплутався зараз на перших словах і стояв за лавкою, мнучись, з тяжким серцем, не сміючи піднести голови. Я почув, як Гамель сказав до мене:

— Я не буду сварити на тебе, мій Франку; ти й так уже досить покараний! Бачиш, що вийшло! Що-дня говориться: а, ще є досить часу! Завтра виучуєш! А бачиш, до чого дійшло! Ах, це було найбільшим несчастьям нашої Альзатії, що відкладано науку на-завтра! Тепер ці люди мають пра-

во пам'ятати: „Що! Ви маєте претензію бути Французами, а не вмієте ані говорити ані писати своєю мовою!... Але не тільки ти, мій бідний Франку, завинив! Ми всі маємо багато в чім собі докоряти. Ваші батьки мало дбали про вашу науку. Вони воліли посилати вас на роботу в поле або на фабрику, щоб заробити кілька су.

Опісля зачав нам пан Гамель говорити про французьку мову, мовлячи, що це найкраща мова на світі, найвиразніша, найсолодша: що треба її плекати у себе і ніколи не забувати, бо народ навіть у неволі, доки захоче свою мову, то так як би тримав ключ від своєї вязниці, ключ, що увільнить його з кайданів. Потім він узяв граматику і читав нам лекцію. Я дивувався, що я так усе розумів. Те все, що він говорив, видавалось мені таке легке. Мені здається, що я ніколи так уважно не слухав, а вчитель знов не пояснював ніколи з такою терпеливістю. Здавалось, що перед відходом хотів нам передати все своє знання і відразу вложити нам його в голову.

Лекція скінчилася, наступило писання. На той день пан Гамель приготував був зовсім нові взори, на котрих було написано гарним письмом: Франція, Альзатія, Франція, Альзатія. Це були неначе маленькі хоруговки, розвішані по класі над нашими пульпітами. Варто було бачити, як кожний пильнував писати красно і яка було тиша! Чути було тільки скрип пер по папері. До класи влітали хрущі, але ніхто не звертав на них уваги, навіть зовсім малі хлопці: вони тільки намагалися виводити значки старанно, совісно, наче це були французькі слова... На шкільнім даху воркували потиху голуби, і я подумав, прислухуючись до них:

— А може і їх примусять воркувати по-німецьки?

Від часу до часу, коли я підносив очі від зшитку, бачив я, як пан Гамель стояв нерухомо на кафедрі і вдвлявся пильно у всі предмети, наче хотів у своїм погляді забрати з собою увесь цей шкільний домик... Подумайте! Сорок літ на однім місці, з тим обійстям і з тою клясою. Тільки лавки, пульпіти вигладились, повитирались через уживання, горіхи на подвірі повиростали, а хміль, що він сам засадив, обвивав тепер вікна аж до самого даху. Як гірко було цій людині покидати все те, коли він чув, як нагорі ходила його сестра по покою і пакувала скрині; вониж мали на другий день відїздити, покидати край назавсїди.

А всеж таки йому стало сили докінчити з нами науку. Після писання була лекція історії; нарешті найменші учні читали хором: ва, ве, ві, во, ви. В глибині залі заложив Гавзер окуляри і, тримаючи обома руками свій буквар, виголошував букви разом з

ними. Видно було, як він також намагався щось навчитися; його голос трясся од зворушення, і це виглядало так смішно, що нам хотілось і сміятися і плакати. Ах, як я памятаю цю останню лекцію...

Зненацька годинник на вежі вибив дванацяту годину. В тій хвилі труби Прусаків, що вертали з екзецирки, відозвалися під нашими вікнами... Пан Гамель став на кафедрі дуже блідий. Ніколи він не видавався мені таким великим.

— Мої приятелі! — сказав він. — Мої приятелі! Я... я...

Його стиснуло щось за горло. Він не міг скінчити цього речення.

Потім повернувся до таблиці, взяв кавалок крейди і, притискаючи з усієї сили, написав як міг найгрубше: „VIVE LA FRANCE!”

Він лишився так, приперши голову до стіни, і, не говорячи нічого, дав нам знак рукою:

— Скінчилося... Йдїть!

Альфонс Доде.

Ф. Шелудько.

Щ А С Т Я.

Раненько в царині стояло
Веселе щастя близь села,
І пильно-пильно доглядало
В село, хто їде відтілля.

Воно людину вибирало,
Когоб найліпше привитать,
Кому оддять себе в поталу,
Йому проміням все сяять.

Ось пишло цугом, шестернею,
Берлином новим, дорогим,
Гапая ситий пан з сімею,
Бїжать лакеї перед ним.

Гидливо щастя одвернулось,
Воно не хоче в пана жить:
Життя не знає цей, лиш ліність,
Себе самого не глядить.

Ось пішки їде з села багатий,
В кишені гроші аж бряжчать,
Убраний в рамя: діри, лати,
І їсти чоботи хочать.

Йї від цього щастя одвернулось,
Бо бідна в темного душа:
Вона до злата пригорнулась,
Наживи, йї тільки, все бажа.

Їде й убогих вірна пара,
Як квіти в літі молоді,
У очах світиться кохашя,
Надїї дужі та ясні.

До цих бігом майнуло щастя,
Та що! „Не треба! — ті йому, —
Ми щиро мусимо кохаться,
І цим щасливі у всьому”.

РІДНА МОВА.

Рідна мова в рідній школі!
Щож брентить нам чарівніш?
Що нам ближче і миліш
І дорожче в час недолі?

Рідна мова! рідна мова!
Що в єдине нас злива, —
Перші матері слова,
Перша пісня колискова,

Як розлучимось з тобою,
Як забудем голос твій,
І в отчизні дорогій
Говоритимем чужою?!

Краще нам нікими стати,
Лекше гори нам нести,
Ніж тебе розінясти,
Наша мова, наша мати!

Ні! в кім думка прагне слова
Та в майбутнім хоче жить,
Той всім серцем закричить:
„В рідній школі рідна мова!”

І спасе того в недолі
Наша мрія золота,
Наше гасло і мета:
Рідна мова в рідній школі.

О. Олесь.

ЧИ СТАТИ МЕНІ ФАРМЕРОМ.

Таке питання досі ставало перед імігрантом досить рідко. Хоча він звичайно походив зі селян, він працював у місті, у фабриці, копальні, або на якомусь купецькому підприємстві, брав точно свою робітничу заплату й, якщо думав про поворот до землі, то думав про господарство в ріднім краю, де він родився. Кожда криза відбирає імігрантови постійну робітничу заплату, цю головну приману, яка його держить у місті й на чужині. Він думає про поворот до рідного краю. Та це часто неможливе. Тоді він думає про вихід на ферму, про те, щоби стати фермером.

Стати теж може подібне питання перед дитиною імігранта, яка думає над вибором звання. Вона могла наслухатися багато від родичів або їх знайомих про красу фермерства, вона могла начитатися про це саме в книжках або в пресі, вона могла стрінутися з підбехтуючою фантазією штукаю в театрі або промовою, — словом, у якийсь спосіб могла зродитися

в дитині думка: чи не статиб її фермером.

Це питання дуже важне й трудне до вирішення. Воно значить стільки, що рішити, яке звання найкраще для людини. Щоби на нього відповісти, треба взяти під увагу цілий ряд обставин, головно признак людини, до якої відноситься питання. До фермерства повинен чоловік братися тільки тоді, коли він до цього надається, коли його вдача й характер й знання такі, що в фермерстві буде мати успіх і буде чути ся щасливим. Є люди, які добувають собі дуже добрий успіх у місті, у фабриці, в майні, в крамниці, а які ніколи на фармі не вдержалися би. Тому треба розглянути, яких прикмет треба для успіху на фармі, і сказати отверто, які люди на ферму не надаються.

На загал можна сказати, що фермерство вимагає дуже різнородного талану. Рільник мусить бути злукою природника, бизнесмена, механіка й робітника.

Фармер як природник.

Передовсім фармер усе був природником. Він мусить розумітися на рості рослин і звірят. Він мусить мати про це широке знання, яке можна набути або через виховання на землі або через довгу науку в відповідних школах, получену з практичним приміненням цього знання на землі. Колись виховання на селі було знаменитим підготованням до заняття рільництвом. Книжкова наука про рільництво не була велика. Нині наука про рільництво розвинулася широко й дає стільки пожиточного знання, що рільникови без неї тяжко обійтися, бо тяжко відержати конкуренцію з другими рільниками, які таке знання мають.

Наука збирає досвід других фармерів з других околиць, далеких країв, та додає до цього висліди розслідувань учених.

Рільник як робітник.

У старім краю рільник був передовсім робітником. Його машинерія була проста. Вона складалася з воза, плуга, борони, плужка, коси, серпа, ціпа, граблів, вилів, сокири, й тим подібних приладів. Всіми цими приладами він працював при помочи своєї власної сили. Майже кожда така праця була тяжка. Як попрацював при косі або серпі цілий день, він був готов кластися на спочинок. У нього було мало часу на розривку, розмову або читання. Тілесна сила й справність була першою умовою старо-краєвого рільника. Сильний чоловік і сильна жінка, з порцією здорового розуму, давали собі раду з питаннями управи рілі.

У новому фармерстві машинерія грає далеко більшу роллю, як вона грала давніше. Однак, тілесної сили й справности ще далі треба. Могло би

здаватися, що цю справність можна так легко набути. Однак, коли прийдеється обертати вилами, або доїти корову, або рубати сокирою, тоді доперва покажеться, що не так це легко мати тілесну справність. Як не легко навчитися кидати добре опукою в „безболі”, так і не легко знати всі тілесні праці, злучені з рільництвом. Дозрілій людині, що не мала ніколи нічого до діла з рільництвом, тяжко стати добрим фармером. Починати вчити свої мясн до цієї праці треба змалку. Добрий фармер мусить мати справність робити фізично й любити фізичну роботу.

Правда, багато фізичної роботи можна лишити на других, але для цього треба фармерови мати більше капіталу. Зрештою, в фармерстві нагляд над робітниками має свої мсжі, бо коли в фабриці один чоловік може наглядати тисячі робітників, то на фермі він не міг би наглядати й десятка. Тому на фермі все таки багато фізичної праці лишається на властителя. Там найбільше праці з других людей буде мати той, що самий працює попри других, як рівний з рівними, а рівночасно робить усе, щоби вони були вдоволені.

Фармер як механік.

Новочасне фармерство вживає багато більше машинерії, як давніше. Машини теж більше складні, як давні прості машини. Деякі з тих машин складні й дорогі. При невеличкій неввазі машинерія може зіпсутися так, що направа її поїсть зиск цілого місяця. Тому фармер мусить мати певне розуміння механіки. Він мусить знати, як направляти прості машини та робити прості поправки навіть коло складних машин. Загально можна сказати, що американське фармерство розвивається в такому напрямі, що на місце фармера стає фармер-механік.

Фармер як бизнесмен.

Наконець, американське фармерство різниться від давнього старокраєвого ще й тим, що коли там селянин продукував майже все, потрібне для життя, та брав з крамниці тільки кілька річий, то нинішній фармер в Америці продукує часто тільки одну річ, продає її й дістає за це все, йому потрібне. Він уже не так часто загальний рільник, як у краю, а звичайно рільник, що спеціалізується в одному роді фармерства. Він управляє яришу для доставки до міста свіжою троком кожного дня. Або годує корови на молоку й масло. Або управляє збіжа. Або годує худобу на мясо. Або займається тільки садівництвом. Або тільки пасічництвом. Коли робить одно, не робить другого, продає він тільки одно й за це купує все, необхідне для життя.

З того видно, що велика частина його заняття полягає на вмінню продавати й купувати. Він мусить знати, що йому управляти, аби мати добрий зиск. Він мусить знати, коли йому треба перемінити управу одної рослини чи хов одної звірини на другу. Словом, він мусить бути добрим бизнесменом.

Зібравши все до купи, ми можемо бачити, яких то різнородних таланів треба людині, щоби бути успішним фармером. Тому то й не можна думати, що всі ці знання так легко набуті. Не можна думати, що до практикування адвокатури, медицини, інженерії треба довгої науки й досвіду, а для фармерства цього не треба, що кожного чоловіка можна посадити на фарму й зробити з нього успішного фармера. Як в усякому бизнесі, так в фармерстві треба мати великий досвід. Можна навіть сказати, що мало котре друге звання вимагає стільки досвіду, що фармерство. Лю-

дина без досвіду легше може добути собі успіх у других званнях, як у фармерстві.

Та з цього ще не виходить, що людина без ніякого досвіду в фармерстві не потрафить у ньому дати собі раду. Це можливе, але доперва по довгій практиці, довгим пробованню, по многих похибках. Хто не має досвіду з фармеркою, а не готовий практикувати, робити похибки й їх справляти, той до фармерства най не береться. Фармер мусить знатися й на погоді, і на рослинах, і на звірятах, і на машинерії, і на поживі, і на бизнесі, і на тисячах других річий, і ці всі річі навчитися можна доперва по довгим досвіді. Найбільше похибок паробить той, хто думає, що фармери дураки, котрий має без досвіду свою думку про те, як усе треба найкраще робити.

Досвід такий можна добути власне через нанимання до рільної роботи, але це не так легко набуті, бо досвід такий важний у фармерстві, що фармери не люблять нанимати міщухів з міста навіть до копання картоплі або до збирання ягід, або подібних других простих робіт.

Фармерство й родина.

З обставин, які рішають про успіх у фармерстві, ще одна заслугує на спеціальну увагу.

Робота на фармі робиться або в хаті або на полі. І одною й другою хтось мусить кермувати. Найкраще господарство ведеться тоді, коли одна особа відповідає за керму господаркою в хаті й коло хати, а друга особа за господарку на полі.

Це було основою розділу господарки в старім краю на господарку чоловічу й господарку жіночу. Хоча в Америці цей поділ не задержаний, все таки й в Америці найкраще ве-

дуться ті фарми, де мужчина бере відповідальність за одну частину фермерки, а жінка за другу. Досвід теж підтверджує, що більшість фермерів це жонаті люди, що неподружені молоді фермери звичайно наймаються на роботу в других, а самотні фермери це звичайно вдівці та вдовиці, що ще не позбулися фарми або не пожегалися в друге.

З мужем і женою працює на фермі звичайно їх дитина, чи їх діти. На фермі кожда дитина може мати роботу, і то роботу, достроєну до свого віку, сили й знання. Місто не може дати дитині нагоди до праці, і тому дитина поза школою звичайно лінує. Хлопець у місті мало бачить батька. Він товаришує з другими хлопцями. На фермі хлопець бачить батька кожного дня, він з ним працює, йому помагає, з ним розмавляє. Він чує, що він належить до працюючого світа, що він підростаючий чо-

ловик. Чим далі він підростає, тим більше він учиться. З часом він бере на себе відповідальність за ріжні річи, справи, завдання. Він не може занедбувати худоби чи машинерії, навіть як він умучений або хоче бавитися. Він учиться цінити час. Він учиться працювати. В цей спосіб фермерська робота з часом накладає пятно на фермерського хлопця, виробляє його характер, папуєє його роботячістю, почуттям відповідальности, ціненням часу, серйозністю. І рівночасно, як він розвивається й вчиться, він додає свою працю до успіху господарки.

Ось так ферма стає нагодою для життєвої карієри для дитини фермера. Досі діти фермерів в Америці часто закидали цю нагоду, бо їх тягнуло місто, бо їх відстрашувала ферма своєю самотністю, малолюдністю, браком товариства. Та й в цьому вже багато змінилося від часу, як автомобіль, радіо, телефон, залізниця повязали тісніше місто зі селом.

I.

Ти один, а їх багато?
Ну, так що тобі? Байдуже!
Більше буде в тебе свято,
Як подумаєш їх, друже.

Де багато — ще не сила,
Дужість міряй не лічбою:
Перевага там, де сміла
Сила духа в правім бою.

II.

Твердо гордий дуб стоїть:
Ані лютії морози,
Ані бурі, ні погрози
Не змогли його звалить.

Як той дуб ти гордо стій:
Хай ні зради, ні догани,
Ані муки, ні кайдани
Дух зломить не зможуть твій.

Борис Грінченко.

Уляна Кравченко.

Коли не стане більше сил до бою,
Омліють руки, — що буде з тобою?
Гадаєш — ті, яким ти служиш, люде
Потіхи словом піддержать у труді?
Дарма! На це вони часу не мають,
Їх кличе світ, їх втіхи дожидають.
Хоч би й рідні — не жалуйся! Тиж знаєш:
Туди спішать, де щастя усміхаєсь.
Та прийде час, що всі розсудить діла...
Ти не жахайсь, робітниче несміла,
Відречення і жертви! Будь слугою
Нещасних, темних, жий лише любовою.
Бач, рід кривдителів дель в день зростає.
В їх табір пай твій порив не блукає!
А як часом занадто гірко стане,
Най думка з вірою в будуще гляє.
А сила не стане — то вмирай як жила:
Незвісна, тиха, духом чиста, біла.

О. Ольжич.

З „Пісень Раба“.

Від раба зачатий, —
Мав рабину — мати,
Співів колискових,
Грали ланцюги,
І скрізь пустку років
Кайданові кроки
Все іржою крови
Значили шляхи.

Ледве юна сила
Крижі окришила, —
Як на глум і муку
Стиснуло ярмо.
Плазують в шанобі,
Слинить ката в чобіт —
Отаку пауку
Змалку беремо.

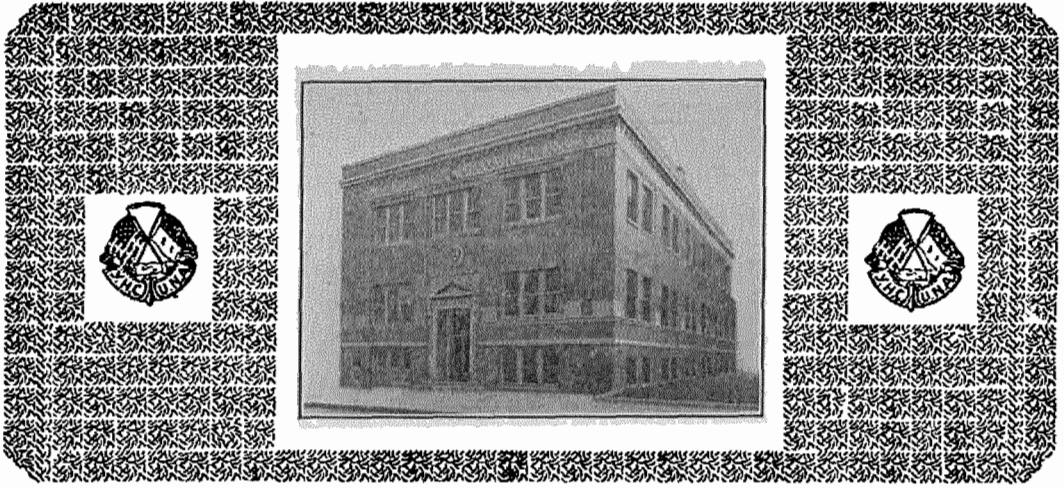
Так і ріс з братами,
Старшими рабами, —
Сестри чепурились
В ганьбу ланцюгів,
Глянеш, — а навколо
Тупо хилить чоло
Це тваришне рило
Народу — рабів.

Фальш, брехня, облуда
Отруїли люто,
Вигноїли всеньке
Рідне з наших хат:
Хочеш на бандурі
Виспівати бурю,
А бандура тренька
Те, що хоче кат.

А, проте, траплялось, —
Щось очам зявлялось
І зза гір я жадно
Наслухавсь пісень,
Все ждучи, що звідти
Бризнуть сьайвні міти —
І пашу ніч нещадну
Переможе день.

Та така хвилина
Прийде і пролине,
Покиж сонце зійде —
Очи їсть роса.
Чи чекати дармо?
Шкіру ріжуть ярма,
Може й не надійде
Воля й краса?

З ганьби і образи
Скорчилися вязи,
І морозить тмяні
Скроні — сивизна.
Руки, рабством скуті,
Не розірвуть пута,
Чиж раба з кайданів
Розкує труна?

40 ЛІТ ІСНОВАННЯ „СВОБОДИ”.

Дня 15. вересня 1893. року появилoся в Джерзі Ситі, Нью Джерзі, перше число нової української газети. На заголовку виднів напис: „СВОБОДА”: Часопись для руского народа в Америцѣ”.

В 1898. році писав „Літературно-Науковий Вістник” у Львові, що в Америці виходить правильно вже шестий рік газета „Свобода”.

В 1933. році минає 40 літ з часу появи першого числа. За тих 40 літ „Свобода” ні разу не переривала появлятися. Була в Америці українська газета й перед „Свободою”, але вона скоро перестала виходити. Нині вона являється через те найстаршою українською газетою в Америці та одною з найстарших українських газет у світі.

Появившись як одинока українська газета в Америці, перстривавши цілих 40 літ видавництва, та перемітившись з газети, що появлялася раз на два тижні, на тижневик, відтак на газету, що являлася три рази в тиждень, щоби наконець перемінитися в щоденну, „Свобода”, хоча нині вже не одинока українська газета і не одинокий навіть щоденник, представ-

ляє в своїм розвою, можна сказати, історію нашої публіцистики в Америці. На 40-літнім розвою „Свободи” видню всі сильні й слабкі сторони українського газетярства, його вплив в одних справах, неміч у других, його стремління, успіхи й невдачі.

Думка видавати газету для українського імігранта в Америці мусіла зявитися серед українських імігрантів дуже скоро. Декотрі з них читали вже газети в рідному краю, звичайно, писані чужою мовою, польською, московською або німецькою, а декотрі пізналися навіть з українськими газетами. Знайшовшись серед чужого краю й чужих людей, імігрант мусів відчувати потребу вчитися, пізнавати цей край і цих нових людей. Він бачив довкола себе, що всі читали газети, і йому зовсім природно приходило на думку, що з газети можна багато навчитися.

Та серед людей, які перші прийшли в Америку, не було людей, які вміли газетярське діло. Як нарешті появилися священики, перша імігрантська інтелігенція, то звичайно до них поставлено домагання задоволити цю

Микола Мурашко,
головний председатель У. Н. Союза.

Василь Гришко,
містопредседатель У. Н. Союза

Юлія Баволяк,
містопредседателька У. Н. Союза.

сущу, життєву потребу живого друкованого слова. Не було в нашої імiґрації ще зрозуміння цього факту, що газетярське діло а священниче діло це дві осiбні справи, з котрих кожда потребує спеціального приготування, досвіду, практики, талану. Не знали наші імiґранти, що газетярство це осiбний фах, що вимагає фахових робiтників. Що вони цього не знали, цьому нема що так дуже дивуватися, бо навіть у рiдному краю, де наших людей були мiльони, в той час фахових газетярiв майже не було.

Через те, що священники з конечности умов стали газетярями, газета набирала спеціального характеру. Вона рiжнилася від газет, видаваних фаховими газетярями. Хочби священник узявся до газети з любови до газетярства, чи з патрiотизму, все таки його професiя витискає нестерте пятно на його газетну роботу. Передовсiм, з природи свого фаху священник дивиться на газету як на доповнення своєї фахової праці. Він думає продовжувати в газетi ту роботу, яку він робить у церкві. Так як церква має цiль ширити мораль, то в руках священника газета перемiнюється у середник до ширення моралi. Як проповiдь являється головним способом до цієї цiли, то й газета пересякає проповiддю. Як священник уважає себе проповiдником, пастирем своєї парохiї, так, ставши редактором, він уважає себе провiдником своїх читачiв, який має їх навчати, вести, ними командувати.

Наслiдком цього газета наповняється закликами стати цивiлізованими людьми. Спеціальні передовиці закликають людей читати газету з патрiотичного обовязку. Їм говорилося вiчно, який то сором, що другi народи читають свої газети, а наші люди не читають, i яка то слава вкриє наш

нарiд, як будуть читати газети на рiвнi з другими народами.

Такi обставини мають певнi шкiдливі сторони. Не всi люди люблять, щоби їх так навчати в газетi. Навiть тi, що таке люблять, можуть не злюбити якраз ту проповiдь, мораль, чи провiд, яку представляє газета. Така газета не видержує конкуренції з другими газетами, видаваними фаховими газетярями, якi передовсiм дивляться за заспокоєнням жадоби новинок у своїх читачiв.

Цi умови виринули теж зi спеціальных признак української імiґрації того часу. Українська імiґрація не мала людей, якi привикли читати точно газету, як були люди, що навикли до читання газет у других народiв. Навiть тi люди, що вже мали нагоду стрiнутися з рiдною газетою, до точного читання газети ще не звикли.

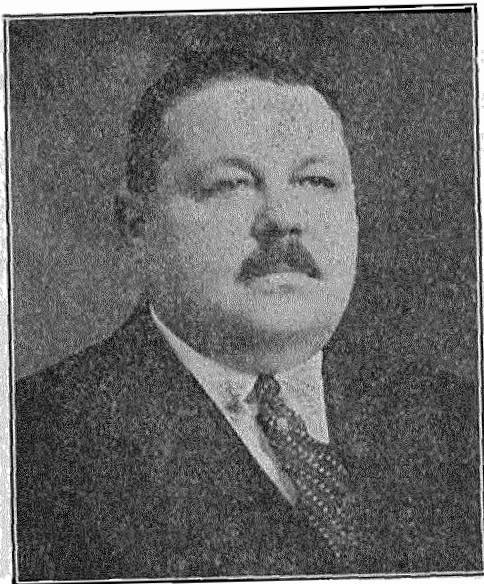
Через брак вироблених газетних читачiв не було теж у нас органiзаторiв газетного діла, не було газетних накладцiв. Коли в других бiльше вироблених народiв, газети органiзують люди, що лучать капiтал, бажання зарiбку та розуміння газетярства, в нас цю спеціальну працю зложено теж на плечi тих, якi газету писали, отже знова на священникiв. Треба було їм теж вiчно закликати читачiв передплачувати, себто платити за газету. Пробували вперед промовляти до національного обовязку, до сорому, а коли це не помагало, стали в газетi подавати „прошенiє” до читачiв, щоби „вони взяли собі це під увагу, що друге число газети буде вислано тим, що згори заплатили за цiлий рiк або пiв року”. I це видно не помагало, бо деякi священники падуць на спосiб вживати релiгiї для вщiплення в вiрних обовязку передплачування газету, а один священник навіть не дає

Іван Каштанюк,
головний рекордовий секретар.

Роман Слободян,
головний фінансовий секретар.

Василь Левчик,
головний касієр.

Петро Маційовський,
управитель „Свободи”.

розгрішення, поки сповідаючийся не виповнить залеглої передплати. Деколи передплату трактовано як ласку, щось у роді милостині бідному, бо редакція містила своїм читачам, що прислали передплату, „подяку, щире подяку за матеріальну підмогу” і кричала: „слава, слава Галичанам, що по довгім забуттю обертаються назад до свого й пізнали свою гідність”.

Коли ці всі заходи не помагали, тоді треба було священикам-редакторам-видавцям викладати власні гроші на видавництво.

Природно, що вони не добре чулися в новій ролі. Воно тяжило на них як нове ярмо. Вони дивилися за нагодою, щоби зняти зі себе немилий тягар та дати його нести комусь другому. Нагода до цього случилася, коли в Америці виринула нова організація серед української іммірації, а саме асекураційна кооперація, відома під назвою запомогової організації або „союза”.

Потреба такої організації виринула подібно, як потреба газети, сейчас по приході іммігранта в Америку. Відчув він її потребу, як тільки побачив незахистність вдів і сиріт по перших з наших людей жертвах промислу. Взорець для взаємної допомоги для родин жертв узято з других народів в Америці. Повстали запомогові товариства, але вони теж були новою й не добре розвивалися. Як моральним організаціям, які здержували деморалізацію, помагали церкви, а коли зорганізувалася перша газета, то газета взялася за ширення пропаганди за запомоговими організаціями. З часом запомогова організація підросла на стільки, що вона мала досить сили переняти на себе тягар видавання газети. Накладчиком газети, організатором газети, стали в цей спосіб замість священиків, як

давніше, запомогова організація „Союз”. При „союзах” і лишилися українські газети й до нинішнього дня. Донині на іммірації майже нема газет, організованих підприємцями в роді видавців неукраїнських газет.

У міру того, як священики відступали від видавничого діла, відступали вони теж і від редакційного. На місце духовників - редакторів з'являються з часом редактори зі світської інтелігенції. Як священики були нефаховими газетярями, так і ці нові редактори були часто люди без відповідного приготування до нового фаху, люди без загального образования в суспільних справах і без усякого газетного досвіду. Виробилося навіть таке розуміння, що до редакторської праці не треба ніякого знання й досвіду, що просто всякий, який вміє читати й писати, може вже бути редактором. Не диво, що за газетне діло в нас часто бралися люди, які були невдачниками на других полях.

Пятно, яке наклали на українське газетярство перші видавці-редактори, які були священиками, оставало на далі. Газета далі проповідувала ріжні ідеї й ідеали, вчила певної моралі, закликала до певного кращого життя, до наслідування других народів. Нахил до ідеоологічного проводу заставляв газету забирати гомос в усіх політичних справах, які тільки могли діткнути українського іммігранта. Газета, організована тільки для бізнесу, певно не важилася би на таке безоглядне критиківання могутих ворогів українського народу, на яке дозволяла собі молода „Свобода” від самого дня свого засновання. Робила вона це певно з утратою багато читачів, яких вона була би певно задержала, якби була обмежилася до чисто газетярського діла нотування цікавих вісток.

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

о. Григорій Пипюк.

о. д-р Володимир Клодницький.

Онуфрій Шараварко.

РАДНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Стефан Заблоцький.

о. В. Сполітакевич.

Д-р М. Клим.

Від самої своєї появи „Свобода” звертається проти всякого утиску й визиску нашого народу, на якому полі це не було би. Коли читати її статті цині, певно можна в них відкрити багато недочет, багато блукання, баламуцтва, але й поза усіми хитаннями й неясностями є все щире шукання способів помогти своїм читачам знайти кращі способи життя в світі, підняти їх на вищий ступінь розвою.

У неї, приміром, ще не було зовсім ясно скристалізованої позитивної національної свідомості. Редакція не то ще не підняла ідеалу самостійної української держави, але навіть не признавала назви Українців і України для означення нашого народу й краю. Та зате вона від самого початку стапула на становищі відрубності нашого народу від російського й польського. В Поляках, з одного боку, а в Москалях, з другого, двох славянських народах, „Свобода” виразно бачила угнітателів українських людей, і виразно це говорила, хоча наші люди певно близько жили на іміграції з Поляками й Москалями.

Так само явно й виразно поставилася „Свобода” до визиску церкви для цілий національного визиску, проти вживання католицької церкви для націоналістичних цілий Польщі, проти вживання православної церкви для Московщини та греко-католицької церкви для Малярщини. Боротьба проти цих течій тягнеться через „Свободу” червоною ниткою від самого початку, без огляду, чи редагували-видавали її священники чи світські люди.

Під впливом цієї боротьби назрівала щораз більше українська національна свідомість. Чим далі, тим менше відповідали настроям читачів старі назви „руський”, „Русь”, „Русици”. З часом стало питанням дня, коли ці

назви мається скасувати, а на їх місце завести одну назву „України” й „Українців”, як виразника соборної єдності всего українського народу.

Прийшла світова війна й приспілила процеси в українській іміграції, що досі поступали досить поволі. Передовсім, вона розбудила в народі цікавість до самих новин, до самих вісток про події, без огляду на їх значіння. Люди хотіли читати про те, що діялося. Вони стали домагатися від газети, щоби вона появлялася частіше. Замало їм було тиженвика. І стала „Свобода” з'являтися три рази в тиждень. Воєнні вістки в „Свободі” парешті навчили наших людей читати точно газету й за неї точно платити. Цю велику культурну перемену в звичках наших людей засвідчено найкраще по війні, коли вже не було воєнних вісток, а наші читачі не хотіли вже зрєктися газети, а зажадали, щоби вона появлялася не тільки три рази в тиждень, але кожного дня.

Переміняється й редакція газети. На роботу тут стають уже люди, які вважають газетярство своєю професією, які думають присвятити йому все життя, а не займатися ним тільки як побічним заняттям.

Рівночасно пішла скоршим темпом національна свідомість української іміграції. З одного боку, під впливом подібних рухів серед других імігрантів, а з другого боку, під впливом виставлення клича самостійности української держави на українській території, назріла національна свідомість українського народу в Америці. Українська іміграція почувалася частиною великої цілости, великого 40-мільонового народу, що в Європі підняв прапор боротьби за самостійну українську державу. Як усякий, що пробує чогось у перший раз, український народ робив різні похибки. У ньому ще не було твердої самопев-

РАДНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Стефан Слободян.

Інж. Володимир Малевич.

Анна Боївка.

Марія (Ольшаницька) Розумило

Павло Стадник.

Т. Михальчук.

ности, він ще занадто був переконаний про свої слабкі сили, щоби спертися на власні сили, і тому він пробував шукати оперття на чужих, деколи ворожих йому силах. Але й ці похибки виходили все з бажання прислужитися цілості, і ці похибки були великою школою життя й поступовання для народу. Вони його практично навчили раз на все, що в боротьбі за великі справи, як самостійність, треба спиратися тільки на власні сили.

Збагачена таким досвідом українська іміграція станула по війні перед фактом нещасливого закінчення боротьби за свою самостійну національну державу. Удар тої величини міг легко здеморалізувати слабих душевно людей. „Свобода”, як найбільша й найстарша газета, станувши перед новою трудністю, могла теж здеморалізуватися, піти на уступства ворогам. Замість цього „Свобода” підняла новий клич, клич допомоги рідному краю в його боротьбі за остаточне осягнення пайвищого ідеалу українського народу. Коли боротьба за самостійність України від 1914. року до 1919. року йшла майже без активної допомоги з Америки, то тепер „Свобода” стала взивати українську іміграцію до активності. Вона вказувала іміграції, що самі заяви патріотизму та хочби найкращі пляни будучого устрою України не дадуть нам визволення так довго, поки ми не викрешемо зі себе здібности стояти разом і працювати за той ідеал.

З упадком старих імперій в Європі повстали там нові, і український народ попав у неволю в руки нових ворогів. Нові вороги, як старі, стараються розбивати єдність і силу українського народу, часто послугуючися до цього українськими наймитами. І приходиться тепер „Свободі” вести

далі боротьбу проти ворогів українського народу, головню проти чотирьох окупантів української території. Має за те „Свобода” багато ворогів, але ця ворожнеча не приносить їй нечести. Було би нечестю для неї, якби її вважали доброю газетою окупантів України.

Повоєнні часи принесли людям, що живуть в Америці, різні тяжкі питання до розвязки, політичні, економічні, громадські й приватні. Як газета, присвячена інтересам іміграції, „Свобода” мусить у першу міру розглядати ці питання. Відомо, є різні розвязки на різні питання, і ще ніхто ся не вродив, щоби всім догодив, і „Свобода”, як усяка друга газета, не може ждати знайти загальне признання. Памятаючи на це, що довголітна неволя наших людей у старому краю позбавляла їх здібности рішати самостійно про свої справи, „Свобода” старається не вести людей як невільників у певному напрямі, а виробляти в них здібність рішати про всякі справи своїм розумом. Є це багато довша й трудніша робота, як ведення людей як сліпих на мотузку, і часто таким „проводом” невдоволені навіть ті, які з цього мають скористати, але цим „Свобода” не зражується; це вона приймає як звичайну появу життя, на яку мусить бути приготований усякий, що рішився на діло.

Одним з найбільше замотаних питань, які виринають перед українською іміграцією, є питання молоді. Це питання звязане з будучністю Українського Народного Союзу, котрого органом являється „Свобода”, і як таке йому належить спеціальна увага у спеціальних статтях про організацію й молодь. Та хочби не було Союзу, то все це було би питанням української газети й дітий української іміграції, а хочби не було газети, то

РЕДАКТОРИ „СВОБОДИ”

Омелян Ревюк.

Д-р Лука Мишуга.

Володимир Кедровський.

все таки було би питання відношення дитий української іміграції до українського народу в старому краю. Є це одно з найтрудніших питань. Не тільки для української іміграції, але й для іміграцій з других народів, які мають зовсім подібні питання в себе. Розв'язка цього питання займе тепер увагу „Свободи” чим раз більше. У 40-літний ювілей існування „Свободи” виринає перед „Свободою” питання, чи ще довго буде існувати в Америці газета, писана рідною мовою імігрантів з України, яка розносилася з газети через 40 літ?

Цікава це буде розв'язка цього питання. Колись про неї напишуть другі, як ми нині пишемо про других. Як ми ниші судимо других за їх діяльність, так другі колись осудять нас,

за те, що ми тепер робимо. Як ми бачимо нині труднощі й похибки других, так колись другі побачуть і оцінять, які труднощі ми мали в своїм ділі, скільки щирої праці ми поклали для справи, скільки похибок, вольних і невольних, зробили, що ми осягнули. Минувшина „Свободи” за 40 літ показує ряд прегарних здобутків. „Свобода” дала українському народови прегарний вклад, з якого може гордитися й український народ у рідному краю і американський народ, і все людство. Перед нами тепер завдання, щоби чесно продовжувати працю „Свободи” далі та завершити її на пожиток українству й людям. Історія 40-літної роботи, добре зробленої, дає нам довіря, що це нам удасться доконати.

С. Мартос.

Калина.

(Переспів).

Виросла калина в березі високим,
Виросла зеленим деревом широким.
Ранньою весною дощиком умилась,
В оксамит зелений гарно обрядилась.
Літом розпустивши зеленее листя,
Вона вилела в коси добряще намисто.
І кохали люди червону калину,
Сонце, вітер, хмари, мов красу дівчину.

День у день у літа козак сиротина
Став ходити у берег, де росла калина.
Сяде він під нею, пісню заспіває —
Червона калина віття нахиляє.
Або заспіває про недолу злую,
Про лиху годину, мачуху лихую,
І козак співає, серце стогне, плаче.
Що життя немає, що долі не баче.

Отсю пісню вітер з козаком співає,
З хмарами по світу її розганяє...
І щодня калина і очей не зводить
Відкіля козак той з піснею приходить.
Пісні як почує, мов би зацікавлює:
Червона калина плакати не вміє.

Наступила осінь. Мов вітер билину
Козака скосила в мить смерть сиротину,
І в труну соснову його положили
І в сирую землю глибоко впустили:
Він не прийде більше під свою калину,
Не заспіває пісні про лиху годину.

А калина, що та?... Знать, вона любила,
З горя пожовтіла, оксамит згубила.
Червоне намисто поскидала в воду,
І стоїть, і плаче про свою невроду.
Стан гнучкий зігнувся, похудало тіло
Од калини щастя по вік відлетіло.

ЗРІСТ МАЄТКУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

На іншому місці подаю я таблицю розвою У. Н. Союзу від 1894. року до 30. вересня 1932.

Майно організації представляється я : слідує: старших членів \$2,886,147.66, Молодечий Департамент \$304,670.79, разом \$3,190,818.45.

Табеля розвою виказує наглядно, що за часів розмету не збудовано майна організації, бо за 21 літ праці власні фонди організації виносили суму \$200,000. Такою системою не можна було далеко зайти, бо аскураційні департаменти стейтів уважали її за невімісну й шкідливу.

З реформою 1915. року впроваджено систему після літ на підставі обчислень для запомогових організацій після так званої Фратернал Конгрес Морталити Тейбел. Ся табеля не передвиджує грошевих зворотів, позичок або безплатного продовження забезпечення і тим самим під сую пору є перестарілою, непрактичною й просто шкідливою для дальшого розвою організації. Для нас, старих емігрантів, такі роди забезпечення вистарчали би, якби еміграція була дальше отворена і ми могли дістати нових членів. Тут роджена молодіж не хоче таких перестарілих способів аскурації і домагається модерних забезпечень, які могли би стати разом і способом ошадности.

Світова криза, яка захитала основами великанських фінансових інституцій спричинюючи біліонові страти, не могла ушкодити аскураційних підприємств, які остались непоборимими твердинями. Мільюни людей пізнали, що найкращою інвестицією є членські грамоти життєвого забезпечення. Аскураційні підприємства за час трохлітньої кризи виплатили своїм членам суму понад одинацять біліонів

доларів в формі позичок і грошевих зворотів. За такою допомогою звернулись члени У. Н. Союзу, до відділових кас і до головної каси. Я певний, що допомога з відділових кас перевищає суму сотні тисяч доларів. Головна каса дала тимчасову позичку для півтора тисячі членів в сумі \$25,000 і головний уряд поробив заходи, щоби члени могли вимінити старі роди забезпечення на нові, а по такій виміні члени зможуть заратуватись на кілька сот тисяч доларів.

Реформою з 1915 р. ми збудували організацію і сьогодні членські грамоти мають оцінку 129%, значить 29% більше, як вимагають аскураційні закони. Тих 29% представляють суму понад пів мільона доларів і є якраз гарною залорукою вартости грамот. Однак нам не вільно тим задоволитись і більше нічого не робити. Ми маємо гарну організацію і ми повинні дальше працювати, щоби зробити її ще крацюю і модернішою. Маючи гарний маєток, ми йдемо крок вперед і приступаємо до переписання всіх членів на нову таблицю згідно з обчисленнями Американської Досвідної Табелі. Приняттям цієї табелі ми задержимо при організації молодіж, тут роджену, а також дамо змогу заробітку для соток живих та діяльних урядників організації.

В році 1934. буде святкувати У. Н. Союз 40-ліття свого існування. Підготівім усі праці, щоби гідно святкувати величаве свято. В тім році ми мусимо зеднати і закріпити сильний звязок старих піонірів, які зачали сую інституцію з нічого, з молодого генерацією, якій прийдеться перебрати керму і всю відвічальність над дальшим розвитком дорогої нам всім організації У. Н. Союзу. **Р. С.**

РОЗВИЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА
за час від 22. лютого 1894 р. до 30 вересня 1932 р.

Число пор.	Рік	Число членів	Вкладки, розмет, табеля смерт.	Разом всі фонди	Фонд сирітський під опікою УНС.	Власність У. Н. Союзу	Загальні замкнення з кінцем року
1	1894		50 цнт.	\$ 220.35	\$	\$ 220.35	\$ 220.35
2	1895		"	385.25		385.25	605.60
3	1896	587	"	151.36		151.36	756.96
4	1897	1,019	"	2,187.97		2,187.97	2,944.93
5	1898	1,593	"	2,743.64	304.05	2,439.59	5,688.57
6	1899	2,057	"	1,198.51	1,145.00	53.51	6,887.08
7	1900	3,067	70 цнт.	3,297.32	14.49	3,282.83	10,184.40
8	1901	3,711	"	2,111.48	1,400.00	711.48	12,295.00
9	1902	3,384	"	1,956.31	750.00	1,206.31	14,252.19
10	1903	3,796	"	877.66	2,439.73		15,129.85
11	1904	5,857	"	2,863.49	2,309.11		17,993.34
12	1905	6,547	"		3,379.80		16,491.75
13	1906	7,888	"	5,712.00	3,443.15		23,705.34
14	1907	8,540	Розмет	13,404.33	6,270.07	5,453.52	37,109.67
15	1908	8,795	"	8,961.59		8,961.59	46,071.26
16	1909	11,793	"	20,053.45	6,232.91	13,382.64	66,124.71
17	1910	14,430	"	34,264.25	11,182.64	23,081.61	100,388.96
18	1911	13,280	"	7,912.05	4,079.14	3,832.91	108,301.01
19	1912	14,917	"	32,229.86	4,518.37	27,711.49	140,530.87
20	1913	19,110	"	51,346.37	2,773.14	48,573.23	191,877.24
21	1914	12,396	"	69,852.22	11,936.42	57,915.80	261,729.46
22	1915	6,750	Після літ	21,780.37		21,780.37	283,509.83
23	1916	9,174	"	62,403.72	2,491.60	59,912.12	345,913.55
24	1917	10,008	"	86,099.01	9,642.42	76,456.59	432,012.56
25	1918	11,891	"				416,196.02
26	1919	12,445	"	87,844.03	19,688.41	68,155.62	519,856.59
27	1920	12,237	"	66,461.39	6,119.98	60,341.41	586,317.98
28	1921	11,815	"	119,883.51	9,296.33	110,587.18	706,201.49
29	1922	12,427	"	121,764.86	11,185.35	110,579.51	827,966.35
30	1923	14,790	"	156,012.46	28,412.32	127,600.14	983,978.81
31	1924	17,011	"	180,228.83	8,307.43	171,921.40	1,164,207.64
32	1925	18,195	"	170,207.83	4,628.30	165,579.53	1,334,415.47
33	1926	19,332	"	234,580.73	600.95	233,979.78	1,568,996.20
34	1927	19,962	"	214,593.10	7,514.41	207,078.69	1,783,589.30
35	1928	20,381	"	248,967.53	9,950.53	239,017.00	2,032,556.83
36	1929	21,286	"	159,229.82	16,951.17	142,278.65	2,191,786.65
37	1930	21,338	"	267,273.77	6,278.55	260,995.22	2,459,060.42
38	1931	20,817	"	287,131.91	4,958.26	282,173.65	2,746,192.33
39	1932	20,015	"	139,955.33	1,172.95	138,782.38	2,886,147.66
				\$2,886,147.66	\$209,376.93	\$2,676,770.73	\$2,886,147.66

Маєток Молодечого Департаменту У. Н. Союзу 304,670.79

Загальний маєток У. Н. Союзу \$3,190,812.45

Фонд Сирітський У. Н. Союзу 209,376.93

Власний маєток організації крім Друкарні і Книгарні \$2,981,441.52

З БІЛАНСУ У. Н. СОЮЗА З ДНЕМ 30. ВЕРЕСНЯ 1932. Р.

Стан чинний:	Стан довжний:
Готівка ----- \$ 330,258.49	Фонд посмертний ----- \$2,168,216.76
Моргечі ----- \$1,773,704.97	„ резервовий ----- 395,679.49
Бонди ----- 631,773.00	„ запомоговий ----- 59,012.39
Реальність ----- 148,991.20	„ адміністрац. ----- 14,541.55
Позички ----- 1,420.00	„ конвенційний ----- 34,977.35
	„ народний ----- 4,343.19
	„ сирітський ----- 209,376.93
Разом \$2,886,147.66	Разом \$2,886,147.66

МОЛОДЕЧИЙ ДЕПАРТАМЕНТ У. Н. СОЮЗА.

В 35-літню річницю заложення.

Перший раз заговорено про обезпечення дітей на конвенції в Шенандоа, Па., дня 7. червня 1893. Там ухвалено створити відповідний фонд для допомоги родичам на випадок смерти дитини. Тому, що асекураційні закони не дозволяли на обезпечення дітей, треба було довгі літа критись з Молодечим Союзом, по різних стейтах, вибирати головних опікунів для упорядкування організації.

Майже кожда дальша конвенція робила реформи цієї молодого організації, а як призбирався маєток, то втягали його до загальних фондів старших членів. Так прожив Молодечий Союз повних 23 літ.

Певні підвалини дано на XV. конвенції, яка відбулась в Філадельфії, Па., а доповнено реформу на XVI. конвенції в Рачестер, Н. Й. При реформі 1. липня 1921. р. перебрано 4,000 дітей та касу в сумі \$16,000. Сьогодні Молодечий Департамент числить 12,000 членів, а маєток його перевищає суму \$300,000.00 (триста тисяч доларів). Це вже поважна інституція, з якою треба числитись і до якої дальшого розвою треба доложити всіх старань.

Молодечий Департамент є одинокою надією на доповнення рядів членів У. Н. Союза. Еміграція здержана, свіжого допливу членства нема і не буде, тому треба піти на зустріч нашій доростаючій молоді, щоб вона перebrала керму і далі провадила розпочату працю.

По більших містах Злучених Дер-

жав є багато українських дітей, які не вписані в члени Молодечого Департаменту. Давніше нарікали батьки, що мовляв, в Союзі платиться до 18 року життя і нема жадних зворотів і тому записували свої діти до „іншуренсів”. Тепер є в Молодечім Департаменті табеля ч. 2., на яку платиться 50 центів місячної вкладки. Отся нова табеля відповідає вимогам модерного обезпечення з найбільшою можливою виплатою посмертної запомоги на випадок смерти, а також дає безплатне продовження обезпечення по трох роках, а грошеві звороти по 10 літах. Пощо витирати чужі кути, збогачувати чужі інституції, як можна тим грошем будувати свою рідну організацію?

Молодечий Департамент видає Діточий Журнал, кварталник в англійській мові. Там є гарні українські пісні і цікаві наукові розвідки про Україну і українську культуру. Діточий Журнал висилається даром для кожної дитини, яка осягає 10 літ життя.

Батьки і матері, члени Українського Народного Союза! Впишіть обовязково свої діти до Молодечого Департаменту, щоби діти ваші не пропали для вас і українського народу. Старших дітей переписуйте між старших членів на нові модерні роди обезпечення. Ви створили У. Н. Союз і своїми власними силами розвинули на міліонову інституцію. Подбайтеж тепер, щоби ваші діти пошанували нагромаджене майно й далі розвивали на користь собі й славу України.

Р. С.

РОЗВІЙ МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ У. Н. СОЮЗА

за час від 1. липня 1921 до 31. грудня 1931 р.

Число поряд.	Рік	Число членів	Вкладки	Власність Мол. Департ.	Загальні замк. з кінцем року
1	1921	5,124	Т. 1.—25 ц.	4,994.12	4,994.12
2	1922	5,883	”	9,756.20	14,750.32
3	1923	7,633	”	12,792.54	27,542.86
4	1924	9,510	”	17,314.16	44,857.02
5	1925	10,667	Т. 1.—25 ц. і Т. 2.—50 ц.	21,847.33	66,704.35
6	1926	11,714	”	23,959.99	90,664.34
7	1927	12,346	”	27,776.89	118,441.23
8	1928	12,971	”	29,196.22	147,637.45
9	1929	14,037	”	51,617.87	199,255.32
10	1930	13,891	”	39,289.24	238,544.56
11	1931	13,433	”	37,578.99	276,123.55
12	1932	12,391	за 9 місяців	28,547.24	304,670.79
Маєток Молодечого Департаменту 30 вересня 1932				\$304,670.79	\$304,670.79

З БІЛЯНСУ МОЛОД. ДЕПАРТАМЕНТУ З ДНЕМ 30 ВЕРЕСНЯ 1932.

Стан чинний:		
Готівка	----- \$ 64,148.04	Фонд посмертний -- ---\$219,040.86
Моргечі	----- 162,742.75	„ адміністрац -- . 85,629.93
Бонди	----- 77,780.00	
	<hr/>	
Разом	\$304,670.79	Разом \$304,670.79

О. Олень.

В ЖАЛОБІ НЕ РИДАЙТЕ.

На цвинтар сумно не ідїть,
В жалобі не ридайте...
Погляньте вгору на блакїть
І в нїй весну познайте.

Весна летить
Весна шумить...
Розвїйте чорні думи,
Ловїть весняні шуми.

Народ не вмер, народ живе,
Хвилює по Руїні,
І мова плеще і плыве
Рїчками по Вкраїні.

Вона жива,
Вона співа, —
Чогож ви всі в задумі?
Кохайтесь в рїднїм шумі.

Кохайтесь в шумі чарівнїм,
Душею розцвітайте,
Несїть квітки й любисти в дїм
І лави застеляйте.

Розвїйте сум
І пийте шум
І ждїть ясної долї,
Що рве колосся в полі.

Михайло Старицький.

НА СМЕРТЬ ДРУГА.

З неба скотилась зоря променистая
В темпу глибинь океана...
В мирі порвалась чеспа та чистая
Жизнь, за братерство оддана.

Згасла ляпчада, що блимала лагідно,
Гріла на чесні пориви;
Згасла самотна, і згасла негадано —
Видно, забракло оливи,

Всю її, друже, в кінець осирочений,
Витратив широ на других;
Був і в останній ти час заклопочений
Знять боротьбу за наруги.

Серце і душу і силу невтомную,
Клав ти на рідную справу;

Вік побивавсь за бідоту бездомную,
За її працю криваву.

Хтож твою буйну, від туги похилену
Зпав до братерського лона?
Хто твою муку тяжку неосилену
Стишив до вічного сопа?

Вмер ти одип, не зогрітий порадником,
Вмер, як борець серед поля;
Мов насміялась над спільним упадником
Наша щербатая доля.

Спиж супокійно на лоні холодному!
Зійде зоря твоім мріям...
Память довівна борцеві народному,
Слава гучна його діям!

Роман Слободян,
фінанс. секр. У. Н. Союза.

ВІД НАГЛОЇ А НЕСПОДІВАНОЇ СМЕРТИ.

На іншій місці я подав спис померших членів від 1 вересня 1931 р. до 30 вересня 1932 р. Всіх членів померло 198, а з них багато померли наглою смертю. Ось вони:

Алентавн, Па. — о. Йосиф Пелехович помер нагло на удар серця. Василь Король побитий автомобілем так тяжко, що впротягу тижня помер. Полишив жінку і дрібні діти.

Асторія, Н. Й. — Михайло Олексин побитий автомобілем помер впротягу чотирох днів. Полишив жінку і кількоро дрібних дітей.

Балтімор, Мд. — Василь Сорочак через родинне непорозуміння вбив вистрілом з револьвера свою жінку Юстину, членицю У. Н. Союза, а відтак убив себе. Осталися круглими сиротами четверо дрібних дітей.

Барнесвіл, Па. — Семен Онуляк тяжко побитий у майнах. Оставив жінку і дрібні діти.

Бервік, Па. — Марія Возняк, померла нагло на удар серця. Оставила мужа і кількоро дрібних дітей.

Бріджпорт, Конн. — Йосиф Махніцький працював цілий день, увечір пішов до шивниці і вмер на удар серця.

Бруклін, Н. Й. — Василь Шевчук в приступі божевілля напився трутину і помер. Полишив жінку і дрібні діти. Теодор Шевчук був у 1929 р. покалічений у крижі і від того часу не мав уже здоровля. Умер нагло. Осиротив жінку і двох синів.

Бавнд Брук, Н. Дж. — Стефан Перусич затруївся алькоголем та іншими трійливими напитками. Лишив жінку і дрібні діти.

Честер, Па. — Олекса Мороз через родинні непорозуміння був арештований і повісився в арешті. Юліян Заремба, будучи слабого здоров'я, повісився. Покинув жінку і 8 дрібних дітей. Василь Волянський пішов на лови, розігрівся, напився холодного яблочнику і впротягу двох днів помер.

Джерзи Ситі, Н. Дж. — Василь Жарський помер нагло на жолудковій корчі.

Джоліет, Ілл. — Гавриїл Бойчук убитий автомобілем. Покинув жінку і дитину.

Елизабет, Н. Дж. — Теодор Кузьмінський, котрий хорував кілька місяців з причини удару в голову при праці, в приступі божевілля застрівся. Покинув жінку і дрібні діти.

Ембрідж, Па. — Елисавета Гриневич, молода дівчина, застрілена любовником, який застрілив відтак себе.

Фарел, Па. — Анна Забич, будучи умово хорою, повісилась. Покинула мужа і дрібні діти.

Філадельфія, Па. — Юрій Крет, отроений газом в домі, в котрім мав бізнес. Іван Лехман убитий автомобілем. Андрій Свєрбівус помер від жолудкових корчів. Олена Бішко сконала при породі дитини. Покинула мужа і шестеро дрібних дітей.

Грейт Медовс, Н. Дж. — Стефан Ковальчук так тяжко побитий автомобілем, що помер підчас операції. Покинув жінку і дрібні діти.

Гемтремк, Міш. — Андрій Романів працював у заводах Форда і погіб трагічною смертю. При праці відтяло йому голову. Покинув жінку і дрібні діти. Григорій Федчишин переїжджав автомобілем залізничні тори і не звернув уваги на надїжджаючий особовий потяг, який убив його на місці.

Йонкерс, Н. Й. — Антін Квєцін утопився. Покинув жінку і дрібні діти. Михайло Цеплий умер нагло на вулиці. Осиротив четверо дітей. Іванна Трємбач умерла нагло на удар серця.

Карнегі, Па. — Данило Штефура відпроваджував двох приятелів до старого краю, на закруті вдарив автомобілем до телеграфічного стовпа і всі три погубили.

Клівленд, Огайо. — На удар серця помер о. Лев Левицький. Іван Яцишин вертався до дому автомобілем, який вивернувся і вбив його на місці. Анна Дутка в приступі божевілля втруїлась. Покинула мужа і дрібні діти.

Каплей, Па. — Іван Романів втопився. Покинув жінку і діти.

Маганой Сіті, Па. — Стефан Гомєнюк убитий при праці. Стефан Будзар умер на запалєння.

Майнерсвіл, Па. — Михайло Харовський у приступі божевілля розстрілив себе динамітом. Покинув жінку і 9 дітей. Найстарше має 18 літ, а наймолодше — 4 місяці. Іван Гаврик убитий в майнах відламком скали.

Нюарк, Н. Дж. — Юрій Боклащук умер на удар серця.

Нортгемптон, Па. — Микола Кравчишин убитий автомобілем. Покинув жінку і кількоро дітей.

Ню Йорк, Н. Й. — Михайла Майброду знайдено на вулиці неживого з розбитою головою. Покійний запився і розбив голову до каміння. Параска Фединяк умерла на інфлюєнцу і параліж. Теодор Макарик умер на удар серця. Константин Потавський умер на удар серця.

Реймі, Па. — Ольга Цап умерла на удар серця. Покинула мужа і діти.

Рачестер, Н. Й. — Павло Благий так тяжко подвигався при праці, що впротягу тижня помер. Покинув жінку і четверо дітей. Теодор Чугай за-

пився до безтями, попав у божевілля і помер нагло. Лишив жінку і дитину. Олекса Башта втопився. Полишив жінку і дрібні діти. Гавриїл Кушлик, тяжко побитий при праці, помер. Полишив жінку і кількоро дітей.

Симсон, Па. — Лешко Малинчак, попечсний при направі автомобіля, помер. Полишив жінку і кількоро дітей.

Ст. Клейр, Па. — Василь Кріль умер нагло на удар серця. Полишив семеро дітей.

Скрентон, Па. — Іван Макута умер нагло на удар серця. Петро Гасай умер від затроєння крові. Полишив жінку і діти. Петро Гєда убитий в майнах обривком скали.

Шикаго, Ілл. - - Василь Петрина умер від потовчення електричним тягом. Полишив жінку і діти. Роман Бойко повисився. Іван Кацюба запився алкоголем на смерть. Кирило Юрків зігрівся при праці, напився холодної води, і до тижня помер. Йосифина Яцела умерла нагло на удар серця.

Стейпелтон, Н. Й. — Федор Озимок помер по короткій, але тяжкій недузї на рака. Полишив жінку і діти.

Вїлксбери, Па. — Петро Лукач дїстав затроєння крові через калїцтво при праці в майнах і по пару тижнях недуги помер. Теодор Радко умер нагло на удар серця. Полишив жінку і шестеро дрібних дітей.

Вунсакет, Р. Ай. — Анна Рогожинська померла при породї дитини. Стефан Гурбель помер по операції слїпої кишки.

—о—

Повищу сумну статистику наглої смерти подав я на осторогу жиючим. Кожда несподївана смерть має свою сумну історїю. Багато нещасних випадків можна уникнути. Причиною ба-

гатьох нещасть являється самогонка. Чоловік, котрий випе більше, ніж може видержати, тратить контролю над собою і забуває на свої обовязки супроти своєї родини. Розгорячкований алкоголем, їде автомобілем на зломання карку, ранить і вбиває тих, що їдуть з ним, і тих, на кого наїде його автомобіль. Неодин пристрасний їздець хоче почванитися своїм автомобілем: їде десятки миль на годину, а тут на скруті в розгонї вивертає машину в рїв, або вдаряє до телеграфїчного стовпа, гине сам і вбиває тих, що повірили йому своє життя.

Загальна світова депресія є також причиною, що людина тратить надїю на поліпшення своєї долї, не видержує горя, попадає в зневіру і відбирає собі життя. Не той герой, що втікає від життя, а той, що видержить у бідї і нуждї і жие та бореться за краще завтра. Такий чоловік утікає від життя і лишає на загибїль свою жінку і діти, пад якими лиха доля знущається ще гірше. За життя батька вони може часом і голодували і ночї не дїспали, та відколи батько помер ганебною смертю, вони не можуть вказатися між людей. Чи подумав той батько про той сором своїх дітей, які мусять носити тавро дітей самовбийника? Крихітку розваги, терпеливості й посвяти, а все лихо минеться і настануть кращі днї. Цї, що мають більше, повинні помогти тим, що мають менше, або не мають нічого. В бідї пізнати вірних приятелїв. „Хто каже, що любить Бога, а ближнього свого ненавидить — лож єсть”. Як любимо Бога, то любім свого ближнього, а ще більше любім свого брата. Це наш обовязок потїшити, розважити і помогти морально і матеріяльно нашим членам. Цим уратуємо життя і честь багатьом нашим членам.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ.

ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

ПОМЕРШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1931 Р. ДО 30-го ВЕРЕСНЯ 1932 Р.

- В. 1. Цювка Тимко родився в Бафка, Грибів, вступив до Українського Народного Союзу 30 жовтня 1901. † 29 серпня 1931, проживши 71 літ.
- В. 1. Лабовський Андрій, р. Білянка, Горлиці, вст. 26 березня 1900. † 9 березня 1932, пр. 60 літ.
- В. 1. Масцюх Гнат, р. Котів, Н. Санч, вст. 25 червня 1905. † 6 серпня 1932, пр. 53 літ.
- В. 4. Медвідь Михайло, р. Куратон, Горлиці, вст. 1 березня 1896. † 28 липня 1932, пр. 65 літ.
- В. 4. Підтипчак Гриць, р. Смерековець, Горлиці, вст. 6 жовтня 1901. † 4 квітня 1932, пр. 60 літ.
- В. 4. Крайніцька Анна, р. Зайня, Горлиці, вст. в квітні 1902. † 31 січня 1932, пр. 64 літ.
- В. 5. Олексин Михайло, р. Сівка калуська, Калуш, вст. 31 грудня 1920. † 5 вересня 1931, пр. 42 літ.
- В. 7. Роговський Константин, р. Жерниця нижня, Лісько, вст. 31 жовтня 1924. † 27 липня 1932, пр. 56 літ.
- В. 9. Криль Василь, р. Ясло, вст. 30 жовтня 1915. † 12 жовтня 1931, пр. 59 літ.
- В. 7. Цвонкала Анна, р. Аллентави, Па., вст. 31 січня 1930. † 4. вересня 1931, пр. 20 літ.
- В. 8. Матала А. Іван, р. Бистриця, Жулець, вст. 30 червня 1925. † 28 червня 1932, пр. 40 літ.
- В. 8. Кведінь Антін, р. Ушня, Золочів, вст. 29 листопада 1924. † 12 серпня 1932, пр. 46 літ.
- В. 10. Тижбір Югаська, р. Верхня, Горлиці, вст. 31 січня 1916. † 6 листопада 1931, пр. 38 літ.
- В. 12. Трембач Іванна, р. Верхня, Горлиці, вст. 25 березня 1914. † 9 листопада 1931, пр. 52 літ.
- В. 12. Чеплій Михайло, р. Бусько, Галичина, вст. 30 листопада 1923. † 9 лютого 1932, пр. 47 літ.
- В. 18. Бодзіський Стефан, р. Глищава, Тереховля, вст. 31 жовтня 1926. † 31 грудня 1931, пр. 47 літ.
- В. 20. Романів Андрій, р. Жонівка, Бережани, вст. 31 січня 1923. † 25 липня 1932, пр. 43 літ.
- В. 23. Жук Іван, р. Романівка, Тереховля, вст. 31 січня 1916. † 9 травня 1932, пр. 40 літ.
- В. 23. Томцьо Михайло, р. Боргне, Горлиці, вст. 13 березня 1898. † 9 листопада 1931, пр. 62 літ.
- В. 27. Боклашук Юрій, р. Городенці, вст. 24 жовтня 1912. † 11 вересня 1931, пр. 60 літ.
- В. 28. Москалик Константин, р. Камінка, Скалат, вст. 29 травня 1913. † 4 квітня 1932, пр. 41 літ.
- В. 29. Манджак Стефан, р. Горинець, Цешанів, вст. 28 лютого 1923. † 18 жовтня 1931, пр. 46 літ.
- Ю. 29. Радко Теодор, р. Завадка реманівська, Сянік, вст. 31 грудня 1924. † 20 серпня 1932, пр. 46 літ.
- В. 38. Кохановський Петро, р. Ошава, Ліско, вст. 27 січня 1910. † 9 грудня 1931, пр. 60 літ.
- В. 38. Намісник Дамян, р. Смільник, Ліско, вст. 13 червня 1900. † 19 червня 1932, пр. 62 літ.
- В. 38. Пигель Іван, р. Радошиці, Сянік, вст. 14 червня 1903. † 18 серпня 1932, пр. 53 літ.
- В. 43. Малинчак Лешко, р. Черемха, Сянік, вст. 30 квітня 1923. † 2 жовтня 1931, пр. 43 літ.
- В. 45. Крет Юрій, р. Мацина велика, Горлиці, вст. 24 липня 1907. † 4 квітня 1932, пр. 50 літ.

- В. 45. Карнав Іван, р. Богданівка, Скалат, вст. 31 серпня 1917. † 24 травня 1932. пр. 49 літ.
- В. 45. Бучацький Антін, р. Грималів, Скалат, вст. 31 грудня 1915. † 9 травня 1932. пр. 47 літ.
- В. 52. Рабец Юрій, р. Мурка, Підкарпатська Україна, вст. 28 травня 1905. † 24 липня 1932. пр. 65 літ.
- В. 59. Махніцький Йосиф, р. Ферлеївка, Золочів, вст. 31 грудня 1930. † 22 грудня 1931. пр. 45 літ.
- В. 59. Никорчик Микола, р. Горошова, Борнів, вст. 28 лютого 1922. † 29 квітня 1932. пр. 40 літ.
- В. 63. Процишин Василина, р. Колодинець, Жовква, вст. 28 лютого 1920. † 5 лютого 1932. пр. 48 літ.
- В. 63. Турко Федор, р. Скляри, Сянок, вст. 4 жовтня 1903. † 24 березня 1932. пр. 54 літ.
- В. 63. Тимчук Параска, р. Кролик, Сянік, вст. 21 серпня 1904. † 21 листопада 1931. пр. 49 літ.
- В. 64. Похмурський Павло, р. Водники, Бібрка, вст. 31 липня 1916. † 24 травня 1932. пр. 42 літ.
- В. 65. Ткач Йосиф, р. Ряби, Ліско, вст. 29 жовтня 1916. † 22 березня 1932. пр. 58 літ.
- В. 65. Являк Іван, р. Зиндранові, Кроспо, вст. 30 жовтня 1922. † 26 вересня 1932. пр. 36 літ.
- В. 66. Наконечний Олекса, р. Торки, Перемишль, вст. 28 жовтня 1906. † 1 травня 1932. пр. 53 літ.
- В. 66. Федина Параска, р. Ростока велика, Новий Санч, вст. 29 жовтня 1919. † 6 січня 1932. пр. 43 літ.
- В. 70. Сидор Михайло (мол.), р. Торки, Перемишль, вст. 17 березня 1908. † 14 вересня 1932. пр. 41 літ.
- В. 74. Чікола Катерина, р. Бір коншинський, Жовква, вст. 30 березня 1929. † 22 вересня 1932. пр. 45 літ.
- В. 76. Бибель Марко, р. Воловець, Горлиці, вст. 31 жовтня 1918. † 6 січня 1932. пр. 44 літ.
- В. 78. Шимапська Людвіка, р. Баханова, вст. 30 квітня 1929. † 10 лютого 1932. пр. 43 літ.
- В. 78. Харовський Михайло, р. Рсмушова, Сянік, вст. 31 травня 1924. † 12 червня 1932. пр. 37 літ.
- В. 79. Гаврик Іван, р. Гуменець, Самбір, вст. 29 листопада 1907. † 10 вересня 1931. пр. 59 літ.
- В. 81. Пашкевич Блажій, р. Вишнівчик, Підгайці, вст. 26 липня 1911. † 4 червня 1932. пр. 61 літ.
- В. 81. Білецький Яків, р. Вишнівчик, Підгайці, вст. 29 травня 1911. † 13 червня 1932. пр. 50 літ.
- В. 81. Петрик Антін, р. Гайворонка, Підгайці, вст. 30 грудня 1909. † 10 вересня 1931. пр. 52 літ.
- В. 83. Свербівус Андрій, р. Димаморич, Тернопіль, вст. 30 вересня 1929. † 13 лютого 1932. пр. 44 літ.
- В. 90. Зункович Семен, р. Красне, Турка, вст. 31 жовтня 1923. † 11 грудня 1931. пр. 57 літ.
- В. 91. Гаврик Михайло, р. Янів, Старий Самбір, вст. 16 липня 1909. † 28 грудня 1931. пр. 48 літ.
- В. 94. Федичин Григорій, р. Чомочі, Підгайці, вст. 30 червня 1923. † 19 вересня 1931. пр. 45 літ.
- В. 97. Висоцька Петрина, р. Нова Весь, Новий Санч, вст. 30 листопада 1928. † 30 січня 1932. пр. 31 літ.
- В. 97. Савчин Марта, р. Лабова, Новий Санч, вст. 30 вересня 1927. † 3 лютого 1932. пр. 43 літ.
- В. 98. Дишель Андрій, р. Старява, Мостиська, вст. 12 травня 1911. † 21 вересня 1931. пр. 51 літ.
- В. 98. Мучка Григорій, р. Квятон, Горлиці, вст. 13 вересня 1905. † 4 травня 1932. пр. 52 літ.
- В. 99. Лукаш Петро, р. Вілк Бери, Па., вст. 28 лютого 1929. † 17 квітня 1932. пр. 21. літ.
- В. 99. Лещини Стефан, р. Согорів, Сянок, вст. 11 жовтня 1906. Призначений за помершого 7 липня 1932. пр. 54 літ.
- В. 99. Сндорко Параня, р. Мости великі, Жовква, вст. 28 лютого 1923. † 26 січня 1932. пр. 39 літ.
- В. 102. Комес Параскевія, р. Фулторі, Цешанів, вст. 29 лютого 1928. † 27 червня 1932. пр. 38 літ.
- В. 102. Смолило Олекса, р. Туземпи, Ярослав, вст. 30 червня 1915. † 3 лютого 1932. пр. 44 літ.

- В. 102. о. Левницький Лев, р. Рунгурн, Коломия, вст. 21 серпня 1904. † 30 квітня 1932. пр. 63 літ.
- В. 103. Кейван Василь, р. Русів, Снятин, вст. 30 квітня 1924. † 20 червня 1932. пр. 42 літ.
- В. 104. Скіра Григорій, р. Черче, Рогатин, вст. 30 листопада 1926. † 21 січня 1932. пр. 59 літ.
- В. 104. Шут Йосиф, р. Перг Амбой, Н. Дж., вст. 30 вересня 1927. † 23 серпня 1932. пр. 23 літ.
- В. 105. Бішко Олена, р. Вихлів, Сколе, вст. 30 серпня 1930. † 1 вересня 1932. пр. 38 літ.
- В. 106. Д-р Сіменович Володимир, р. Монастирська, Бучач, вст. 14 лютого 1904. † 13 червня 1932. пр. 72 літ.
- В. 111. Бойчук Гавриїл, р. Глитків, Городенка, вст. 30 листопада 1928. † 1 грудня 1931. пр. 47 літ.
- В. 111. Пишняк Семен, р. Прилуки, Льв.в., вст. 31 травня 1929. † 3 січня 1932. пр. 41 літ.
- В. 120. Вавро Пилип, р. Грушатичі, Перемишль, вст. 28 лютого 1914. † 22 вересня 1932. пр. 53 літ.
- В. 122. Проницька Анна, р. Борки малі, Скалат, вст. 28 лютого 1923. † 25 червня 1932. пр. 29 літ.
- В. 124. Бабяк Дмитро, р. Репець, Сянік, вст. 31 жовтня 1924. † 1 вересня 1931. пр. 42 літ.
- В. 124. Романів Іван, р. Городиславичі, Бібрка, вст. 30 червня 1916. † 5 вересня 1932. пр. 48 літ.
- В. 126. Іванюк Микола, р. Яблінка вижна, Турка, вст. 31 травня 1921. † 15 листопада 1931. пр. 58 літ.
- В. 130. Потавський Константин, р. Болотня, Перемишляни, вст. 28 лютого 1918. † 26 лютого 1932. пр. 58 літ.
- В. 132. Ключка Володимир, р. Бошко, Сянік, вст. 31 грудня 1915. † 20 вересня 1932. пр. 43 літ.
- В. 133. Вессен Агафія, р. Теревці, Сянок, вст. 24 червня 1913. † 15 травня 1932. пр. 53 літ.
- В. 134. Рак Марія, р. Воля постолова, Ліско, вст. 31 грудня 1923. † 6 листопада 1931. пр. 42 літ.
- В. 136. Штефура Данило, р. Воля Петрова, Сянок, вст. 31 липня 1916. † 10 жовтня 1931. пр. 42 літ.
- В. 139. Ламацький Йосиф, р. Шидлівці, Гусятин, вст. 30 вересня 1924. † 23 травня 1932. пр. 47 літ.
- В. 140. Голюк Луць, р. Плоске, Старий Самбір, вст. 28 лютого 1919. † 23 лютого 1932. пр. 58 літ.
- В. 142. Німий Григорій, р. Черче, Рогатин, вст. 31 січня 1924. † 28 листопада 1931. пр. 35 літ.
- В. 142. Радзійняк Іван ст., р. Гвоздянка, Стрижів, вст. 9 березня 1908. † 9 червня 1932. пр. 69 літ.
- В. 143. Ковальчук Стефан, р. Дмитрів, Радехів, вст. 30 квітня 1925. † 14 лютого 1932. пр. 35 літ.
- В. 146. Фарлей Анастасія, р. Маршинів новий, Рогатин, вст. 29 лютого 1924. † 31 серпня 1932. пр. 32 літ.
- В. 147. Шурин Володимир, р. Скорики, Збараж, вст. 31 грудня 1919. † 4 лютого 1932. пр. 33 літ.
- В. 147. Лозинський Павло, р. Чернітвіці, Скалат, вст. 28 червня 1907. † 16 червня 1932. пр. 64 літ.
- В. 147. о. Пелехович Йосиф, р. Ванів, Сокаль, вст. 1 січня 1915. † 17 січня 1932. пр. 61 літ.
- В. 151. Король Василь, р. Томашівці, Калуш, вст. 29 лютого 1924. † 13 вересня 1932. пр. 38 літ.
- В. 155. Рибакевич Марія, р. Волля, Кельце, вст. 28 лютого 1919. † 13 квітня 1932. пр. 51 літ.
- В. 155. Ілик Катерина, р. Ракова, Сянок, вст. 27 вересня 1913. † 8 вересня 1931. пр. 46 літ.
- В. 159. Макута Іван, р. Посверж, Рогатин, вст. 30 листопада 1917. † 2 лютого 1932. пр. 55 літ.
- В. 159. Ткачук Петро, р. Мартинів, Рогатин, вст. 29 лютого 1924. † 11 липня 1932. пр. 43 літ.
- В. 160. Грабар Андрій, р. Помоняти, Рогатин, вст. 29 квітня 1916. † 20 лютого 1932. пр. 46 літ.
- В. 161. Палиця Іван, р. Вороблик, Сянок, вст. 14 лютого 1902. † 12 січня 1932. пр. 54 літ.
- В. 161. Качур Ілько, р. Збуцка бела, Радвай, Підкарпатська Україна, вст. 30 листопада 1929. † 21 вересня 1932. пр. 43 літ.

- В. 162. Гєда Петро, р. Мішович, Августин, вст. 31 липня 1924. † 30 березня 1932. пр. 40 літ.
- В. 163. Пашковська Анастасія, р. Теплиці, Ярослав, вст. 31 січня 1923. † 15 червня 1932. пр. 34 літ.
- В. 169. Гой Катерина, р. Залипе, Рогатин, вст. 28 лютого 1925. † 4 вересня 1931. пр. 44 літ.
- В. 177. Онєско Магдалина, р. Баворів, Тернопіль, вст. 27 лютого †1926. † 2 березня 1932. пр. 48 літ.
- В. 177. Бісик Євгенія, р. Товстенське, Гусятин, вст. 31 грудня 1927. † 19 вересня 1931. пр. 21 літ.
- В. 177. Олейник Михайло, р. Заставе, Тернопіль, вст. 28 лютого 1922. † 26 січня 1932. пр. 48 літ.
- В. 179. Андрусишин Василь, р. Остриня, Товмач, вст. 30 жовтня 1915. † 12 серпня 1932. пр. 40 літ.
- В. 183. Нагорняк Микола, р. Залуче, Снятин, вст. 31. жовтня 1924. † 19 січня 1932. пр. 38 літ.
- В. 185. Смеслей Юстина, р. Мейфілд, Па., вст. 28 лютого 1922. † 11 липня 1932. пр. 37 літ.
- В. 185. Мошар Сильвестер, р. Лабове, Новий Санч, вст. 31 жовтня 1924. † 2 серпня 1932. пр. 62 літ.
- В. 187. Бойко Катерина, р. Чернихівці, Збараж, вст. 28 лютого 1921. † 28 січня 1932. пр. 41 літ.
- В. 193. Філь Василь, р. Брусно старе, Цешанів, вст. 31 травня 1919. † 15 лютого 1932. пр. 47 літ.
- В. 198. Мудрик Лукаш, р. Розлошинці, Збараж, вст. 31 березня 1925. † 24 березня 1932. пр. 51 літ.
- В. 200. Лата Павло, р. Різдяни, Терєбовля, вст. 28 лютого 1923. † 6 лютого 1932. пр. 38 літ.
- В. 200. Мирон Катерина, р. Різдяни, Терєбовля, вст. 31 січня 1916. † 21 вересня 1931. пр. 49 літ.
- В. 206. Рогошинська Анна, р. Покинич, Стрий, вст. 15 квітня 1929. † 8 квітня 1932. пр. 39 літ.
- В. 206. Боднар Михайло, р. Волиця, Скалат, вст. 28 лютого 1920. † 22 травня 1932. пр. 44 літ.
- В. 206. Гурбель Стефан, р. Самолуски, Гусятин, вст. 31 грудня 1917. † 9 серпня 1932. пр. 36 літ.
- В. 209. Мисяк Петро, р. Віскі, Сянок, вст. 6 листопада 1908. † 2 березня 1932. пр. 57 літ.
- В. 209. Гінда Григорій, р. Віскі, Сянок, вст. 31 травня 1916. † 12 листопада 1931. пр. 42 літ.
- В. 211. Озимок Федор, р. Усця, Підгайці, вст. 25 жовтня 1911. † 5 травня 1932. пр. 53 літ.
- В. 214. Кацюба Іван, р. Башня горішня, Любачів, вст. 31 липня 1931. † 31 січня 1932. пр. 39 літ.
- В. 217. Нєлгух Ілько, р. Бришниця, Жовква, вст. 31 грудня 1926. † 12 квітня 1932. пр. 54 літ.
- В. 217. Благий Павло, р. Уїзд, Рогатин, вст. 31 березня 1926. † 5 жовтня 1931. пр. 51 літ.
- В. 217. Чугай Теодор, р. Лучинці, Рогатин, вст. 31 грудня 1924. † 31 жовтня 1931. пр. 41 літ.
- В. 218. Сухар Іван, р. Напчівка мала, Старий Самбір, вст. 28 лютого 1923. † 16 травня 1932. пр. 39 літ.
- В. 220. Шавала Олекса, р. Криве, Радєхів, вст. 25 листопада 1912. † 22 листопада 1931. пр. 43 літ.
- В. 221. Худик Володимир, р. Любів, Сокаль, вст. 31 липня 1918. † 3 червня 1932. пр. 54 літ.
- В. 221. Бойко Роман, р. Неслєсів, Камінка Струмилова, вст. 29 листопада 1924. † 10 грудня 1931. пр. 48 літ.
- В. 221. Гусір Михайло, р. Яжпів старий, Яворів, вст. 29 листопада 1924. † 5 січня 1932. пр. 42 літ.
- В. 227. Цап Ольга, р. Мт. Кармєл, Па., вст. 31 серпня 1923. † 8 січня 1932. пр. 31 літ.
- В. 230. Бурка Марія, р. Рибники, Бережани, вст. 30 листопада 1919. † 3 лютого 1932. пр. 43 літ.
- В. 234. Скорєпський Теодор, р. Різдяни, Терєбовля, вст. 16 березня 1909. † 27 березня 1932. пр. 49 літ.
- В. 234. Кузмінський Теодор, р. Грозова, Добромишль, вст. 30 липня 1921. † 3 червня 1932. пр. 39 літ.
- В. 235. Крупяник Михайло, р. Бошко, Сяпик, вст. 21 вересня 1902. † 5 березня 1932. пр. 69 літ.

- .. 243. Рудий Олекса, р. Криве, Радихів, вст. 31 серпня 1917. † 28 липня 1932. пр. 44 літ.
- В. 247. Мапорик Павло, р. Підкамінь, Броди, вст. 31 жовтня 1928. † 23 квітня 1932. пр. 52 літ.
- В. 251. Янишин Іван, р. Березів, Ст. Самбір, вст. 31 травня 1923. † 19 листопада 1931. пр. 49 літ.
- В. 254. Василь Йосиф, р. Угерче, Ліско, вст. 31 березня 1919. † 22 березня 1932. пр. 47 літ.
- В. 256. Коржин Павло, р. Верхле, Мінськ, вст. 30 листопада 1925. † 19 листопада 1931. пр. 39 літ.
- В. 259. Кобелецький Йосиф, р. Коломия, вст. 29 лютого 1928. † 21 червня 1932. пр. 51 літ.
- В. 259. Яцела Йосифа, р. Абрамовська, Вільно, вст. 31 липня 1926. † 1 липня 1932. пр. 45 літ.
- В. 262. Станак Пайза, р. Опстрижнів, Горлиці, вст. 28 лютого 1922. † 22 листопада 1931. пр. 49 літ.
- В. 267. Олешук Гнат, р. Залуже, Збараж, вст. 28 лютого 1923. † 19 серпня 1932. пр. 48 літ.
- В. 270. Жарський Василь, р. Белз, Сокаль, вст. 29 лютого 1912. † 6 січня 1932. пр. 52 літ.
- В. 273. Пишдус Григорій, р. Настасів, Тернопіль, вст. 31 січня 1916. † 25 лютого 1932. пр. 62 літ.
- В. 275. Гречин Антін, р. Дерехів, Терсбовля, вст. 28 лютого 1920. † 5 квітня 1932. пр. 45 літ.
- В. 276. Гриневиц Елисавета, р. Амбрідж, Па., вст. 31 січня 1930. † 23 лютого 1932. пр. 19 літ.
- В. 278. Ярушинський Теодор, р. Монастир, Дороговець, вст. 31. березня 1915. † 27 січня 1932. пр. 48 літ.
- В. 278. Томко Іван, р. Зачів, Шариска, вст. 30 грудня 1922. † 19 серпня 1932. пр. 54 літ.
- В. 280. Гасай Петро, р. Токи, Збараж, вст. 31 грудня 1924. † 19 березня 1932. пр. 37 літ.
- В. 281. Гамкала Григорій, р. Городнице королівське, Бібрка, вст. 31 січня 1921. † 12 вересня 1932. пр. 53 літ.
- В. 282. Гуменюк Євгенія, р. Терновка, Пшеворськ, вст. 31 грудня 1924. † 26 березня 1932. пр. 37 літ.
- В. 282. Матвій Карп, р. Роштівиці, Скалат, вст. 30 липня 1927. † 21 червня 1932. пр. 49 літ.
- В. 282. Мерва Анна, р. Котужів, Підгайці, вст. 30 червня 1923. † 19 серпня 1932. пр. 41 літ.
- В. 285. Забіць Анна, р. Ясенів, Земплин, вст. 28 лютого 1925. † 5 грудня 1931. пр. 40 літ.
- В. 288. Савка Гнат, р. Звизяч горішний, Турка, вст. 29 вересня 1923. † 4 квітня 1932. пр. 46 літ.
- В. 291. Русин Параскевія, р. Мости, Жовква, вст. 22 лютого 1913. † 28 травня 1932. пр. 61 літ.
- В. 291. Шевчик Василь, р. Масіна велика, Горлиці, вст. 31 липня 1924. † 15 серпня 1932. пр. 47 літ.
- В. 295. Яворська Таця, р. Складисте, Новий Санч, вст. 31 березня 1920. † 12 вересня 1932. пр. 41 літ.
- В. 301. Дідух Марія, р. Трейця, Радехів, вст. 30 листопада 1929. † 18 травня 1932. пр. 41 літ.
- В. 301. Петрина Василь, р. Серафинець, Городенка, вст. 29 квітня 1916. † 30 липня 1932. пр. 54 літ.
- В. 305. Гоменюк Стефан, р. Торске, Заліщики, вст. 30 квітня 1924. † 23 січня 1932. пр. 30 літ.
- В. 305. Будаар Стефан, р. Лупошниця, Доброміль, вст. 28 лютого 1925. † 11 вересня 1931. пр. 59 літ.
- В. 305. Онуляк Семек, р. Устечко, Заліщики, вст. 30 січня 1926. † 17 лютого 1932. пр. 49 літ.
- В. 306. Воробець Юрій, р. Залуже, Рогатин, вст. 28 вересня 1910. † 2 жовтня 1931. пр. 52 літ.
- В. 310. Шевчук Теодор, р. Кашляки, Збараж, вст. 30 квітня 1926. † 1 лютого 1932. пр. 46 літ.
- В. 310. Шимко Наська, р. Фрага, Рогатин, вст. 30 квітня 1919. † 21 серпня 1932. пр. 41 літ.
- В. 314. Стець Анна, р. Гейзелтон, Па., вст. 30 липня 1927. † 12 лютого 1932. пр. 22 літ.
- В. 316. Полянська Анна, р. Лупків, Ліско, вст. 30 грудня 1911. † 6 травня 1932. пр. 51 літ.
- В. 318. Кравчишин Микола, р. Туринське, Сянок, вст. 11 квітня 1900. † 4 листопада 1931. пр. 59 літ.

- В. 320. Сорочак Юстина, р. Копів, Ст. Самбір, вст. 31 січня 1919. † 19 липня 1932. пр. 39 літ.
- В. 320. Сорочак Василь, р. Копів, Ст. Самбір, вст. 30 грудня 1916. † 19 липня 1932. пр. 50 літ.
- В. 320. Копеляк Марія, р. Ст. Луїс, Мо., вст. 31 березня 1924. † 25 серпня 1932. пр. 27 літ.
- В. 333. Возняк Марія, р. Вовче, Турка, вст. 30 квітня 1925. † 29 липня 1932. пр. 42 літ.
- В. 336. Д-р Гнатишин Микола, р. Топорів, Броди, вст. 31 жовтня 1929. † 17 березня 1932. пр. 32 літ.
- В. 336. Лежан Стефан, р. Білич, Ст. Самбір, вст. 24 квітня 1913. † 28 листопада 1931. пр. 41 літ.
- В. 339. Лехман Іван, р. Дитка, Ярослав, вст. 31 січня 1914. † 2 квітня 1932. пр. 63 літ.
- В. 341. Петрик Антін, р. Долина, Сянок, вст. 29 травня 1914. † 9 грудня 1932. пр. 54 літ.
- В. 342. Царик Юлія, р. Сатів, Золочів, вст. 29 лютого 1924. † 13 вересня 1931. пр. 33 літ.
- В. 343. Ярмач Павлина, р. Дошци, Гродно, вст. 30 листопада 1925. † 8 листопада 1931. пр. 36 літ.
- В. 344. Церусич Стефан, р. Фюме, вст. 30 липня 1927. † 29 березня 1932. пр. 43 літ.
- В. 345. Грубрин Юлія, р. Гадниківці, Гусятич, вст. 30 вересня 1921. † 15 січня 1932. пр. 43 літ.
- В. 354. Генюш Гнат, р. Генюсе, Сокалка, вст. 31 січня 1922. † 3 червня 1932. пр. 51 літ.
- В. 358. Дутка Анна, р. Цігула, Ярослав, вст. 28 лютого 1931. † 17 травня 1932. пр. 37 літ.
- В. 361. Майброда Микола, р. Сервирів, Зборів, вст. 30 вересня 1921. † 10 березня 1932. пр. 39 літ.
- В. 361. Мілецьук Марія, р. Староміщині, Скалат, вст. 30 червня 1923. † 4 серпня 1932. пр. 48 літ.
- В. 361. Макарик Теодор, р. Глудна, Березів, вст. 31 грудня 1917. † 30 листопада 1931. пр. 62 літ.
- В. 361. Рудий Іван, р. Струтин, Золочів, вст. 31 грудня 1918. † 10 січня 1932. пр. 51 літ.
- В. 362. Курко Семен, р. Дубковиця, Ярослав, вст. 31 березня 1917. † 1 лютого 1932. пр. 47 літ.
- В. 365. Валас Михайло, р. Заднишівка, Скалат, вст. 30 листопада 1918. † 17 жовтня 1931. пр. 52 літ.
- В. 367. Башта Олекса, р. Збора, Калуш, вст. 30 квітня 1925. † 29 травня 1932. пр. 41 літ.
- В. 367. Кушлик Гавриїл, р. Кадобна, Калуш, вст. 30 вересня 1929. † 12 січня 1932. пр. 47 літ.
- В. 372. Ярема Роман, р. Лубна, Березів, вст. 30 серпня 1924. † 15 грудня 1931. пр. 49 літ.
- В. 378. Черкас Іван, р. Вікно, Скалат, вст. 24 березня 1909. † 29 січня 1932. пр. 62 літ.
- В. 379. Юрків Кароль, р. Сичів, Стрий, вст. 26 січня 1914. † 11 листопада 1931. пр. 52 літ.
- В. 388. Мороз Олекса, р. Білінка мала, Самбір, вст. 28 лютого 1920. † 9 липня 1932. пр. 38 літ.
- В. 388. Волянський Василь, р. Корналова, Самбір, вст. 28 лютого 1921. † 15 листопада 1931. пр. 39 літ.
- В. 388. Заремба Юліян, р. Лука, Самбір, вст. 23 квітня 1914. † 13 вересня 1932. пр. 49 літ.
- В. 388. Каміньський Стах, р. Биків, Самбір, вст. 31 грудня 1923. † 6 вересня 1932. пр. 48 літ.
- В. 390. Пеленський Михайло, р. Комарно, Рудки, вст. 30 листопада 1927. † 21 березня 1932. пр. 47 літ.

ВІЧНА ІМ ПАМ'ЯТЬ!

ДІТИ ЧЛЕНІВ У. Н. СОЮЗА МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ,

ПОМЕРШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1931 Р. ДО 30-го ВЕРЕСНЯ 1932 Р.

- В. 28. Пасічник Еміля, вписана 31 травня 1930. † 26 березня 1932. прожила 4 літ.
В. 30. Вдовяк Юлія, вписана 31 березня 1923. † 20 листопада 1931. прожила 14 літ.
В. 30. Бат Марія, вписана 30 листопада 1931. † 24 червня 1932. прожила 3 роки.
В. 33. Кмегик Юлія, вписана 31 травня 1929. † 2 листопада 1931. прожила 13 літ.
В. 34. Олексин Анна, вписана 30 квітня 1922. † 25 липня 1932. прожила 15 літ.
В. 42. Букатчук Іван, вписаний 31 жовтня 1930. † 15 червня 1932. прожив 15 літ.
В. 64. Ющишин Лев, вписаний 31 січня 1925. † 5 липня 1932. прожив 18 літ.
В. 70. Корсецька Анна, вписана 30 січня 1926. † 10 березня 1932. прожила 18 літ.
В. 104. Бартель Стефан, вписаний 28 лютого 1931. † 19 вересня 1931. прожив 16 літ.
В. 104. Пастушак Павліна, вписана 31 січня 1925. † 16 червня 1932. прожила 18 літ.
В. 121. Чуйко Петро, вписаний 30 вересня 1924. † 8 липня 1932. прожив 9 літ.
В. 124. Кавній Михайло, вписаний 31 грудня 1921. † 14. травня 1932. прожив 13 літ.
В. 136. Куземко Анастасія, вписана 31 травня 1931. † 21 вересня 1931. прожила 1 рік.
В. 139. Пахолок Андрій, вписаний 30 серпня 1924. † 10 вересня 1931. прожив 19 літ.
В. 147. Шуран Василь, вписаний 29 травня 1926. † 24 вересня 1931. прожив 7 літ.
В. 147. Ярема Йосиф, вписаний 30 листопада 1928. † 24 січня 1932. прожив 4 роки.
В. 155. Ковальчук Йосифина, вписана 30 листопада 1926. † 3 червня 1932. прож. 17 літ.
В. 163. Федюк Марія, вписана 30 липня 1927. † 16 жовтня 1931. прожила 14 літ.
В. 169. Іванишин Марія, вписана 31 січня 1931. † 11 грудня 1931. прожила 1 рік.
В. 170. Семусь Іван, вписаний 31 березня 1923. † 1 лютого 1932. прожив 13 літ.
В. 218. Скуб'як Володимир, вписаний 30 січня 1932. † 25 липня 1932. прожив 1 рік.
В. 231. Литвинець Мавриц, впис. 31 грудня 1930. † 21 листопада 1931. прож. 2 роки.
В. 237. Заплітний Михайло, вписаний 31 жовтня 1925. † 7 вересня 1931. прож. 15 літ.
В. 270. Підгурська Анна, вписана 31 січня 1929. † 16 травня 1932. прожила 5 літ.
В. 276. Геряк Олена, вписана 31 січня 1928. † 2 квітня 1932. прожила 5 літ.
В. 276. Затхей Михайло, вписаний 30 червня 1930. † 9 червня 1932. прожив 6 літ.
В. 295. Ільчишин Олекса, вписаний 31 жовтня 1923. † 26 березня 1932. прожив 15 літ.
В. 296. Калиновська Ксеня, вписана 30 квітня 1926. † 20 липня 1932. прожила 14 літ.
В. 297. Шелестяк Андрій, вписаний 30 листопада 1925. † 2 вересня 1931. прож. 8 літ.
В. 297. Шелестяк Михайло, вписаний 30 листопада 1925. † 4. червня 1932. прож. 17 літ.
В. 386. Кучмак Кляра, вписана 31 грудня 1930. † 4 січня 1932. прожила 8 літ.

ВІЧНА ЇМ ПАМ'ЯТЬ!

ЯК ДБАТИ ПРО ЗУБИ.

Нема на світі чоловіка, що не бажав би собі здоровля, але мало таких, що вміють дбати про нього. Лише невелика скількість знає себе самого, себто будову людського тіла, знає, як запобігти втраті здоровля. Пізнання нашої тіла це справа не лише корисна, але й цікава. Тут щодня на кождім кроці стрічаємо чудадива. З усіх див найбільше подиву гідний чоловік. Безліч чудес криє він в собі! Нема на світі машини, яка бодай приблизно своєю доцільністю, складною будовою, тривалістю дорівнювала справді чудесній машині — людському тілу!

Воно виконує безліч чинностей. Нестімовірні складні процеси відбуваються при травленні. В нашій тілі існують для охорони перед хворобами доцільні урядження. Будова ока й уха це чуда. Безліч в нашій тілі дивчудес, а як мало кому вони знані!

Одним з таких органів, замінних своєю будовою та призначенням, є наші зуби.

Зуби поміщені в роті. Тут вони мають приладити корм до перерібки в дальших частинах кормового проводу. Тут в роті при роздріблюванні їди і рівночасній примішці слини, яка має певні важні складники — заходять вже перші хемічні зміни корму, які мають значний вплив на дальший перебіг травлення. Від того, як зуби роздробили, перемололи корм, залежить швидкість і вислід травлення в шлунку та кишках.

Ясно отже буде кождому, що зуби мусять бути здоровими, щоби сповнили наложену їм задачу. Щоби це зрозуміти, треба знати хоч згубша

склад зуба. Матерія, субстанція, з якої головно зложений зуб, зоветься дентином; вона покрита твердою покривою т. зв. склицею, яка досить тонкою поволокою хоронить зуб від шкідливих впливів. В середині кожного зуба є ямочка, виповнена судами кровними, нервами і т. д. — яку популярно всі звать „нервом”. Кінець коріня входить досить глибоко в кість щоки. Корінь покритий тонесенькою оболонкою, т. зв. окістною, яка лучить корінь зуба з кістю щоки. „Нерв” в зубі через тонесенький отвір є получений з нервами, кровними судами, які є поміщені в кістній ямці, де сидить зуб.

Як кождому дальше відомо, природа вивінувала нас до боротьби за існування 32 зубами. І так мала дитина має молочних зубів 20, а пізніше перемішує їх на 32 сталих, оконечних, які вже сповняють свою службу до кінця життя. Як тішиться молода мати, коли побачить перший зубчик в ротуку своєї дитинки! Та досвідом навчена з журбою думає про той зрадливий дар природи. Та чи слушно? Чи маємо причину нарікати на цей дарунок? О скільки відгравають тут велику ролю впливи культури та одідичених по предках хиб і прикмет, — то вини в нас нема. Но все дальше, всі чергові шаблі на шляху нашого життя в розвитку зубів — від першої стадії зіпсуття зуба аж до невиносимого болю при його розпаді, це все є наша вина та наших родичів.

Одиноким оправданням наших провин в тім напрямі може бути тільки несвідомість!

Проти неї боротися є обов'язком кожного свідомого.

За першим зубчиком від 6. місяця життя йдуть скоро дальші, так, що до укінчення двох років повинна дитина мати 20 зубів. Згадаю тут про загально поширений пересуд, що всяку хворобу, педомагання дитини, приписується виколюванню зубів. Це є помилка; виколювання зубів є зовсім природне явище і зі згаданими недомоганнями дитини не має ніякої зв'язи. Тяжке виколювання зубів, що потягає за собою справжню педугу дитини, належить до рідких явищ. Звичайно дитина є трохи неспокойна; зубколючий натискає на ясна, викликає напруження його, та тут вистане дитині дати кавалочок фіялкового коріня або перстеня з кости і більш звичайно нічого не треба. Розуміється, що при поважних об'явах болю треба покликати лікаря. Ротик дитини треба витерти 2—3 рази щодня м'ягенькою льняною шматкою, замоченою в зимній воді, (до якої додати крихітку соли або бораксу). Згадати тут ще один поширений спосіб, яким дитину успокоюють: це мішочки, виповнені цукром, папкою з хліба і різними іншими примішками, які діти годинами смочуть та набаляються катарів шлунка, кишок, і т. д. Крім цього така папка цукрована квасніє і спричинює ушкодження склиці і вслід за тим іде зігниття зуба.

Деякі нерозумні матері додають ще вивару з маківки, щоб дитина ліпше спала; це вже просто тяжка провина, бо така дитина може зовсім втратити здоров'я. Загалом шкідливо є дітям давати багато солодоців; вони відбирають апетит до іншої їди — а густі, липкі солодоці прямо псуєть зуби. А коли вже конче хочеться дати дитині щось солодкого, то краще всего цукор, або т. зв. бонбони,

які скоро слина змиває.

Про біль зубів знає кожний, малий і великий, бідний і багач. Старий він, як вік цілого людства. Но, — чи довго буде він людству товаришити, як довго тривати? Може ні, може побідить розум та освідомлення і люди навчаться запобігати цьому лихови. На жаль нині біль зуба це одинока припуха, що приводить хорого до лікаря-дентиста. Звичайно чекає кожний так довго, „аж не зможе витримати” — та тим сам собі шкодить. Цей зуб, що ще кілька днів тому міг бути легко уратований, нині вимагає великої праці, а завтра може бути навіть зовсім втрачений!

Пригляньмося цій справі трохи ближче, як приходить загалом до болю зуба — від першого зачатку. Тоді кожний зрозуміє, як легко є зуби в порядку утримати та що лікар-дентист страшний тільки тоді, коли невиносимий біль вимучив чоловіка через кілька тижнів!

Біль зуба повстає головно з двох причин. І так перше, коли зпсуття зуба є спричинене ушкодженням склиці квасами, які творяться при розкладі корму між зубами, та гниль живої ткани зубної підійде аж до нерва або його зовсім відслонить. Цей т. зв. нерв є дуже вразливий і схильний до запалень.

З початку зміна температури — зимно, солодоці викликають коротко триваюче немиле вражіння. Потім при необережнім накупенню твердого корму (кусник кістки, шкірки з хліба) вдушується тонку вже стінку в ямку нерва і повстає наглий острый біль. По усуненню причини, очищенню ямки, звичайно цей біль минає, але лишається вже немилый спомин, страх кусати тим боком і т. д. Зуб псується даліше. Чим раз довше болить він по кожній зимній страві, чи

воді — навіть зимний воздух шко-
дить (тоді дуже обережні затикають
вуха ватою, „щоб не було протягу”...),
— аж врешті починає зуб на добре
боліти. Прийшло значить до запален-
ня нерва. Значаються дні повні бо-
лю — ночі без сну. Алс... краще всьо-
го — всі хустки з хати повязати на
голову, палити рот спіритусами, кар-
болями і т. д. уживати всі средства,
які парають сусіди, — як піти до лі-
каря — одинокого чоловіка, що при
новітних засобах науки потрафить
біль в кількох хвилинах усунути, або
що найменше зменшити. Колиж хо-
рий має ангельську терпеливість, то
по якимсь часі перестав зуб боліти
з тої причини, що нерв хорий цілком
завмирає. Чоловік утішений, що вим-
кнувся дентистови, не знає бідака, які
ще несподіванки ховає для него та
ямочка в зубі. І тут приходимо до
другої причини болю зубів. Та друга
причина є найменше хорим знана та
зрозуміла.

Справа представляється отже так.
Коли зуб починає псуватися, ямка в
ньому все збільшається, наповнюєть-
ся рештками їди, слиною і т. п. склад-
никами. Наконєць нерв відслонюєть-
ся, переходить в запалення, болить
довше або коротше, а врешті, коли
добре надокучив, завмирає. Маємо от-
же перед собою дві ями: одну в ко-
роні зуба, виповнену згаданими вже
„миловонними” рештками обідів, ве-
чер і т. д. і другу ямочку в коріні, де
знаходиться нерв. Обі ямочки є спо-
лучені; отже ясно буде, що гниль з
корони зуба перейде тепер в корінь,
так, що накінець цілий зуб є випов-
нений вонючою, гнилою масою.

Поперсду згадано, що нерв лу-
читься через тонесенький отвір в ко-
ріні з окістною та ямкою в щоці, в
якій він сидить. Щож більше природ-
ного як це, що гниль перейде тим

тонсеньким отвором в щоку та за-
разить окістну і кість щоки. Відомо
дальше, що гниль викликають дрі-
бенькі животини, т. зв. бактерії, які
власне своїми трійливими продукта-
ми викликають запалення окістної і
т. д. Це запалення окістної почина-
ється тяжким чуттям у щоці, виступає
глухий, неозначений біль, якого місця
хорий часто не вмє навіть вказати.
Тому, що при запаленні збільшуєть-
ся доплив крові, відчувається тоді
в глибині наче стукання, ковання.
Це залежне від того, як філя крові
від серця допливає і відпливає. З
цього самого приводу видається зуб
немовби довший; прикушення його,
ба, навіть дотик, викликає шалений
біль. Тоді вже є запалення й самої
щоки; зуб починає хитатися. Врешті
опухає лице і біль звичайно тоді змен-
шується. Це є ознакою, що при за-
паленні прийшло до витворення ро-
пи (матерії). Коли ця матерія не зна-
ходиться відпливу, чи то через штучне
наколення, чи то через вирвання хо-
рого зуба, тоді шукає вона собі до-
роги, пробиваючи кість, ясна, навіть
нераз і шкіру лица і тоді повстає т.
зв. фістула. Тепер болі зникають зо-
всім, — а зостають хіба вигляди на
рецидиву (новий напад запалення).

Крім таких знищених, повних дір
зубів та решток корінів, знаходимо в
устній ямі ще одно мірило чистоти
і дбайливости про свої зуби, це є
назубний камінь. Виступає він в ріж-
них формах та красках. Нераз такий
твердий, що треба сильно його від-
лупувати інструментом від зуба. Не-
раз знов м'який, мазистий, ріжної
краски, все одно в якій формі та кра-
сці — зубам шкідливий. Вже у малих
дітей стрічаємо нераз осад чорної
краски, який наджирає склицю.

Камінь назубний незамітно і пово-
ли руйнує зуби. М'який осад наджи-

рає квасами склицію і тим робом по-збавляє зуба найважнішої охорони.

В твердій формі осідає осад у всіх шпугах між зубами, у всіх заглибленнях зуба особливо там, де збирається більше слини, як при долішних передних і горішних черенних зубах. Осідаючи в чимраз то більшій кількості, посувається по коріни в гору, відтискаючи ясна, ба навіть з часом зникає кість щоки під його діланням і тим робом спровола виважує зуби з осаді. Подразнюючи ясна, викликає їх запалення і вразливість на механічні ділання (прим. навіть чищення щіточкою викликає кровотоки, які натурально вздержують необачних до дальшого чищення, та тим тільки сприяють дальшому осаджуванню каміня).

Наслідком каміня (й інших причин) може бути дуже грізна хвороба зубів т. зв. ропоток (PYORRHOEA ALVEOLARIS), де наоколо шийки зуба появяється роп („матерія“), яка з часом розхолітує зуб так, що він сам випадає. Цій хворобі можна запобігти тільки в самих початках.

Одинокую радою буде тут строге удержування зубів в чистоті — та принайменше що пів року дати лікареві вичистити.

Якжеж удержати зуби в здоровлю і як їх плекати? Як згадано повище, багато людей на жаль тоді тільки присвячує увагу зубам, коли вони починають боліти і тоді йдуть до лікаря. Коли вже вимучився кілька тижнів, коли замість зуба тільки рештки, вимагає хорий, щоби біль негайно усунути, щоби нічого не боліло та щоби „пломба“ вічно сиділа.

Плекання зубів повинно зачинатися в найраншій молодости. Коли дитина має вже всі зуби, навчіть її вживати щіточки. Вона змалку так при-

викне, що це станється її потребою та другою натурою. Часто чую: „пощо молочні зуби плекати, лікувати, коли вони і так повилітають“. Це дуже велика помилка. Дитина тратить решту молочних зубів в 12-тім році життя — і до того часу має їх уживати. А коли дитина росте, потребує свій організм добре забезпечити в сили, — бож здоровля, що його ми придбали в молодости, — це запас на ціле життя. Отже мусимо дбати від першої молодости о здорові зуби. Колиж у дитини зуби псуються, вона зле травить корм, не прибирає здоровля та й крім цього терпить болі. І все те завдяки нерозумним родичам. Для лікаря найприкріша хвиля, коли мусить дитині зуба винимати. Приходить до лікаря такий 5—6-літний чоловічок, глядить своїми невинними очима з довірям на лікаря, бо дома сказали, що той пан „тільки так щось“ зробить і вже перестане боліти. При тій нагоді нераз родичі почують гіркі слова правди. Отже систематичне плекання зубів повинно зачинатися як найскорше — вже в наймолодшій віці. Одиноким приладом, потрібним до цього, є щіточка! Ніщо не приносить хісна і не рентується так добре, як уживання щіточки до зубів. Передусім заховується здорові зуби, не терпиться болів та заощаджується багато гроша, які требаби заплатити за лікування лікарям. А вони тепер до-рогі!

Колиж ми що дня миємо лице і чистимо одяг, — то якжеж дивно не вичистити зубів! Але вичистити зуби треба уміти. Не вистарчить чистити недбало, як це робить декотрий, що набере у рот води і пальцем пошурує троха по зубах тай щасливий, — думає, що вичистив!

Зуби мусять бути що найменше два рази денно (це є рано й вечером)

вичищені щіточкою і порошком (у дітей пастою). Щіточка не дуже тверда, порошку не жалувати і чистити не тільки передні, а всі, де тільки можна дістати, з гори, з низу, з боку, поперек, навздож, з заду, з переду — словом зі всіх сторін. Тільки таке вичищення має вартість. Щіточку треба провадити від ясна здовж зуба, якби хотілось вимести нечистоту, а не шурати впоперек по зубах, втираючи тим самим всю нечистоту між зуби.

Полокати треба рот порушуючи воду полочками сильно у всіх напрямках, — а не трясти, чи хитати головою: так полочеться тільки фляшки. Рівночасно з тим полокати і горло. Привикати по можності до зимної води, це має ту користь, що зуби і ясна робиться більше відpornими та й зимна вода скорше дасть знати, коли який зуб зіпсувся.

Найважливіше є чистити зуби перед сном. За дня мимохить чистяться зуби їдою і плинами, рухами язика, тощо; противно діється в ночі. Тоді бактерії спокійно розвивають свою шкідливу діяльність на рештках їди, що розкладається.

Головним складником усякого рода порошоків та паст є шлямована крейда. Крім цього додається магnezії, трохи мила, врешті різні етеричні олійки для додання смаку, чи запаху

і краски. При пастах приходиться ще гліцирина та більше мила. Порошки ристинні, так дуже захвалювані, є шкідливі. Так само шкідливими є порошки острі, як з липового вугля, попелу, папіросів, спаленого хліба і т. д.

Всякі води до полокання не мають ніякого лічничого значіння; це саме зробить малий додаток соли, або ще краще окисненої води. Сильні кваси, уживані довший час (як пр. цитринова чи виноградова курація), шкодять зубам. Лічничі залізні води треба пити через скляну рурку, а опісля подібно як по квасах виполокати уста водою з додатком крихітки соли. Ще кілька слів про чищення зубів виколувачем. Регулярне, а не пересадне чищення причиняється до утримання зубів в здоровлю. Шкідливі є виколувачі з металу, як шпильки, ігли.

На тім можнаби закінчити, бо решта (що і як робити коло зіпсутих зубів) належить до лікаря-дентиста.

На прикінці звертаємо ще раз увагу, що плскання зубів лежить не тільки в інтересі одиниці, але є також і суспільним обовязком. Обовязком родичів супроти грядучих поколінь, за яке старатися мусимо, передати в спадщині як найменше хиб, чи то тілесних, чи душевних. А хибі батьків відзиваються не раз і в далеких поколіннях.

ДУМКИ СТЕФАНІ У.

Коли мене в серце вражає глибоко
Безтямність чи злоба людини,
То я не ридаю, лиш гірко сміюся,
Та не покорюся й хвилини.

В ту хвилину, щитом мов я гордістю вкриюсь,
А поглядом сміло говорю:
„Я йду своїм шляхом, мене ти не спиниш,
Хоч з болем — тебе я поборю.”

Орлиця.

Високо, високо під самими хмарами, там, де на тлі блакитного неба тільки помітно верхівя норвежських гір, там, де іскряться та блищать ріжними барвами ці величні верховини, на дикій неприступній скелі звисло над проваллям гніздо величезної орлиці.

Коли орлиця, купаючись у проміннях сонця, літала в повітрі у височині, не досяжній людському оку, її острозорий погляд примічав у зеленій траві навіть полеву миш. І коли в той час траплялось молодому цапеняти віддалитись від своєї матери, то хижка птиця паче стріла спадала на нього і миттю те цапєня вже жалісно мекало аж попід хмарами. Абож коли вилізав із своєї норки заяць і починав передніми лапками мити свою мордочку, так і він незабаром летів у гору попід хмару в пазурах дужого ворога, а потім опинявся в орлиному гнізді.

Часом, шукаючи добычі, орлиця пролітала сотні верстов понад горами, долинами, ярами, понад степами, дикими скелями та чорними страшними безоднями, аж до сусіднього па-сма гір.

Ці далекі гори, що до них долітала орлиця, були межою її царства; і лихо тому, хто наслідювався пересягнути ці межі. Вже чимало разів доводилось гордїй могутній орлиці, без помочи її самця — орла, ставати до бою з своїми далекими крєвняками. Страшний це був бій, жорстокий і кривавий! На землю, мов дощ, рясно сипалось покривавлене пірря, аж поки нарешті не падало розшарпане тіло побитого орла. Багато, дуже багато орлиної крові перелилось на скелі, що були межою орлиного царства.

*

Якось одного разу після ловів на межах свого царства поверталась орлиця до дому, тримаючи в своїх пазурах маленьке оленятко.

Ставши в рівень із гніздом, вона раптом турботно затріпала крилами і несамовито закричала. Луна від орлиного крику покотилася по горах.

Грубе гилля, що було підпорою її гнізда, було поломане, все гніздо було зруйноване і пограбоване.

Її орлятка, в якого дзюб та пазурі що дня ставали все міцніші та остріші, її кохапої дитинки, не було в гнізді!

Орлиця випустила з пазурів свою здобич і майнула так високо, що її повні страждання крики не порушували більш тиші височезних гір.

Але тим часом нечайно два ловці, що вийшли з ліса, почули над своїми головами крик та шамотіння. Один із них піс на спині кіп, а в тому коші було вкрадене ловцями орля. Оба ішли повагом по дорозі до села, а високо пад їх головами, пильно слідкуючи за ними, летіла величезна птиця.

З блакитної висоти острозоре орлине око пильнувало ловців і бачило, як вони увійшли в оселю одної господи і як кошик із орлятком окружив натовп дітей.

З ранку до ночі орлиця або літала в повітрі над селом, або навколо нього. А коли на дворі настала ніч, орлиця сіла на покрівлю будинку і люди чули серед нічного мороку її жалісні, дикі крики.

Досвіта, коли сонце на сході ледви тільки позолотило своїм промінням хмари, орлиця знялась уже вгору і повисла в повітрі, пильно дивлячись на одну крапку.

Вона бачила, як біля ганку будинка син селянина колов сокирою дошки, бачила, як купка дітей із цікавістю дивилася на його роботу; потім бачила, як із зроблених молодим селянином лозинок змайстрували величезну клітку і посадовили туди її орлятко. А далі ще бачила орлиця і те, як її дороге орлятко без втоми, без спочинку било крильми та дзюбом у стінки своєї тюрми, пробуючи з неї визволитись.

Пізніше на дворі лишилась сама клітка з орлятком, а з людей більше ніхто не показувався. Сонце гріло землю все більше, все палкіше. А орлиця літала в повітрі під хмарами і не відривала очей від свого орляточка, яке просунуло між ґратами клітки голову і, злісно драпаючи ці ґрати пазурами, страшенно, несамовито кричало.

Минув полудень. Орлиця, знявшись під хмари й висячи в повітрі, спочивала. Її погляд та нюх увесь час були напружені. Мовчанка та тиша, що панували на дворі, здавались орлиці неспевними. Вона пильнувала це більше.

Клітка з орлятком, що залишилась серед двору на протязі цілого дня, чудового, соняшного дня, неначе притягала орлицю, надила її до себе і вабила.

А орлятко не переставало уперто й міцно стукатись об ґрати, все сподіваючись розламати їх. Воно по черзі просовувало між ґратами або дзюб свій або пазурі або одно або друге крило. Нарешті над вечір, коли сонце було вже на склоні, з хати вибігли діти і почали ґратись, бігаючи від ганку до клітки та назад. Далі з'явились і старі і кожний почав робити

своє діло.

Молода невістка селянина винесла свою сповиту дитинку і поклала її на полотно, що лежало на траві, а сама почала прати.

*

Нараз повітря прорізала якась величезна тінь і вечірню тишу зрушило остре шамотіння та помаху дужих крил. Величезна птиця, неначе блискавка, спала на землю і ледви торкнувшись її знов знялась угору під хмари. Молода мати, з мокрими хустками в руках, скочила на ноги і кам'яніючи з жаху дивилася вгору. Орлиця схопила її дитину і несла тепер у своїх пазурах під хмари. Зразу жінка мов скам'яніла і мовчки, не рухаючись, дивилася за орлицею, а далечінь між матір'ю та дитиною все зростала та зростала. Потім вона кинулась, як божевільна. Якась несподівана думка блискавкою майнула їй у голові. Жінка кинулась до клітки, вмить зломилла ґрати, вхопила орлятко і з диким криком та стоном підняла його обома руками над головою. Вона не чула, як орля страшенно било її дзюбом і ранило їй руки та плечі.

Орлиця на мить спинилась на місці. А молода жінка, пильнуючи поглядом кожний рух орлиці, побачила нарешті в пазурах хижої птиці свою дитинку.

І жінці здавалось, що птиця спускається в низ. Дві матері, захоплені одчаєм, зрозуміли одна одну. Дужа птиця, помалу спускалась на землю. Жінка, випустивши орлятко, зробила скільки кроків наперед і вхопила на руки свою дитину, яку їй повернула орлиця.

Йонас Лі.

ПЕРЕСПІВИ ПАВЛА ГРАБА.

З фінських поетів.

Казимір Лейно (Ленбом).

Коли їси — то не проси;
Роби, що кажуть, все знеси, —
То — чесна ти людина.

Коли поклони в церкві беш,
А думам волі не даєш, —
То — чесна ти людина.

Коли святу старовину
Шануєш, добру, чи дурну.
То — чесна ти людина.

Коли за Бога маєш власть
Та дякуєш за те, що дасть,
То — чесна ти людина.

Коли з побожної брехні
Ти кажеш „так”, де треба „ні”,
То — чесна ти людина.

Коли затулиш очі й слух,
Осліп, неначеб то й оглух,
То — чесна ти людина.

Коли неправді без кінця
Ти потураєш як вівця,
То — чесна ти людина.

Тебе героєм всяк вважає;
Душа нічого не бажає,
Бо — чесна ти людина.

А як закрийється труна,
Напише рідна сторона:
„Тут чесна спить людина!”

Як слід на світі він прожив,
Нічим нікого не вразив,
Бо — чесна був людина.

Він непомильний шлях обрав
І грошеняток набирав,
Бо — чесна був людина”.

А. Г. Дейвис.

ПАСКУДНА НІЧ.

(Австралійське оповідання).

Минув похмурний, липневий день, а коли настала ніч, у деревах завивав острій, західний вітер. Було страшенно холодно*). Свині в стайні, голідні і лихо погодовані, — тих кілька гарбузів, що перестояли посуху, ми зіли самі, — боролися між собою й квичали раз у раз як справдішні свині. Корови з телятами покинули фар-

му шукаючи захисту між горами, коли натоміць коні — бороняки з шерстю наїженою як шпильки, сумно опиралися о дротовий пліт і тужливо гляділи на обгороджену ним зелену люцерну. Пастух Джов ходив січучи зубами в старім батьковім сурдуті, що мав лиш один рукав — другий зіжвало теля перед кількома днями, коли батько повісив був сурдут на палеку серед поля замість віхи на місці, доки треба було орати.

— Ой лишенько! Тай препаскуд-

*) Літна пора припадає в Австралії тоді, коли в Північній Америці та в Європі зима, а зима тоді, коли в Північній Америці та Європі літо.

на-ж сьогодні ніч буде! — промовив батько до пані Бравнової, що ззябла сиділа на софі, входячи з великим оберемком дров для розложення огню.

Пані Бравнова сиділа в нашім домі отсе вже пятий чи шестий день. Старий Бравн забігав часами до неї і ми діти, знали, що між ними не було сварки. Часом вона помагала де-що в домашній роботі, але звичайно не робила нічого. Ми хлопці балакали про се де-що між собою, але не могли зрозуміти, чого вона сидить у нас. Джов запитав маму, але вона відповіла: „Та я не знаю”, а більш ані „слова”. Нам трохи надоїла вже та Бравнова, і ми бажали, щоб вона забралася з нашого дому. Вона кидала нам упімнення, так як колиб мала нам що до розакзу.

По вечері сиділи ми біля печи, так близько, як тільки було можна, щоб не полектися від огню, ми всі й Бравнова, і слухали завивання вітру на дворі. Було приємно сидіти в теплі і слухати носвистів вітру. Та ось батько обігрівшись з переду й ззаду обернувся до нас і промовив:

— Ну, хлопці, мусимо зараз іти розпалювати огні і проганяти кангури*).

Се було так, як колиб нам хто всім нараз дав у карк. Ми глипнули всі на нього, щоб побачити, чи він не жартує. Але батькове лице було поважне, як у найстрогійшого судді.

— Тепер у вечір? — відповів несміло Дев. — Але чому-ж як раз тепер у вечір, коли ані вчора, ані позавчора ми не ходили? Най би там кангури гуляли собі!

**) Кангур (по англійськи „kangaroo” — „кенгеру” — австралійське звіря, зі сильними задніми ногами й сильно розвиненим хвостом, якими він послуговується при скаканню. Самиця носить молодих у торбині на животі. В Австралії є багато родів кангура. Рід, про який тут мова, досягає до 7 стіп довжини. Живиться рослинами.

— Так то так, — сказав батько, — а все таки ліпше сьогодні попомошити їх.

— Але-ж там тепер нема пшениці, яку вони могли би спасти. То пощож їх попомошити? Не бачу ніякої причини.

Та батько стояв на своїм.

— Ні, я ні за що не піду, — майже крізь плач промовив Джов. — В таку студену ніч, як тепер, — а в мене ще й чобіт нема.

Але батько промовив сердито: — Не будеш ти тихо, лобуре! Зробиш те, що я тобі кажу.

Але Давид не переставав протестувати.

— Сьогодні від самого ранку я бігав за бороною, — говорив він батькови, — а тепер маю ще ганяти за кангурами, і то в таку ніч, як отся, і в таких місцях, де вони не можуть нічого найти крім голої землі. Таке то в нас: чим більше робиш, тим більше жадають від тебе. І він почав плакати. Бравнова вставила й своє слово. На її думку тато мав рацію, і нам треба таки піти, бо пшениця почала вже сходити.

— Еет! — скрикнув Давид хлипаючи, немов бажав сказати їй, щоб сховала свою пораду для себе.

Помалу й нерано повиходили ми від теплої печи та огрітої хати за батьком у темну, холодну ніч. Се була страшна ніч. Питьма стояла як смола, густа й відразлива, а студено було, як у трупарні. І пробуйже тут заборошити кангурам, щоб не пасли нічого. Вони повигризали вже всю пшеницю, кожде стебельце, і до того всю траву. Що гризтимуть тепер нас самих, чи упряж на плугах, сего ми не могли збагнути. Ми пошпотувалися в питьмі один за другим, позастромлювавши руки в кишені штанів. Батько йшов попереду, а бідний Джов з

голими литками і без ходаків позаду. Раз по раз він наступав на сухий бодяк, а коли сідав на землю, щоби повитягати колючки з ноги, то сідав нехибно на інший бодяк. Коли йому вдалося переступити бодяк, то мусів ударити ногою або о пеньок або о камінь. Джов заходився голосним плачем, але коли вітер ревів ще голосніше і не переставав завивати.

Піджидаючи на Джова Давид воркотів:

— Чорта з два з таким татом! Яка біда приперла його витягати нас із хати в таку ніч!

Батько не довиджував добре в пільмі, а особливо цієї ночі. Тому він наскочив на старого коня, що опершися шиєю на пліт, мабуть задрімав при виді люцерни. Ця немила стріча задала обом великого страху. Батькови ще не так дуже, бо він тільки перевернувся горілиць до гори ногами, але коняці зробилося так, немовби його чорт попхнув: він повалився на пліт і залутався всіма чотирма ногами в дротах. Тут почалася для нього страшна робота. Він почав що сили фиркати ногами, поки не вирвав великий шмат плота і тягнучи його за собою погнав що духу в темну безвість.

— Отсе мабуть якийсь чортівський кангур у пшениці, — промовив Давид, — і ми зареготалися. Ми зрозуміли все добре, але батько не промовив ані слова.

Ми не тратили багато часу на розпалювання огнів. Ми пішли на впростець через поле, засіяне пшеницею і покриті кангурами. Не можу сказати, кілька їх було. — По тім гармідрі, якого вони нароби́ли втікаючи можна було думати, що їх було мілйон.

Нарешті батько сказав до Джова, що може лягти спати біля огню. Джов заснув справді. Батько сів біля нього і довгий час немов вдивлявся в пільму. Час від часу невеличке стадо кангурів проскакувало біля огню; потім надлетіла сова і почала скиглити жалібно, але батько сидів і, здавалося, не чув нічого. Ми годину за годиною ходили від огню до огню, а коли втомилися кидаючи горіючі головні на кангурів, то присідали на почіпки біля огню і проклинали вітер і зиму і кангурів і сови на перемену. Се була паскудна, та все-таки одинока наша розривка.

Час від часу батько вставав від свого огнища і занитував нас, чи чуємо де-що. Ми відповідали, що крім кангурів і сов не чуємо нічого. Потім він вертав на своє місце і вслухувався далі в ревучу пільму. Він був неспокійний, і по всьому видно було, що думає зовсім не про кангурів. Давид не міг зрозуміти його.

Ніч тяглася без кінця. Параз між дротяними плотами щось гучно зашелестіло, і сестра Салі появилася при світлі огнища.

— Тату! промовила вона. І більше ані слова. Батько також не мовлячи ані слова схопився з місця і пішов з нею до дому.

— Щось там мусіло статися, — промовив Давид на пів цікаво, на пів з острахом, і ми оба гляділи в огонь і думали та думали. А потім, немов жахаючися чогось, вдивлялися в пільму і надслухували, чи не вертає батько. Але ми не чули нічого крім вітру та сови. Аж на розсвіті батько прийшов з веселим усміхом на лиці, і сказав нам, що мама цієї ночі вродила малу лялю — здорового, крепкого хлопця. Тепер ми зрозуміли, чого сиділа Бравнова в нашій домі.

Джером К. Джером.

ПРО КРИТИКІВ.

Раз мені приснився сон. (Ніщо інше й не може снитися, я знаю. Але ця фраза звучить так поетично, по біблійному, що я не міг здержати себе, щоб не вжити її). Мені снилося, що я попав у якийсь дивний, незвичайний край. У нім вели лад самі критики.

Мешканці цього чудового краю дуже високо цінили критиків, майже так само, як критики самі себе, хоч розуміється, не зовсім так само, бо це не можливе. І ось вони згодилися усім слухати критиків. Мені прийшлося прожити у цім краю кілька літ. Не дуже приємно було там жити. Так мені спалося.

З початку в цім краю були автори і писали книжки. Але критики не знаходили в цих книжках нічого оригінального і нарікали, що люди, котрі з більшим успіхом могли би копати картоплю, надармо тратять свій час і рабують час критикам (це ще важніше), збираючи до купи всякі можливі дурниці, знані кожному школяреви, і подаючи публиці старі сюжети та старі історії, що вже давно-давно пережилися і переїлися і докучили всім до живої душі.

Автори прочитали це, що написали критики, зітхнули, перестали писати книжки і взялися до картоплі. Але вони в цій роботі не мали ніякого досвіду і копали картоплю дуже зле, а люди, для котрих вони копали, безнастанно радили їм покинути це заняття і пійти писати книжки. Однак всім не догодиш.

З початку в цім чудовім краю були й артисти. Вони малювали образи, а критики приходили і дивилися на ці образи крізь свої окуляри.

— Нема нічого оригінального в цих образах, — говорили критики, — все ті самі краски, та сама перспектива, той самий захід сонця, те саме море, і суша, і небо, і люди. По що нещасні тратять свій час, малюючи образи, коли вони з далеко більшим успіхом могли би білити доми?

До речі сказавши, ви мабуть замітили, що ніщо не сердить так вашого критика, як думка, що ви „надармо тратите свій час”. Особливо страта часу мучить його. Він дуже дорожить чужим часом.

-- Боже! Боже! — каже критик. — За той час, що він ужив на те, щоби намалювати цей образ або паписати цю книжку, він міг би почорнити п'ятнацять тисяч пар чобіт або розмішати п'ятнацять тисяч ведер вапна. Ось як люди тратять час!

Ім і в голову не приходить, що як би не цей образ, або не ця книжка, то чоловік зовсім певно ходив би без діла з кута в кут з папіроскою в роті.

Зовсім так само, пригадую собі, поступили собі зі мною, коли я був ще маленьким. Сиджу собі, бувало, як ягнятко і читаю „Брехню розбійника”. Нараз хто небудь із моїх освічених свояків загляне через моє плече і скаже:

— Ба! По що ти час тратиш на такі дурниці? Пішов би та занявся би радше чимсь хосенним!

І він відбирає мені книжку.

Я встаю і йду „занятися чимсь хосенним”. За годину вертаюся до дому і виглядаю як фігура з образу битви, бо я впав з даху оранжерії фермера Бетса і зламав кактус, хоч сам не знаю, звідки я взявся на даху. Ліпше

було би дозволити мені даліше цікавитись „Брехнею розбійника”.

Артисти в тім краю, що я бачив його у сні, перестали малювати образи, купили собі драбини і взялися білити доми.

Як бачите, край, що мені снився, не був такий як наш, де вільно критикам говорити, що їм спаде на думку, і де на їх слова не звертає ніхто ніякої уваги. Ні! У тім чудовім краю на критиків дивилися люди серйозно і слухали їх.

З поетами і різьбарями упоралися вони дуже скоро. Думка, що освічений чоловік стане читати сучасні поезії, коли на світі є Гомер, або що він захоче подивитися на яку-небудь іншу статую, коли ще дещо лишилося з Медичейської Венери, — була занадто нерозумна. Поети і різьбари тільки даремно тратили свій час.

Що вони радили їм робити, я забув. Знаю лише, що нової роботи вони зовсім не знали і так лишилися без ніякого заняття.

Музиканти також пробували займатися своєю штукою, але недовго.

— От, звичайне повторювання одних і тих самих нот у різних комбінаціях! — сказали критики. — По що вони даремно тратять свій час на складання цих неоригінальних композицій, коли могли би замітати улиці.

Один написав драму. Я спитався, що про нього написали критики. Мені показали його могилу.

Коли в тім освіченом краю не стало вже ні артистів, ні літератів, ні музикантів, котрих можна би було критикувати, народ сказав:

— Чому би наші дорогі критики не мали критикувати нас? Критика корисна для кожного. Нам усе так говорено. Подивіться тільки, яку користь принесла вона артистам і письменникам: жаден з них не тратить те-

пер надармо часу! Чому ж би й нам не користати з добродійств критики?

Цю думку подали вони критикам. Критикам вона незвичайно сподобалася і вони заявили, що візьмуться за цю роботу дуже радо. Треба критикам признати, що вони ніколи не лякаються роботи. Вони готові сидіти і критикувати вісімнадцять годин на добу, коли потрібно (і навіть, коли й не потрібно). Вони ніколи не нарікають на те, що мають за багато роботи. Вони готові критикувати всіх і все на цім світі. Вони готові критикувати всіх і все і на тім світі, коли перенесуться туди.

Таким способом, коли хто купував дім, або коли курка в курнику знесла яйце, то питалися про гадку критиків. Для критиків кожний дім був неоригінальний. Кожний дім виглядав так, як і інші: всі вони були збудовані після одного і того самого пляну: внизу — ливниці, над землею — дім, а зверху — дах. Ані дрібки оригінальності!

Так само було і з яйцями. Одно яйце було таке, як і друге.

То було просто нещастя.

Вони критикували все. Молода пара, залюбившись в себе, приходила до критиків і питалася про їх думку:

— Люба панночко, — говорив критик, оглянувши молодця докладно, — у вашого судженого я не можу знайти нічого нового. Ви тільки дармо стратите час, коли вийдете за нього замуж.

А до молодця вони говорили:

— Боже борони! В тій дівчині нема нічого принадного. За що ви полюбили її? От собі — миленьке личко і фігура, ангельський характер, глибокий розум, добре серце і сильне здоровля! Але з того часу, як є світ, то вже певно було таких дівчат з де-

сять. Ви лише дармо тратите час, люблячи її.

Про вінчання не було що тепер і думати.

Вони критикували пташки за їх нудний, стародавній спів, критикували квітки за їх давно звісні запахи і краски. Вони нарікали на погоду, що в ній нема оригінальності (правда, вони не знали нашої весни) і докоряли сонцю, що все однаково то сходить то заходить.

Вони критикували дітей. Скоро тільки в яким домі прийшла на світ нова дитина, вони приходили сказати свою гадку. Мати з гордістю показувала їм свого новонародженого сина.

— Бачили ви коли такого молодця? — говорила вона. — Незвичайна дитина, правда? Подивіться лише на його ноженята! Бачите, які в нього ніжки? Няня каже, що воша перший раз в життю бачить таку дитину. Ах, ти мій голубчику!

Але критики не годилися з тим.

— Говоріть своє! — відповідали вони. — В нім нема ні каплі оригінальності, ні каплі! Така сама дитина, як і кожда інша: гола головка, червоне лице, великий рот, приплесканий ніс.

То слабе наслідування. То плягіят, найзвичайніший плягіят! Ви тільки дармо стратили час, пані добродійко! Коли ви не можете сотворити нічого більше оригінального, то ми радимо вам зайнятися радше чимсь іншим.

Аж тут прийшов критикам кінець.

— Ей, ви! Надоїли ви нам із своїми критиками! — закричав нарід. — Коли вже на те пішло, то і ви неоригінальні і ваша критика неоригінальна. Ви повторяєте все те саме, що говорилося ще в часи Соломона. Ми утопимо вас і відітхнем свобідно!

— Як? Утопити критиків? — скрикнули критики. — Це нечувана жорстокість!

— Ну, от почули ви раз від нас оригінальну думку, — злобно відповів нарід. — Тепер ви повинні бути з нас вдоволсні!

Вони схопили критиків і втопили їх, а потім видали коротенький закон, в котрім критика називалася злочинцем, що за нього кара — смерть.

Потім штука і література в тім краю стала де в чім дивна і смішна, але про те жити було там далеко приємніше. Так мені бодай снилося!

Переклав О. М.

САМ ЛИЦЕМІРСТВУЄ З СОБОЮ.

Сам лицемірствує з собою,
Хто людським горем і журбою
Турбується з самохвальбою.

Хто при пирах або в гостині
Багаті сипле милостині,
Грошаж не дасть своїй дитині.

Для людської хвали й реклями
Будує тріумфальні брами,
А свояків пуска з торбами.

Про справи буцім дба народні,
Чужих вийма з біди безодні,
Своїж і голі і голодні.

А ти про своїх дбай найближчих,
Про тих безпомічних, найнижчих,
Про тих безрадних і найтихших.

Що допімнутися не вміють
І явно зажадать не сміють
І жаль свій лиш сльозами гріють.

Про тих подбай, щоб зла тривога
Не гнала їх від твого порога,
То матимеш заслугу в Бога.

Іван Франко.

ВИСПОВІДАЛИСЯ.

Один батько мусів на хвилю вийти з дому. Щоб випробувати догадливість своїх дітей, велів їм угадувати, що він робить у часі своєї неприсутності. Один хлопчик, що мав синю блюзку, сказав:

— Знаю вже! Тато пішов до кравця, щоб замовити собі синю блюзу.

Другий хлопчик, що дуже любив солодоші, розізлився сильно на Синьоблюзника, як можна бути таким дурним і вірити, що батько буде носити таку саму синю блюзу, як він.

— Я ліпше знаю, — мовив він. — Тато їсть солодкий торт із сиропом.

Третій хлопчик, що сидів у темній кутику і щипав kota за хвіст, вилаяв Тортоїда, як можна бути таким дурним і думати, що тато їсть те саме, що й він.

— Я ліпше знаю, — мовив хлопчик. — Тато пішов різати вола.

Четвертий хлопчик, дуже напастливий, наторгав Котоципа за волосся за те, що він міг бути таким дур-

ним і вірити, що батько буде різати вола.

— Я ліпше знаю, — мовив він. — Батько пішов до сусіда Петерзена, щоб надавати йому позаушників.

Останній хлопчик доглядав хору пташину, що мала зломану ніжку, і це так займало його, що зовсім не мав часу думати про загадку.

Коли батько вернувся до дому, показалося, що ані Синьоблюзник, ані Тортоїд, ані Котоцип, ані Волосодер не вгадали. Але останній хлопчик не вмів сказати нічого.

— Справді... не знаю, — мовив Пташиногляд. — О, глянь лише, вона піднімається і глядить на нас такими вдячними очима!...

— Справді, — сказав батько, — так дійсно гляділа та бідна вдова, якій я ходив подати поміч.

Жадне з дітей не вгадало. Але Пташиногляд був найближчий правди, хоч і не пускався в догади.

Циган і пан на дорозі.

(Народний анекдот з Закарпаття).

Іхав Циган в осінний час своєю шакапою. На великім болоті стрінувся з паном. Циган стає та махає на пана, щоби його обіздив. Ще й кричить:

„Обіжджай, а то біда буде”.

Обіжджає пан та питає: „А що за біда була би мені, якби я тобі не вступився?”

„Гм”, каже Циган, „якби ви не хотіли мені вступитися, мусів би я вам”.

Іцко в армії.

Іцко служив в армії. Виглядав на розумного, але військо його нічого не обходило й тому він був кепським вояком. Раз підчас перегляду війська вся компанія йшла в ногу, тільки Іцко не йшов. Капітан закликав його на бік: „Іцку, ти тут до нас зовсім не пасуєш. Може би ти купив собі гармату та почав бизнес тільки для себе”.

Погодився здавна.

Лікар відходячи від ліжка пацієн-ки, каже до її мужа: „Я не люблю того, як вона виглядає”.

„То правда”, каже муж, „Я того не люблю вже від років”.

—о—

Зовсім не теля.

Німецький поет Гайне зайшов зі своїм приятелем, Французом Суліє, до сальону одного модного Парижанина. Суліє показав йому на громад-ку людей, що оточили колом крісло багатого банкиря та слухали з вели-кою повагою його слів.

„Дивись”, каже Суліє, „як в де-вятнадцятому століттю почитають зо-лоте теля”.

Гайне поглянув на банкиря. „О”, він каже, „він мусить бути вже стар-ший від теляти”.

—о—

В клопоті.

Бідний Жид у біді позичив у бага-того Жида грошей. Незадовго опісля багатий стрічає бідного в дорогій ре-ставрації, як цей заідає пструги.

„Так?” каже багатий. „То я тобі на те позичив грошей, щоби ти їв пструги?”

„Слухайте, пане”, каже довжник. „Як я не маю горший, я не можу їсти пстругів. Як я маю, я не повинен їсти. Коли властиво я мав би їсти пструги?”

—о—

Маляр.

Москаль дивиться, як маляр ма-лює.

„Що ти малюєш?” питає.

„Бога”.

„Намалюй мені мого батька”.

„Я твого батька не бачив”.

„А Бога ти бачив?”

—о—

Глухий пан.

(Народня вигадка).

Глухий пан наняв собі обіздчика та післяв його обіжджати степ: „В мене степ великий-превеликий”, каже. „Самий побачиш”.

Сів обіздчик верхи на коня й по-їхав. Обіхав, до дому вернувся і пан питається: „А що, великий у мене степ?”

— „Великий”, обіздчик каже, „як собака ляже, то хвіст на чужому”.

„Що, що?”

— „Десятин зо сто”.

„Та я знаю, а пшениця густа?”

— „Колос до колоса не доходить людського голоса”.

„Що, що?”

— „Колос на колос тереться”.

„А що, вже мої жінці пожали?”

— „Пожали”.

„А снопів густо?”

— „Сніп від снопа, як чорт від попа”.

„Що, що?”

— „Сніп на сніп тереться”.

„А стирти вже звезли?”

— „Вже”.

„А великі стирти?”

— „Як комар крильцями заґуде, то стирта й впаде”.

„Що, що?”

— „Як бугай роги встромить, то вязи зломить”.

„Вже молотили молотчики?”

— „Вже”.

„Тай багато зерна намолотили?”

— „Як згорнути, як змести, то ні-чого й в заполі нести”.

„Що, що?”

— „Четвертей сто...”

—о—

ПРИВІТ ВІД

HERSHENSTEIN, O'BRIEN & TARTALSKY

адвокати Українського Народного Союзу

26 JOURNAL SQUARE

JERSEY CITY, N. J.

Telephone: Journal Square 2-6100

Основане 1869.
Інкорпороване 1907.

WOODWARD & WILLIAMSON

АСЕКУРАЦІЯ ВСЯКОГО РОДА.

11 EXCHANGE PLACE

JERSEY CITY, N. J.

БАНКОВИЙ ДІМ ПІД Ч. 68 BROAD STREET.

ЯК МИ РОЗУМІЄМО ПОМІЧНУ УСЛУГУ

Злучитися по ширості з нашими костюмерами; віддати їм до розпорядимости всі вигоди модерної банковости й довірочну службу; дати їм під розвагу щодо їхніх проблем досвід і здорову думку, здобуту в 120 роках провадження ріжнородних бізнесових справ.

Ось-так ми розуміємо помічну службу в нашій Нешенел Стейт Банку в Елізабет.

Коли така служба, з додатком приязни й чемности, промовляє до вашого переконання — зайдіть до нас і поговоріть з нашими урядовцями.

THE NATIONAL STATE BANK of Elizabeth, N. J.

68 BROAD STREET

Дім філії при Bayway і Edgar Road

Дім філії при Elmora Ave. і Pennington St.

**Безпечний
Сильний
Певний
The Trust Company
of New Jersey**

Найбільший банк у повіті Гудсон

JERSEY CITY - UNION CITY - HOBOKEN
WEENAWKEN - WEST NEW YORK

Члени Northern New Jersey
Clearing House Association

Привіт від

Michael Piznak

АДВОКАТА УКРАЇНЦЯ

**ATTORNEY AND COUNCELLOR
AT LAW**

51 CHAMBERS STREET,

NEW YORK CITY.

**Phone: Worth 2-1572
Worth 2-1573**

**Residence
225 EAST 95th STREET
Phone: SACramento 2-8592**

**THE ELIZABETHPORT
BANKING COMPANY**

ELIZABETH, N. J.

Заснований 1889

Департамент Ченового Конта

Департамент Спеціального Конта

Департамент Різдвяного Клубу

Департамент Ваканційного Клубу

Загальний Банковий бізнес

Chas. D. Doctor, President

**T. A. Simons,
Vice President and Cashier**

**A. C. Husbands,
Asst. Cashier and Trust Officer**

**Chas. H. Morton,
Asst. Cashier and Asst. Trust Officer**

A. W. Pfaff, Asst. Cashier

1851-1932

Вісімдесят оден років

БЕЗПЕРЕРИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ДЕПОЗИТОРІВ І АКЦІОНЕРІВ

Тепер

НАЙСТАРШИЙ І НАЙБІЛЬШИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК
В ГУДСОН КАНТИ.

Hudson County National Bank

ОФІСИ

ДЖЕРЗИ СІТИ

Montgomery and Washington Streets
Journal Square, next to State Theatre
Central Avenue, near Bowers Street
Jackson and Wilkinson Avenue
Pavonia Avenue and Grove Street

BAYONNE

Broadway and Twenty-Third Street

ПОСВОЯЧЕНІ ІНСТИТУЦІЇ

MERCHANTS TRUST COMPANY

Main Office: Bergenline Ave. & 39th St.
Highland Office: Summit Ave. & 7th St.
UNION CITY, N. J.

JOURNAL SQUARE NATIONAL BANK

Journal Square

JERSEY CITY, N. J.

**УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ Є ДЕПОЗИТО-
РОМ ЦЬОГО БАНКУ.**

ДОБРЕ МІСЦЕ НА ВАШІ ГРОШІ

Linden Trust Company

Wood Ave., and Price Street, Linden, N. J.

4% НА ВКЛАДКАХ ОЩАДНОСТІ.

ЗАГАЛЬНА БАНКОВА УСЛУГА.

ЗАГРАНИЧНА ВИМІНА.

УРЯДНИКИ:

George W. Bauer, President
John Fedor, Vice President
P. W. Lambert, Vice President
George J. Alles, Secretary & Treasurer
Herbert A. Elsesser, Asst. Secretary & Treasurer
C. McK. Whittemore, Counsel

ДИРЕКТОРИ:

George W. Bauer
John Fedor
P. W. Lambert
C. H. Winans
Clark McK. Whittemore
Fred M. Wood

ELIZABETH TRUST COMPANY

ГОЛОВНИЙ ОФІС: 113 BROAD STREET

ФІЛІЯ: 609 WESTFIELD AVE. ФІЛІЯ: 715 ELIZABETH AVE.

Повна банкова і довірочна услуга у всіх наших офісах.

РАДА ДИРЕКТОРІВ:

Arthur A. Baekey
Edward Bauer

Frank R. Fricke
George Schmidt, Jr.

Albert C. Stein
Claude H. Meredith

УРЯДНИКИ:

George Schmidt, Jr., Chairman of the Board
Claude H. Meredith, President
Arthur A. Baekey, Vice President
Edward Bauer, Vice President
Frederic Coriell, Vice President & Treasurer
Albert C. Stein, Vice President
Harry G. Pflug, Secretary
Welles B. Pullen, Trust Officer
Andrew C. Eckels, Asst. Trust Officer
Charles H. Anstey, Asst. Secretary

ГРОШІ ВЛОЖЕНІ ДО ЦЬОГО БАНКУ, ПОМОЖУТЬ ВАМ ВРАЗІ ПОТРЕБИ

Кожний, хто заощадив частину свого заробітку в останніх роках і вклав їх до банку, нині має гроші.

Певну частину свого заробітку треба відкладати до банку кожного тижня, бо за те одержите відсотки, які будуть приносити вам дохід. В короткім часі будете мати добре шадничеkonto, яке уможливить вам бути незалежним і мати гроші у тяжких часах.

Отворіть шадничеkonto негайно в нашім Спеціальнім Департаменті. Ваші гроші будуть приносити вам процент, який додається до ваших оощадностей кожних шість місяців.

Коли маєте вартісні річи — біжутерію, папери, важні документи, бонди, або сертифікати, держіть їх у Забезпечуючій Депозитовій Скринці (Сейф Депозит Бакс) в цьому банку. Ця скринка обезпечена від злодійства і вогню. Оплата лише \$5 річно.

Цей банк отворений денно від 9. до 3. В суботи від 9. до 12.
В понеділки вечером від 7.30 до 9.

UNION COUNTY TRUST COMPANY
BROAD and WEST GRAND STS.
ELIZABETH, N.J.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ, ЩО ГРОШІ ПОДВОЮЮТЬСЯ В

23 РОКАХ ПО 3%

20 РОКАХ ПО 3½%

17 РОКАХ ПО 4%

МИ ПЛАТИМО 4% ВІД МІСЯЧНИХ ОЩАДНОСТЕЙ.

ДАЙТЕ НАМ НАГОДУ ПОМОЧИ ВАМ.

Germania Mutual Savings Association

817 ELIZABETH AVENUE,

ELIZABETH, N. J.

СПІЛЬНА ІНСТИТУЦІЯ ВЛАСНІСТЬ ЧЛЕНІВ.

АКТИВА ПОНАД \$2,125,000.

Вложіть свої ощадности у нас днесь, а ми поможемо вам побудувати власну хату.

ОТВОРЕНО ДЕННО ВІД 9. РАНО ДО 3 ПОПОЛУДНИ.

СУБОТИ ВІД 9. ДО 12. В ПОЛУДНИ.

ВІВІРКИ ВЕЧЕРОМ ВІД 7. ДО 9.

PROVIDENT INSTITUTION FOR SAVINGS

Головний офіс:

239-241 Washington St.,

Jersey City, N. J.

Bergen Avenue Офіс:

Pig Bergen & Harrison Ave's,

Jersey City, N. J.

Вітворений кожного понеділка вечерами від 6—8-ої години.

ВЗАЇМНА ЩАДНИЧА КАСА

НАДВИШКА ПОНАД 37,000,000.

Вступайте до нашого Річного Клубу.

В цім банку дипонує Український Народний Союз свої гроші.

Найбільша безпека

Ощадности „Гармонії” є ульоквані в перші моргеджі на резиденційних реальностях. Вартість посілостей є щонайменше 40% вища від даного моргеджу. Це обезпечує інвестицію на всякий спосіб.

Кожний депозитор є членом з рівними правами до всяких користей і доходів цього товариства. Нема стакголдерів.

ОЩАДНОСТИ ДАЮТЬ ЧОТИРО ПРОЦЕНТОВІ

відсотки, які рахується від першого дня в місяці, якщо гроші депозитовано перед або на десятого дня в місяці.

Крім звичайних банкових годин, „Гармонія” отворена кожного понеділка, середи і п'ятниці вечорами від 7. до 8.

MUTUAL SAVINGS FUND HARMONIA

**1, 3, 5, Union Square,
Elizabeth, N. J.**

Louis Wendel, President.

George J. Mauthe, Secretary.

ОСНОВАНА 1851 P.

ВАШІ ГРОШІ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ

ДЕПОЗИТОРИ ЦЬОГО БАНКУ Є ЗАБЕЗПЕЧЕНІ
ЧЕРЕЗ НАШ ВЕЛИКИЙ КАПІТАЛ І НАДВИШКУ,
ЧЕРЕЗ НАШУ ОХОРОНЯЮЧУ БАНКОВУ МЕТОДУ
І ЧЕРЕЗ НАШЕ ЧЛЕНСТВО У ФЕДЕРАЛ РІЗЕРВ
СИСТЕМ.

ЗАСНОВАНЕ ТОМУ 33 РОКИ

COMMERCIAL TRUST COMPANY of New Jersey

О Ф І С И :

Головний Офіс: 15 Exchange Place,
JERSEY CITY

660 Newark Ave., at Five Corners

338 Grove St., at Newark Avenue

729 Bergen Ave., at Fairmount Ave.,

186 Newark Ave., near Jersey Ave.

115 Jackson Ave., at Woodlawn Ave.

В ЦІМ БАНКУ ДИПОНУЄ УКРАЇНСЬКИЙ
НАРОДНИЙ СОЮЗ СВОЇ ГРОШІ.

Переглядаємо і гарантуємо документи
реальностей денебудь у стейті
Ню Джерзи

The New Jersey Title Guarantee & Trust Co.

83-85 MONTGOMERY STREET,
JERSEY CITY, N. J.

НАЙСТАРША ТИТУЛЯРНА КОМПАНІЯ
У СТЕЙТІ НЮ ДЖЕРЗИ

Ми продаємо гарантовані моргеджі
і сертифікати розділу, які приносять
5 процент. -- Запорука: Сто центів
за кожного доляра.

НАДВИЖКИ ПОНАД \$40,000,000

1864 69 літ фінансовим провідником 1933

The First National Bank of Jersey City, N. J.

П'ЯТЬ ВИГІДНИХ УСТАНОВ.

ФІЛІЇ:

HUDSON CITY BRANCH

286 Central Avenue

Коло Hutton Street

OLD BERGEN BRANCH

89 Monticello Avenue

Коло Harrison Avenue

BERGEN SQUARE BRANCH

878 Bergen Avenue

Коло Academy Street

GREENVILLE BRANCH

77 Jackson Avenue

Коло Van Nostrand Avenue.

Філії вітворені в понеділки вечерами від 6 до 8.

ГОЛОВНИЙ ОФІС

1 EXCHANGE PLACE.

Член Федеральної Резервової Системи.

Наші Департаменти.

Чековий

Спеціальний

4% відсотки складані що кварталу; проценти рахується від дня вкладки.

Забезпечуючі Депозитові Скритки

Винаймаємо скринки на рік і більше. Там можна ховати пакуночки і малі пуделка.

Депозити

Всі депозитові (тростові) справи під окремим наглядом.

Подорожні чеки

Кредитові листи, Чужинні Виміни й Асигнати.

Клуби

Різdvаний, Податковий, Вакаційний (запитайтесь про пляни).

Порадьтесь нас, як тільки потребуєте фінансової поради.

Central Home Trust Company

WESTFIELD AVENUE

Напроти поштового будинку

ФІЛІЯ

NORTH and NEWARK AVES.

ELIZABETH, N. J.

ЧЛЕН ФЕДЕРАЛЬНОЇ РЕЗЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.

BELL PHONE: MARKET 1320

Михайло Ф. НІСЕВИЧ

Michael F. Nasevich
УКРАЇНСЬКИЙ ПОГРЕБНИК
І БАЛЬСАМАТОР.

УСЛУГА В ДЕНЬ І В НОЧІ.
ВИНАЙМАЄ АВТОМОБІЛІ
НА ВСЯКІ ОКАЗІЇ.

N. E. cor. Franklin
and Brown Streets,
PHILADELPHIA, PA.

ШКІЛЬНІ КНИЖКИ

КОТРИ МОЖНА НАБУТИ В КНИГАРНІ „СВОБОДИ“:

Перша Книжечка (Буквар), М. Матвійчука	цнт. 40
Друга Книжечка (Читанка для II. кляси), М. Матвійчука	45
Трета Книжечка (Читанка для III. кляси), М. Матвійчука	60
Четверта Книжечка (Читанка для IV. кляси), М. Матвійчука	75
Коротка Історія України, І. Крипякевича	50
Мала Історія України, І. Крипякевича	15
Початкова Географія, з багатьома малюнками і картою, написав Степан Рудницький	75
Малий Катехизм християнсько-католицької релігії, уложив о. Іван Рудович	35
Біблійна Історія, старого і нового завіта, о. д-ра Ярослава Левиць- кого	85
Шкільний Співанник, Ф. Колесси	75

Замовлення разом з належитістю слати до:

“SVOBODA,” 81-83 GRAND ST., (P. O. Box 346) JERSEY CITY, N. J.

ОДИНОКА УКРАЇНЬСЬКА ПЕКАРНЯ В МІННЕАПОЛІС

випікає різного роду печива і приймає замовлення весільні на кісточка (кейки, які виконує артистично. Поприрайте свої підприємства.

МИКОЛА СЕМОТЮК, владитель.

Адреса:

UNIVERSITY BAKERY,
2207 UNIVERSITY, N. E.
MINNEAPOLIS, MINN.

Tel. DI.7253.

PEOPLES TRUST COMPANY

OF

SHAMOKIN, PA.

"THE BANK FOR EVERYBODY"

(„БАНК ДЛЯ ВСІХ“)

НАЙБІЛЬША КНИГАРНЯ В АМЕРИЦІ

„С В О Б О Д А“

УКРАЇНСЬКОГО НАРОД. СОЮЗА
83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.

Вартість Книгарні \$18,612.75.

Пишіть по найновіший катальог.

ДРУКАРНЯ

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА “СВОБОДИ”

81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Всякі друки якнайкраще, завсіди на час і по низькій ціні.

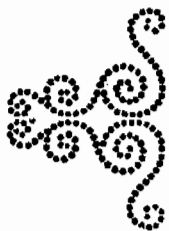
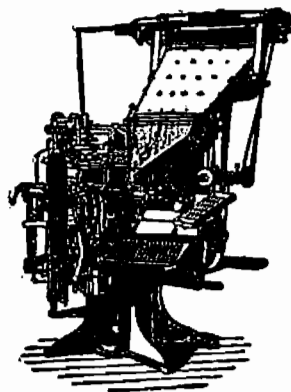
Членські книжочки, статuti, наголовки на листах, адреси на ковертах, летючки, оголошення на представлення, концерти, забави, пікніки, базари; різного роду афіші, обіжники та всякі інші друки.

Для Товариств, Парохій, Січових Сотень, Гуртків, Братств і других організацій, та для поодиноких осіб виконуємо всякі потрібні друки.

Відділи Українського Народного Союзу! Удавайтеся зі всякими друкарськими роботами тільки до своєї власної друкарні.

Для фірм, бизнесменів і приватних осіб друкуємо афіші, білети (тікети) різні запрошення, візитівки, весільні запрошення — і все, що входить в обсяг друкарської штуки.

Робота вповні вдоволяюча. — Услуга якнайскорша. — Ціни найнижчі.

НЕ СТРАЖДАЙТЕ ДОВШЕ

Якщо ви хорі і звичайні ліки вам не гають, уживйте **Lekotoria**, яка є успішним препаратом. Одна фляшка, зажита відно до приписів, вистарчає, щоби перти найбільш недовірливого страждальця. **Lekotoria** є правдивим, ретельним, помічником успішним ліком. До спрепаровання **Lekotoria** вживається багато найміцніших лічних спроваджених з цілого світа. **Lekotoria** є гарантована, що не має в собі наркотиків ані зашморочуючих середників і заживати її можкождий безпечно.

1) Страждаєте на затвердження, червінку, газ у шлунку, шлунквий або кишковий катар, згагу, відбивання, нестравність, брак апетиту. Якщо так, купіть фляшку **Lekotoria**. Заживайте її правильно по припису, а переконаєтеся, що будете почувати себе далеко ліпше.

2) Як маєте ниркові або печінкові недомагання, ваші нерви в не порядку, болять вас крижі, маєте пухлину, болі голови, болі мускул заворот, неспокійні сні, подразнення — купіть собі фляшку **Lekotoria** заживайте її правильно відповідно до приписів, а побачите, що в недомагання устануть.

3) Як маєте нечисту або слабу кров, шкірні викиди, лущавиці по риди, прищі на лиці або на тілі, передчасні морщини (шкірні або крему) встають звичайно тому, що вживається невідповідної магно по припису — купіть фляшку **Lekotoria**, зачніть її заживати правилно, зчнуть зникати а побачите, що вже по першій фляшці всі ті недуги стане здоровіше. Появиться зараз природний кольор, а тимсамим

4) Як страждаєте на гостець і дихавицю, жете віддихати сво бідно, мучить вас кашель, не можете їсти — почніть заживати **Lekotoria** постійно і правильно, а переконаєтеся, що вам стане легше.

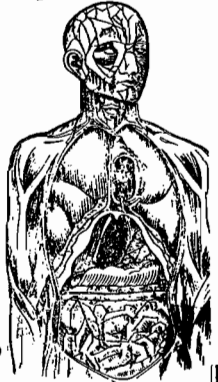
5) Як ваші діти мають хробаки, лу висипку, лишай, дайте їм **Lekotoria** по припису, а побачите, що вони будуть здоровіше.

6) **Lekotoria** є помічна на всі недомогання, спричинені нечистою кровю.

7) Якщо ваше недомогання система є затроєні нечисті шлунок, кишки і ціла вага, аеривно бодай чотири фляшкостостями, заживайте безпечно, а переконаєтеся, яку ще вам принесе полекшу.

Правдира **Lekotoria** є зареєстрована в Патентовім Офісі З. Д. у Вашингтоні і кожда фляшка запечатана. **Lekotoria** розсилається просто з нашої лябораторії спеціальними агентами, яких ми самі визначаємо. Як ваш агент не має **Lekotoria**, засилайте завше замовлення з поданою докладною своєю адресою просто до нашої лябораторії, а ми відповімо вам правдиву **Lekotoria** відвортною почною.

Ціна за велику 16-авнсову фляшку \$1.75, 3 фляшки \$5.00, 6 фляшок \$9.00. Належитись платити завжди чеком, моні ордером, або посилайте в регістраторію з поданою докладною своєю адресою.

KARL AMBROSI A CO., Dept. 2, Box 190, Scranton, Pa

ОДИНОКЕ ОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

З ДОВГОЛІТНЬОЮ ПРАКТИКОЮ

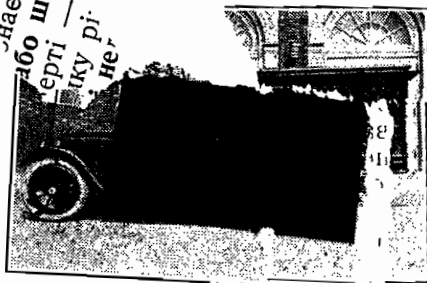
СТЕФАН ЄВУСЯК і СИНІ

МОЖУТЬ БУТИ ВАМ У ВЕЛИКІЙ ПРИСЛУЗІ В ЧАСІ КОЛИ ПОМІЧ
ПОРАДА Є НАЙПОТРЕБНІЙША. ТАКУ ОБСЛУГУ МИ ПРЕДСТАВ-
ЛЯЄМО ВАМ.

Ц І Н И ! Це Ви рiшаєте самi.

В РАЗІ НЕЩАСЛИВОГО ВИПАДКУ ПРОСИМО У-
ДАВАТИСЬ ДО НАШОГО ПІДПРИЄМСТВА З
ПОВНИМ ДОВІРЕМ. МИ ОБСЛУЖИМО ВАС ЧЕС-
НО І ШВИДКО. ТАКОЖ ДОСТАВЛЯЄМО АВТО-
МОБІЛІ, ПІСЛЯ, ХРЕСТИНИ І ВСЯКІ ІНШІ
ОКАЗІЇ.

УДАВАЙТЕСЯ СПЛАТИТИ СВОЇХ, А НЕ ДО ЧУЖИХ.

77 MORRIS STREET, JERSEY CITY, N. J.

Tel.: Montgomery 5-74 5.

34 EAST 25th STREET, BAYONNE, N. J.

Tel. Bayonne 3-0540